

UNIVERZITET U BEOGRADU
FILOLOŠKI FAKULTET

Stefani M. Miljković

FONEMSKE I TVORBENE
KARAKTERISTIKE ŽARGONIZAMA U
TURSKOM JEZIKU SA OSVRTOM NA
LEKSIKOGRAFIJU

doktorska disertacija

Beograd, 2019.

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF PHILOLOGY

Stefani M. Miljković

Phonemic and Formative Characteristics
Of The Jargon in the Turkish Language
With Emphasis On Lexicology

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2019.

УНИВЕРСИТЕТ В БЕЛГРАДЕ
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЙ, ФАКУЛЬТЕТ

Стефани М. Милькович

ФОНОЛОГИЧЕСКИЕ И
СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ
ОСОБЕННОСТИ ЖАРГОНИЗМОВ В
ТУРЕЦКОМ ЯЗЫКЕ С УЧЕТОМ
ЛЕКСИКОГРАФИИ

Докторская диссертация

Белград, 2019.

Članovi komisije za odbranu

Mentor:

prof. dr Ksenija Aykut, vanredni profesor, Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu

Članovi komisije:

prof. dr Mirjana Teodosijević, redovni profesor, Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu

dr Tatjana Katić, naučni saradnik, Istorijski institut SANU, Beograd

Datum odbrane: _____

Pre svih, neizmernu zahvalnost dugujem svojoj mentorki bez čije pomoći, podrške i strpljenja ova disertacija ne bi ugledala svetlost dana. Prof. dr Ksenija Ajkut, koja predstavlja inspiraciju mnogim mladim naučnicima, ukazala mi je čast prihvativši ulogu mentora i svojim požrtvovanjem i dragocenim savetima me je nesebično usmeravala kroz ovu tematiku.

Svoju zahvalnost dugujem i prof. dr Mirjani Teodosijević koja je svoj radni vek posvetila studentima turkoloije i njihovom obrazovanju i koja je postavila naučne temelje na kojima se zasniva ovaj rad.

Svesrdno se zahvaljujem dr Tatjani Katić na doprinosu koji je pružila kao član komisije za pregled i ocenu ove teze.

Veliku zahvalnost dugujem i g. Šahinu Ajkutu koji je kao maternji govornik i vrsni poznavalac kolokvijalnog jezika pružio značajnu pomoć prilikom izrade ovog rada.

Doktorsku disertaciju posvećujem svojoj porodici: majci Snežani, ocu Miodragu
i bratu Stefanu.

Fonemske i tvorbene karakteristike žargonizama u turskom jeziku sa osvrtom na leksikografiju

Rezime

Žargon je specifičan jezik kojim govore ljudi određene društvene sredine, klase, grupe, profesije i zanata, a koji je za druge grupe nerazumljiv. Danas su mnoge reči iz ovog specifičnog jezika ušle u govorni jezik, a preko njega i u književni. Tokom istorije, stav prema žargonskom jeziku se menjao; prvobitno se vezivao za vulgarni i jezik ljudi sa margine društva, da bi se vremenom stigma smanjivala i danas bio prihvaćen kao sastavni deo komunikacije. Danas žargon obeležava svaku pojedinačnu supkulturu i može biti pronađen u jeziku različitih socijalnih klasa, godina, pola i profesionalnih grupa.

Žargon, iako zanimljiva tema za istraživanje, probudio je interesovanje u svetu nauke tek u prošlom stoleću, a pre toga broj dela koji se bavio ovom tematikom bio je minimalan. U Turskoj je bilo malo radova na ovu temu i ne može se reći da su joj se istraživači posvetili u dovoljnoj meri, prvenstveno jer se jezik kosio sa moralnim načelima društva. Danas se ta situacija menja i primetno je da interesovanje za izučavanje ovog specifičnog jezika u okviru naučnih krugova raste zajedno sa sve većim uplivom žargonizama u jezik. U prilog tome svedoči porast štampanih rečnika žargona, zbornika radova, naučnih članaka, kao i seminarskih radova koji se bave izučavanjem ove teme koja je nepresušni izvor inspiracije.

Nasuprot tome, žargonski jezik već duže vreme prisutan je u književnim delima, prvenstveno kao vid portretisanja jedne socijalne grupe kako bi se pružila realistična slika jednog društva. Zatim, u filmskoj industriji, gde je upotreba žargonskih reči i izraza u potpunosti prihvaćena, a pojedini izrazi su preko filma svoje mesto našli u svakodnevnoj komunikaciji. Pored toga, žargonska upotreba primetna je i na turskoj televiziji u kvizovima koji obrađuju turski jezik gde su, pored reči iz standarnog jezika, u značajnoj meri zastupljene žargonske reči i izrazi. Ovo je primer koji pokazuje da je žargon izašao iz senke i da doživljava novi, sasvim drugačiji pristup.

Leksika žargona je podložna vrlo brzim promenama, a nove reči nastaju na sledeće načine: upotrebljavanjem postojećih turskih reči s novim značenjem,

prihvatanjem tuđih reči u izvornom ili izmenjenom obliku, ali u prenesenom značenju, dodavanjem turskih sufiksa na ove reči, izmišljanjem novih reči po uzoru na postojeće ili kao rezultat asocijacija na neke karakteristične osobine reči.

Ključne reči: žargon u turskom jeziku, fonemske i ortografske promene, tvorbeni nastavci, nesufiksna tvorba, pozajmljenice, žargonska leksikografija, stručna terminologija.

Naučna oblast: Lingvistika

Uža naučna oblast: Turkologija

UDK:

Phonemic and formative characteristics of the jargon in the Turkish language with emphasis on lexicology

Summary

Jargon is a specific language used by people from different walks of life, class, group, professions and trade, but not easily understood by other groups. Today, many jargons became the part of the spoken language, through which they became the part of literature. During history, the attitude toward the jargons has been changing. Originally, it was connected to the vulgar language used by the outcasts, but as time went by, the stigma decreased and today it is accepted as a substantial part of communication. Today, jargon characterizes a single subculture and it can be found in a language of different walks of life, gender and professions.

Although it is an interesting topic for research, jargon increased the popularity in the world of linguistics in the past century, and before that a number of works dealing with this topic was minimal. In Turkey, there weren't enough research papers on this topic, and it is difficult to say that researchers were dedicated enough, especially because this kind of language was opposite to moral standards of society. Today, the situation is changing and the interest for researching this particular language within scientific circles has been increasing together with entering of jargons into the language. Accordingly, there is an increased number of published dictionaries, articles, seminar papers and journals who are dealing with this topic which is a source of inspiration.

By contrast, jargon has long been present in literary works, primarily as a kind of portrayal of a social group in order to provide a realistic picture of one society. Then, in the film industry, where the use of jargon words and expressions is completely accepted, and some expressions through the film are their place in everyday communication. In addition, jargon use is also notable on Turkish television in quizzes that handle the Turkish language where, besides the word from the standard language, there is a significant representation of jargon words and expressions. This is an example that shows that jargon came out of the shade and experiences a new, completely different approach.

The lexicon of the jargon is subject to very rapid changes, and new words are created in the following ways: by using the existing Turkish words with a new meaning, by accepting others' words in the original or altered form, but in the transferred meaning, by adding Turkish suffixes to these words, invoking new words by the example of existing or as a result of associations to some characteristic properties of the word.

Key words: jargon in the Turkish language, phonemic and orthographic changes, formative suffixes, formative without suffixes, loan words, jargon lexicography, terminology.

Scientific field: Linguistics

Narrow scientific field : Turkology

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. O ŽARGONU I NJEGOVOM PROUČAVANJU	3
3. POJAM ŽARGONA, NJEGOVO TUMAČENJE I KARAKTERISTIKE U TURSKOJ LINGVISTICI.....	10
3.1. Problem definisanja termina žargon u turskoj lingvistici.....	10
3. 2. Poimanje žargona u turskom jeziku.....	12
3. 3. Žargon kroz književnu istoriju.....	19
3. 4. Karakteristike žargona.....	23
3. 5. Žargonizacija.....	34
4. FONEMSKE PROMENE ŽARGONSKIH LEKSEMA.....	39
4.1. Žargonski dubleti.....	39
4.1.1. <i>Vokali</i>	39
4.1.2. <i>Konsonanti</i>	49
4.1.3. <i>Slog</i>	57
4.1.4. <i>Ptičji govor</i>	59
4.2. Grafemski žargonizmi.....	61
4.2.1. <i>Nepoštovanje ortografskih normi</i>	65
4.2.2. <i>Govorni jezik u elektronskim medijima</i>	69
4.2.3. <i>Atipičnost grafije turskog jezika</i>	75
4.2.4. <i>Specifična upotreba grafema u savremenoj pisanoj komunikaciji</i>	80
5. TVORBENE KARAKTERISTIKE ŽARGONIZACIJE.....	86
5.1. Derivacija.....	86
5.1.1. <i>Izvorni žargonski nastavci</i>	88
5.1.1.1. <i>Nastavak -iz</i>	88
5.1.1.2. <i>Nastavak -oş</i>	89

5.1.1.3. Nastavak -o.....	91
5.1.1.4. Nastavak -oz.....	92
5.1.1.5. Nastavak -aki.....	94
5.1.1.6. Nastavak -mento.....	94
5.1.1.7. Nastavak -masyon.....	95
5.1.1.8. Nastavak -tör	96
5.1.1.9. Nastavak -kolik.....	96
5.1.1.10. Nastavak -s.....	97
5.1.1.11. Ostali nastavci	98
<i>5.1.2. Kvažižargonski nastavci.....</i>	<i>101</i>
5.1.2.1. Nastavak -ış.....	101
5.1.2.2. Nastavak -cı.....	102
5.1.2.3. Nastavak -lık.....	104
5.1.2.4. Nastavak -lı.....	105
5.1.2.5. Nastavak -sız.....	105
5.1.2.6. Nastavak -ak.....	106
5.1.2.7. Nastavak -ik.....	107
5.1.2.8. Neotvorbeni nastavci	107
5.2. Pozajmljenice.....	110
<i>5.2.1. Grecizmi.....</i>	<i>111</i>
<i>5.2.2. Italijanizmi.....</i>	<i>113</i>
<i>5.2.3. Galicizmi.....</i>	<i>114</i>
<i>5.2.4. Anglicizmi.....</i>	<i>115</i>
<i>5.2.5. Ostale pozamljenice</i>	<i>120</i>
5.3. Nesufiksalna tvorba.....	122
<i>5.3.1. Konverzija.....</i>	<i>122</i>
<i>5.3.2. Skraćivanje</i>	<i>124</i>
<i>5.3.3. Slivanje.....</i>	<i>125</i>
5.4. Kompozicija.....	126
5.5. Frazeologizmi.....	130
6. ŽARGONSKA LEKSIKOGRAFIJA.....	136

6.1. Hronološki prikaz leksikografskih žargonskih dela.....	137
6.2. Klasifikacija rečnika žargona.....	153
6.2.1. <i>Opšti rečnici</i>	153
6.2.2. <i>Specijalizovani rečnici</i>	158
6.2.3. <i>Usko specijalizovani rečnici</i>	166
7. STRUČNI ŽARGON.....	172
7. 1. Glosar - Izbor termina osiguranja.....	174
8. ANKETA.....	189
9. ZAKLJUČAK.....	187
10. LITERATURA.....	195

1. UVOD

U ovoj doktorskoj tezi predstaviceemo istraživanja vezana za žargon turskog jezika. Teza je podeljena na devet poglavlja pri čemu svako poglavlje obrađuje jedan segment turskog žargona. U radu su navedeni primeri žargonskih reči i izraza, kao i rečenica, koji su preuzeti iz postojećih rečnika žargona, sa internet sajtova, onlajn novina, televizije, radija, kao i primeri koje smo, baveći se ovom tematikom, prikupili na internetu i u svakodnevnom govoru.

Primeri žargonskih reči obeleženi su u kurzivu dok se eksplikacije poput ekvivalenta u književnom turskom jeziku, dodatna pojašnjenja nastanka i razvoja lekseme, kao i etimologija reči, nalaze u zagradi ispod primera. Prevodi stoje pored žargonskih izraza označeni znacima navodnika pri čemu je najpre dat ekvivalent u srpskom književnom jeziku, a zatim i adekvatna žargonska reč ili fraza. Nužno je naglasiti da smo se prilikom definisanja motivisanih reči i pružanja podataka o etimologiji oslanjali prvenstveno na etimologiju koju pružaju rečnici žargona, kao i na rešenja koje pruža kapitalni rečnik turskog jezika u izdanju Turskog lingvističkog društva.

U prvom poglavlju „O žargonu i njegovom proučavanju“ daje se kraći lingvistički prikaz žargona kao i njegovo proučavanje izvan granica Turske.

Naredno poglavlje „Pojam žargona, njegovo tumačenje i karakteristike u turskoj lingvistici“ obrađuje tematiku poimanja žargona kroz jezičku istoriju, predstavlja definicije, tumačenja kao i stav turskih lingvista i sociologa, ali i stav društva prema ovom specifičnom jeziku. U radu će se pokazati kako je nekad žargonski jezik bio stigmatizovan i vezivan isključivo za jezik ljudi sa druge strane zakona, zatim kako se vremenom smanjivao tabu i kako su žargoni pronalazili svoj put ka kolokvijalnom govoru i književnim delima, da bi danas predstavljao neizostavni deo opštenja među ljudima svih socijalnih slojeva. Pored definicija daje se i kratak lingvistički odgovor na pitanje šta je žargon, koje su njegove osobenosti i po čemu se turski razlikuje od argotičnih govora drugih jezika. Pored toga definišu se karakteristike žargonskog jezika koje ga odvajaju od drugih sociolekata, pri čemu se prikazuje način nastanka i tvorbe žargonskih reči.

Sledeća dva odeljka bave se pojedinim specifičnostima kao što su glasovne i morfološko-tvorbene promene žargonskih reči.

„Fonemske promene žargonskih leksema“ predstavljaju poglavlje koje se bavi glasovnim karakteristikama i prikazuje fonetske promene poput redukcije, dodavanja i alternacije koje se javljaju u leksikografski zavedenim žargonskim rečima. Posebna pažnja posvećena je analizi i upotrebi reči i rečenica novog vida komunikacije, tačnije jezika koji se koristi u elektronskoj komunikaciji, kao i primerima bogatog internetskog korpusa zajedno sa jezičkim promenama koje je donelo digitalno doba.

Poglavlje „Tvorbene karakteristike žargonizacije“ analizira način stvaranja novih reči pri čemu su zabeleženi već poznati, kao i do sada nezavedeni žargonski nastavci. Nastajanje novih reči je važan deo svake gramatike, pa i one koja se ogleda u žargonu. Proučavanjem pomenutog korpusa prikazuje se klasifikacija i objašnjenje najrasprostranjenijih nastavaka koji učestvuju u derivaciji, a posebna pažnja je posvećena prikazu do sada nezavedenih sufiksa koji u manjoj ili većoj meri utiču na promene, ne samo unutar žargonske, već i normativne gramatike. Pored derivacije analizirani su i drugi vidovi tvorbe poput nastanka pozajmljenica, načina pozajmljivanja leksema i njihove adaptacije u jeziku primaoca, zatim kompozicije i nastanka frazeoloških izraza koji su vrlo zastupljeni kako u standardizovanom tako i u žargonskom jeziku. Pored toga daje se osvrt i na manje zastupljene nesufiksalne tvorbene vidove poput konverzije, skraćivanja i slivanja reči.

Posebna pažnja posvećena je leksikografskom aspektu u odeljku „Žargonska leksikografija“ u kojoj su pruženi prikazi dosadašnjih rečnika koji su se bavili pitanjem žargona, kao i komentari o njihovoj upotrebnoj vrednosti. Nakon klasifikacije i definisanja rečnika daje se uporedna komparativna i kontrastivna analiza leksikografskih predstavnika klasifikacije.

U poglavlju „Stručni žargon“ data je komparativna analiza terminologije kao uže kategorije žargona, kao i tursko–srpski glosar osiguranja, što predstavlja naš izbor.

U poslednjim delovima teze obrađujemo posebno poglavlje o sprovedenoj anketi o žargonima i iznosimo rezultate istraživanja.

U zaključnom delu rada su navedeni rezultati dobijeni metodom lingvističke analize bogatog žargonskog vokabulara turskog jezika, žargonske karakteristike i uticaj koji žargon ima na turski jezik.

2. O ŽARGONU I NJEGOVOM PROUČAVANJU

Unutar svakog jezika dolazi do jezičkog raslojavanja koje je rezultat vekovnih interakcija sa drugim jezicima, migracije ili fizičke izolacije koje dovode do nastanka karakterističnih jezičkih tvorevina. Raslojavanje jezika se deli u tri grupe: teritorijalno, socijalno i funkcionalno raslojavanje.

Teritorijalno raslojavanje zasnovano je na razvitku jezika na određenoj teritoriji, te tako nastaju narečja, dijalekti i govori koji se od književnog jezika preventivno razlikuju u fonetici i akcentovanju reči, kao i u morfologiji i tvorbi reči. Funkcionalno raslojavanje manifestuje se u vidu funkcionalnih stilova koji se određuju najčešće prema predmetu i metodu mišljenja¹, i kojih ima više vrsta. Predstavljaju ih gotovo ustaljeni i karakteristični jezički iskazi, specifične lekseme kao i utvrđene sentence koje se vezuju za oblast rada. Tu se ubrajaju: razgovetni, administrativni, publicistički, naučni i književno-umetnički stil.

Socijalno raslojavanje jezika čiji je produkt sociolekt: „zasnovan je na posebnostima pojedinih slojeva društva koji inače govore istim opštim književnim jezikom. Ti slojevi formiraju se prema obrazovanju, profesiji, prema polu, prema načinu života pripadnika užih zajednica ljudi u društvu“². Sociolekti, ili u lingvistici poznatiji kao žargoni, predstavljaju reči koje su preuzete iz književnog govora, koje mogu u većoj ili manjoj meri biti izmenjene na fonetskom, morfološkom i sintkasičkom nivou, ali se njihova najveća karakteristika uočava u raslojavanju na leksičkom nivou.

Prirodno je da se precizna granica između ovih raslojavanja ne može sa tačnošću definisati, već dolazi i do preplitanja, te se ne može za svaku reč tačno definisati da li pripada dijalektu, žargonu ili je pak produkt nekog od funkcionalnih stilova. Primer za to može biti govor obrazovanih ljudi koji je u isto vreme produkt socijalnog raslojavanja, ali i naučnog stila, što dokazuje da je jezik vrlo živa materija koja nije čvrsto ograničena bilo kakvom fizičkom ili kulturalnom razlikom.

Pojam *žargon* ušao je u kolokvijalni govor i svakodnevno se može čuti, a neretko se dešava da je upotreba samog termina *žargon* netačna. Dobro je poznato, naime, da se reč *žargon* upotrebljava u različitim značenjima i da nije unapred jasno na koju se vrstu jezičkih varijeteta ili govornih obeležja zaista misli.

¹ Ж. Станојчић, *Граматика српског књижевног језика*, Београд, 2010, стр. 35.

² *Ibid.*, стр. 35.

Prvi problem nastaje u samoj definiciji sociolekta zato što se u lingvistici javljaju različiti nazivi za ovaj termin kao što su *argo* odnosno *argot*, *žargon*, a u poslednje vreme jednako je zastupljen i anglicizam *sleng*, što može dovesti do konfuzije koji je najispravniji i najtačniji termin u savremenoj lingvistici. Premda ovi termini nose isto značenje, *argo* predstavlja zastareli izraz pa se prvenstvo daje terminima *žargon* i *sleng*. Priznati leksikograf M. Vujaklija definiše ova tri pojma na sledeći način:

Žargon (fr. *jargon*, ital. *gergone*) pokvaren (ili: nerazumljiv, pogrešan) govor; naročit govor, poseban govor nekog društvenog reda, osobenost jednog govora.³

Argo (fr. *argot*) jezik pariske ulice i polusveta; lopovski, mangupski, šatrovački govor; govor ljudi jedne klase ili jednog zanata.⁴

Sleng (engl. *slang*) osobeni govor neke grupe ljudi (sportski, ribarski, studentski, vojnički, lovački, glumački, šatrovački itd.); vulgarne reči i izrazi londonske ulice.⁵

Kako postoji veliki broj tumačenja o tome šta je *žargon*, priznati beogradski lingvista R. Bugarski (1933-), koji se bavi ovom tematikom, *žargon* definiše na sledeći način: „Široko govoreći, *žargonom* se može nazvati svaki neformalni i pretežno govorni varijetet nekog jezika koji služi za identifikaciju i komunikaciju unutar neke društveno određene grupe – po profesiji, socijalnom statusu, uzrastu i slično – čije članove povezuje zajednički interes ili način života, a koja uz to može biti i teritorijalno omeđena“⁶. Profesor Bugarski smatra da se „*žargonom* može nazvati svaki neformalni i pretežno govorni varijetet nekog jezika koji služi za identifikaciju i komunikaciju unutar neke određene društvene grupe. *Žargon* je obeležen specifičnim jezičkim sredstvima, pre svega leksičkim i frazeološkim, a izuzetno gramatičkim i fonološkim. (...) Može se reći da *žargon* nastaje kao rezultat osobenog, spontanog i po pravilu usmenog verbalnog stvaralaštva mladih generacija“.⁷

Žargoni su veoma rasprostranjeni, pa se često javljaju na svim nivoima komunikacije, u formalnim i neformalnim situacijama, kod mlađih i kod starijih generacija. Mladi koriste *žargon* da bi na lak i zanimljiv način objasnili i pokazali svoje stavove, razmišljanja, pripadnost ili interesovanja. Jedna od glavnih karakteristika *žargona* je brzina njegove promene. *Žargonske* reči nestaju jednakom brzinom kojom su

³M. Vujaklija, *Leksikon stranih reči i izraza*, Beograd, 1980, str. 309.

⁴*Ibid.*, str. 71.

⁵*Ibid.*, str. 855.

⁶R. Bugarski, *Žargon: Lingvistička studija*, Beograd, 2003, str. 10.

⁷*Ibid.*, str. 10.

i nastale. Prema mišljenju D. Andrića „ranije su žargonski izrazi ili ostareli sa generacijom koja ih je lansirala ili su bivali ostavljeni mlađoj, dok je prethodna, stareći prala ruke od njih; danas mladi ne čekaju da se reč izliže, da se sasušī...“.⁸

Žargonskim govorom se prvenstveno smatrao govor polusveta kao i govor ljudi koji beže od zakona, dok se danas žargon vezuje prvenstveno za govor omladine kao nekonvencionalan način komunikacije koji je u suprotnosti sa književnim jezikom, ali se zanemaruje činjenica da je žargon kao sociolekt povezan ne samo sa govorom mladih već sa svakom vrstom komunikacije koja se odvija unutar jedne socijalne grupe. To je razlog zbog kojeg se proučavanja vezana za ovu tematiku još nisu u velikoj meri razvila i što je potreban još veći broj istraživanja vezanih za ovu problematiku.

Uprkos tome, istraživanja o žargonu u turskom jeziku ne mogu se okarakterisati kao skromna. Pored turskih lingvista koji proučavaju žargon kako iz lingvističke tako i iz sociološke perspektive, javlja se i veliki broj radova koji se bave istraživanjima žargona sastavljenim od strane jezičkih entuzijasta. Takvi radovi, premda manjkavi u metodičkom istraživanju i u verodostojnosti podataka, bez sumnje predstavljaju vrlo važan izvor informacija u ovoj oblasti. Rečnici, glosari, članci u novinama, kao i naučni i seminarski radovi vezani za ovu tematiku vrlo su brojni i svakim danom bivaju detaljniji, bazirajući se na opštem posmatranju žargona, ali i na njegovim potkategorijama.

Što se tiče istraživanja izvan granica Turske, za ove radove se može reći da ih ima malo, tek u fragmentima ili kao sastavnih delova nekog drugog prikaza ili publikacije. U najvećem broju su zastupljeni evropski istraživači, prevashodno zapadni turkolozi, a u mnogo manjem broju istočni. Neretko se fokusiraju samo na pojedine žargonske frakcije, kao što je upliv pozajmljenica ili se bave sličnim temama. Neki od njih su članci: *Turski žargon i njegovi grčki elementi*⁹, *Žargon u turskom jeziku*¹⁰, *Grčki elementi u turskom arogou*¹¹, *O narodu Istanbula i jeziku lopova*¹², *Građa o argotu i*

⁸ Д. Андрић, *Двосмерни речник српског жаргона и жаргону сродних речи и израза*, Београд, 2015, стр. 6.

⁹ S. Charalambos, „Zum Türkischen Argot und Seinen Griechischen Elementen“. In: Birgit Igla, Thomas Stolz (eds.): *Was ich noch sagen wollte ... A Multilingual Festschrift for Norbert Boretzky on Occasion of His 65th Birthday*, Berlin 2001, p. 181–187.

¹⁰ S. H. Tahsin, „Türkçede Argo“, *Journal of Historical & Cultural Studies an Academic Magazin*, Year: 2011 Volume: 3 Issue: 9, s. 378-456.

¹¹ M. Petrou, „Greek Elements in Turkish Argot“, *Zeitschrift Für Balkanologie*, Bd. 44, Nr. 22, 2008, p. 159-185;

¹² F. Steinherr, „Zur Stanbuler Volks-und Gaunersprache“, *Islamica*, V/ 2, 1931, p. 178- 197.

narodnim tursko-osmanlijskim izrazima¹³, *Zajedničke kulturalne turske reči u albanskom i grčkom jeziku*¹⁴, *O seksualnoj leksici u turskom jeziku*¹⁵. Potrebno je izdvojiti i jedan od retkih rečnika koji se bave turskim žargonom i koji nije napisan na turskom jeziku, a to je nemački rečnik *Jezički vodič turskog slenga- drugačiji turski*¹⁶.

Slična je situacija na srpsko-hrvatskom jezičkom prostoru. Naime, samo se nekolicina turkologa pozabavila ovom tematikom, a veće interesovanje primetno je poslednjih decenija.

Kako je broj tursko-srpskih rečnika vrlo mali, time je znatno umanjen i bilo kakav izvor žargona na srpskom govornom području. Jedan od retkih pozitivnih primera tursko-srpskih rečnika po pitanju žargona jeste rečnik koji su sastavili profesori beogradske turkologije, a koji su u svoj fundamentalni *Tursko-srpski rečnik*¹⁷ uvrstili žargonske i kolokvijalne turske reči i fraze. Ovaj rečnik beleži najfrekventnije turske žargonske reči obeležavajući ih skraćenicom *arg.* kao u primerima¹⁸:

ekmek „uludo trošiti, rasipati (novac), spiskati; umaći, klisnuti; izgubiti, posejati“
kör kandil „izrazito opijen od alkohola, mrtav pijan“
tezgah başı yapmak „biti za šankom, piti s nogu“
tezgah kurmak „imati seksualne odnose“

Deceniju potom, jedan od autora napred navedenog *Tursko-srpskog rečnika*, profesorka M. Teodosijević u svojoj knjizi *Turski jezik u svakodnevnoj komunikaciji*¹⁹ posvetila je čitavo poglavlje ovoj tematici, gde se prvi put obrađuje neka nekonvencionalna parcija turskog jezika. Pored kratkog uvoda o prirodi žargona u turskom jeziku i njihovim morfološkim i tvorbenim karakteristikama, koji predstavlja pionirski prikaz ovog govora postavljajući temelje za nova naučna istraživanja,

¹³ M. Mikhailov, *Materiaux sur l'Argot et les Locutions Populaires Turc-Ottomans*, Verlag von Eduard Pfeiffer, Leipzig, 1930.

¹⁴ A. Balaban, B. Çağlayan, „Common Cultural Turkish Words in Albanian and Greek languages“, *Journal of Educational and Social Research*, Rome, Vol. 4 No. 2 April 2014, p. 262-270.

¹⁵ J. P. Laut „Zur sexuellen Lexik des Türkeitürkischen“, *Studia Etymologica Cracoviensia*, Kraków, 2005, p. 69-122

¹⁶ A. Page, *Kauderwelsch Sprachführer Türkisch Slang – Das Andere Türkisch*, Göttingen, 2012.

¹⁷ S. Đinđić; M. Teodosijević; D. Tanasković, *Türkçe-Sırpça Sözlük*, Ankara, 1997.

¹⁸ Primeri preuzeti iz rečnika: *Ibid.*

¹⁹ M. Teodosijević, *Turski jezik u svakodnevnoj komunikaciji*, Beograd, 2004, str. 141-150.

M. Teodosijević daje izbor najfrekventnijih argotičnih leksema i frazeologizama koji su potkrepljeni primerima iz svakodnevnog života, kao što su²⁰:

sululaşmak „nabacivati se“

yeme beni „našao si mene da farbaš, misliš da sam lud?“

fırçalamak „izgrditi, izbrusiti, izribati“

takmak „pasti na ispitu, okinuti, ljosnuti; obraćati na nekog pažnju, zarezivati, konstatovati“

Ben seni hiç takmıyorum arkadaş, nereye istersen git.

„Ja te uopšte ne konstatujem prijatelju, idi kud god hoćeš“.

Još jedan rad u kojem se spominje žargon jeste i rad profesorke K. Aykut pod nazivom *Neke morfološko-semantičke karakteristike turskih glagola*²¹ u kojem ona, govoreći o karakteristikama turskih glagola navodi i primere iz žargona, što predstavlja retkost u leksičkim naučnim radovima takve vrste. Naime, navodeći specifičnosti turskih glagola koji u kolokvijalnoj upotrebi izlaze iz okvira gramatike jezika, K. Aykut navodi i primere pri čemu skreće pažnju da se živ jezik menja svakodnevno i da je upotreba žargona vrlo prisutna u svakodnevnoj komunikaciji i u medijima. Takav jeste i primer neveden iz poslovno-trgovačkog žargona²²:

Vergi masraflarımı ortak hesaptan düş!

„Moje poreske troškove skini sa zajedničkog računa!“.

Još jedno delo napred navedene autorke koje zavređuje našu pažnju, jeste udžbenik pod nazivom *Kontrastiranje turskog i srpskog jezika*²³ iz 2011. godine. U ovoj knjizi autorka se bavi analizom gramatičkih razlika između turskog i srpskog jezika dajući dragocene informacije o razumevanju specifičnosti turskog jezika, kao i smernice neophodne za pravilno razumevanje i prevodenje turskih gramatičkih parcija. Dajući primere kako iz književnog tako i iz svakodnevnog života, autorka je zavela i turske

²⁰ Primeri preuzeti iz dela: *Ibid.*

²¹ K. Aykut, „Neke morfološko-semantičke karakteristike turskih glagola“, *Srpski jezik*, XV/ 2010, str. 691-702.

²² *Ibid.*, str. 695.

²³ K. Aykut, *Kontrastiranje turskog i srpskog jezika*, Lapovo, 2011.

žargonizme istovremeno pronalazeći njihove ekvivalente u srpskom jeziku. Može se zaključiti da je ovo delo neizostavna literatura za naučna turkološka istraživanja, ali i izvor savremenih i „aktuelnih“ turskih fraza i leksema. Takvi su sledeći primeri²⁴:

En kral sözler yarışması!

„Takmičenje u najmoćnijim frazama!”

Bu eşek, diyordu, bu eşek şimdi hepimizden daha insandır.

„Ovaj magarac”-govorio je. „Ovaj magarac je sada veći čovek od svih nas”.

Amma da çitkırıldım oldun son zamanlarda ha!

„Uh, što si u poslednje vreme postao preosetljiv!”

Kako je već spomenuto, sociolekti se ne vezuju nužno samo za govor mladih, već i za specifičan govor određene profesije ili struke, što predstavlja jednu vrstu žargonske potkategorije, a samim tim se ovi termini mogu smatrati ujedno i žargonizmima.

Pored nedostatka opštih rečnika, još je manje terminoloških rečnika turskog jezika, što za rezultat ima jedno svojevrsno nepoznavanje stručnog jezika. Takva situacija umnogome utiče i na kvalitet prevoda, što se može uočiti pregledom prevoda dostupnih u različitim stručnim poljima.

Dva dela iz ove oblasti potpisuju profesori beogradske turkologije.

Trojezični *Geološki rečnik*²⁵ objavljen je 2018. godine. Ovaj rečnik sadrži termine iz oblasti geologije. Rečnik je podeljen u tri kolone u kojima se daje terminološka leksema sa svojim odgovarajućim ekvivalentima u drugim jezicima. U prvom delu dat je srpsko-englesko-turski prevod, u drugom englesko-srpsko-turski, a kao treća celina ponuđen je tursko-srpsko-engleski rečnik. Ovaj vokabular predstavlja vrlo važan doprinos lingvističkoj i geološkoj sferi jer omogućuje praktičnu primenu datog vokabulara. Na primer²⁶:

açık ocak madenciligi „površinski (dnevni) kop“

cevher, filiz (maden) „ruda”

faal maden işletmesi „aktivan rudnik”

²⁴ Primeri preuzeti iz dela: *Ibid.*

²⁵ R. Popović, M. Teodosijević, D. Batočanin Srećković: *Geološki rečnik*, Beograd, 2018.

²⁶ Primeri preuzeti iz rečnika: *Ibid.*

kalker „krečnjak”

Terminološki glosar *Izbor poslovnih termina (srpsko-turski)*²⁷ koji je sastavila K. Aykut takođe predstavlja korisno leksikografsko štivo za razumevanje i učenje turskih ekonomskih i poslovnih termina. On se u isto vreme može smatrati i rečnikom stručnih žargona. Na dvadesetak stranica autorka daje svoj izbor najfrekventnijih termina iz oblasti ekonomije i administracije, precizno navodeći njihove ekvivalente u turskom jeziku. Pored toga, autorka za pojedine lekseme daje njihove sinonime, kao i idiome koje sadrže markiranu leksemu, što dodatno obogaćuje rečnik. Neki od sveobuhvatno navedenih primera su²⁸:

Kamata – faiz; zakonska kamata - yasal (kanuni) faiz; zatezna kamata – gecikme (temerrüt) faizi; ugovorena kamata – sözleşmeye bağlı (akdi) faiz; kamata na kamatu – mürekkep faiz; kamatna stopa – faiz oranı.

²⁷ K. Aykut, „Izbor poslovnih termina (srpsko-turski)”, *Prevodilac*, Beograd, jul-decembar 2008, broj 3-4 (60), str. 107-124.

²⁸ *Ibid.*, str. 113.

3. POJAM ŽARGONA, NJEGOVO TUMAČENJE I KARAKTERISTIKE U TURSKOJ LINGVISTICI

Poimanje žargona se u turskom jeziku vremenom menjalo. Najpre se tumačio kao vulgarni, prostački jezik, dok se danas smatra jezikom različitim od standardnog, koji koriste određene socijalne ili profesionalne grupe. Naime, žargon se smatra sastavnim delom kolokvijalne komunikacije i neizostavnim delom književnog jezika.

Karakteristike ovakve vrste govora su njegova inovativnost, gramatičko-leksička produktivnost i fleksibilnost, kao i nepridržavanje norme tj. gramatičkih pravila turskog jezika.

3.1. Problem definisanja termina *žargon* u turskoj lingvistici

U turskom jeziku termini koji se koriste da bi predstavili specifičan govor kojim se služi određena profesionalna ili socijalna zajednica, bilo da bi ostala skrivena ili iz nekog drugog razloga, jesu termini *argo* (*argo*) i *žargon* (*jargon*).

Pre nego što su se ovi termini uvrstili u vokabular turskog jezika, koristili su se drugi izrazi. Posebno su se koristili oni koji su označavali inferiorni deo jezika. Takvi izrazi su bili: *jezik siledžija* (*külhanbeyi ağzı*), *prostački jezik* (*tulumbacı ağzı*), *sramotni jezik* (*lisan-ı erazıl*), *prevarantski jezik* (*kayış dili*), *jezik ološa* (*ayak takımı ağzı*), *vulgarni jezik* (*lisan-ı hezele*) i drugi.²⁹ Na osnovu ovih izraza može se zaključiti kakav je stav u svojoj svesti imala turska zajednica prema ovakvoj vrsti govora: vrlo rezervisan, superioran i krajnje osuđivački. Uvođenjem termina *argo* i *žargon* ublažava se oštar sociolingvistički stav prema ovakvoj vrsti govora, te on dobija novu konotaciju i polako se gubi stigmatika koja se vezuje za ovakav vid izražavanja.

U turskom jeziku podjednaka je upotreba termina *argo* i *žargon* iako među njima postoji razlika. Međutim, preciznu distinkciju između ova dva termina ponekad je i nemoguće utvrditi zato što se oba govora oslanjaju na tajnovitost, a reči i izrazi koji se javljaju unutar ovih govora grade se sličnim principom.

Danas se u definicijama lingvističkih rečnika, kao i u velikom broju lingvističkih radova i studija, češće sreće termin *argo* nego *žargon*. Pravi razlog za to je nemoguće

²⁹H. Ersoylu, *Türk Argosu Üzerine İncelemeler*, İstanbul, 2004, s. 15.

utvrditi sa tačnošću, ali se može objasniti pretpostavkom da se ova dva termina jednako vrednuju. Stoga često u leksikografskim izvorima uz odrednicu *argo* stoji da je *žargon*, vrlo retko *sleng* (*sleng*), njegov sinonim. Nasuprot tome, moguće je pronaći i tumačenja koja su u potpunosti različita.

*Türkçe Sözlük*³⁰ (*Rečnik turskog jezika*) Turskog lingvističkog društva (Türk Dil Kurumu) *argo* definiše na sledeći način: „Reč ili fraza koja se ne koristi uvek i svuda i koju većinom koriste neobrazovani ljudi; *fig.* reč ili fraza koju koriste mangupi i skitnice“³¹, dok za *žargon* iznosi da je: „specifičan jezik ili vokabular ljudi istog zanimanja ili zajednice koji se koristi odvojeno od opšteg jezika“.³² Na primeru ove dve definicije može se uočiti da je *žargon* umnogome blaža odrednica u označavanju specifičnog govora zatvorene grupacije, dok se *argo* vezuje za stigmatični govor ljudi sa margine društva.

Problematika o tome da li se termini *argo* i *žargon* mogu smatrati sinonimima ili da li se međusobno u potpunosti razlikuju, dovela je do mnogobrojnih diskusija među lingvistima u težnji da se načini granica. Pojedini su dali svoje tumačenje za ovaj govor: „Argo nastao iz specifičnog rečnika govornih grupa dugo vremena se naziva *žargon*. Međutim, kada prestane da bude jezički produkt grupe i pređe u generalni opticaj, naziva se *argo*“³³. Dakle, *žargonom* se mogu smatrati reči i izrazi koji su još uvek aktivni i koji se koriste u razgovoru određenih grupacija ljudi, dok se *argoom* mogu smatrati reči koje su izašle iz okvira jedne govorne grupe i prodrle u govor onih koji ne pripadaju toj grupaciji. S druge strane, ova definicija označava da su klasifikacije poput *učeničkog žargona* (*telebe argosu*), *vojničkog žargona* (*asker argosu*), *lopovskog žargona* (*hırsız argosu*) pogrešne, odnosno da je upotreba termina *argo* pogrešna³⁴.

Primetno je i to da je među intelektualcima zastupljeno mišljenje da se termin *argo* vezuje u generlanom smislu, odnosno uopšteno za *žargonski jezik*, dok se termin *jargon* vezuje prvenstveno za *sociolekte*.

Ono što možemo konstatovati o ovoj problematici jeste da treba ostaviti prostora daljem istraživanju sve dok lingvisti ne dođu do preciznijeg rešenja, i da oba termina,

³⁰ Dalje u tekstu *TDK rečnik*.

³¹ *Türkçe Sözlük*, Ankara, 2011, s. 148.

³² *Ibid.*, str. 1244.

³³ Ö. Çobanoğlu, „Sanatsal Bir Dişavurum Formu Olarak Argo Kavramının Halkbilimsel Çözümlemesi”, *Bal-Tam Türklük Bilgisi*, 3/ 2005, s. 234-235.

³⁴ *Ibid.*, str. 235.

argo i *žargon*, ostaju jednaka jer se njihova upotreba zasniva na subjektivnom osećaju lingviste.

Problematika tačnog definisanja termina *argo*, *žargon* i *sleng* susreće se i u srpskoj lingvistici. Premda se za specifičan govor određene profesionalne grupacije vezuje termin *žargon*, dok se za ostale specifične lekseme i idiome, a naročito za one koje se vezuju za marginalizovanu populaciju, upotrebljava termin *argo* ili *sleng*, R. Bugarski u svojoj lingvističkoj studiji predlaže da se terminom *žargon* objedine sve kategorije specifičnog govora i time spreče dalje nepotrebne komplikacije³⁵. Na taj način se u daljem radu turski termini *argo* i *žargon* imenuju samo terminom *žargon*.

3. 2. Poimanje žargona u turskom jeziku

Kao ni u drugim jezicima, ni u turskom ne postoji tačna definicija žargonskog govora, već samo njene varijacije. Pošto se samo viđenje žargona razlikuje od lingviste do lingviste i od vremena u kojem se definisao ovakav govor, u pojedinim segmentima definisanja primećuju se poklapanja, dok se u drugim mišljenja razilaze. Da bi se prikazalo kako se tumači i doživljava *žargon* u turskom jeziku, potrebno je dati nekoliko definicija koje će reflektovati stanje proučavanja ove vrste govora.

Prva poimanja *žargona* obuhvatala su vrlo negativne stavove prema ovakvom govoru. Vezivao se za opštenje ljudi s druge strane zakona i sa margine društva, čija je tendencija bila da njihova komunikacija ostane skrivena od ostatka društva ne bi li obezbedili ličnu egzistenciju i nastavili sa svojim ilegalnim aktivnostima. U ovu grupaciju takođe su se svrstavale i sve vrste prostačkog i vulgarnog izražavanja koje nije dolikovalo ustanovljenim društvenim i moralnim normama.

Stavovi o ovakvom govoru, koji su bili zastupljeni krajem 19. i početkom 20. veka, vremenom se nisu u potpunosti izgubili, te se i u skorašnjoj prošlosti mogu uočiti slične tendencije.

Primer za to jeste *Yazın Terimleri Sözlüğü (Rečnik lingvističkih termina)*, objavljen od strane Turskog lingvističkog društva, koji *žargon* definiše kao: „Specifičan jezik koji koristi određena zajednica, ona poput lopova i nitkova, unutar sebe kako bi se

³⁵ Detaljnije o ovoj tematici vidi u: R. Bugarski, *op. cit.*, Beograd, 2006, str.12-13.

odvojila od onih koji su izvan te zajednice; specifične reči i izrazi koji se koriste između osoba istog zanimanja“.³⁶

Nužno je naglasiti da, i pored lingvističkog napretka, stigma koja obavlja ovu vrstu govora ne jenjava ni u mladalačkom poimanju žargona, iako je danas njen stvaralac i najbrojniji predstavnik upravo omladina. Na osnovu ankete izvršene 2012. godine, sprovedene među turskim srednjoškolicima starosti između 14 i 19 godina, uočeno je da 70% mladih svakodnevno koristi žargon na ulici, u školi, kod kuće ili na nekom drugom mestu, s tim što gotovo 66% njih poistovećuje žargon sa psovkom i želi da promeni svoj način izražavanja.³⁷

A. Puskuluoglu (Ali Püsküllüoğlu)³⁸ lingvista, književnik i priređivač jednog od priznatih turskih rečnika žargona, iznosi vrlo konciznu interpretaciju termina žargon: „1. žargon je poseban jezik sebi svojstvenih reči i frazema; jezik koji nije svima razumljiv, već samo onima koji su ga usvojili i koji ga koriste; leksika koja gradi ovaj jezik; 2. *fig.* reč ili izraz koji koriste probisveti, propalice ili neko nevaspitan, koji se ne koristi uvek i svuda, premda je deo standardnog jezika“.³⁹

Priznata turska gramatičarka, Z. Korkmaz (Zeynep Korkmaz) (1922-), u svom delu *Gramer Terimleri Sözlüğü (Rečnik gramatičkih termina)* navodi sekundarno značenje žargona kao: „Prostački jezik u kojem se nalaze reči i frazemi osobitog značenja koje koriste probisveti i skitnice“.⁴⁰

Jedan od retkih primera definicije u kojoj se, pored leksičke, izlaže i sociolingvistički i psihološki momenat, usko povezan sa ovom tematikom, iznosi turski književnik S. Akalin (Sami Akalın) (1924-). Naime, on u svom radu objašnjava usku povezanost jezika i psihologije koja dakako ima svog uticaja u stvaranju ovakve vrste jezika. On kaže: „Žargon je jedan drugačiji jezik unutar jezika; izgrađen govor manjih zajednica, pomoću posebnih reči, koje veća društvena zajednica ne može razumeti.

³⁶ *Yazın Terimleri Sözlüğü*, Ankara, 1974, s. 16.

³⁷ F. Damla, S. Diblen, „Argo Dil Kullanımının Okul Türüne ve Cinsiyete Göre Değişimi Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme: Eskişehir İli Örneği”, Bursa, 2012, dostupno na adresi:

http://mebk12.meb.gov.tr/meb_ivs_dosyalar/26/14/967997/dosyalar/2012_12/10040230_23.pdf

³⁸ Ali Püsküllüoğlu (1935-2008) bio je priznati turski književnik i filolog. Za sobom je ostavio dela u prozi i stihu, poput: *Pembe Beyaz* (Roze belo) (1955), *Karanfilli Saksı* (Saksija sa karanfilom) (1958), *Yaz ve Yağmur* (Leto i kiša) (1978), kao i veliki broj rečnika: *Öz Türkçe Sözlük* (Rečnik čistog turskog jezika) (1966), *Türkçe Sözlük* (Rečnik turskog jezika) (1995), *Türkçenin Yazım Kılavuzu* (Turski pravopisni rečnik) (1993), *Yaşar Kemal Sözlüğü* (Rečnik Jašara Kemala) (1991).

³⁹ A. Püsküllüoğlu, *Türkçenin Argo Sözlüğü*, Ankara, 2012, s. 8.

⁴⁰ Z. Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Ankara, 1992, s. 15.

Žargon su reči i izrazi koje koriste nasilnici, blisko povezan sa krivičnom psihologijom i osećanjem srama“.⁴¹

S druge strane, pojedini pojmovi vezani za ovu jezičku kategoriju nemaju toliko osuđujuću notu i u svojim definicijama sadrže blaži stav: „Žargonom se naziva specifičan jezik koji koriste osobe istog zanimanja ili osobe iz iste sredine. Nekada su se žargonom služile vešte osobe, osobe koje su u određenom socijalnom sloju, poput lopova ili nasilnika, i to onda kada je bila reč o protivzakonitim poslovima“.⁴²

Poetsko izlaganje viđenja žargona i njegove uloge, ne samo u lingvistici, već i u socijalnom sistemu, predstavlja nekonvencionalni pristup problematici koju je pružio Dž. Merić (Cemil Meriç) (1916 - 1987), cenjeni turski intelektualac koji je živeo i stvarao u prošleme veku. On prilazi ovoj temi sa metafizičke strane. Govoreći o žargonu on kaže: „Žargon je jezik onih koji beže od zakona. Žargon je izmišljeni jezik onih koji beže od istorije. Žargon je zid koji podiže strah, izmišljeni jezik nesvesti. Jedan je veo koji skriva nečije grehe, a drugi omča koja guši znanje. Žargon je glas ranjene savesti, izmišljeni jezik pokolenja koje je izgubilo pamćenje. Žargon svake države izmišljen je jezik onih bez države“.⁴³ Premda se njegovo poimanje žargona ne razlikuje od shvatanja njegovih prethodnika, on žargon ipak vidi kao način bega od pravde, ali i kao sastavni deo jezika svake države.

Na osnovu datih definicija koje se vezuju za govor stigmatizovanih ljudi, primećuje se određena doza subordiniranosti žargona, u manjoj ili većoj meri izražena kod pojedinih iskaza. Premda se klasifikovao kao potkategorija standardnog jezika, žargonski govor se tretirao sa dozom odbojnosti i degutantnosti. Žargon se smatrao ruglom koje kvari lepotu i čistotu turskog jezika, te je kao takav često bio na meti lingvista koji su se borili za čistotu jezika. Pojedini lingvisti izneli su svoje mišljenje da: „Dok postoji naš lep turski jezik, ne preporučuje se upotreba žargonskih izraza. Pored toga, u izvesnoj meri, može se opravdati upotreba onih bezazlenih frazema, izuzev poganog žargonskog, koji obuhvata teške psovke od kojih lice crveni, kao i svih nepristojnih izraza“.⁴⁴

⁴¹ L. Sami Akalın, *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 1966, s. 13.

⁴² *Yeni Hayat Ansiklopedisi*, İstanbul, 1961, s. 314.

⁴³ C. Meriç, *Yaşayan Türkçemiz*, İstanbul, 1980, s. 269.

⁴⁴ S. Şimşek, *Argo Lügatçesi*, İstanbul, 1958, s. 3.

Razlog ovakvog poimanja žargona može se opravdati činjenicom da sam žargon vrvi od prostih, vulgarnih reči i izraza iako oni ne čine njegov najveći deo. Stoga ne čudi da se zbog ovakvih leksema dugo vremena stvarao odbrambeni stav i da se radilo na tome da žargonski govor bude distanciran od svakodnevnog i književnog izražavanja.

Daljim istraživanjima i liberalnijim prilazom problematici otkriva se da je žargon posebna kategorija standardnog jezika koja nije vulgarna, već stvorena drugačija, te je samim tim i njeno definisanje promenilo svoj pravac. Danas se žargon karakteriše kao specifična kategorija jezika koja se javlja kao produkt zatvorene grupe govornika sa tendencijom da ostane nerazumljiva onima koji su izvan nje. Klasifikuje se i kao neformalni ili specifični jezik određene grupacije ljudi, s tim što su mnoge reči iz žargona ušle u govorni, a preko njega i u književni jezik.

F. Develioğlu (Ferit Devellioğlu)⁴⁵, turski lingvista i pionir studioznog istraživanja žargona u turskom jeziku, u svom rečniku *Türk Argosu (Turski žargon)* iz 1941. godine, među prvima je istakao preciznu definiciju žargonskog jezika uklanjajući stigmatu i predrasude koje su se vezivale za ovakav način izražavanja. Naime, vodeći se evropskim pristupima proučavanja ove tematike, Develioğlu klasifikuje žargon kao specifičan jezik⁴⁶ koji se ne vezuje samo za otpadnike društva, već pripada jezičkom stilu svih društvenih slojeva, profesija, pola, godina i drugih vidova socijalnih grupacija. On kaže: „Žargonom se naziva govorni sistem, odnosno riznica parazitskih reči koje se nalaze u okrilju univerzalnog jezika⁴⁷ i koje su karakteristične za određene grupe ili socijalne kategorije u društvu, poput žargona lopova, učenika, vojnika, umetnika, javne kuće i slično”.⁴⁸

Nedugo zatim, ostali lingvisti i teoretičari dokumentovali su svoja tumačenja žargona oslanjajući se na Develioğluovu definiciju. Kasnije D. Aksan (Doğan Aksan) (1929 - 2010) daje definiciju žargona kao: „Žargon je specifičan jezik koji je uočljiv u

⁴⁵ Ferit Devellioğlu (1906-1985) je poznati turski lingvista i leksikograf. U njegove najpoznatije radove ubrajaju se: *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat* (Osmanlijsko-turski enciklopedijski rečnik) (1962), *Türk Argosu* (Turski žargon) (1941) i *Fransızca-Türkçe Deyimler Sözlüğü* (Francusko-turski frazeološki rečnik) (1973).

⁴⁶ „Specifičan jezik (*özel dil*) je jezik, odvojen od generalnog, koji se koristi u iskazivanju tajnih misli među osobama povezanih u manjim socijalnim grupama, koji se razvio u središtu živih jezika”. Cit. iz: F. Devellioğlu, *op. cit.*, str. 13.

⁴⁷ „Univerzalni jezik (*genel dil*) je jezik koji koristi zajednica nekog naroda, a koji metodično zauzima mesto u postojećim jezicima ili jezik koji uklanja razlike koje postoje među bliskim govorima”. Cit. iz: *Ibid.*, str. 10.

⁴⁸ *Ibid.*, str. 9.

svakoj zemlji, u svakom jeziku i koji je stvoren sa ciljem da se obezbedi saglasnost nekog područja ili grupe unutar društva (...) Postojanje žargonizama obrazovano je davanjem specifičnog značenja rečima standardnog jezika, svesnim promenama na pojedinim rečima, kao i korišćenjem zastarelih reči, dijalekatskih reči i korišćenjem reči stranog porekla”.⁴⁹

Slična tumačenja se mogu naći u mnogobrojnim lingvističkim leksikonima, koja doduše, variraju u pojedinim segmentima, ali suština ostaje nepromenjena. Definišući termin *žargon* B. Vardar (Berke Vardar) (1934 - 1989) navodi da je: „Žargon osoben jezik koji se sastoji iz sebi svojstvenih reči i izraza, čiji veliki deo zauzimaju metafore. To je jezik koji vidno koristi okolina, ali koji nije razumljiv svakome, jezik koji je odvojen od standardnog jezika društva, ali je od njega nastao improvizacijom. Termin žargon određuje neformalan, prost i sličan oblik različitih govora i nosi vrlo ograničeno značenje u lingvistici, ali i određuje specifično sporazumevanje unutar tesne zajednice koja živi zatvoreno ili koja želi da se sakrije“.⁵⁰

Sledeći leksikograf koji se bavio ovom tematikom u turskom jeziku i koji je u interpretaciju žargona uveo nekoliko krucijalnih novina jeste H. Aktunç (Hulki Aktunç)⁵¹. On je u svom, za sada najobimnijem rečniku žargona turskog jezika pod nazivom *Büyük Argo Sözlük (Veliki turski rečnik žargona)*, žargon podelio u dve kategorije i definisao ga na sledeći način: „Žargon domena (*alan argosu*) predstavlja način govora oslonjen na sve reči i izraze koje su usvojile osobe slične jedne drugima prema načinu života, osobe koje žive ograničeno u svojoj društvenoj sredini, a koje žele da se odvoje i/ili sklone od ostatka društva u kojem su se našle. Opšti žargon (*genel argo*) predstavlja vokabular koji je unutar žargona domena i način govora oslonjen na sve reči i izraze koje su stvorene u tom vremenu“.⁵²

Aktunç je žargon domena podelio u šest grupa. U njima se nalazi sveobuhvatni prikaz pripadnika domena žargona (ima ih ukupno osamnaest):

⁴⁹D. Aksan, *Her Yönüyle Dil*, Ankara, 1977, s. 89.

⁵⁰ B. Vardar, *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 1998, s. 24.

⁵¹ Hulki Aktunç (1949-2011) je priznati i nagrađeni turski književni stvaralac. Za sobom je ostavio brojna književna dela, kao što su zbirke pripovetaka: *Gidenler Dönmeyenler* (Oni koji odlaze i ne vraćaju se) (1976), *Bir Yer Göstericinin Hayatı* (Život jednog razvodnika) (1989); zbirke pesama: *İnsan Aşkalarının Külüdür* (Čovek je rob svojih ljubavi) (1993), *Istraplar Ansiklopedisi* (Enciklopedija patnji) (1994); romane: *Bir Çağ Yangını* (Jedna epoha zanosa) (1981); eseje: *Erotologya?* (Erotikologija?) (2000) i mnoge druge.

⁵² H. Aktunç, *op. cit.*, str. 16.

1. prestupnička grupa: žargon lopova, narkomana, kockara, kabadahija, prosjaka
2. zatvorena grupa: žargon zatvorenika, učenika, vojnika, moreplovaca
3. manjinska grupa: žargon etničkih manjina, emigranata/imigranata
4. seksualna grupa: seksualni, homoseksualni, prostitucionalni žargon
5. trgovinska grupa: žargon trgovaca, šofera, mesta zabave
6. sportska grupa: sportski žargon⁵³

Unutar jednog žargona domena može se naći veći broj opštih žargona. Tako, na primer, žargon domena za koji se vezuje seksualna grupa sadrži žargonske potkategorije koje se odnose na žargonski govor prostitucije, odnosno prostitutki, njihovih podvodača i klijenata. Takođe, u seksualnu grupu spada i žargonski govor homoseksualaca i lezbejki, što znači da se specifičan govor vezan za socijalnu grupu prostitutki, podvodača ili homoseksualaca kategoriše kao opšti žargon.

Ova podela ilustruje zaokružen prikaz zatvorenih socijalnih grupacija i jezika kojim se oni služe. Mada, mora se istaći da ova kategorizacija nije definitivna i da se grupacije vremenom menjaju, proširuju, te danas imamo i omladinsku grupu u kojoj se kategoriše dečiji i omladinski žargon domena. Ovo je jedan od najboljih primera da se žargonski jezik razvija neverovatnom brzinom i da se njegova prava klasifikacija ne može sa tačnošću utvrditi, već se ona oslanja samo na gruba zaokruživanja.

Treba istaći i to da se poimanje žargona menjalo zajedno sa godinama i sa liberalizacijom stavova, ali da se u pojedinim segmentima još uvek može osetiti strepnja za čistotu jezika. Naime, pojedini lingvisti, premda prihvataju ovaj način izražavanja kao specifičan govor pojedinaca, a ne kao generaliju, poput prostačkog izražavanja, i dalje vide opasnost u kvarenju standardnog jezika ovakvim govorom, pa ističu da je: „Žargon univerzalni naziv za reči i izraze koji su deo „jednog osobitog jezika“, koji nisu u većoj meri preplavili pisani jezik i koje koriste socijalne subgrupe jedne zajednice. Žargon, koji se ubraja u podgrupu standardnog jezika, je jezik koji se koristi da bi se objasnilo skriveno razmišljanje ljudi. Žargon je izmišljeni jezik koji se razvio kako bi se izrazila delovanja ili određeni oblici ponašanja koji su, manje više, omalovažavani ili osuđivani. Žargon nastaje tako što se tumba, kviri i menja značenje reči opšteg jezika. Reči prostačkog govora prihvaćene su kao žargon. (...) Žargon je „začin“ unutar

⁵³*Ibid.*, str. 16.

standardnog jezika. Iako vrsta začina, može se reći da ima loš uticaj i da kvari opšti jezik“.⁵⁴

Novim prilazima proučavanju ove problematike javila su se i nova tumačenja žargona. Danas se žargonom smatra najpre specifičan jezik, odnosno poseban vid komunikacije koji se razlikuje od standardnog jezika i koji upotrebljavaju posebne socijalne ili profesionalne grupacije ne samo da bi ostale skrivene od ostatka društva, već i zbog tendencije lakšeg i jednostavnijeg sporazumevanja, kao i psihosocijalnog momenta koji se ogleda u težnji da se pripadne određenoj socijalnoj kulturi. Ovakve grupacije se više ne kategorišu kao marginalizovane, već kao zatvorene društvene grupe koje se objedinjuju zajedničkim karakteristikama poput, na primer, vrste profesije (žargon lekara, trgovaca, birokrata i drugih) kao i socijalnih klasa povezanih prema određenim karakteristikama (na primer prema godinama - omladinski, dečiji žargon; prema polu, gde se ubraja ženski žargon; zatim prema etničkoj razlici, te tako nastaje rečnik etničkih grupa, imigranata, emigranata i mnogih drugih). Reči i fraze koje se upotrebljavaju u ovakvom govoru najčešće označavaju tabu teme poput: žena, alkohola, droge, kocke, seksa, protivzakonitih radnji, laganja i mnogih drugih.

Lingvističke karakteristike ovakvog govora se od književnog razlikuju u pojedinim segmentima. Prema *Turskoj enciklopediji*: u odnosu na standardni jezik, razlike se uočavaju u namerno iskvarenim oblicima upotrebljenih reči ili u menjanju značenja književnih reči, čime se govornik udaljava od standardnog jezika.⁵⁵

Žargonizmi najčešće nastaju preuzimanjem reči i izraza iz standardnog jezika i proširivanjem njihovog semantičkog polja specifičnim značenjima. Ređe nastaju fonološkim i morfološkim promenama, poput alternacije pojedinih fonema, tvorbenim procesom i sufiksacijom koja nije zavedena u književnom jeziku, zatim upotrebom reči stranog porekla, ali i izmišljanjem novih reči. Ovo su samo primeri nekih od načina nastanka žargonizama koji predstavljaju refleksiju jednog vrlo kreativnog i individualnog načina sporazumevanja unutar jednog društvenog kolektiva.

Poimanje žargona, kao posebnog vida komunikacije među pojedinim zajednicama, variralo je tokom vremena. Na početku se on poistovećivao sa vulgarnim i tajnim jezikom, da bi se kasnije kategorisao kao poseban govor koji koriste svi pripadnici društvenih zajednica. Pojedini lingvisti ukazuju na ovu pojavu na sledeći

⁵⁴ T. Karataş, *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 2001, s. 42.

⁵⁵ *Türk Ansiklopedisi*, Ankara, 1974, s. 21.

način: Nekada se žargonom smatrao prostački, poseban i tajnovit jezik koji se govorio najpre unutar esnafa, a zatim i među prošnjacima, skitnicama, nasilnicima, lopovima i begunacima, na način koji okolina nija mogla da razume. Danas se žargon tumači kao poseban jezik u koji se ne ubraja prostakluk, premda se razlikuje i od standardnog i narodnog govora i premda ima parazitsku riznicu reči u gustom standardnom jeziku. Nije tajnovit i govori se među članovima određenih socijalno-profesionalnih grupa ili bilo kojeg društvenog sloja.⁵⁶

Oslobađanjem stigmatike koja je dosta dugo okruživala ovakav vid komunikacije, otpočela su brojna lingvistička istraživanja na ovom polju tretirajući žargon kao karakteristični jezik, kakav i jeste, izučavajući njegovo bivstvovanje unutar ljudske zajednice. Međutim, iako je savremeni pristup žargonu umnogome liberalniji nego što je bio, pojedini turski lingvisti i dalje vide opasnost po standardni jezik i njegovu upotrebu, tvrdeći da će iskvariti lepotu govora. Na osnovu ovih tumačenja može se uvideti da je lingvistika turskog jezika vremenom prihvatila ovaj govor kao prirodan, ali da i dalje čuva rezervisan stav prema njemu.

3. 3. Žargon kroz književnu istoriju

Pored toga što ovaj govor najčešće predstavlja vid usmene komunikacije, pojedine reči i fraze su preko svakodnevnog jezika ušle u književni, a samim tim su neke dobile upotrebu i u standardnom jeziku. Može se reći da je, u najmanju ruku, povezanost književnosti i žargona jedna posebna specifičnost kao i međusobna korist, te neki autori ističu da: „književnost ima više sklonosti ka iskorišćavanju žargonskog govora kako bi time obezbedila veće bogatstvo za svoj jezik“.⁵⁷

Hronološki gledano, ovakav vid govora najmanje je bio zastupljen na početku književnog stvaralaštva turske nacije. Vremenom, njegova upotreba počela je postepeno da se uvećava, te je danas, u modernoj književnosti, žargonska upotreba leksike postala sastavni deo samoekspresije i impresije koju književnik deli sa čitaocima ne bi li im što bolje približio socijalni milje o kojem se pripoveda. Tako se pojedini teoretičari slažu da se žargon koristi i u književnim delima ne bi li se oživeo karakter pojedinih likova.⁵⁸

⁵⁶ *İnönü Ansiklopedisi*, Ankara, 1948, s. 289

⁵⁷ A. K. Metin, „Argonun Şiiri veya Basitliğin Ötesi”, *Hece*, 165/ 2010, Ankara, 95-98, s. 95.

⁵⁸ A. Köklügiller, *Türkçe-Edebiyat Sözlüğü*, İstanbul, 1974, s. 15.

Prvi tragovi žargonskih leksema, koji se javljaju u turskim pisanim književnim delima, nalaze se u delu Mahmuda Kašgarlija (Mahmud Kaşgârlı)⁵⁹ *Divânü Lûgat-it-Türk (Divanu Lugat-it Turk)*.⁶⁰ Ovo kompleksno delo, nastalo u 11. veku, sadrži primere turske tradicionalne, narodne poezije, primere lirske, epske i filozofske poezije, tužbalice, pesme o lovu i druge književne forme. Lingvisti su pronašli da pojedine reči iz ove poetske zbirke u sebi nose i drugo, figurativno značenje tj. da su žargonski upotrebljene, o čemu će kasnije biti reči.

Iako je broj književnih dela iz perioda početka *divanske književnosti* vrlo mali, u njima se mogu naći tragovi žargonizama. Ova činjenica pokazuje da se žargon nalazio u svesti ljudi pre nego što je njegovo postojanje lingvistički ustanovljeno.

Divanska književnost nastala je u vreme rasta Osmanlijske imperije, tačnije u 15. veku, a trajala je do početka *tanzimatskih reformi*⁶¹, odnosno do kraja 19. veka. *Divanska književnost* nosi naziv po *divanu (Divan)* odnosno zbirci poezije. Uticaj vodi sa arapskih i persijskih govornih područja, te stoga ovakav vid književnosti vrlo brzo biva prihvaćen među pripadnicima vladajućih slojeva društva. Osmanlijski jezik koji se upotrebljavao u periodu od 13. do 20. veka i bio je svojevrsna mešavina arapskog, persijskog i turskog jezika. Najviše se koristio na dvoru, dok se u narodu i dalje govorio turski jezik. U spevovima ove književnosti, koja je pritom imala tačno utvrđene norme, mogu se naći žargonske reči i izrazi. Takvi su primeri: Sabit Alaedin Ali (Sâbit Alaeddin Ali) i njegova pesma *Derenâme (Pesma o potoku)*, Sururi Sejid Osman (Sürûri Seyyid Osman) i njegovo delo *Hezliyat-ı Havâi (Anegdote)*, kao i kontroverzni poeta Enderunlu Fazil (Enderûnlu Fâzıl), poznat po svojim satiričnim sadržajima bogatim žargonskim izrazima, kao, na primer, u delu *Hubannâme (Knjiga lepih (muškaraca))*⁶². Ovi pesnici predstavljaju samo neke od mnogobrojnih poeta koji su koristili žargonske reči i izraze u svom stvaralaštvu.

⁵⁹ Mahmud Kaşgarlı je prvi turski leksikograf, lingvista, folklorista i može se reći hroničar turskog jezika koji je živeo i stvarao u 11. veku.

⁶⁰ F. Devellioğlu, *op. cit.*, s. 37.

⁶¹ Tanzimat predstavlja period reformi u turskoj istoriji koji je započet objavljivanjem *hatîşerifa* od Gulhane 1839. godine. „Bolesnik sa Bosfora“ kako su Evropljani nazivali oslabljeno Osmansko carstvo trebalo je da se revitalizuje nizom reformi na ekonomskom, političkom, socijalnom i kulturnom planu. (...) Otvaranje vrata Zapadu i omogućavanje slobodnog priliva novih ideja i naučno tehničkih dostignuća bili su imperativ za opstanak države. Preuzeto iz: M. Teodosijević, *Jezik Husnija Dagleardže s osvrtom na pokret jezičkog purizma u Turskoj*, Beograd, 195, str. 32.

⁶² F. Devellioğlu, *op. cit.*, s. 37-38.

Žargonsko izražavanje u književnim delima naročito je izraženo krajem divanskog i početkom tanzimatskog perioda. Sa državnim reformama javljaju se i književne reforme: tanzimatski pesnici okreću se Zapadu i zapadnim idejama i počinju da se obraćaju običnom svetu, običnom čoveku. To je rezultiralo potrebom da se književno stvaralaštvo, okrenuto narodu, ispuni narodnim jezikom. Česte kritike društva poprimale su oblik satire koji je uobličavan žargonskim govorom, više nego zastupljenim u ovom periodu. Književnici koji su u svojim delima koristili argotične izraze u satirične svrhe bili su Ibrahim Šinasi (İbrahim Şinasi) i Ahmed Vefik Paša (Ahmed Vefik Paşa).

Polazeći od tanzimatskog perioda, koji je u svoju književnost postepeno uvodio žargonski govor, može se konstatovati da se u svakom narednom književnom periodu stvaralaštvo više okretalo životu običnih ljudi i njihovom načinu govora koji se oslikavao u delima književnika tog doba. U savremenoj književnosti upotreba žargona je vrlo zastupljena, posebno u delima sa socijalnom tematikom, ne bi li se na što slikovitiji način čitaocu približila atmosfera o kojoj pisac pripoveda. Poznati književnici koji su pisali ovakvim govorom bili su: Ahmet Rasim (Ahmet Rasim), Husejin Rahmi Gurbinar (Hüseyin Rahmi Gürpınar), Orhan Kemal (Orhan Kemal), Orhan Veli (Orhan Veli), Oktaj Rifat (Oktay Rifat), Sait Faik Abasijanik (Sait Faik Abasıyanık), Džan Judžel (Can Yücel), Aziz Nesin (Aziz Nesin) i drugi. Ovi stvaraoci su u svojim delima koristili žargonizme i zbog toga su često bili osuđivani jer se smatralo da narušavaju lepotu turskoga jezika. Nasuprot tome, njihova dela, kao i žargoni koje su evidentirali u njima, žive aktivni i danas, nakon smrti njihovih tvoraca. U proznim delima se u većoj meri može uočiti upotreba žargonskih leksema, dok je u poeziji manje zastupljena. Međutim, jednako je kršila norme i pravila i u poeziji dobijajući karakterističan oblik kakav se danas poznaje. Neki autori konstatuju da se: „takva poezija može videti u postmodernoj umetnosti, ova vrsta poezije niti razlikuje modernu umetnost od elitne, niti pokazuje interesovanje za marginalizovan govor, sleng, psovke, prihvaćen i utvrđen vokabular i red reči, već stvara svoj vlastiti svet i sopstveni poetski jezik.“⁶³

Sam koncept upotrebe žargona u književnim delima je, prema autorima, „reći više sa što manje truda“⁶⁴, što žargon i omogućava. Primer za ovakvu upotrebu žargona je pripovedač S. F. Abasijanik koji je svoja dela posvetio običnom čoveku. U svojim

⁶³C. Duman, „Bozuk Ağzın Şiiri ya da Şiirin Vesikalı Baldızı: Argo”, *Hece*, 165/ 2010, Ankara, s. 106.

⁶⁴İ. T. Güneş, „Ağır Roman’da Argo Kullanımı ve Eserin Söz Varlığına Etkisi”, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 55/ 2016, Erzurum, s. 305.

pripovetkama on opisuje običan svet, ljude sa margine društva, njihov život i svakodnevicu. Njegova dela su ispunjena kolokvijalnim jezikom, psovka, argotima koji čitaocu pružaju potpuni ugođaj scene o kojoj pripovedač govori. On time približava likove čitaocu i karakteriše ih bolje od ikakvog književnog opisa, a dozvoljava i upliv uličnog govora u književnost. Takav govor će kasnije predstavljati sastavni deo svakodnevnog govora običnih ljudi.

U savremenoj literaturi žargon se više ne tretira degradirajuće i koristi se, bez bilo kakve bojazni da će narušiti lepotu pripovedanja, kao bitna stavka u karakterisanju likova i atmosfere u delu. Savremeni govor vrvi od žargonizama, te se kao takav u književnom stvaralaštvu vrlo iscrpno koristi, čime se svakodnevno skida stigma koja je vezana za ovaj specifičan jezik.

Jedan od mnogobrojnih primera savremenih književnih radova jeste i delo iz 1990. godine *Ağır Roman (Težak roman)* pisca M. Kačana (Metin Kačan). Roman govori o životu i borbi običnih ljudi, ali i o sudbini nepravедno optuženog mladića koji beži od policije. U mahali se sreću ljudi iz svih slojeva društva, a posebno su oslikani oni koji beže od zakona, narkomani, kao i lokalni nasilnici. Kako bi pisac što preciznije i bliže dočarao radnju romana, koristio se žargonskim vokabularom i scene iz realnog života prenosio na papir što je verodostojnije moguće. Neki primeri iz ovog dela su:

Reco çizgilerinin paraya dönüştüğünü çakıp okulu kırmaya başladı. (M. Kačan, *Ağır Roman*, str. 50)

„Redžo je ukapirao kako se dobavlja novac od stripova i počeo je da kida iz škole”.

Kolera canavarı cavlağı çekince, zarbolar her zamanki gibi masum insanları ekip otosunun içine doldurup karakala gazladılar. (M.K. str. 122)

„Kada je riknula zver iz Kolere, pajkani su kao i uvek skupljali nevine, punili maricu i pičili ka stanicu”.

Sokaktan gelen seslere göz kaydıran Tina, baba şoparların, cıvırların ve kevaşelerin dans edişine takıldı. (M.K. str. 101)

„Tina koja je očima tražila glasove koji su dolazili iz ulice, priključila se plesu radodajki, ženskih i cigojnera.

Ancak sınıf öğretmenleri Perrin Hanım, ruh hastası ve hafif denyo olduğundan, ders bitene kadar geri zekalılar sınıfına roket ateşleme antrenmanı yaptırmıştı. (M.K. str. 12)

„Čak je i razredna gospođa Perin, pošto je bila pomalo psihopata i lujka, držala obuku iz raketnog pucanja razredu retarda sve dok se čas ne završi.

Turska književnost je upravo na ovaj način imala velikog uticaja na liberalizaciju i blaži pogled društva na žargonski govor, čineći ga manje odbojnim i prikazujući ga kao sastavni deo vokabulara svih ljudi. Stoga se može zaključiti da su književnost i žargon usko povezani i da su kroz vreme uticali jedno na drugo.

3. 4. Karakteristike žargona

Žargon, kao poseban vid opštenja među određenom grupacijom ljudi, ima i svoje odlike koji ovaj govor odvaja od ostalih govornih stilova. Karakteristike žargonskih reči i izraza prvenstveno se ogledaju u polisemiji i metaforičnosti, a ove karakteristike se obično uočavaju u upotrebi leksema čije značenje može da varira u zavisnosti od situacije i iskaza, u pojavi reči u prenesenom značenju, zatim u gramatičkoj diferencijalnosti u odnosu na standardni jezik, i u proširenoj upotrebi među govornicima.

Jedna od osobnosti turskog jezika jeste razvijena homonimija, ali i produktivnost leksema kojom se iskazuje dvosmislenost. Kako pojedine reči i rečenice u svakodnevnoj komunikaciji mogu nositi i više od jednog značenja, one u kolokvijalnom, ali i u žargonskom govoru mogu preokrenuti svoj tok i protumačiti se raznoliko: nekad kao šala, nekad kao lascivna opaska, ali najčešće kao skrivena poruka sa značenjem poznatim samo primaocu i pošiljaocu. Ovakve jezičko-stilske tvorevine u sebi mogu nositi skriveno značenje ili predstavljati duhovito poigravanje standardnim rečima u svakodnevnoj komunikaciji.

Primer za to je šaljiva reklama uličnih prodavaca na pijačnim tezgama kako bi se skrenula pažnja prolaznika. Tako se može videti natpis: *ikizlere take* (dosl: kapa za blizance) „u značenju: grudnjak”.

Razgovor vozača minibusa sa putnicima, za koji se može reći da na duhovit način

„razbija” svakodnevnju monotoniju glasi⁶⁵:

Yolcu: ‘Kaç vericem’?

Şöför: ‘800’.

Şöför: ‘Arkadan vermeyen var mı’?

Yolcu: ‘Az önce eline verdik ya kardeşim. Neriman sen arkadan verme ben önden veririm’!

Kadın: ‘Kızım dur! Ben vereyim benimki bozuk zaten...’

Kızı: ‘Aman ne olacak sanki nasıl olsa benimki de bozulacak, ben vereyim’!

Putnik: „Koliko treba da dam”?

Šofer: „800”.

Šofer: „Ima li ko da (ga) nije dao otpozadi”?

Putnik: „Pa malo pre smo ti (ga) dali u ruke, brate. Neriman, ti ne daj otpozadi, ja ću (mu) dati spreda”!

Žena: „Stani ćero! Ja ću da dam, moja je i onako razbijena...”

Njena kćer: „Aman bre, pa šta! Kako god, pa i moja će se razbiti. Ma daj da ja dam”!

U ovom dijalogu koji se može protumačiti dvojako, tema razgovora su novac i novčanice. Ukoliko se one izostave u komunikaciji, s obzirom da svaki učesnik podrazumeva upravo to, ovaj dijalog može izgubiti svoje prvobitno značenje i dobiti novi, šaljivi obrt.

Pojava višeznačnosti turskih leksema i sufiksa, odnosno homonimija, izrazito je prisutna u turskom jeziku i predstavlja jednu od njegovih značajnih odlika. To se može objasniti „elastičnošću” turskog jezika, kako ovu pojavu nazivaju pojedini turski lingvisti. Na to je ukazala turska gramatičarka Z. Korkmaz iznoseći da imenske reči mogu postati prave imenice onda kada prime sufikse karakteristične za turski jezik⁶⁶. Ovoj višeznačnosti doprinosi i činjenica da nema gramatičkog roda u turskom, kao ni razlike u zamenicama koje označavaju živo i neživo biće.

⁶⁵ Dijalog preuzet iz humorističnog skeča u kojem glumi turski komičar i pevač H. Bulut (Hakkı Bulut) (1945-).

⁶⁶ K. Aykut, *Kontrastiranje turskog i srpskog jezika*, str.133.

Uobičajeni dijalog između gosta i konobara koji se, posmatrano sa žargonskog aspekta, može protumačiti sasvim drugačije, izgleda ovako:

Gost nakon što je pojeo svoju čorbu kaže konobaru:

Müşteri: 'Önümdekini kaldırır mısın?' „Mušterija: „Možeš li pokupiti ovo ispred mene?”

Garson: 'Tamam efendim, ne alırdınız?' „Konobar: „Naravno, šta biste naručili?”

Müşteri: 'Döner⁶⁷ verir misin?' „Mušterija: „Možeš li doneti doner?”

Garson: 'Arkadan ne alırdınız beyefendi?' „Konobar: „Šta biste još uzeli posle toga gospodine?”

Ovaj dijalog može imati potpuno suprotnu konotaciju i promeniti značenje tako da se isti razgovor može protumačiti na sledeći način:

Müşteri: 'Önümdekini kaldırır mısın?' „Mušterija: „Možeš li da mi (ga) digneš?”

Garson: 'Tamam efendim, ne alırdınız?' „Konobar: „Naravno gospodine, šta biste primili?”

Müşteri: 'Döner verir misiniz?' „Mušterija: „Možeš li se okrenuti i dati mi?”

Garson: 'Arkadan ne alırdınız beyefendi?' „Konobar: „A šta biste još otpozadi gospodine?”

Poseban šarm imaju rečenice koje se upotrebljavaju u svakodnevnom govoru kada je njihova upotreba isključivo komičnog karaktera često aludirajući na seksualnu konotaciju. Takav je sledeći primer u kojem se poslednja rečenica može shvatiti dvojako. Prvo značenje nosi kao odgovor na prethodno postavljeno pitanje, dok njegovo drugo značenje aludira na oralni seks:

Karı: Yemekten sonra şeftali ister misin?' „Supruga: „Želiš li breskve posle večere?”

Koca: Tabi ki, şeftalini yerim canım!' „Suprug: „Kako da ne, pojeo bih tvoju breskvicu draga!”

⁶⁷ Doner je vrsta mesa sa roštilja, slično girosu.

U homonimiju jedne lekseme može se svrstati i antifraza, odnosno reč koja se zasniva na ironiji i upotrebljava se u potpuno suprotnom značenju. Njena upotreba je najviše zastupljena u kolokvijalnom govoru kao obeležje emfatičnog iskaza. Obično se ispoljava kao promena pozitivnog ka negativnom značenju. U sledećim primerima rečenice su ironično upotrebljene koristeći se uzvicima koji u književnom jeziku nose afirmativno značenje:

Aferin sana, süpersin! „Bravo, ma odličan si!”

N'apmıřım acaba!? „A šta sam sada uradila?!”

O yaptı yaptığını, bravo! „On je uradio šta je hteo, bravo!”

Naptı be akılı?! „Šta bre učini, pametnjakoviću?!”

Pored leksičke dvosmislenosti, polisemija je takođe vrlo prisutna u proširivanju žargonskog vokabulara. Polisemija se ispoljava u rečima koje imaju prošireno semantičko polje, odnosno rečima iz standardnog jezika koje svojom leksičkom produktivnošću dobijaju nova značenja, u ovom slučaju žargonska značenja. Semantička fleksibilnost predstavlja glavnu odliku žargona jer se upravo u njoj ogleda bogatstvo inovacije reči i tajanstvenosti kojoj govornici teže. Kako nijedna leksema nije ograničena brojem značenja i svakodnevnom upotrebom, njeno značenje se širi i menja. Isto je i sa žargonskim rečima. Rečnik žargona H. Aktunča beleži najveći broj žargonskih leksema i njihovih značenja, te tako glagol *çakmak* nosi šest značenja „razumeti, skapirati; piti, cirkati; udrogirati se, urokati se; obnoviti razred, roknuti; udariti šmar, raspaliti; udariti pesnicom, drknuti”⁶⁸, dok je leksema *dalga* označena sa čak deset semantičkih vrednosti „droga, gudra; omamljenost od opijata, urađenost; izgubljenost u mislima; trenutna okupacija ili posao; odnos ili veza; ljubavna veza; neko u ljubavnoj vezi; bilo kakva stvar ili objekat; stanje neznanja; podvala, trik, prejub”⁶⁹.

Nužno je naglasiti da postoje i razlike u polisemiji ovakvih reči. Naime, kako reč iz standardnog jezika u žargonu menja svoje značenje, tako se ono razlikuje u zavisnosti od upotrebe određene socijalne grupe. Tako, na primer, leksema *dede* u turskom jeziku znači „deda; predak”, u đaćkom žargonu označava „najstarijeg učenika”, u alkoholičarskom to je „iskusni alkoholičar”, u vojnom „stariji, iskusni vojnik, džomba”,

⁶⁸ H. Aktunç, *op. cit.*, str. 74.

⁶⁹ *Ibid.*, str. 83.

a u verskom žargonu ova leksema se koristi u značenju „starešina verske grupe”. Leksema *ayak* „noga” u žargonskom jeziku može označavati nešto sasvim drugo, kao u primeru: *Ne ayak?* „koji je to fazon”?

Nasuprot vrlo razvijenoj mnogoznačnosti leksema, javljaju se i primeri monosemije u leksemama koje su nedavno preuzete iz stranih jezika. Semantička adaptacija, koja predstavlja jednu od osnovnih nivoa adaptacija pozajmljenica u jezik primaoca, ispoljava se na nivou značenja. Prvi nivo je nulta semantička ekstenzija i prisutna je kod leksema sa minimalnim brojem značenja, najčešće jednim. Većina pozajmljenica, koje su relativno skoro dospеле u žargon turskog jezika, uglavnom je još na nultom ili prvom nivou. Na primer, leksema *çet* (engl. chat)⁷⁰ nedavno je ušla u žargon turskog jezika, usled ekspanzije internetskog žargona i shvata se kao monosemička, koja nema drugog značenja osim „ćaskanja preko interneta”. Nesumnjivo je da će vremenom, ukoliko se upotreba ove lekseme nastavi, kao i kod ostalih pozajmljenica, njeno značenje biti prošireno sa više značenja.

S druge strane, u žargonskoj leksici turskog jezika posebno je izražena i bogata sinonimija. Za iskazivanje jednog pojma koriste se lekseme iz standardnog jezika koje u svom semantičkom polju nose, najčešće figurativno, značenje datog pojma, zatim pozajmljenice, složenice, frazeološki izrazi, arhaizmi, eufemizmi, kao i izmišljene lekseme stvorene isključivo za datu namenu imenovanja određenog pojma. Koliko je turski žargon bogat sinonimima govori primer odrednice *erkeklik organı* „muški organ, penis” koji beleži čak 125 žargonskih sinonima⁷¹. Danas je broj ovih sinonima mnogo veći. Žargonska sinonimija je sklona promenama: kako pojedine lekseme nestaju iz upotrebe, tako nove ulaze u žargonski vokabular čineći ga svakim danom sve bogatijim.

Na ovim primerima može se videti višeznačnost turske leksike. Reči koje pripadaju standardnom jeziku gube svoje primarno značenje i u žargonskom govoru njihovo preneseno značenje dolazi do izražaja, te time menjaju smislaonu strukturu prvobitne izjave. Kao što su karakteristika slenga metaforičnost, asocijativnost i preneseno značenje, tako se može zaključiti da je turski jezik vrlo produktivan za

⁷⁰ Sa tvorbenog aspekta ova imenica se u potpunosti i velikom brzinom adaptirala u turski jezik, te se mogu videti njene izvedenice koje se koriste prvenstveno u govoru mladih i žargonu interneta. Takvi su primeri: *çetleşmek* „četovati” i *çetleşme* „četovanje”. Ovo je jedan od primera bogatstva turske tvorbe reči koja dopušta korisniku da na brz i maštovit način stvori novu reč i time proširi leksički korpus.

⁷¹ H. Aktunç, *op. cit.*, str. 337.

razvijanje žargonskog govora, pošto je sama leksička priroda jezika vrlo fleksibilna i produktivna.

Kako je već spomenuto prilikom definisanja termina *žargon*, ovakav vid govora odvaja se od standardnog jezika. Žargonskom rečju ili izrazom smatra se svako odstupanje od standardnog jezika: na fonološkom, morfološkom, leksikološkom ili sintaksičkom nivou, odnosno u svim gramatičkim parcijama. Žargonski jezik ne odlikuje se većim odstupanjima na sintaksičkom nivou, u meri u kojoj se to uočava na fonološkom i morfološkom, a najviše na leksičkom nivou. Turska morfološka struktura vrlo je stabilna i precizna, vrlo je mali broj izuzetaka od gramatičkih pravila, te je svaka iregularnost očigledna. Procesom žargonizacije dolazi do gramatičkih odstupanja i nastajanja žargonizama. Međutim, mora se naglasiti da se svako odstupanje ne karakteriše kao žargon, već ono mora biti prihvaćeno i upotrebljavano od strane pojedine zajednice.

Žargonska odstupanja na fonološkom nivou zastupljena su i u usmenom i u pismenom vidu komunikacije. Međutim, glasovna odstupanja više se uočavaju u pismenoj komunikaciji i ogledaju se u fonetskim varijetetima, kondenzovanosti leksike, emfatičnoj i humorističnoj obojenosti, kao i u upotrebi fonema koje ne poznaje turska normativna gramatika.

Kako turski jezik strukturalno pripada aglutinativnoj grupi jezika, njegova odlika žargonizacije ogleda se u razvijenoj morfološkoj produktivnosti. Turska gramatika oslanja se na aglutinaciju, dodavanje nastavaka na reč, i kao takva pruža široki raspon inovativnih mogućnosti nastanka novih reči. Pored derivacije, na morfološkom nivou se mogu javiti i druge promene standardnih reči u žargonskoj upotrebi. Takva je, na primer, promena prelaznosti glagola ili „pogrešna” upotreba lika u pojedinim iskazima⁷² koja je usvojena kao takva ili označavanje prošlog, sadašnjeg i budućeg vremena istim glagolskim vremenom, najčešće prezentom. Primer za to je kada finitni glagol nosi nastavak za prezent *-yor*, a ima značenje futura:

Tonel geçme abi, ben şu hurboyu kafesleyince tam zilliyi kırıyorum. (F. Devellioğlu, *Türk Argosu*, str. 46)

„Opušteno buraz, naješću se kad zeznem tog dunstera“.

⁷² K. Aykut, „Neke morfološko-semantičke karakteristike turskih glagola“, str. 694-695.

U pogledu sintakse, žargonizacija nema većeg udela. Razlika u odnosu na normativnu gramatiku, koja se uočava u ovom pogledu, jeste da ne prati ustaljenu formu reda reči u turskom jeziku. Ova pojava uočava se i u narodnom i kolokvijalnom govoru.

Ovakva tendencija ogleda se i u pisanom jeziku društvenih mreža i predstavlja vid argotnog jezičkog registra. Sintaksičke jedinice, u najvećem broju slučajeva ne prate ustaljenu formu nizanja reči, već se registruju kao paušalni izraz stvaraoca ili se javljaju kao samostalni eliptični izrazi čije se značenje podrazumeva⁷³, ili je vidljivo iz konteksta. Iz gramatičke perspektive one su nedovršene i ne prate punu normativnu formu.

Sledeći primeri predstavljaju rečenice koje se nalaze na socijalnoj mreži zvanoj Instagram (engl. Instagram) i koje odlikuju pojmovi, odnosno reči ili najčešće nedovršene ili sintaksički nepovezane rečenice. Pojmovi su u najvećem broju slučajeva imenske reči u svom osnovnom obliku ili glagoli u infinitivu, a pored toga nepoštovanje ortografskih formi je jednako zastupljeno. Ispred reči ili rečenice nalazi se simbol tarabe „#” koja omogućava korisnicima da nađu poruke sa određenom temom ili sadržajem. Takvi primeri su sledeći:

#ensevdiklerinden „Jedna od najomiljenijih“

(nastalo od izraza: *En sevdiklerinden*)

#KorkmaKalbim „Ne plaši se srce moje”.

(nastalo od rečenice: *Kalbim korkma*)

#deli#kadın#sevmek#cesur#adam#işi „Voleti luckastu ženu, to je posao za hrabrog muškarca”.

(nastalo od rečenice: *Deli kadın sevmek, cesur adamın işi*)

#sevmez#kimse#seni#benim#sevdiğim#kadar „Niko te neće voleti kao ja”.

(nastalo od rečenice: *Benim sevdiğim kadar seni kimse sevmez*)

#hüzün#huzur#sevgi#herşey#var#bu#hayatta „U ovom životu ima svega, tuge, spokoja i ljubavi”.

(nastalo od rečenice: *Bu hayatta hüzün, huzur, sevgi, herşey var*)

⁷³ Najčešći vid izražavanja eliptičnih izraza jeste pomoću proparticipa kojima se može izraziti gotovo cela rečenica u prevodu na srpski jezik. Detljnije o ovome, i uopšte o proparticipima vidi u: K. Aykut, *Proprticipi-ključ turske sintakse*, Beograd, 2007.

#gitmek#gerek#uzun#yollara „Došlo je vreme da se ide na daleke pute”.

(nastalo od rečenice: *Uzun yollara gitmek gerek*)

Kao jedan od posebnih vidova žargonizacije sintakse izdvaja se primer iz internetskog žargonskog govora u kojem se uočava tendencija ka kondenzovanju formi komunikativne konstrukcije u odnosu na gramatičku. Pri pisanoj konverzaciji može se primeniti potpuna elipsa, odnosno izostavljanje reči unutar izraza, pa nekad i čitave rečenice, te se na taj način iskaz može svesti na nekolicinu reči, a pritom i ne nužno poštovati gramatička pravila, kako sintakse tako ni ortografije. Cilj ovakvih rečenica ogleda se u jasnoći i sažetosti odgovora:

Nasılsın „Kako si?“

İyi sen „Dobro ti?“

U ovom primeru uočava se kondenzacija iskaza koja, umesto punog odgovora *İyiyim, sen nasılsın?* „Dobro sam, a ti, kako si?“, ličnom zamenicom zamenjuje rečenicu i time ruši sintaksičku strukturu, iako poruka u potpunosti ostaje prenesena i razumljiva primaocu.

Još jedno gramatičko odstupanje koje se sve češće javlja na društvenim mrežama jeste pogrešna upotreba rečeničnih članova, kao i odstupanje od deklinacije i konjugacije. U poslednje vreme obeležavanje se ne vrši samo jednim pojmom, već skupom pojmova koji prerasta u rečenicu napisanu pomoću jedne reči. Takav skup pojmova evoluirao je u prave rečenice pri čemu je svaka reč obeležena. Neretko, ove reči ostaju obeležene u svom osnovnom obliku ne prateći zakonitosti turske gramatike, kao što su dodavanje padeža, konjugacija glagola u odgovarajućem vremenu i licu ili odvojeno pisanje morfoloških sufiksa. Netačna upotreba morfema postaje takođe sastavni deo ovog jezičkog registra i na taj način nastaju nove čudnovate sintaksičke tvorevine karakteristične samo za sajber-pisani jezik. One se ne mogu nazvati jezičkim ruglom, već određenim vidom ekspresije individue, ali i težnjom da se zadrži prvobitna svrha imenovanja pojma, samo sa novijim pristupom. Takvi primeri su:

#sessizgiderkadın „Žena odlazi nečujno”.

(nastalo od rečenice: *Kadın sessizce gider*)

#Ben#gelmek#istanbul „Ja doći Istanbul”.

(nastalo od rečenice: *Ben İstanbul'a geliyorum* „Ja dolazim u Istanbul”)

#ofisime#kosturarak#gelmek „Stići na posao trčeći”.

(nastalo od rečenice: *Ofisime koşturarak geliyorum* „Trčeći stižem na posao”)

#sevgilim#seni#olmazsan#yaşamak „Ljubavi, ako tebe nema živeti”.

(nastalo od rečenice: *Sevgilim, sen olmazsan yaşayamam* „Ljubavi, ako tebe nema ne mogu živeti)

#sensizlik#yaşam#acı#veriyor „Bolani je život bez tebe”.

(nastalo od rečenice: *Sensizlik yaşam acı veriyor*)

Da bi određena reč postala žargonska, ona mora biti opšteprihvaćena u usmenoj ili pismenoj komunikaciji određene socijalne sfere. Uopšteno govoreći, žargon se ne sme mešati sa dijalektom ili idiolektom.

Dijalekat predstavlja „neknjiževni govor, skup narodnih govora koji imaju neke zajedničke osobine, narečje”.⁷⁴ Kao što se može pretpostaviti prema definicijama, žargon i dijalekat su vrlo slični i njihova distinkcija se ne može precizno izraziti. Dijalekat se vezuje za geografsku oblast govora, dok žargon ne poznaje geografske granice, već nastaje isključivo unutar socijalnih grupacija. Druga razlika ogleda se u skrivenosti govora: dijalekat je potpuno otvoren govor, dok žargon predstavlja skriven govor, zatvoren za ostatak društva izvan kruga govornika. Dijalektizam može ući u vokabular žargona, ali žargonizam ne može postati deo određenog narečja. Tako se dijalektizmi poput: *kimi* (gibi) *gendi* (kendi) „sebe“, *bej* (beş) „pet“, *heçkes* (hiç kimse) „niko“⁷⁵ ne mogu ni u kom slučaju okarakterisati kao reči određene supkulture, već se vezuju za određeno govorno područje.

Nasuprot narečju, okarakterisanog govorom zajednice, idiolekat se tumači kao „celokupnost govornih osobina pojedinaca, individualni govor, individualni jezik.”⁷⁶ Dakle, da bi se određena leksema mogla prihvatiti kao žargon, ona mora biti prihvaćena

⁷⁴ *Речник српскохрватског књижевног језика*, Матица српска, Нови Сад*Загреб, 1967, стр. 618.

⁷⁵ Primeri preuzeti iz rečnika: *Güncel Türkçe Sözlük* (Savremeni turski rečnik) sastavljenog od strane Turskog lingvističkog društva. Dostupano na adresi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts.

⁷⁶ M. Vujaklija, *op. cit.*, str. 321.

od strane većeg broja govornika, odnosno određene zajednice. Svaki žargonizam najpre bude idiolekat, pa tek kasnije biva prihvaćen u govornoj zajednici, te njegova upotreba nastavlja da se širi čak i izvan zatvorenog ili poluzatvorenog kruga govornika.

Takvi primeri uočljivi su u govoru iseljenika sa Balkana koji su emigrirali u Tursku, a poslednja veća migracija odvila se u drugoj polovini 20. veka. Premda su sledeće generacije odrasle na tlu Turske i govore turskim jezikom, mnoge balkanske reči ostale su neizostavan deo komunikacije među tim manjinskim zajednicama.

Jedan od mnogobrojnih primera idiolekata u turskom jeziku jeste reč: *çoyeçe*. Ova leksema predstavlja pozajmljenicu *čoveče* iz srpsko-hrvatskog jezika i upotrebljava se u emfatičnom značenju za izražavanje šoka, ljutnje, neverice i slično. Ova reč se beleži u upotrebi jedne turske porodice koja svoje vodi poreklo sa Balkana, a koju ona koristi u svakodnevnom govoru. Premda se ova reč može okarakterisati kao žargon, njena prava klasifikacija je u suštini žargonska upotreba idiolekta. Dakle, ukoliko pojedinac koristi određenu reč, ali ne i cela njegova govorna grupa, ta reč se ne može smatrati žargonskom.

Ovakve situacije u kojima dolazi do ubacivanja reči iz jezika sredine u kojoj su živele nacionalne manjine u turski jezik, dovelo je do nastanka šaljivih situacija kao i nastanka komičnih komunikacija, kao što je sledeći vic:

Iseljenik sa Balkana u kafiću naručuje sok za sebe, svoju ženu i svog prijatelja:

Lütfen, bana sok, karıma sok, arkadaşına sok.

„Molim, nabij (ga) meni, mojoj ženi i mom prijatelju”.

Umesto da se koristi turska reč za „sok“ - *meyve suyu*, iseljenik je upotrebio reč *sok* koja se koristi na Balkanu. Razlog upotrebe pogrešne reči može se pronaći u ekonomičnosti jezika i težnji da se iskaz prenese u što kraćem obliku. Problem nastaje što *sok* u turskom jeziku predstavlja imperativ drugog lica jednine glagola *sokmak* „ubaciti, uterati, nabiti, zakucati“. Na ovaj način upotreba idiolekta, a posebno iz drugog jezika dovodi do nastanka komičnih reakcija.

Posebno bismo skrenuli pažnju na jednu tursku radio emisiju koja je bogata upravo specifičnim govorom jedne socijalne grupe, turskih iseljenika sa Balkana koji govore turski. Radio stanica *Balkanların Sesi Radyosu (BSR)* (Radio: zvuk Blakana)

osnovan je 2014. godine od strane O. Kurdžana (Özer Kurcan). Ova stanica ima za cilj da poveže, zabavi i predstavi kulturu rumelijskih iseljenika. Ona takođe predstavlja medijsku platformu u kojoj su ljudi u međusobnoj interakciji, gde se dele kultura, književnost i muzika koja povezuje na milione balkanskih Turaka koji žive na različitim geografskim prostorima.

Izdvojili bismo jedan njihvo radijski program pod nazivom *Türli Tava* (Turli tava) koji vodi Š. Ismail (Şenol İsmail). Ovaj program je humoristično-nostalgичnog sadržaja gde slušaoci aktivno učestvuju u programu. Ono što ovu emisiju čini specifičnom jesu upravo njegovi slušaoci koji u svojoj međusobnoj komunikaciji, koja je na turskom, upotrebljavaju i reči iz makedonskog i srpsko-hrvatskog jezika, modifikovane prema turskoj gramatici. Primer za to je rečenica: *Sayfayı gırç tuttu* „Stranica je zablokirala”. U ovoj rečenici primetna je upotreba žargonsko-dijalekatskog frazema *gırç tutmak* „dosl: uhvatiti grč“, koji predstavlja kalk makedonskog, odnosno srpsko-hrvatskog izraza *uhvatiti grč*.

Posebno su dopadljivi izrazi obraćanja koje slušaoci koriste između sebe, poput: *bratem* „brate moj“, *sestram* „sestro moja“. Ovi žargonizmi predstavljaju mešavinu makedonske reči *brat*, *sestra* upotrebljene sa turskim prisvojnim nastavkom prvog lica jednine: *-m* u značenju: „moj, moja“.

Leksema *brat* se uvek koristi sa nastavkom za vokativ na koji se dodaje prisvojni turski sufiks *-m* i glasi *bratem*. Kada je reč o leksemi *sestra*, primećuju se dve upotrebe. Jedna je bez nastavka za vokativ, u formi *sestram*, a druga je sa vokativnim nastavkom i turskim prisvojnim sufiksom, u formi *sestrom*. Kako turski jezik ne poznaje vokativ već se imenice u nominativu koriste za dozivanje, pomenuti žargonizmi dovode do zaključka da govornici nisu u potpunosti zaboravili jezik sredine u kojoj su živeli i da je njegov uticaj i dalje prisutan.

Ovakve lekseme kategorišu se kao prave imenice, pa pored prisvojnih mogu primati i turske padežne nastavke, kao u primeru:

Özer brateden bir parça isteyelim.

„Hajde da tražimo jednu muzičku numeru od brata Ozera“.

Ono što se da zaključiti jeste da u osobenost žargona i sociolekata, kao neknjiževnog jezika, spadaju njegova gramatičko-leksička fleksibilnost, težnja ka odvajanju od standardnog jezika i upotreba od strane brojnijeg kruga govornika, a ne samo pojedinca.

3. 5. Žargonizacija

Termin *žargonizacija*, tj. proces stvaranja žargonizama upotrebio je u svom radu R. Bugarski označavajući je kao „pojavu da pojedini sufixi i drugi tvorbeni formati u većem broju novijih ekspresivnih i posebno žargonskih reči našeg jezika i sami postaju nosioci specifične žargonske obojenosti, čak i nezavisno od prirode domaće ili strane osnove kojoj se dodaju“. ⁷⁷ Nije moguće dati preciznu definiciju načina nastanka i građenja žargonskih reči i izraza, pošto je ono arbitrarno i vremenom postaje uslovno pravilo, ali ne i nužno normativno. Time se može dati samo uslovno razgraničeni prikaz nastanka leksema žargonskog govora.

Fonološka modifikacija u građenju žargonskih leksema je vrlo uopšten termin. U usmenoj žargonskoj komunikaciji fonološke modifikacije ogledaju se u žargonskim varijetetima, u redukciji, u dodavanju fonema, metatezi, kao i u permutaciji glasova. U pismenoj komunikaciji, prevashodno prilikom savremenog načina komuniciranja preko mobilnog telefona ili preko društvenih mreža, ovakav vid modifikacija je uočljiviji, poput elipse i kondenzovanosti leksema, emfatičnog načina obraćanja i slično. Pored ovih promena, i ortografija se odvađa od svojih normi čineći žargonski govor oslobođenim svih pravopisnih pravila. Detaljnije pojašnjenje ovakvih primera biće dato u kasnijim poglavljima. Na primer:

kirro / kirzo/ kiro „neotesan, nevaspitan, điloš“

(nastalo od reči kurdske etimologije: *kuro* „sin“)

totoş/ nonoş „homoseksualac, p*derko“

(nastalo od reči grčkog porekla: *nonos* „duhovni otac“)

slm „poz, skraćeno od pozdrav“

(nastalo skraćivanjem reči: *selam* „zdravo“)

⁷⁷ R. Bugarski, *Žargon: Lingvistička studija*, str. 17.

kahv6 „doručak”

(leksema nastala zamenom: postpozicije *alt* „donja strana” sa *altı* „6”)

abiiiiii „brat, buraz”

(nastalo ortografskom modifikacijom reči: *abi* „stariji brat”)

turkche „turski”

(nastalo ortografskom modifikacijom reči: *türkçe* „turski”)

»*YüreğimDéki... Çénqélli İqné...*« „zihernica u mom srcu”

(nastalo ortografskom modifikacijom rečenice: *Yüreğimdeki çengelli iğne* „zihernadla u mom srcu”)

Derivacija je jedan od najproduktivnijih načina nastanka novih žargonskih reči. S obzirom na to da je turski aglutinativni jezik, vrlo je zahvalan za primenu sufiksne derivacije. Nastavci koji stvaraju žargonske reči najčešće su pozajmljeni sufiksi iz stranih jezika, koriste se samo u žargonskoj upotrebi i mogu se smatrati izvornim žargonskim derivacionim nastavcima. Sufiksi koji pripadaju standardnom jeziku takođe učestvuju u građenju žargonskih leksema. Pored derivacije, u tvorbi jednako učestvuju i pozajmljenice. Najveći broj pozajmljenica preuzet je iz italijanskog i grčkog jezika, gotovo oko osamdeset procenata.⁷⁸

şiloz „agresivac, siledžija”

(nastalo od žargonske reči: *şil* „agresivac, siledžija” i tvorbenog nastavka grčke etimologije: *-oz*)

gogocu „uživalac u kokainu, kokaindžija”

(nastalo od žargonske reči: *gogo* „kokain, koka” i tvorbenog nastavka: *-cu*)

pornokolik „neko ko je ovisan od pornografije, pornoholičar”

(nastalo od engleske reči: *porn* „porno” i tvorbenog nastavka engleske etimologije: *-kolik*)

koks „skraćeno od kokain, koks”

(nastalo skraćivanjem francuske reči: *cocaïne* „kokain”)

*b*kolog* „neko ko mnogo pametuje, s*ronja, s*rtor”

(nastalo kao derivat lekseme: *b*k* „g*vno, s*anje”)

⁷⁸ M. Teodosijević, *op. cit.*, str. 145.

pert „rashodovano sa velikim oštećenjem”

(nastalo od francuske reči: *perte* „gubitak, šteta”)

robot „pijan, prepariran”

(nastalo od francuske reči: *robot* „robot”)

nada „ne, ništa”

(nastalo od španske reči: *nada* „ništa, ne”)

nema „nema”

(nastalo od srpsko-hrvatske reči: *nema* „nema”)

Pored klasične afiksalne tvorbe, u žargonskoj tvorbi može se javiti i neafiksalni način stvaranja ovakvih leksema, kao što je nastanak skraćenica. Tvorba skraćenica predstavlja još jedan od najčešćih načina nastanka žargona. Skraćivanje se ispoljava gubljenjem slogova, sažimanjem reči i izraza, ali i stvaranjem akronima i inicijala koji se koriste u opštenju, najčešće pismenom, kao vid brže i efikasnije komunikacije:

kanka „brat, buraz“

(nastalo skraćivanjem složenice: *kankardeş* „brat po krvi, pobratim”)

bello „zapisničar, zapisničarska zgrada”

(nastalo skraćivanjem reči arapskog porekla: *belediye* „opštinska zgrada”)

kopiş „kopija”

(nastalo kao derivat italijanske reči: *kopya* „kopija” i tvorbenog nastavka: *-iş*)

k „ketamin, vrsta droge”

(nastalo skraćivanjem naziva leka: *ketamin* „ketamin”)

U tvorbeni način žargonizacije ubrajaju se i procesi kompozicije, tj. nastanak složenica i slivnica, kao i stvaranje idiomatskih izraza. Ovakve tvorbe su vrlo produktivne u turskom jeziku i mogu se javiti kao originalni izrazi svojstveni isključivo žargonskom vokabularu. Međutim, mogu se naći i reči iz standardnog jezika koje su, menjajući svoje značenje, dobile žargonski karakter. Takvi primeri su:

süpermanyak „vrlo glupa osoba, retard”

(dosl: „super ludak”)

gençliksuyu „alkoholno piće”

(dosl: „mladalačka voda”)

horozoğlu „neko ko nudi cenu (na dražbi), lešinar”

(dosl: „sin petla”)

acıbadem „lukav, prepreden, ljigav”

(dosl: „gorak badem”)

beybaba „ozbiljan, čestit, gospodin čovek”

(dosl: „gospodin otac”)

evpiliç „netaknuta mlada devojka”

(dosl: „kućno pile”)

hüsniübey „onaj koji sebe voli i hvali, narcis”

(dosl: „divan gospodin”)

hüsniyanım „ona koji sebe voli i hvali, narcis”

(dosl: „divna gospođa”)

Najveći broj žargonizama nastaje kada lekseme iz standardnog jezika prošire svoje semantičko polje prenosnim značenjima, žargonski obojenim, najčešće procesom metaforizacije. Ovakve reči mogu imati svoj originalni oblik ili biti modifikovane u manjoj ili većoj meri. Takvi su primeri poput:

altsız „go, golać”

(dosl: „bez donjeg dela”)

zombi „ružna osoba, gabor”

(nastalo od engleske reči: *zombie* „avet”)

fitk „dosadna osoba, smarač”

(nastalo od reči arapskog porekla: *fitk* „kila, hernija”)

doğramak „ubiti ili raniti nekog nožem, iznabadati”

(nastalo od reči: *doğramak* „seckati”)

bohça „guzica, pozadina, kanta”

(nastalo od reči: *bohça* „zavežljaj”)

piliç „vrlo mlada osoba, piletina”

(nastalo od reči: *piliç* „pile”)

dađitmak „preterati u alkoholu ili narkoticima, uništiti se, odvaliti se”

(nastalo od reči: *dađitmak* „rasuti, razbacivati”)

incir „ženski polni organ, smokvica”

(nastalo reči persijskog porekla: *incir* „smokva”)

kalin „bogat, vruć”

(nastalo od reči: *kalin* „debeo, pun, gust”)

tin tin „zveknut, ćaknut”

(nastalo od onomatopejske reči: *tin tin* „zvrc zvrc”)

52 „masturbacija kod žena”

(nastalo od broja: *elli iki* „pedeset dva”)

Manje produktivan način nastanka žargona jeste i izmišljanje novih reči. Najveći broj novostvorenih reči jesu onomatopejske lekseme, najčešće nastale reduplikacijom. Inovacija novih leksema koje se ne beleže u vokabular standardnog jezika ili asocijacija na određene karakteristike, čine sastavni deo žargonskog vokabulara i na ovaj način se iskazuje puna kreativnost žargonizacije i stvaralaca leksema, koji se trude da na duhovit, satiričan ili nonsensni način izraze svoju ekspresivnost. Neki od primera su:

zuzuk „muški polni organ, tuki”

hötöröf „pasivni homoseksualac, furundžija”

panpa „prijatelj, ortak”

tiki „muškarac koji voli da se doteruje, kicoš, fenser”

cucu „grudi, dude”

miçmiç „udvarati se nekome, flertovati, muvati”

çapa çupa „beskoristan, bezvredan, bofl”

zart zurt etmek „hvaliti se, galamiti, duvati se”

4. FONEMSKJE PROMENE ŽARGONSKIH LEKSEMA

Fonemske promene u žargonskom jeziku nisu vrlo zastupljene. Javljaju se u pojedinim primerima unutar zavedenog, obimnog leksičkog korpusa. Nasuprot tome, komunikaciju putem elektronskih medija, čija se upotreba kod mladih danas može izjednačiti sa usmenom, karakterišu upravo fonemska, odnosno ortografska odstupanja.

Fonemske alternacije koje se javljaju u žargonskom jeziku mogu se podeliti na:

1. žargonske dublete; nastale kao glasovne alternacije već postojećih žargonskih reči i izraza;
2. grafemske žargonizme; koji najčešće predstavljaju reči iz internetskog žargona nastale slovnim promenama standardnih reči.

4.1. Žargonski dubleti

Na osnovu leksikografskog korpusa u kojem su zabeležene žargonske lekseme, daju se i njihove varijante nastale usled glasovnih promena čiji se tačan obrazac ne može definisati, već je način stvaranja svojevolian i poznat samo njenom stavraocu. Ove varijacije se mogu podeliti u nekoliko kategorija koje u isto vreme prate, ali i odstupaju od glasovne prirode turskog jezika, te lekseme mogu imati jednu ili više varijanti, s tim što u svim fonemskim oblicima zadržavaju svoje vrednosti. Fonemske varijacije se ogledaju prevashodno u vokalnim, konsonantskim i slogovnim promenama unutar leksema, menjajući njihovu glasovnu strukturu.

4.1.1. Vokali

Turski jezik spada u harmonične jezike sa osam vokala: *a, e, ı, i, o, ö, u, ü*. Vokali se, prema mestu tvorbe⁷⁹, dele u četiri kategorije: tvrdi (*a, ı, o, u*), meki (*e, i, ö, ü*), neutralni (*a, ı, e, i*) i labijalni (*o, u, ö, ü*).⁸⁰

⁷⁹ Kriterijum mesta tvorbe zasniva se na položaju jezika, položaju usana i uzdignutosti jezika prema nepcu.

⁸⁰ E. Čaušević, *Gramatika suvremenoga turskog jezika*, Zagreb, 1996, str. 9.

Pored ovih kratkih vokala postoje i tri duga *â, ê, î* koji se sreću u rečima stranog porekla, arapskog i persijskog, a čija se dužina obeležava cirkumfleksom⁸¹. U novije vreme upotreba cirkumfleksa je smanjena, što je rezultiralo nepoštovanjem pravopisnih normi turskog jezika. U svakodnevnoj, mobilnoj komunikaciji i komunikaciji na društvenim mrežama, njegova upotreba svedena je na minimum ili se gotovo ne koristi. Premda se dugi vokali izgovaraju, njihovo obeležavanje se povlači iz kolokvijalne upotrebe, prvenstveno usled nedostatka obeležja ovakvih grafema na jezičkim tastaturama, bilo za računar ili mobilni telefon. Jedan od primera za ovu situaciju je internet stranica novina *Sabah* u čijem naslovu: *Şamanizm'den gelen Türk adetleri* „Turski običaji koji su proistekli iz šamanizma” reč *âdet* „običaj” nije označen cirkumfleksom iako je prema normativnom pravopisu *adet* „broj”, a *âdet* „običaj”⁸².

Još jedan pokazatelj je i svakodnevna komunikacija koja se odvija po internet forumima gde se govornici fokusiraju na ono što će napisati više nego na gramatička i pravopisna pravila. Lekseme *hâlâ* „još, još uvek, sada“ i *hala* „tetka“ su reči oko kojih ni u kom slučaju ne može doći do nedoumice da li se koristi cirkumfleks ili ne, ali u komunikaciji preko medija prvenstveno se koristi grafema *hala* za označavanje oba pojma, bez bojazni da može doći do zabune. To se može videti u sledećem primeru:

Biz ev arkadaşınız ama hala tanışmadık ben Berk.

„Mi smo kućni prijatelji, ali se još uvek nismo upoznali, ja sam Berk”.

U datim primerima uviđa se još jedno kršenje pravopisnog pravila, a to je upotreba velikog slova. Prema pravopisu turskog jezika svaka reč se u naslovu članka i knjiga piše velikim slovom osim sveza *ve* „i”, *da* „i”, *ile* „i, sa” i upitne rečce *mi* „da li”. Primetno je povećano nepoštovanje ovog pravila, posebno u naslovima online novina, pri čemu se samo početno slovo naslova piše velikim slovom ili su sva slova velika. Primeri takvih naslova su:

⁸¹ „Prema pravopisnim normama turskog jezika cirkumfleks se dodaje u sledećim slučajevima:

1. Kod homonima na vokale koji se izgovaraju dugi ne bi li se odvojili od svog homonimskog para.
2. Na vokale *a* ili *u* nakon konsonanta *l* u antroponimima ili toponimima; nakon palatalnih konsonanata *g, k*; u složenicama sa rečima koje su arapske ili persijske etimologije.
3. Koristi se kako bi sprečio mešanje sufiksa pripadnosti i odnosnog sufiksa (za građenje relativnih prideva)“. Cit. iz: *Yazım Kılavuzu, Türk Dili Yayınları, Ankara, 2009, s. 6-7.*

⁸² *Ibid.*, str. 82.

Cepten sadece üç ayda 64 milyar dakika konuştuk.

„Pričali smo mobilnim samo 64 milijardi minuta za tri meseca”.

BİLİM ADAMLARI 3D YAZICIYLA İŞLEVSEL DAMAR AĞI OLUŞTURDU.

„Naučnici 3D štampačem stvorili funkcionalnu žilu kucavicu”.

Akıllı telefonlar seks hayatını olumsuz etkiliyor.

„Pametni telefoni negativno utiču na seksualni život“.

Vokalna harmonija predstavlja jednu od bitnih karakteristika turskog jezika, a ogleda se u težnji ka vokalnom izjednačenju u reči na osnovu vokala u prvom slogu. Ova pojava javlja se u strukturi same reči, kao i prilikom sufiksacije. Odstupanje od vokalne harmonije javlja se retko u rečima turskog porekla, dok je u rečima stranog porekla ono vrlo zastupljeno. Pa ipak, u pojedinim kolokvijalnim i žargonskim izrazima često dolazi do odstupanja od vokalne harmonije. U primeru epiteze žargonskog dubleta *ok / oki* (engl. *ok*), uviđa se da nije poštovana vokalna harmonija, pošto posle vokala *o* treba da sledi *u*, a ni u kom slučaju ne može ići vokal *i*.

Turski jezik koristi fonetsko pismo po kojem jedan znak označava jednu fonemu. Svaki vokalski fonem ima svoju otvorenu i zatvorenu varijantu, a ta glasovna varijacija naziva se alofon. Primer za to su fonemi /a/, /e/, /o/, /u/ koji se prilikom izgovora mogu približiti svojim vokalnim parovima /ɪ/, /i/, /ö/, /ü/ i obrnuto, te tako može doći do njihove zamene. Ova pojava je uočljiva u vokalnim alternacijama u dubletima. Kao primer može se uzeti rečenica: *Hem de çok ama çok iyi oldu!* „Dakako, dakako se dobro oporavilo!”. U ovom primeru leksema *eyi* „dobro” predstavlja varijantu reči *iyi* „dobro”. Nastanak ovog dubleta može se pronaći u alfonu /i/ koja se u zavisnosti od izgovora može čuti kao /i/ i kao /e/, te na taj način dolazi do varijacija glasa, a time i do varijeteta leksema.

Ove i druge vokalne promene koje dovode do nastanka žargonskih dubleta mogu se podeliti na sledeći način:

- dodavanje vokala
- redukcija vokala
- vokalna alternacija

Dodavanje vokala čini vrstu glasovnih promena koje menjaju strukturu reči i prisutno je jednako u književnom i govornom jeziku. Najčešći vid dodavanja jeste ubacivanje interkalarnog vokala kako bi se neutralisala suglasnička grupa, nekarakteristična za vrlo harmoničan turski jezik. Ova pojava je najviše uočljiva u pozajmljenicama koje su u manjoj ili većoj meri adaptirane u turskom. Ostali vidovi dodavanja predstavljaju proizvoljni postupak koji nema gramatičku osnovu.

Prilikom dodavanja vokala u zavisnosti od mesta stvaranja unutar reči razlikuju se: epenteza i epiteza.

Epenteza se upotrebljava u cilju razbijanja geminata unutar reči i nastaje dodavanjem interkalarnog vokala koji se izjednačava sa vokalnom strukturom reči prema pravilima vokalne harmonije.

Epenteza se najčešće javlja u geminatama u prvom slogu:

kraliçe / kıraliçe „funta, novčana valuta”

(nastalo od srpske reči: *кpaљица* „kraljica”)

snif / sinif „ušmrkavanje narkotika, snifovanje, šmrkavanje”

(nastalo od engleske reči: *sniff* „ušmrkavanje”)

tripo / tiripo „kladionica, kladža”

(nastalo od reči grčkog porekla: *tripo* „kladionica”)

trink / trinik „odmah, sada”

(nastalo od onomatopejske reči: *trink* „zvuk metalnog novčića”)

U pojedinim primerima žargonskih dubleta epenteza ne sledi zakon vokalne harmonije, što se najčešće sreće u pozajmljenicama:

kristal / kiristal „kokain, kristal”

(nastalo od francuske reči: *cristal* „kristal”)

plaka / pilaka „skrivena droga za prodaju; papir ili tabla koji sadrži račun kockara, recka”

(nastalo od italijanske reči: *placca* „registarska tablica, metalna pločica, plaketa”)

trika / tarika „brkovi, brada”

(nastalo od reči arapskog porekla: *tarik* „derviški red, derviš”)

Epenteza na zadnjem slogu koristi se u cilju razdvajanja suglasničkih grupa na kraju reči, prateći zakone harmonizacije:

film / filim „događaj; mutljivina, prevarant; šaljivdžija, komedijaš; laž, fora“

(nastalo od francuske reči: *film* „film“)

aids / aidis „aids“

(nastalo od engleske reči: *AIDS* „aids“)

habbe / habibe „jelo, klopa“

(nastalo od reči arapskog porekla: *habbe* „zrno, komad“)

Epiteza predstavlja vid arbitrarnog dodavanja vokala na kraju reči. Kao i kod prethodnih primera, poštovanje vokalne harmonije nije u potpunosti zastupljeno u ovom fonološkom aspektu:

birav / *bravla* „odlazi, nestani, pali, furaj“

(nastalo od reči romskog porekla: *birava* „ići, otići“)

iskât / *iskâta* „izmet, g*vno, s*anje“

(nastalo od reči arapskog porekla: *iskât* „milostinja koja se deli sirotinji za dušu pokojnika“)

zart / *zarta* „gasovi, puvonjak“

(nastalo od žargonske reči: *zart* „vetrovi, gasovi“)

inek / *ineko* „bubalica, štreber“

(nastalo od reči: *inek* „krava“)

didon / *didona* „pogrdni naziv za Evropljanina, snob“

(nastalo od francuske reči: *dis donc* „narodni naziv za Francuza“)

Nasuprot dodavanju, kao fonetskom procesu, javlja se redukcija, tj. ispadanje vokala unutar žargonskih dubleta. Javlja se u početnom, medijalnom i finalnom delu lekseme i javlja se kao apobola, sinkopa i apokopa. Razlog nastajanja dubleta gubljenjem vokala nema utvrđen razlog. Moguće objašnjenje leži u činjenici da su govornici bili nepismeni i nisu pravilno izgovarali reči, odnosno nisu pratili jezička pravila.

Apobola predstavlja gubljenje protetičkog vokala na početku reči. Protetički vokal, najčešće je to vokal *i*, igra važnu ulogu u fonološkoj strukturi adaptiranih pozajmljenica koje u početnom slogu nose geminate započete sonantom. Protetički vokal razbija suglasničku grupu i time olakšava izgovor reči. Pojava dubleta koji ne sadrži početni vokal može predstavljati jedan vid skraćivanja ili može predstavljati originalnu reč koja se prenela u turski, s tim što još nije dostigla određeni stepen fonetske adaptacije. Na primer:

iskoda / skoda „neprivlačna žena, skrndelj, grob”

(nastalo od naziva marke automobila: *Skoda* „Škoda”)

istepne / stepne „svastika, svajče”

(nastalo od engleske reči: *spare tire* „rezervna guma”)

isteryo / steryo „biseksualna osoba, bi”

(nastalo od francuske reči: *stéreo* „stereo”)

ulan / lan „nitkov, tip, lik; kao uzvik u značenju: „ej, bre, ma”

(nastalo modifikacijom reči: *oğlan* „dečak, momak”)

Gubljenje interkalarnog vokala unutar prvog sloga naziva se sinkopa. Ova fonološka alternacija predstavlja još jedan primer odstupanja od harmonizacije jezika prilikom nastanka dubleta, težeći vraćanju pozajmljene reči u originalni oblik:

dıragon / dragon „švorc, klošar, odrpanac”

(nastalo od francuske reči: *dragon* „zmaј”)

kılefte / klefete „isplanirana pljačka; obmana, prevara, šema”

(nastalo od reči grčkog porekla: *kleftis* „pljačkaš”)

pılačka / plačka „besplatno, džabana”

(nastalo od albanske reči: *plaçkitje* u značenju: „pljačka”)

tıraş / traş „dosadivati pričom, gušenje, davljenje; laž, fora; grdnja, ribanje”

(nastalo od reči: *tıraş* „šišanje, brijanje”)

Drugi vid ispoljavanja sinkope je proizvoljna redukcija vokala unutar reči. Time se stvaraju nepotrebne suglasničke grupe koje ni u kom slučaju ne odgovaraju

fonetskom sistemu turskog jezika, ali iz nepoznatog razloga ovakvi dubleti su u aktivnoj upotrebi:

aşırmento / aşırmento „krađa, drpisanje”

(nastalo od glagola: *aşırnak* „prebaciti, prevesti; ukrasti, drpiti” i žargonskog tvorbenog nastavka italijanske etimologije: *-mento*)

piyiz / piyz „radža, rakija; klopa, hrana”

(nastalo od reči grčkog porekla: *piosimo* „piće”)

Apokopa predstavlja vid redukcije vokala u finitnom delu lekseme, ali nije u većoj meri zastupljena u stvaranju leksičkih varijanti:

morto / mort „smrt, krepanje; pokojnik, mrtvac; gotov”

(nastalo od italijanske reči: *morto* „mrtav”)

Zamena samoglasnika prilikom nastanka žargonskih dubleta ogleda se u asimilaciji i alternaciji. Ova fonološka parcija predstavlja dokaz da se, iako žargonski jezik ne poštuje određene norme standardnog turskog jezika, iskazuje težnja ka praćenju prirodnog toka jezika.

Vokalna asimilacija, karakteristična pri adaptaciji stranih reči, je proces po kojem dva susedna ili bliža glasa teže izjednačavanju. Žargonska reč na ovaj način dobija svoju varijantu. U zavisnosti od toga u kom pravcu se asimilacija odvija, razlikujemo: progresivnu, regresivnu i recipročnu asimilaciju.

U progresivnoj asimilaciji prvi vokal utiče na sledeći i dovodi do njihove promene u izjednačavanju:

vizita / vizite „dolazak prostitutke“

(nastalo od francuske reči: *visité* „vizita, poseta lekara”)

cumhuriyet / cumuruyet „papirni novac u vrednosti od jedne lire“

(nastalo od reči arapskog porekla: *cumhuriyet* „republika”)

Regresivna asimilacija predstavlja proces u kojem poslednji vokal utiče na izjednačavanje prethodnih:

labunya / lubunya „ženskast homoseksualac”

(nastalo od ruske reči: *любимая* „voljen/voljena”)

fallaš / follaš / folloš „starija prostitutka, lopata”

(nastalo od reči arapskog porekla: *faraš* „đubrovnik”)

mačo / moco „muškarčina, mačo”

(nastalo od francuske reči: *macho* „muškarčina”)

Recipročna asimilacija je najmanje zastupljena u poređenju sa prethodnima i javlja se kada glasovi međusobno utiču jedni na druge i to u oba pravca:

subiš / sübüš „klinja, dete”

(nastalo od reči arapskog porekla: *sübyan* „deca”)

tufa / tofa / töfe „lopovluk; oružana pljačka; laka dobit, lutrija; špekulacija”

(nastalo od reči arapskog porekla: *tufa* „magija, draž, vradžbina)

Pored asimilacije postoji još jedan vid nastajanja žargonskih dubleta fonološkim promenama, a to je alternacija, odnosno zamena vokala drugim vokalima unutar reči. Ovaj vid promena daleko je zastupljeniji u odnosu na asimilaciju, a promena predstavlja proizvoljni proces koji nema tačno definisan razlog nastanka, već predstavlja samo varijaciju već postojeće reči menjajući jedan ili više glasova.

Alternacije se mogu podeliti, u zavisnosti od vrste vokala koji se zamenjuje, na:

Alternaciju labijalizacijom, odnosno promenu koja nastaje kada se neutralni vokali *a, e, i, ɪ* unutar reči zamene labijalnim *o, u, ö, ü*:

petka / petko „zadnjica, bulja”

(nastalo od bugarske reči: *петка* „pet”)

polim / polüm „trač, lažna vest, žvaka”

(nastalo od reči grčkog porekla: *polimo* „prodavati”)

saftırık / saftorik „glup, ovca”

(nastalo od reči arapskog porekla: *saf* „čist, neiskvaren”)

balamoz / bolomoz „star čovek, matorac, starkelja; ovca, neiskusan čovek”

(nastalo od reči romskog porekla: *balamo* „Grk”)

Alternaciju neutralizacijom predstavlja proces suprotan labijalizaciji, tačnije zamena labijalnih *o, u, ö, ü* neutralnim vokalima *a, e, i, ı*:

gaco / gaca „švalerka, devojka/ ljubavnica, ženska“

(nastalo od reči romskog porekla: *gaci* „žena”)

çurçur / çırçır „nebitan, prconjak“

(nastalo od reči: *çurçur* „kosarica, vrsta ribe”)

mastur / mastır „masturbacija, drk“

(nastalo skraćivanjem reči: *mastürbasyon* „masturbacija”)

tüyo / tiyo „vest za koju niko ne zna, tajna informacija”

(nastalo od francuske reči: *tuyau* „crevo”)

govgov / gavgav „testisi, m*da”

(nastalo od reči jermenskog porekla: *govgov* „testisi”)

Zamena tvrdih vokala *a, ı, o, u* mekim *e, i, ö, ü*. Takvi primeri su:

alet / alat „penis, alatka”

(nastalo od reči arapskog porekla: *alet* „sprava, instrument, alat”)

aval / avıl „ćaknut, tuntav”

(nastalo od francuske reči: *aval* „jemstvo”)

dırış / direş „ćaknut, šantav”

(nastalo od reči jermenskog porekla: *dırnik* „lud, poludeo”)

çıban / çıban „sifilis; prsten; muške grudi”

(nastalo od reči: *çıban* „čir”)

lesbiş / lezboş „lezbejka, lezbo“

(nastalo kao derivat francuske reči: *lésbienne* „lezbejka”)

şovşak / şövşak „dete, klinja, balavac”

(nastalo od reči romskog porekla: *çorsak* „dete, dečak”)

Zamena mekih vokala tvrdim predstavlja fonetsku alternaciju u kojem se meki vokali *e, i, ö, ü* transformišu u tvrde *a, ı, o, u*:

gey / gay „gej, gejša“

(nastalo od engleske reči: *gay* „gej”)

fik fik / fik fik „seksualni odnos, seksanje”

(nastalo od nemačke reči: *fick* „snošaj”)

röntgen / rontgen „vrebanje, uhođenje, ždrakanje”

(nastalo od reči: *röntgen* „rendgen”)

zürafa / zurafa „švalerka, ženska, devojka/ ljubavnica”

(nastalo od reči arapskog porekla: *zürafa* „žirafa”)

Zamena niskih vokala visokim je alternacija niskih *a, e, o, ö* visokim vokalima *ı, i, u, ü*:

kolpo / kulpa „šansa, prilika; mat pozicija, bezizlazna pozicija; trik, prevara”

(nastalo od italijanske reči: *colpo* „udarac u bilijaru”)

baro / baru „muškarac; bogati klijent, sponzor”

(nastalo od reči romskog porekla: *baro* „krupan, veliki”)

espiyon / ispiyon „špijun, spletkaroš”

(nastalo od francuske reči: *espion* „špijun”)

Zamenu visokih *ı, i, u, ü* niskim *a, e, o, ö*. Na primer:

piçiz / peçiz „kuća, gajba, stan”

(nastalo od reči persijskog porekla: *biçiz* „mala nebitna stvar”)

iyi / eyi etmek „pljačkati, grabiti, iskoristiti”

(nastalo od glagola: *iyi etmek* „izlečiti, dobro obraditi”)

hoşur / hoşor „krupna ali lepa devojka, bucka”

(nastalo od reči jermenske etimologije: *khoşor* „krupan, veliki”)

4.1.2. Konsonanti

Turski jezik sadrži 21 konsonant obeležen grafemima. S druge strane, pojedini turkolozi smatraju da alofoni /k/, /g/, /l/ treba da budu zabeleženi kao foneme.⁸³ Takođe, alfabet sadrži i suglasnik *j* koji nije turske etimologije. On je naknadno uvršćen u fonološki sastav turskog jezika budući da se javlja u određenom broju leksema, te se na taj način prirodno infiltrirao u jezik.⁸⁴

Žargonske varijacije koje se javljaju usled konsonantskih promena najčešće se javljaju zbog uticaja alofonskih varijanti pojedinih fonema, te se prilikom izgovora može javiti više verzija iste reči. Primer za to je palatalizacija foneme *k* koja pored vokala prelazi u svoj bezvučni parnjak *g*. Drugi vidovi alternacija mogu nastati gubljenjem konsonanata iz reči koja može rezultirati hijatom ili dodavanjem glasova i stvarati konsonantske grupe. U oba slučaja ovi lingvistički rezultati nisu u skladu sa ortografskim sistemom turskog jezika. Razlog ovakvim alternacijama se može naći u težnji ka stvaranju drugačijih reči radi prikrivanja originalne poruke, ali i pri govornom jeziku koji u pojedinim slučajevima može izmeniti strukturu reči.

Konsonantske promene koje dovode do nastanka žargonskih dubleta mogu se podeliti na:

- dodavanje konsonanata
- redukciju konsonanata
- alternaciju konsonanata

Dodavanjem suglasnika nastaju varijacije žargona. Ova pojava vidljiva je u svim delovima leksema. Izuzev dodavanja foneme *h* na početak reči, koje predstavlja sastavni deo gramatičkog pravila, ostali primeri dodavanja predstavljaju arbitrarni postupak, čija je logika nastanka poznata samo njenom stvaraocu.

Prilikom dodavanja konsonanta, u zavisnosti od mesta unutar reči, razlikuju se: proteza, epenteza i epiteza.

⁸³ E. Čaušević, *op. cit.*, str. 25.

⁸⁴ Nakon tanzimatskih reformi započeo je priliv pozajmljenica iz evropskih jezika, prevashodno iz francuskog, te je sa novim rečima i nov glas *j* ušao u upotrebu i upotrebljava se isključivo u rečima stranog porekla.

Proteza je najčešći primer dodavanja protetičkog konsonanta na početak reči koje počinju vokalom, odnosno dodavanjem konsonanta *h*:

orain / horain „heroin”

(nastalo od francuske reči: *héroïne* „heroin”)

artallamak / hartallamak „organizovati; krasti, pajati”

(nastalo od dijalektizma: *artallamak* „grubo oterati, isterati”)

apapana / hapapana „kupovina, jelo i piće o tuđem trošku, grebanje”

(etimologija reči nepoznata)

Epenteza predstavlja proces umetanja spojnih konsonanata unutar reči. Jedan je od vidova razbijanja vokalnih grupa, odnosno hijata, i najčeće se sreće kod pozajmljenica. Na primer:

faul / favul „preterano otkrivanje grudi ili nogu, razgolićeno, rasp*zđeno”

(nastalo od engleske reči: *foul* „faul”)

Nasuprot tome, ostala dodavanja konsonanata unutar reči javljaju se kao proizvod samovoljnog postupka. Kao što je ranije pomenuto, u nastanku žargona nije uvek presudno pratiti gramatičku strukturu jezika, te se u pojedinim leksemama ili njenim varijacijama mogu naći skupovi glasova koji ne prate prirodu jezika:

akoza / aktize „u značenju: pevaj, pričaj”

(nastalo od grčkog izraza: *akoza* „čuo sam”)

gemçirmek / gepçirmek „udariti, zabit (u seksu, fudbalu)”

(nastalo od glagola: *geçirmek* „zabiti, zariti”)

haydalamak / haydahlamak „ubrzati, na brzinu”

(nastalo od uzvika: *hayda* „u značenju neverice: ajde, opa”)

Epiteza se javlja u varijantama i nema nikakvu gramatičku potporu. Ona se javlja u vidu slobodno modifikovanog prikaza već postojećeg argota:

pap / paps „novac, kinta”

(nastalo od španske reči: *papel* „papir”)

jigolo / jikolay „muška prostitutka, žigolo”

(nastalo od francuske reči: *gigolo* „žigolo”)

inek / inekçil „onaj koji uči napamet, bubalo, štreber“

(nastalo od reči: *inek* „krava”)

firişte / feriştah „najbolji, majstor, tata-mata”

(nastalo od reči persijskog porekla: *firişte* „čist, bezgrešan”)

U redukciji suglasnika najizražajniji je gubitak foneme *h* u početnoj i intermedijalnoj poziciji. Ovaj glas ima tendenciju da se vrlo tiho izgovara, naročito u narodnom govoru, pa se stiče utisak da ne postoji i da vokalima ispred sebe daje dužinu. Tako pojedine reči prilikom izgovora gube fonemu *h*, dok ista fonema postoji u pisanoj formi: *ejderha* / *ejdera* „aždaja“, *meşhur* / *meşur* „čuven“, *şüphe* / *şübe* „sumnja“, *anahtar* / *anatar* „ključ“, *kahve* / *kāve* „kafa”⁸⁵.

Afereza se javlja u redukciji početnog glasa, a karakteristična je za gubljenje glasa *h* u pozajmljenicama:

hapaz / apaz „hrana, klopa; plen”

(nastalo od dijalektizma: *hapaz* „dlan; puna šaka”)

hak / ak değliği „vagina, rupa“

(dosl: „pravična rupa”)

habeci / abeci „u značenju: neko ko se trudi da se prehrani, kreten, budala”

(nastalo od reči romskog porekla: *habe* „hrana, hleb”)

Sinkopa se u žargonizmima ispoljava u vidu sažimanja suglasnika radi izbegavanja udvojenih glasova, a koje fonetska harmonija jezika ne toleriše:

abullabut / abulabut „neotesan, prostački, selja”

(nastalo od složenice arapskog porekla: *ebû lobû* „životinja koja rita”)

⁸⁵N. İlhan, „Türk Dilinde Ünsüz Düşmesi, Nedenleri ve Türleri”, *ZfWT Zeitschrift für die Welt der Türken*, Vol. 1, No. 2 (2009), str. 47

çillik / çilik „vagina, ćuća”

(nastalo od reči: *çillik* „šumska šljuka, vrsta ptice”)

abduş / abuş „budala, dunster”

(leksema nastala kao derivat ličnog imena: *Abdullah* i tvorbenog nastavka: *-iş*)

ahmet / amet „guzica, tur”

(nastalo od ličnog imena: *Ahmet*)

Sinkopa se u najvećem broju slučajeva ispoljava gubljenjem foneme *h* u pozajmljenicama i ponekim rečima turskog korena, a njeni primeri su:

mehmet / memet „novčanica od 100 lira”

(nastalo od ličnog imena: *Mehmet*)

cephane / cepane „opijat”

(nastalo od reči persijskog porekla: *cephane* „municija”)

Izostavljanje konsonanta unutar reči javlja se i kao proizvod samovoljnog postupka za koji nema tačno definisanog pravila, već nastaje po osećaju govornika radi lakšeg izgovora:

anlamak / anamak „razumeti, skontati, uklaviriti”

(nastalo od glagola: *anlamak* „razumeti”)

piyiz / piiz „rakija, pićance”

(nastalo od reči grčkog porekla: *piosimo* „piće”)

malborya / malbora „Marlboro, Marlboro”

(nastalo modifikacijom imena marke cigareta: *Marlboro* „Marlboro”)

Apokopa je vid arbitrarnog skraćanja reči izostavljanjem poslednjeg konsonanta i javlja se pretežno u rečima stranog porekla. Ova pojava je vrlo izražena i u dijalektima. Primeri apokope u žargonizmima su:

artist / artis „lik, čova, tip”

(nastalo od francuske reči: *artiste* „umetnik”)

abazan / abaza „zagoreo (seksualno); siromašan, bedan”

(nastalo od reči romskog porekla: *habazan* „otvoren”)

Još jedan od vidova nastanka žargonskih dubleta jeste zamena konsonanata. Zamena se ispoljava konsonantskom asimilacijom i alternacijom. Tačan razlog nastanka varijacija pomoću ovakvih promena nije poznat, ali se može objasniti težnjom ka eufemističnoj ekspresiji leksema, posebno vulgarizama. Drugi razlog kojim se ova pojava može objasniti je kreativna strana žargonizacije i težnja ka stvaranju drugačijih leksema pored već postojećih.

Nužno je naglasiti da najveći broj reči od kojih se sastoji ova kategorija predstavlja pozajmljenice adaptirane u turskom jeziku, ali i da njihovo prilagođavanje nije u potpunosti usklađeno sa gramatičkom strukturom jezika, te se varijacije mogu javljati kao težnja govornika da pozajmljene reči što više približi govornom jeziku. S druge strane, ove glasovne promene neretko mogu dovesti do odstupanja od ortografskih normi turskog jezika, te se na taj način može ukazati na činjenicu da žargonski govor teži približavanju izvornom jeziku, ali i da, kao poseban vid govora, ne prati uvek normativne propise.

Konsonantska asimilacija, koja je karakteristična za adaptaciju stranih reči je proces po kojem se dva susedna ili bliža glasa teže izjednačavanju. Žargonska reč na ovaj način dobija svoju varijantu. U zavisnosti od toga u kom pravcu se asimilacija odvija, razlikuje se: progresivna, regresivna i recipročna.

U progresivnoj asimilaciji izvesni suglasnik utiče na onaj koji mu sledi, te tako dolazi do njegove promene i njihovog izjednačavanja:

pantufila / pandufila „krađa, drpisanje”

(nastalo od italijanske reči: *pantofila* „vrsta obuće”)

babačko / babaško „mafijaš, kum; penis; jako dobro, vrh”

(nastalo od žargonske reči: *baba* „mafijaš, kum; penis; jako dobro, vrh”)

U pojedinim primerima uočava se odstupanje od progresivne asimilacije, čime se svesno narušava ortografska norma turskog jezika⁸⁶:

büzüktaş / büzükdaş „prijatelj, istomišljenik, ortak”

(nastalo od žargonske reči: *büzük* „zadnjica”)

emektar / emekdar „penis, vršnjak“

(nastalo od reči: *emektar* „veteran, iskusan, pečen u poslu”)

Regresivna asimilacija u nastanku žargonskih dubleta ogleda se u izjednačavanju prvog suglasnika u nizu u odnosu na onaj koji mu sledi:

ceplemek / ceblemek „odžepariti, predžepirati”

(nastalo od reči arapskog porekla: *cep* „džep”)

dupçe / dubçe „vagina, rupa; anus, rupa”

(nastalo od reči romskog porekla: *dupçe* u značenju „rupa”)

Pored asimilacije postoji još jedan vid nastajanja žargonskih dubleta fonološkim promenama - alternacija, odnosno zamena vokala drugim vokalima unutar jednog argota. Ovaj vid promene daleko je zastupljeniji u poređenju sa asimilacijom, a promena predstavlja proizvoljni proces koji nema tačno definisan razlog nastanka, već predstavlja samo varijaciju već postojeće reči menjajući jedan ili više glasova. Alternacije se mogu javiti u svim delovima lekseme: na početnom, medijalnom ili finalnom delu.

Glasovne promene se dešavaju unutar lekseme u zavisnosti od zvučnosti, mesta i načina nastanka konsonanta i doprinose nastanku žargonskih varijeteta.

Ozvučavanje konsonanata je glasovni proces u kome se bezvučni suglasnici: *b, c, d, g, ğ, j, l, m, n, r, v, z* zamenjuju svojim zvučnim parnjacima: *ç, f, h, k, s, ş, t, p*. Ozvučavanje se najčešće javlja kada se suglasnik nalazi pored vokala koji utiče na njegovu promenu:

⁸⁶ U ovim primerima ogleda se nepoštovanje pravila jednačenja po zvučnosti sufiksa, pri čemu se sufiks sa svojim odgovarajućim alomorfima prilagođava korenu reči, što ovde nije slučaj.

boliçe / poliçe „Jevrejka”

(nastalo od reči hebrejske etimologije: *boletz* „Jevrejka”)

carmak / çarmak „rakija, radža”

(nastalo od reči jermenskog porekla: *cermag* „belo”⁸⁷)

garmircur / karmircur „vino”

(nastalo od jermenskog izraza: *kamir cur* „crvena voda”)

cicoz / cicos „u značenju: jok, nema; odlazak, bežanija”

(nastalo od reči romskog porekla: *çiços* „mačka”)

Obezvučavanje konsonanata javlja se pri zameni zvučnog suglasnika svojim bezvučnim parnjakom. Razlog za to je, u najvećem broju slučajeva, subjektivne prirode, ali u pojedinim slučajevima žargonski dublet predstavlja vraćanje originalnom obliku pozajmljenice pre njene fonološke adaptacije:

babu / papu „starac, deda, matorać”

(nastalo od reči romskog porekla: *papo* „deda”)

gotik / godik „nizak muškarac, kikirec”

(nastalo od dijalektizma: *güdüik* „nisko; kuće”)

aftoz / aftos „ljubavnik/ ljubavnica”

(nastalo od reči grčkog porekla: *autos* „lično on”)

dandik / dandig „lošeg kvaliteta, lažan, bofl”

(nastalo od reči romskog porekla: *dand* „izvan, van”)

Labijalna zamena odvija se prilikom međusobne zamene labijalnih konsonanata *b*, *p*, *v*, *f*, *m*. Na primer:

b*k / mok „izmet, s*anje, g*vno”

(nastalo od reči: *b*k* „izmet”)

büzük / müzük „guzica, b*lja”

(nastalo od reči: *büzük* „stražnjica, tur”)

⁸⁷ Ova leksema je asocijacija na tursku rakiju (*rakı*) koja sadrži plod biljke anis. Ova biljka daje specifičnu belu boju piću kada se pomeša vodom.

şapşirmek / şamşirmek „začuditi se, zabezeknuti se”

(nastalo od glagola: *şaşirmek* „iznenaditi se, začuditi se”)

şavalak / şabalak „budala, dijabola”

(nastalo od glagola: *çabalamak* „truditi se, ulagati napor“)

Alternacija nepčanih suglasnika: *d, t, z, j, s, ş, c, ç, g, k, ğ, h* unutar žargonizama je takođe jedan vid nastanka dubleta:

şavullamak / çavullamak „pažljivo razmišljati i smerati, šacovati”

(nastalo od reči arapskog porekla: *şakul* „višak“)

nonoş / totoş „homoseksualac, derpe”

(nastalo od reči grčkog porekla: *nonos* „prisvojeni otac”)

nakka / nahha „pasivni homoseksualac, bunardžija”

(nastalo od reči arapskog porekla: *nakâ* „kamila”)

hapaz / kapaz „hrana, klopa; oduzimanje, prisvajanje, harač”

(nastalo od reči arapskog porekla: *habbâz* „pekar”)

Slična je situacija i kod žargonskih dubleta nastalih zamenom konosonanata u zavisnosti od načina nastanka. Takva je zamena praskavih suglasnika: *b, p, d, t, g, k, n, j*. Ovakve promene se javljaju u vidu eufemističkog iskazivanja, odnosno radi ublažavanja originalne lekseme.

g*t / döt „stražnjica, d*pe”

(nastalo od reči: *g*t* „stražnjica, d*pe”)

popo / toto „guza”

(nastalo od francuske reči: *popo* „guza”)

Frikativna zamena odvija se prilikom međusobne zamene frikativnih glasova: *v, f, z, j, s, ş, h, ğ*. Na primer:

zirtapoz / hirtapoz „bezvredan, nebitan”

(nastalo od onomatopejske reči: *zir* „u značenju: neprekidnog motornog šuma”)

sövüş / söğüş/ söfüş „lopovluk; krađa, drpisanje; ukradena roba, vruća roba”

(nastalo od žargonizma: *sövüşlemek* „pridobiti mnogo para odjednom”)

sovan / sofan „crni luk”

(nastalo od reči: *soğan* „crni luk”)

Najmanji broj dubleta ogleda se u zameni nazalnih suglasnika *m, n*:

lombak / linbek „čudak, neko sa čudno izbuljenim očima”

(nastalo od dijalektizma: *limbek* „budala”)

pimpirik / pinpirik „sitničav, picajzla; starac, drtina“

(nastalo od onomatopejske reči: *pır* „u značenju: onomatopeje lepršanja”)

4.1.3. Slog

Pored glasovnih promena koje vrši jedan fonem uočavaju se i promene koje vrši slog ili grupa glasova u nastajanju žargonskih dubleta. Iako su manje zastupljene u odnosu na ostale varijacije, ovakve promene javljaju se kao izraz kreativnosti stvaraoca ili kao način eufemizacije već postojećih žargona. Promene koje se uočavaju u slogovima jesu:

- dodavanje sloga
- abrupacija
- metateza

Dodavanje sloga predstavlja vid nastanka žargonskih varijanti reči pri čemu su dodatni slogovi najčešće motivisani reduplikacijom sloga na koji se odnose, dok se u manjem broju slučajeva dodavanje vrši arbitrarno. Mesto dodavanja nije striktno definisano, te se može pronaći u svim delovima lekseme:

melek / mamelek „grudi, duše“

(nastalo od reči arapskog porekla: *melek* „anđeo”)

çakmak / çakallamak „razumeti, uklavirati; piti rakiju, lokati; pasti razred, roknuti; udariti šamar, zveknuti; podmetnuti, uvaliti mačora“

(nastalo od glagola: *çakmak* „zakucati; učvrstiti; privezati“)

lolo / lololo „razmetanje, hvalisanje, duvanje“

(nastalo od reči grčkog porekla: *lolos* „poludeo, lud“)

cavalacos / cavalacosta „bezvredan, puvonjak, nebitan“

(nastalo od reči grčkog porekla: *cavalacoz* „prazan, bezvredan“)

Abrupacija sloga ili dela reči se najčešće javlja na kraju reči, ali postoje i primeri redukcije unutar lekseme. Ova pojava se može objasniti tendencijom koju nosi svaki žargon, a to je da se na što brži i lakši način prenese određena poruka:

kulüpler / küpler „vrsta droge, LSD“

(nastalo od engleske reči: *club* „klub“)

cızlam / cız „paljba, beg, tutanj“

(nastalo od žargonske reči: *cızlam* „bežanija, beg“)

dangalak / dangıl „budala, dijabola, seljačina“

(nastalo od žargonske reči: *dangalak* „budala“)

dızdızlamak / dızlamak „džepariti, prodžepirati“

(nastalo od onomatopejske reči: *dızdız* „u značenju: džeparenje“)

ulan / lo „uzvik u značenju: tip, lik“

(nastalo od reči: *oğlan* „dečak, momak“)

Metateza je najmanje zastupljena fonološka promena u nastajanju dubleta koja se ogleda u premeštanju glasova, a pronalazi se tek u nekolicini primera. U pisanom jeziku obično se koristi radi cenzure vulgarizama, dok se u pojedinim slučajevima javlja i u usmenoj komunikaciji kao šifrovana poruka radi održanja tajnovitosti. Iako je metateza slogova neproduktivni način žargonizacije, ipak se mogu u pojedinim slučajevima pronaći primeri književnih reči koje su premeštanjem glasova pronašle svoju upotrebu u žargonskom vokabularu, s tim što se značenje reči ne menja. Takvi su sledeći primeri:

çakmam / mamçak „budala, dijabola, kreten“

(dosl: „ne kontam, ne kapiram“)

I*ne / inbe „homoseksualac, homić“

(nastalo od reči arapskog porekla: *i*ne* „p*der“)

para / arpa „novac, kinta, repa“

(nastalo od reči persijskog porekla: *para* „novac“)

cıbil / bıçıl „go, golać“

(nastalo od dijalektizma: *cıbil* „go“)

sükut / uskut „u značenju: tišina, učuti, utuli“

(nastalo od reči arapskog porekla: *sükut* „tišina, muk“)

romantik / ormantik „romantika“

(nastalo od francuske reči: *romantique* „romantika“)

4.1.4. Ptičji govor

Specifičan jezik kojeg karakterišu glasovne promene i koji se može koristiti u žargonu jeste ptičji govor.

Ptičji govor (*kuş dili*)⁸⁸ je vrsta dečije jezičke igre koja se koristi kao tajni jezik, odnosno šifrovani jezik, karakterističan po svojim fonemskim alternacijama u odnosu na izvornu, književnu reč. Jedan od enciklopedijskih turskih rečnika definiše ovaj govor kao: „Uopšteno izmišljena vrsta dečijeg govora koja menja oblike reči dodavanjem slogova, najčešće slog koji počinje slovom *f* na početku ili u sredini reči; tajni jezik koji su esnafı koristili između sebe”.⁸⁹

Premda se ovakav govor prvenstveno vezuje za vrstu dečije igre, on ne nestaje u potpunosti ni u doba adolescencije. U pojedinim slučajevima aktivno se koristi kao vid zabave, ali i šifrovan jezik čija je tendencija da ostaje skriven od onih koji ne pripadaju grupi govornika. Sve što je navedeno ukazuje na njegovu žargonsku upotrebu.

Prema anketi sprovedenoj na brojnim univerzitetima i fakultetima, ptičji govor se najviše koristi u osnovnoj školi: 85,4%. Vremenom, on sve više izlazi iz upotrebe, te ga

⁸⁸ „U pojedinim mestima ptičji govor, koji se gradi od specifičnih nastavaka, naziva se i zmijski jezik (*yılan dili*) i mišji jezik (*sıçan dili*)”. Cit iz: E. Şahin, „Kuş Dili“, *Kültür Tarihimizde Gizli Diller ve Şifreler*, 2008, 11-34, str. 13.

⁸⁹ P. Tuğlacı, 20. *Yüzyıl Ansiklopedik Okyanus Türkçe Sözlük*, Cilt 2, İstanbul, 1971, str. 1728.

samo 3% studenata i dalje koristi u svom govoru. Upotreba je najzastupljenija u vidu zabave, zatim kao tajni jezik (oko 20%), dok ga ostatak od 35% koristi istovremeno kao vid zabave i kao šifrovan jezik“.⁹⁰

Ovakva vrsta specifičnog žargonskog jezika, više nego ijedna druga, odlikuje se fonemskim modifikacijama koje menjaju standardnu reč. Modifikacije se iskazuju dodavanjem sloga ili grupe glasova na početnoj, medijalnoj ili finalnoj poziciji reči⁹¹, prilikom čije se upotrebe čuva morfološka struktura jezika. Slogovi ili grupe glasova koji učestvuju u stvaranju ptičijeg govora su: *ca, ce, ci, ci, co, cö, cu, cü; ga, ge, gi, gi, go, gö, gu, gü; fa, fe, fi, fi, fo, fō, fu, fü; va, ve, vi, vi, vo, vō, vu, vü; ba, be, bi, bi, bo, bō, bu, bü; ya, ye, yi, yi, yo, yō, yu, yü; pça, pçe, pçi, pçi, pço, pçö, pçu, pçü; ska, ske, ski, ski, sko, skō, sku, skü; htabata, htebete, htibiti, htibiti, htoboto, htöbötö, htubutu, htübütü; sra, sre, sr, sri, sro, srö, sru, srü; sta, ste, stu, sti, sto, stö, stu, stü*⁹². Neki od primera su:

bahtabatana bahtabatakhtabata „gledaj, pazi“

(nastalo od izraza: *Bana bak*)

rigicaga egedegerigim „zahvaljujem“

(nastalo od izraza: *Rica ederim*)

vegedagat Ogosmagan Kogorkugut „Vedat Osman Korkut“

(nastalo od vlastitog imena *Vedat Osman Korkut*)

Bugunugu ögeğregemegen igiçigin çögözmegen lagazıgım çogok bagasigit agashıgındaga bigi agandaga çögözügüncege бүгүтүгүн кегелигиме ге ле ге риги яга па га рıс ıгın.

(nastalo od rečenice: *Bunu öğrenmen için çözman lazım çok basit aslında bi anda çözünce bütün kelimeleri yaparsın.*)

„Da bi ovo naučio potrebno je da prokljuviš, a vrlo je jednostavno. Kada u jednom trenutku prokljuviš moći ćeš da stvaraš sve reči“.

⁹⁰ E. Şahin, *op. cit.*, str. 10.

⁹¹ U srpskom jeziku postoji sličan govor koji je bio vrlo popularan krajem prošlog veka i koji je bio zastupljen u govoru gotovo svih generacija, i kod dece i kod omladine; danas nije u aktivnoj upotrebi, sem u pojedinim slučajevima, tj. u jeziku onih koji su ga nekada koristili. Upotrebljava se najčešće kao igra reči u humorističnom aspektu i izražava se dodavanjem otvorenih slogova, najčešće *-pa-*, nakon svakog sloga unutar reči: *štapa rapadipiš* (šta radiš).

⁹² E. Şahin, *op. cit.*, str. 12.

Pored ubacivanja glasova, metateza je još jedan vid nastanka ovog specifičnog vida komunikacije, kao i obrtanje glasova u podražavanju izgleda reči kao u ogledalu, odnosno prevrtanjem glasova od kraja ka početku unutar reči. Permutacija glasova je retka pojava u turskom jeziku za razliku od ptičjeg govora u kojem se često koristi, što govori o širokoj upotrebi jezika i njegovim neograničenim mogućnostima oblikovanja i stvaranja novih vidova komunikacije na već postojećim osnovama. Takvi su primeri:

O nibe mezsev „On me ne voli“.

(nastalo od rečenice: *O beni sevmez*)

Nes nüdrög üm? „Da li si video?“.

(nastalo od rečenice: *Sen gördün mü*)

4.2. Grafemski žargonizmi

Početak novog milenijuma nastaje i novi vid komunikacije, ostvaren internet konekcijom, koji spaja ljude iz celog sveta, koji se infiltrirao u gotovo sve pore socijalne strukture i koji je postao nezamenljiv deo današnjice. Ovakav tip konverzacije prevashodno se javio zajedno sa početkom internet ere, sa pojavom *mejla* (engl. e-mail; tr. e-posta/ e-mail), *grupa za ćaskanje* ili *četa* (engl. chat room; tr. sohbet odaları), gde se opštenje vrši *četovanjem*⁹³ (engl. chat; tr. yazılı sohbet, çet), upotrebom mobilnih poruka, itd. Svoju ekspanziju doživeo je od 2006. godine kada nastaje društvena mreža *Fejsbuk* (engl. Facebook). Veliki broj ljudi odlučuje se za ovaj vid komunikacije, pre nego ijedan drugi, jer on omogaćava korespondenciju sa bilo kog mesta i u bilo kom trenutku, ali ujedno i javno izražavanje i deljenje ličnih emocija, stavova, ideja, samopromocija i promocija, razmenu podataka i slično. Nedugo zatim nastaju i druge društvene mreže poput: *Tvitera* (engl. Twitter), *Instagrama*, *Vibera* (engl. Viber), *Vatsap mesindžera* (engl. WhatsApp Messenger) i mnogih drugih, koje su jednakom brzinom stekle polularnost kao i fejsbuk. Korisnici ovakvih mreža su u najvećem broju mladi, te je i jezik koji se ovde javlja karakterističan i svojstven samo onima unutar ove socijalne parcije i vida komunikacije. Naziva se *jezik interneta* ili *govor interneta* (engl.

⁹³Komunikacija između dva ili više korisnika preko internet foruma ili socijalnih mreža.

netspeak; tr. internet dili)⁹⁴. Ovakav jezik predstavlja „elektronski, globalan i interaktivan jezik – analitičarima se prikazuje kao medijum naročitog formalnog profila i specifičnih funkcionalnih karakteristika“.⁹⁵

Prevashodno je potrebno razjasniti da li jezik interneta predstavlja vrstu prirodnog ili veštačkog jezika.

Veštački jezici označavaju ljudsku tvorevinu, odnosno jezik koji je stvoren iz naučnih, praktičnih ili fiktivnih razloga. Najpoznatiji su esperanto, interlingva, kligonski, programski jezik i drugi. Ovi jezici se mogu oslanjati na već postojeće gramatičke norme nekog jezika ili biti u potpunosti izmišljeni zajedno sa svojom gramatikom. Neretko, ovakvi jezici imaju vrlo mali broj govornika, dok se programski jezik, koji se koristi u stvaranju programa računara, koristi isključivo na relaciji čovek – mašina.

Nasuprot tome, jezik interneta nije veštački stvoren jezik od strane ljudi, već predstavlja vid pisanog jezika govornika koji može imati neke svoje specifičnosti. Komunikacija se odvija putem tekstualnog jezika koji prati strukturu prirodnog jezika, upotrebljavajući kolokvijalni jezik, emfatične izraze i slično. Stoga, svaka prvobitna leksemna shema nije ustaljena i ubrzo dobija svoje dublete, što je karakteristično za prirodni jezik. Iako je engleski jezik najzastupljeniji u ovakvoj komunikaciji i iako on predstavlja jezik medija, danas, zajedno sa razvojem tehnologije, računarski programi podržavaju svaki jezik i njihove pisane norme. Dakle, govor interneta se ne može smatrati veštačkim jezikom, već formom savremenog prirodnog jezika koji se svakodnevno menja zajedno sa promenama unutar samog jezika, ali koji paralelno utiče i na menjanje svakodnevnog govora. Time se dokazuje da je kohezija između govora interneta i jezika govornika vrlo jaka.

⁹⁴ Uticaj kompjutersko-tehnološkog razvoja ogleda se i u jeziku. Naime, veliki broj tehnoloških termina vezanih za internet danas se može sresti gotovo svuda, čak i u svakodnevnom govoru. Problem je u tome što su ovi termini prevashodno anglicizmi koji nekad nisu u potpunosti adaptirani u jeziku. Turski lingvisti pružili su odgovarajuće turske ekvivalente. U najvećem broju slučajeva, to su kalkovi datih pozajmljenica, a ponekad nude i više od jednog rešenja za odgovarajuću leksemu: *genel ağ* (engl. internet) „mreža“, *ana sayfa* (engl. home page) „naslovnica“, *fare* (engl. mouse) „miš“, *yazıcı* (engl. printer) „štampač“, *hata* (engl. error) „greška“, *girmek* (engl. enter) „ući“, *silmek* (engl. delete) „brisati“, *Dünya Çapında Ağ (DÇA)* (engl. World Wide Web (WWW)) „veb; svetska mreža“, i slično. Primeri preuzeti iz rada: A. Akçay, M. F. Özcan, „Türkçe Öğretmeni Adaylarının Bilgisayar ve Genel Ağ Terimlerinin Türkçe Karşılıklarını Bilme Yeterlikleri“, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 1(4)/ 2012, 151-161.

⁹⁵ D. Crystal, *Language and the Internet*, Cambridge, 2001, p. 18.

Treba naglasiti i činjenicu da se engleski jezik, koji se upotrebljava u internet govoru, može smatrati varijetatom. U vremenu u kom su korisnici svih jezika povezani, engleski služi kao jezik preko kojeg se ostvaruje komunikacija, te se time pojedini engleski izrazi koriste kao univerzalne sheme koje razbijaju jezičke barijere i koje omogućavaju konverzaciju nezavisno od govornog područja. Dakle, samo se u takvim, izolovanim slučajevima pisani jezik, konkretno jezik elektronskih medija može smatrati veštačkom tvorevinom.

Primer jedne konverzacije na društvenoj mreži između dve osobe iz Turske, koja obiluje anglicizmima, skraćenicama i vrlo sažetim odgovorima izgleda ovako:

Osoba 1: *slm*, „Ćao“

(nastalo skraćivanjem reči: : *selam*)

Osoba 2: *hi* „Ćao“

(nastalo od engleske reči: *hi*)

Osoba 1: *Asl?* „Godine, pol, lokacija“

(nastalo skraćeno od engleskih reči: *age, sex, location*)

Osoba 2: *21/m/Ank* „21/muško/ Ankara“

(nastalo skraćeno od: *21/ male/ Ankara*)

Osoba 1: *U?* „Ti?“

(nastalo skraćeno od engleske reči: *you*)

Osoba 2: *18/f/İst* „18/žensko/ Istanbul“

(nastalo skraćeno od: *18/ female/ İstanbul*)

Osoba 1: *ok* „ok“

(nastalo od engleske reči: *ok*)

Osoba 1: *iş/okul?* „posao/škola?“

Osoba 2: *okul/üniv* „škola / fakultet“

(nastalo skraćeno od: *okul/ üniversite*)

Osoba 1: *u?* „Ti?“

Osoba 2: *okul* „škola“

Još jedna problematika koju je potrebno razjasniti jeste i da li se jezik koji se javlja u internet komunikaciji, kao i sms porukama, može okarakterisati kao žargonski.

Premda ovaj jezik ne karakteriše tajnovitost koja se najčešće vezuje za žargon, onima koji nemaju kontakta sa ovakvim govorom, on definitivno predstavlja nepoznanicu. Kako prvenstveno predstavlja specifičan govor koji se vezuje za pojedinu socijalnu grupu (preciznije rečeno za grupu govornika koja se ne diferencira po polu, godinama, staležu, već samo po načinu vršenja komunikacije), on sadrži gramatičke, leksičke i pragmativne karakteristike poznate samo onima koji opšte takvim jezikom. Na osnovu toga može se zaključiti da jezik interneta predstavlja vrstu žargonskog izražavanja, specifičnog i razumljivog samo onima koji su unutar sajberleksičke sfere i koji ujedno utiču na njeno proširenje i menjanje. R Bugarski o tome kaže: „Pretežna anonimnost i depersonalizovanost poruka na mreži podstiče ležerniji odnos prema upotrebi jezičkih sredstava, od leksike i frazeologije do sintakse i interpunkcije. Tim putem jezički standard lako klizi u supstandard, pa i u žargon”.⁹⁶ Proizvod nastao komunikacijom preko elektronskih medija uticao je na promenu života savremenog čoveka i njegovu komunikaciju.. Drugi autori primećuju da su ove promene uticale i na jezik pošto: „(...) on odgovara tendencijama pomodarstva ili potrebama uslova modernog života i modernog čoveka, te se u najmanju ruku smatra ograničenim žargonom”.⁹⁷

Internet kultura sama po sebi ima pozitivnih i negativnih strana koje se odražavaju na sve jezike, te tako i na turski jezik. Promene koje su nastale interakcijom interneta i turskog jezika ogledaju se pretežno u grafemskim i ortografskim diferencijama, prevashodno benignim, a koje su dovele do potpune promene unutar turske gramatičke i pravopisne norme. Grafemske alternacije dele se u dva pravca: prvi je upotreba pisanog kolokvijalnog govora umesto standardnog i odstupanje od pravopisnih standarda turskog jezika, dok se drugi javlja pod uticajem engleskog jezika i njegovih alternacija koje su dovele do pojave velikog broja pozajmljenica kako sirovih tako i adaptiranih, ali i do hibridnih leksema koje ne poznaje ni turski alfabet ni vokabular.

⁹⁶ R. Bugarski, *Jezik i kultura*, Beograd, 2005, str. 24.

⁹⁷M. Y. Özezen, „Türkçenin Ağ Ortamındaki Yazımı ve Bunun Ses Bilimsel Yapıyla Bağlantıları”, *Bilig*, 53/ 2010, s. 248.

4.2.1. Nepoštovanje ortografskih normi

Kako je elektronska komunikacija vrsta pisanog jezika, ona se kao takva pridržava i pravopisnih pravila određenih datim jezikom. Nov način komunikacije donosi i nove konvencije, što je slučaj i u internet komunikaciji na turskom jeziku. U vezi sa ovim turkolozi objašnjavaju sledeće: „Otvoren pristup medijima i njihovo dosezanje ka ljudima u vidu teksta o vestima i svakodnevnim dešavanjima, koji se razlikuje od televizijskog, izvršio je veliki uticaj na pisani jezik interneta. Zajedno sa važnošću dostizanja brzine uvećava se i potreba za brzim razmišljanjem i pisanjem. U takvoj situaciji može se uvideti nedostatak pri unosu karakteristika standardnog pisanja u skladu sa pravilima pri stvaranju teksta onoga ko se nalazi pred tastaturom i pred ekranom”.⁹⁸ Turski, kao i drugi jezici, ima tačno utvrđenu ortografsku formu sa vrlo malim brojem izuzetaka⁹⁹. Poznato je da Turci generalno ne mare za pravopis. Kao odgovor na tu problematiku, često se na socijalnim mrežama mogu naći sajtovi o pravopisu i pravilnom izražavanju.

U sferama savremene jezičke interakcije upotreba pravopisa je vrlo svedena, a u pojedinim slučajevima se ni ne upotrebljava. Odstupanja se uviđaju u gotovo svim domenima ortografije. Primer za to su rezultati sprovedene ankete među srednjoškolicima u Turskoj, koji pokazuju da 68,9% učenika ne obraća pažnju na pravopis prilikom četovanja¹⁰⁰. Iregularnosti koje se javljaju mogu nastati nehotice ili samovoljno, a njihova težina može uticati na sama lingvistička pravila koja sežu izvan granica jezika elektronskih medija.

Prilikom komunikacije na elektronskim medijima upotreba interpunkcijskih znakova je umnogome smanjena ili je u pojedinim slučajevima gotovo ni nema. Ovakav vid nepoštovanja pravopisnih normi može se objasniti na više načina, ali najčešći je ekonomičnost jezika i brzina odgovora. Tačka se, na primer, retko upotrebljava pošto prilikom internet komunikacije novi red predstavlja novu misao, te se time njena

⁹⁸F. Yıldırım, B. T. Tahiroğlu, „İnternette Türkçe Kullanımı Sorunları”, *Türkçenin Çağdaş Sorunları*, Ankara, 2006, s. 366.

⁹⁹O pravopisnim pravilima turskog jezika detaljnije vidi u: S. Ristić Bojanić, „Pitanja pravopisa savremenog turskog jezika”, *Komunikacija i kultura online*, Godina IV, broj 6, 2015, str. 82-101, dostupno na adresi: <http://www.komunikacijaiikultura.org/KK6/KK6RisticBojanic.pdf>

¹⁰⁰C. Akbıyık, A. Karadüz, S. S. Seferoğlu, „Öğrencilerin İnternet Ortamında Kullandıkları Yazılı Sohbet Dili Üzerine Bir Araştırma”, *Bilgi*, 64/ 2013, s. 10, dostupno na adresi: <http://bilig.yesevi.edu.tr/yonetim/kcfinder/upload/files/bilig64kis2013.pdf>

upotreba smatra suvišnom. Slična je i situacija sa upotrebom znaka pitanja i uzvičnika, jer se na osnovu samog iskaza ili određenih emfatičkih leksičkih dodataka može zaključiti kakva je vrsta rečenice u pitanju¹⁰¹. Upotreba apostrofa se u ortografiji turskog jezika koristi za razdvajanje nastavaka od vlastitih imenica, a u poslednje vreme, u internet komunikaciji, apostrof se zamenjuje praznim prostorom između vlastite imenice i sufiksa. Primeri ovakvih interpunkcijskih odstupanja su:

Ne oluyor lan istanbul da „Šta se, bre, to čoveče dešava u Istanbulu?“

(ispravno: *Ne oluyor ulan İstanbul'da?*)

Türkiye yi sevdinmi sen „Da li ti se dopala Turska?“

(ispravno: *Türkiye'yi sevdin mi sen?*)

Neler yapıyorsun „Čime se sve baviš?“

(ispravno: *Neler yapıyorsun?*)

Bencede yazma „I ja se slažem, ne piši!“

(ispravno: *Bence de yazma!*)

İyım çok şükür spor salonumla ilgileniyorum yoruluyorum gece çok geç gidiyorum eve

(ispravno: *İyiyim, çok şükür! Spor salonumla ilgileniyorum, yoruluyorum. Gece çok geç gidiyorum eve.*)

„Dobro sam, hvala, zanimam se teretanom, umoran sam, noću se jako kasno vraćam kući“.

Pravilna upotreba velikog i malog slova poznata je gotovo svakom, s time da su odstupanja od pravila vrlo česta. S druge strane, u eri elektronskih medija, ova pravila često budu zanemarena te se time javljaju i novi vidovi pisane komunikacije koja ne podržava ova pravila. Najčešći primeri se mogu videti u pisanju malih slova na početku reči, ali i prilikom pisanja vlastitih imena, kao i u upotrebi isključivo velikih slova. Ova

¹⁰¹ S druge strane, sreću se i iskazi koji se završavaju upitnikom ili uzvičnikom, ali koji mogu sadržati i više takvih znakova. Obično se radi o rečenicama ekspresivnog značenja sa željom da se naglasi emotivni stav: *Arkadaşlar sınav notu çıkardınız mı???* (Arkadaşlar sınav notu çıkardınız mı?) „Ljudi ste izvukli ocenu sa ispita??“, *NE BİÇİM ESPİRİ LAN BU!!!* (Ne biçim espiri lan bu!) „Čoveče, kakva je ovo fora!!!“ i druge.

pojava se može pripisati jezičkom komforu, a takvi izrazi se kategorišu kao *neobeleženi iskazi* „ono što zahteva najmanji napor i daje najbrže rezultate u kucanju iskaza”.¹⁰²

Nasuprot tome, rečenice koje ne pripadaju ovoj kategoriji smatraju se *obeležanim iskazima* pošto prema istom autoru: „učesnik ulaže dodatni napor da bi njegov iskaz odudarao od neobeleženog, a to radi da bi postigao određeni komunikativni efekat”¹⁰³. Takve reči se najčešće ogledaju u ekspresivnosti emotivnog stanja poput ljutnje, začuđenosti, sreće i šoka, ili je njihova funkcija estetske prirode u nameri isticanja. Ovakve reči odlikuju iskazi ispisani u celini velikim slovima, razmakom između grafema, velikim početnim slovom svake reči, naizmeničnim arbitrarnim smenjivanjem velikih i malih grafema, i slično. Na primer:

AMINNNNN „amin“

(ispravno: *Amin*)

Ş-E-R-E-F-S-I-Z-L-I-K-T-I-R!!! „To je bezobrazluk”

(ispravno: *Şerefsizliktir*)

ben meHmeT „Ja sam Mehmet“.

(ispravno: *Ben Mehmet*)

TüRKiYeMiN PoLiSLeRi „Policija moje Turske“.

(ispravno: *Türkiyemin polisleri*)

U rečenicama:

*Bayrak Dedigin G*te Degil Gökde Olur.*

(ispravno: *Bayrak dediğin g*te değil gökte olur*)

„Ono što se zove zastava ne treba da bude na guzici već na nebu“.

selam ana..marina ya telefondan mesaj yazamadım ona çok çok selam söyle
„Zdravo Ana... Nisam stigao da napišem poruku Marini, puno puno je pozdravi“.

(ispravno: *Selam Ana... Marina'ya telefondan mesaj yazamadım, ona çok çok selam söyle.*)

¹⁰² B. Radić-Bojanić, *Neko za chat?! Diskurs elektronskih ćaskaonica na engleskom i srpskom jeziku*. Novi Sad, 2007, str. 52.

¹⁰³ *Ibid.*, str. 52.

*Herkes Namuslu ise Bu Kadar O*ospu Cocuğunu Kim Doğurdu.*

(ispravno: *Herkes namuslu ise bu kadar o*ospu çocuğunu kim doğurdu*)

„Ako su svi časnici ko je onda rodio toliko k*rvinih sinova“.

Unutar korpusa internet i mobilne komunikacije pravopisne iregularnosti nastaju usled nemara, neznanja ili svesne promene radi kreativnog domena, te na taj način Radić- Bojanić daje podelu na: greške, omaške i izmenjeno pisanje¹⁰⁴.

Omaške su nepravilnosti koje nastaju u brzini pisanja i kao takve ne predstavljaju problem po ortografiju. Javljaju se slučajno i obično su izolovani slučajevi.

Greške se javljaju kao produkt nepoznavanja pravopisnih pravila kao što je spojeno pisanje reči koje se prema normativnim standardima pišu odvojeno. Takav je slučaj pisanja upitne rečice *mi, mi, mu, mü* ili partikule *da, de*.

Izmenjeno pisanje predstavlja namerno kršenje ortografskih normi radi stvaranja novih izraza. Takvi su primeri sažimanja reči, nepoštovanja aglutinativnosti reči, redukcije grafema koje nisu normativne u turskom jeziku, namerna upotreba pogrešnih slova i slično. Poslednja dva slučaja utiču na masovno širenje i usvajanje pogrešnog pravopisa, što tradicionalni lingvisti vide kao veliku opasnost po čistotu jezika.

Kako postoji veliki broj primera koji oslikavaju ove iregularnosti, dat je samo uzorak najčešćih grešaka koje se dešavaju tokom pisane korespondencije:

herkez „svi“

(ispravno: *Herkes*)

sisde gelin „Dođite i vi“

(ispravno: *Siz de gelin*)

*tdh*¹⁰⁵ *cımısın sende* „Pa i ti si tedeheovac?“

(ispravno: *TDH’ci mısın sen de?*)

¹⁰⁴*Ibid.*, str. 51.

¹⁰⁵ Türk Diriliş Hareketi „Pokret za čistotu turskog jezika” ili skraćeno *TDH* predstavlja pokret za očuvanje čistote turskog jezika, koji je ujedno aktivan preko socijalnih mreža. Pokret je svoju aktivnost započeo 2010. godine i njegovi osnivači su lingvista Suat Ozer (Suat Özer) i umetnik Jalçın Mihçi (Yalçın Mihçi), a šest godina kasnije pokret je počeo i sa izdavanjem časopisa *Türk Diriliş Hareketi Derneği* (TDHD) „Asocijacija pokreta za čistotu turskog jezika”. Štampan je rečnik pod nazivom *Türk Diriliş Hareketi* iz 2017. godine u kojem su dati turski ekvivalenti za odomaćene pozajmljenice u turskom jeziku.

dogrumu „Jel’ je istina?“

(ispravno: *Doğru mu?*)

instagramkullanıomsuun „Koristiš li Instagram?“

(ispravno: *İnstagram kullanıyor musun?*)

is te mi yo ruz „Ne želimo“

(ispravno: *İstemiyoruz*)

cok saol yasemin tesekkurederim „Mnogo ti hvala Jasemin, zahvaljujem“.

(ispravno: *Çok sağ ol Yasemin, teşekkür ederim!*)

Banada yapıyo musun kahve „Da li bi i meni skuvala kafu?“

(ispravno: *Bana da yapıyor musun kahve?*)

evet onlarla çok tan helal leştim „Da, odavno sam se pozdravio sa njima“.

(ispravno: *Evet, onlarla çoktan helalleştim*)

4.2.2. Govorni jezik u elektronskim medijima

Premda se savremena komunikacija danas odvija podjednako pismenim i usmenim putem, primetno je ipak da se, pogotovu kod mlađe generacije, preferira više pisana komunikacija. U internet korespondenciji, mobilnim porukama i drugim vidovima komunikacije, situacija je drugačija. Glavna karakteristika ovakve vrste govora jeste upotreba kolokvijalnih izraza više nego formalnih. Govorni jezik oslikava govor koji se upotrebljava u svakodnevnici, uključujući i dijalekte, dok je pisani prevashodno zastupljen u književnim delima i približniji je normativnim standardima jezika.

U turskom jeziku jaz između standardnog i govornog jezika se svakim danom uvećava, pa se može zaključiti da pismena komunikacija preko elektronskih medija povezuje ova dva jezika¹⁰⁶. Kako se ovakva vrsta opštenja najčešće odvija u nezvaničnoj korespondenciji između bliskih sagovornika, javlja se težnja ka upotrebi govornog jezika koji karakterišu kratke, vrlo često skraćene ili grafemski izmenjene varijante leksema, vrlo svedeni izrazi koji se pišu prema načinu izgovora, a ne prema utvrđenim gramatičkim normama, kao i upotreba vulgarizama.

¹⁰⁶Detaljnije o razlikama između govornog i pisanog turskog jezika vidi u: H. Dursunoğlu, „Türkiye Türkçesinde Konuşma Dili ile Yazı Dili Arasındaki İlişki“, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 30/ 2006, s. 1-21.

Najbrojniji vid upotrebe govornog jezika u pisanoj komunikaciji ogleda se u upotrebi kolokvijalnih oblika glagola, odnosno skraćene forme nastavaka za prezent -yor i futur -acak/ -ecek sa odgovarajućim licima. Primeri pisanih kolovijalnih korespondencija:

Osoba 1: *Kanka içmeye gidek mi* „Buraz ’oćemo li otići na piće?“

(nastalo od rečenice: *Kankardeş içmeye gidelim mi?*)

Osoba 2: *Olmaz olum RAMAZAN geldi* „Nema šanse sine, stig’o Ramazan“.

(nastalo od rečenice: *Olmaz oğlum Ramazan geldi*)

Osoba 1: *İçiyosa o da gelsin* „Neka dođe i on ako pije!“

(nastalo od rečenice: *İçiyorsa o da gelsin!*)

Sen nie maydonoz oluyon „Šta se ti mešaš?“

(nastalo od rečenice: *Sen niye maydanoz oluyorsun?*)

Napyon abicim „Šta ima batice?“

(nastalo od rečenice: *Ne yapıyorsun abiciğim?*)

Alternacije konsonanata u pisanom jeziku su tačno definisane, dok se u govoru te granice gube. Takav je na primer glas /ğ/. U okruženju vokala ovaj glas se palatalizira usled čega se u izgovoru približava fonemi /y/, ali se u pisanju tako ne obeležava. Na taj način se u pisanju, koje podražava govor, sve češće sreću reči koje se umesto grafeme ğ obeležavaju grafemom y. Ove greške su nastale namerno, a njihova upotreba se danas toliko proširila i ukorenila da se u pojedinim situacijama već javlja nehotice:

deyişik „različit“

(ispravno: *değişik*)

eylence „zabava“

(ispravno: *eğlence*)

deyil „nije“

(ispravno: *değil*)

beyendim „dopada mi se“

(ispravno: *beğendim*)

Određeni iskazi, kolorisani emotivnom pozadinom, u ortografiji se javljaju kao svesno izmenjeno pisanje, ali u isto vreme pokušavaju da na najpribližniji način reprodukuju govorni jezik. Pojava koja se uočava u pisanoj interakciji jeste gomilanje grafema, a iz emfatičkih razloga i nastajanje hijata ili geminata koji nisu sastavni deo prirode turskog jezika. Takve emocionalno-ekspresivne lekseme otkrivaju govornikovo emotivno stanje poput sreće, šoka, pitanja, neverice i slično:

nedeen „zašto?“

(ispravno: *neden*?)

neee „šta?“

(ispravno: *ne*?)

hayyurrrrr „ne“

(ispravno: *hayır*)

U primeru rečenica:

Öyle miii! Maaşallahocam „Stvarno?! Mašala profesorka!“

(ispravno: *Öyle mi?! Maşallah hocam!*)

Bana teyzeeee teyzeeee dediler „Nazvali su me tetka, ej, tetka!“

(ispravno: *Bana teyze, teyze dediler*)

Nasuprot tome, redukcija fonema je takođe sastavni deo žargonskog internet jezika. Pojedine foneme se u govornom jeziku izostavljaju zbog svoje glasovne prirode, te se tako prenose i u pismeni oblik. Takav je slučaj sa fonemama *y* i *ğ*.

Fonema *y* spada u sonante, a kada se nađe između visokih vokala *i*, *i*, *u*, *ü* gubi svoju funkciju i približava se vokalima. Tako se redukuje u izgovoru, a samim tim i u pisanju. Neretko ovakvo beleženje stvara vokalne grupe u grafemskom iskazu, koje bi po samoj strukturi jezika trebalo da bude razbijene, ali se ipak ostavljaju takve bez ikakve

intervencije:

ii „dobro“

(ispravno: *iyi*)

die „zato“

(ispravno: *diye*)

ha öle dio „Da, tako kaže!“

(ispravno: *Ha, öyle diyor!*)

Slična je situacija i sa glasom *ğ* koji u govoru gubi zvučnost i koji utiče na promenu dužine vokala u poziciji ispred njega. U pisanoj formi, doduše vrlo retko, mogu se naći primeri potpune redukcije ovog glasa, odnosno grafeme koja je posledica oponašanja prirodnosti usmenog govora:

çocuum benim „moje dete“

(ispravno: *Çocuğum benim*)

yaamur „kiša“

(ispravno: *yağmur*)

başımız saolsun „Neka nam je Bog u pomoći“

(ispravno: *Başımız sağ olsun*)

Još jedan vid skraćivanja leksema ogleda se u krazi, odnosno u sažimanju dvaju samoglasnika u jedan ili stapanju dve reči u jednu. Integrisanje se najčešće vrši između upitne reči *ne* „šta” i glagola. U zavisnosti od stepena spajanja javljaju se:

– Delimična kraza¹⁰⁷ kojom se ne dolazi do potpune kontrakcije vokala, već oni čine hijat:

naaber „šta ima”

(nastalo od izraza: *Ne haber*)

şauptım „uradih nešto”

(nastalo od izraza: *Şey yaptım*)

noolur „molim te”

(nastalo od izraza: *Ne olur*)

¹⁰⁷ Stapanje poslednjeg glasa jedne reči sa početnim glasom druge.

*naalaka*¹⁰⁸ „to nije slučaj”

(nastalo od izraza: *Ne alaka*)

– Potpuna kraza koja se ogleda u potpunom stapanju suglasnika u jedan glas.

Primeri takvog sažimanja su:

dimi „zar ne”

(nastalo od izraza: *Değil mi*)

naptın „šta si uradio“

(nastalo od izraza: *Ne yaptın*)

noluyo „šta se dešava“

(nastalo od izraza: *Ne oluyor*)

ne bilim „a šta ja znam“

(nastalo od izraza: *Ne bileyim*)

Opscene reči¹⁰⁹, psovke i drugi vulgarizmi predstavljaju sastavni deo ekspresivnog leksikona svakog jezika, u vidu dela razgovornog funkcionalnog stila, s tim što se, za razliku od žargonizama, ne mogu upotrebljavati u svakoj prilici, već se najčešće koriste u emotivno obojenim rečima. Kako bi se jedan ovakav izraz mogao upotrebiti u svakodnevnom govoru, bez tabua, javlja se u eufemističnoj formi¹¹⁰. Može se reći da su ovakve reči, po svojoj prirodi, najpodvrgnutije prilagođavanju u pristojnije i socijalno prihvatljive dublete. Koriste se i u savremenom vidu internetske komunikacije kako bi se izbegao program koji odstranjuje/ zabranjuje javnu upotrebu ovakvih pojmova.

¹⁰⁸ Ove lekseme imaju i svoje ekvivalente u kojima je izvršena potpuna sinereza: *nalaka*, *nolur*, *şaptım*, *naber*, s tim što bi prema normativnim standardima turskog jezika ovakve reči trebalo pisati sa apostrofom: *n'alaka*, *n'olur*, *ş'aptım*, *n'aber*, ali se one u poslednje vreme češće sreću bez pravopisne oznake.

¹⁰⁹ Da bi leksema bila opsцена neophodno je da postoji njena sadržina ili formalna povezanost sa seksualnim i /ili ekskrecionim ili probavnim aktivnostima i organima koji u njima učestvuju, a da se ne radi o eufemizmima. Cit. iz: Д. Шипка: *Речник опсцених речи и израза*, Нови Сад, 2011. стр. 20.

¹¹⁰ Još jedan vid eufemizacije vulgarnih reči ostvaruje se upotrebom pozajmljenica istog značenja domaće lekseme i na taj način smanjuje se oštrina iskaza: *turt* (engl. turd) „g*vno“, *wtf* (engl. what the f*ck) „nevera, škk (šta koji k*rac)“, *s*it* (engl. shit) „s*anje“, *gey* (engl. gay) „gej“, *b*ch* (engl. bitch) „kuja“, *damn* (engl. damn) „prokletstvo, j*bote“, *son fotoyu beğeneni fakıyorum* (engl. f*ck) „faknem ja onoga kome se dopala poslednja fotka“ i slično.

Njihove transformacije su mnogobrojne, a najčešće su fonemske prirode. Primer za to jeste leksema *ulan* „tip, lik“ koja je jedna od najupotrebljavanijih reči na društvenim mrežama zajedno sa svojim varijacijama: *lan, len, ulen, laa, laan, lann, layn, uleyn, lağn, la*. Tu je i jednako zastupljena leksema *bre* „bre“ koja predstavlja modifikovani oblik rečice *be*.

Glasovne promene koje se javljaju u ovakvim rečima i frazama jesu jednake kao one koje se javljaju i u svakodnevnom žargonskom govoru. Promene u rečenicama poput redukcija jedne ili više grafema, dodavanje, kombinacija ili transformacija grafema¹¹¹ mogu se videti u sledećim primerima:

- hassiktir* „tutanj, dođavola, e, j*bi se“
(nastalo od izraza: *Ha s*ktir* „tutanj, dođavola”)
- mina* „a u materinu“
(nastalo od reči: *a** „p*zda”)
- horonzbu* „prostitutka, rava“
(nastalo od reči: *o*ospu* „k*rva”)
- ipne* „budala, debil, p*der”
(nastalo od reči: *i*ne* „p*der”)
- eşşoğlueşşek* „magareći sin, magarčina“
(nastalo od izraza: *Eşek oğlu eşek* „magareći sin, magarčina”)
- humina goyam* „na*ijem ga“
(nastalo od izraza: *A*ina koyayım* „na*ijem ga”)
- böögğk* „s*anje, njesra“
(nastalo od reči: *b*k* „g*vno, s*anje”)
- got* „guzica, ljabu“
(nastalo od reči: *g*t* „d*pe”)

Ovakve lekseme nastaju velikom brzinom i menjaju se gotovo svakodnevno prema obrascu koji je poznat samo njegovim govornicima koji se trude da na duhovit i kreativni način izraze svoj emotivni stav u granicama pristojnog izražavanja.

¹¹¹Detaljnije o tematici opscenih reči i vulgarizama vidi u: A. Güneş „Mizah Dergilerinde ve İnternette Küfürlü Sözlere Yazımları“, *Türk Kültüründe Hakaret*, 2(1)/ 2009, dostupno na adresi: http://actaturcica.com/media/2009-07/61_67.pdf, s. 61-67.

4.2.3. Atipičnost grafije turskog jezika

Svakodnevni uticaj engleskog jezika, prisutan u svim sferama života, doveo je do hibridizacije jezika. Konačni proizvod je hibrid engleskog i turskog jezika u kome se, postepeno, sve više elemenata turskog zamenjuje odgovarajućim elementima engleskog i time se, u svim sferama, ruše pravila ortografije turskog jezika.

Premda veliki broj tradicionalnih lingvista vidi pretnju u govoru interneta po čistotu jezika, pojedini, poput Dejvida Kristala, jednog od vodećih lingvista današnjice, smatraju da je ovakav govor ključni faktor u jezičkoj revoluciji i da su „na ovaj način govorni i pisani jezik zamenjeni potpuno novim medijumom i da je značajnu ulogu u nastupanju nove ere u jeziku odigrao engleski, koji je, postajući globalni jezik, doveo do svetske dominacije plurilingvalizma“.¹¹²

Najrasprostranjeniji primer jeste upotreba engleske tastature na računarima, a time i engleskog alfabeta. Kako su na početku operativni sistemi i programi sadržali samo englesku tastaturu, jezici koji nisu bili sa engleskog govornog područja morali su usvojiti i prilagoditi svoje jezičke karaktere engleskoj latinici. Takav je slučaj i sa turskim alfabetom koji je latinični, ali koji poseduje slova koja ga razlikuju od engleskog *ç, ğ, ı, ö, ş, ü*, te su ona prilikom komunikacije zamenjena sličnim grafemima, tj. svojim parnjacima bez diakritičkih znakova: *c, g, i, o, s, u*. Danas su programi napredniji i poseduju grafeme gotovo svih jezika sveta. Međutim, i pored toga održala se tendencija korišćenja engleskog alfabeta, prvenstveno pri upotrebi mobilnih uređaja¹¹³. Uzrok ove tendencije jeste i činjenica da se u Turskoj veoma kasno prešlo na korišćenje qwerty tastature, ali i komformizam, ili možda lenjost da se promeni jezička tastatura. Takođe, težnja za neformalnom komunikacijom uticala je na nastanak specifičnih ortografija turskih leksema, što je vidljivo u sledećim primerima:

soyle „tako“

(ispravno: *şöyle*)

¹¹² D. Stamenković, I. Vlajković, Jezički identitet u komunikaciji na društvenim mrežama u Srbiji, *Jezik, književnost, komunikacija: zbornik radova. Jezička istraživanja*, Niš, 2012, str. 213.

¹¹³ Istini za volju, sa razvitkom tehnologije razvila se i jezička tastatura, kako bi se zadovoljile potrebe lokalnog tržišta, te se sada i na mobilnim telefonima mogu naći tastature sa karakterima koje odgovaraju jeziku korisnika.

gorusuruz „vidimo se“

(ispravno: görüşürüz)

hayattancokcekiyoruz „mnogo se mučimo u životu“

(ispravno: Hayattan çok çekiyoruz)

ask kızım „draga osoba, ljubavica, dušica“

(ispravno: Aşk kızım)

Suprotno jezičkoj komfornosti javljaju se primeri u kojima se uočava upotreba dijagrama nastalih po uzoru na englesku glasovnu strukturu, atipičnih za turski jezik. Iskazi nastali na ovaj način objašnjavaju se težnjom ka estetskoj individualnosti govornika, ali i pomodarstvu ka oponašanju engleskih leksema, te tako nastaju tursko-engleski leksički hibridi:

pascha „paša“

(ispravno: paşa)

chilek „jagoda“

(ispravno: çilek)

arkadash „prijatelj“

(ispravno: arkadaş)

whisne „višnja“

(ispravno: vişne)

mat rock „zabavan“

(ispravno: matrak)

dorock „stanica“

(ispravno: durak)

Još jedna verzija integracije turskog jezika, engleskog jezika i estetskog obeležavanja iskaza jeste zamena turskih grafema engleskim koje ne postoje u turskom jeziku, ali imaju sličan izgovor kao i turske. Turske lekseme nastale mešavinom turskih i engleskih slova nemaju drugu funkciju do ostvarivanja vizuelnog identiteta u tekstualnom zapisu i težnje ka individualnom, kreativnom iskazivanju. Takvi primeri su:

yoq „nema“

(ispravno: *yok*)

qankha „buraz“

(ispravno: *kanka*)

we „i“

(ispravno: *ve*)

sexi „seksi“

(ispravno: *seksi*)

bykush „sova“

(ispravno: *baykuş*)

loqum „ratluk“

(ispravno: *lokum*)

simyt „đevrek“

(ispravno: *simit*)

Atipičnost koja se javlja u elektronskoj komunikaciji i koja predstavlja jedno od glavnih obeležja internetskog žargona jeste abrevijacija iskaza vršena elipsom. Abrevijacija je namerno izostavljanje pisanog elementa, najčešće vokala, bez uticaja na razumljivost celine, jer se izostavljeni deo podrazumeva. Izostavljaju se određene grafeme tako da ostatak reči bude dovoljno prepoznatljiv, kako bi se lako uočilo šta reč znači. U pisanju se time stvara poseban stil, bilo da se radi o omašci ili namernom skraćivanju. Razlog ovakvog pisanja ogleda se prvenstveno u jezičkoj ekonomičnosti, odnosno bržem pisanju, vidu zabave i izražavanja individualnosti. U zavisnosti od redukcije grafema, postoji parcijalna i potpuna elipsa.

Parcijalnu elipsu odlikuje izostavljanje samo pojedinih vokala, a u zavisnosti od lokacije izostavljenih grafema u leksemi, razlikuju se:

- Intermedijalna, odnosno eliminacija vokala iz sredine lekseme:

bnce „po mom mišljenju“

(ispravno: *bence*)

nber „šta ima“

(ispravno: *Ne haber*)

arkds „prijatelj, ortak“

(ispravno: *arkadaş*)

– Finalna redukcija krajnjih vokala iz reči:

kadnn „tvoja gospođa“

(ispravno: *kadının*)

yoktr „nema“

(ispravno: *yoktur*)

tartşm „rasprava“

(ispravno: *tartışma*)

yazsnlr „neka pišu“

(ispravno: *yazsınlar*)

Potpunu elipsu karakteriše izostavljanje svih vokala unutar reči ostavljajući pri tom samo konsonante koji su ujedno i nosioci značenja. Primeri potpune elipse su sledeći:

mrb „zdravo“

(ispravno: *merhaba*)

öpt „ljubim“

(ispravno: *öptüm*)

bgn „danas“

(ispravno: *bugün*)

lfn „molim te / vas“

(ispravno: *lütfen*)

snr grşrz „čujemo se kasnije“

(ispravno: *Sonra görüşürüz*)

Primeri elipse u pismenoj korespondenciji preko interneta i sms poruka su brojni i vrlo uobičajeni. Primeri kondenzovanosti rečenica koje su omiljene među omladinom jesu:

*bi kere sn bnm trkçme krsmzsn tmmmi sen knđ trkcnre sn kmsn ha kmsn aryca
bnm yzm gyt güzl ok mu glz*

(ispravno: Bir kere sen benim Türkçeme karışmazsan tamam mı?! Sen, kendi Türkçe ne? Sen kimsin ha kimsin?! Ayrıca benim yazım gayet güzel. Ok mu galiz?)

„Da se više nijednom nisi umešala u moj turski jasno?! A šta je sa tvojim turskim? Ko si bre ti, a, ko?! Sem toga, moj pravopis je vrlo lep. Da li smo ok prostakušo?“

Yoldaym, annemi hastaneye gtryz, amcm yanimda, acamyrz krds grs

(ispravno: Yoldayım, annemi hastaneye götürüyoruz. Amcam yanımda, açamıyoruz. Kardeş görüşürüz.)

„Na putu sam, vodimo majku u bolnicu. Stric je pored mene pa ne možemo da se javimo. Čujemo se brate“.

Pored redukcije leksema javlja se i skraćivanje sintagmi procesom akronimizacije, čuvanjem samo početnih grafema sintagme. Ova metoda se u turskom jeziku najčešće upotrebljava u frazama nastalim po uzoru na engleske akronime¹¹⁴. Ovakva upotreba inspirisana je prevashodno jezičkom ekonomičnošću i prepoznatljiva je gotovo u svim situacijama. Na primer:

hg „dobro došao“

(nastalo od izraza: *Hoş geldin*)

hb „bolje te našao“

(nastalo od izraza: *Hoş bulduk*)

gg „ćao“

(nastalo od izraza: *Güle güle*)

kib „čuvaj se“

(nastalo od izraza: *Kendine iyi bak*)

¹¹⁴ Kao u skraćenicama: *lol* (engl. laughing out loud) „grohotom se smejati“, *omg* (engl. oh my God) „o Bože“, *bf* (engl. boyfriend) „dečko“ i slično.

abvm „Bog te ne ubio“

(nastalo od izraza: *Allah belanı vermesin*)

ybsg „ae odj*bi“

(nastalo od izraza: *Ya bir s*ktir git*)

Osobita i jedna od najkreativnijih abrevijacija nastala je kombinacijom slova i brojeva. Lekseme koje u sebi sadrže grupe glasova koje zvuče isto kao brojevi u pisanju bivaju zamenjene samim brojevima:

1 şey „nešto“

(nastalo od izraza: *Bir şey*)

a1000 geldi „došao je tvoj brat“

(nastalo od rečenice: *Abin geldi*)

@li pilav „pilav s mesom“

(nastalo od izraza: *Etli pilav*)

7n mi kanka „si jeo brate“

(nastalo od rečenice: *Yedin mi kanka*)

bal10cuk „balončić“

(nastalo ortografskom modifikacijom reči: *Baloncuk*)

4.2.4. *Specifična upotreba grafema u savremenoj pisanoj komunikaciji*

Kreativnost i želja za individualnošću podstakle su stvaranje novih vidova pisanja, prevashodno estetski kolorisanih, dok neki drugi dovode do granica apsurda i nonsensa. Upotreba svih tastaturnih karaktera u stvaranju novih leksičkih jedinica, koji se ne vezuju za upotrebu slova, predstavlja novi vid konvencije prisutan samo unutar elektronskih medija kao što su internet i sms poruke.

Paralelno uz upotrebu grafema, javljaju se i specifični znakovi čija je svrha izražavanje emocija govornika ili pojačavanje značenja emotivog izraza, a nazivaju se *emotikoni*. Emotikon (engl. emoticon; tr. konuşan yüzler, emoji) predstavlja „kombinaciju karaktera tastature dizajniranih tako da pokažu emocionalni izraz lica.

Kuca se u jednom redu i postavlja nakon rečenice ili finalne interpunkcije”.¹¹⁵ Sastoji se od kombinacije interpunkcijskih znakova, brojeva ili slova, a njegova funkcija je naglašavanje iskaza, reflektovanje osećanja poput sreće, tuge, ljutnje, indisponiranosti ili zamene samog leksičkog izraza. Raznolikost emotikona je vrlo velika, a svakog dana nastaju novi, te oni time predstavljaju neraskidivu tekstualnu koheziju prilikom četovanja. Na primer:

slm :) „poz :)“
merhaba kızlar B-) „pozdrav devojke B-)“
huhu yeni bi grup daha :D „ohoho još jedna nova grupa :D“
panpişkolar¹¹⁶ : „dušice :*“*
özlediiiiim seenii :(„fališ :(“

Pored emotikona javljaju se i druge forme grafemskih skupina čija kombinacija označava određeni pojam. Njihova funkcija ogleda se isključivo u kreativnom izražavanju autora i može se takođe sinhronizovati i sa drugim žargonskim tvorevinama internetske komunikacije:

Güzelim <3 <3 „lepotice moja <3 <3“
(_ _) :-C TT_TT. 12X@>-->--- ss
(u značenju: Beni affet. Gerçekten çok üzgünüm, gözyaşları içindeyim. Sana bir düzine gül yolluyorum. Seni seviyorum.)

„Oprosti mi. Stvarno mi je mnogo žao, rondam suze. Šaljem ti tuce ruža. Volim te“.

H : ^o :@! [-(... ABV
(u značenju: Hayır yalancı domuz! Seninle konuşmuyorum...Allah belanı versin.)
„Ne, ti svinjo lažljiva! Ne razgovaram s tobom...Bog te kaznio“.

¹¹⁵ D. Crystal, *op. cit.*, str. 36.

¹¹⁶ Ne zna se mnogo o samoj genezi ove lekseme, ali na pojedinim sajtovima mogu se naći odgovori korisnika i njihove pretpostavke da je ova žargonska leksema nastala od reči *kanka* „drug, ortak“ koja je menjajući svoje glasove, odnosno grafeme dobila svoj današnji oblik: *kanka- pank- panpa- pampi- bambi- pambiš- pemiš- pampiš- panpiš- panpiško*.

Prilikom registrovanja na bilo koju socijalnu mrežu potrebno je upisati svoj nadimak ili *nik* (engl. nick). Obično to bude lično ime, ali nekad može biti i način izražavanja stava govornika, te se kreativnost stvaralaca ne limitira. Imena mogu biti ispisana običnim grafemama, ali se obično ide korak dalje, tj. ka dekoraciji koja u sebi sadrži interpunkcijske znakove, brojeve, oznake, ali i grafeme koje se ne vezuju za tursku ortografiju. Takvi su primeri upotrebe slovenske ćirilice, arapskih slova, grčkog, francuskog, poljskog, tajlandskog i drugih alfabeti. Naravno da se ova znakovna obeležja koriste pogrešno i dodaju se po ličnom nahođenju. Funkcija ovakvih tvorevina je čisto estetska i nema druge namene:

~» *OyunCak™ bébéqiM • ◌: ◌: ◌:..* «~ „moja lutkica”

(nastalo od izraza: *Oyuncak bebeğim*)

Çσκ *Ⓜ*Ⓢ zoz HAYAT.. ? „zar je život toliko težak“

(nastalo od rečenice: *Çok mu zor hayat*)

× x X/ •\$ •3 •K •3 •R •/X x × „slatkiš“

(nastalo ortografskom modifikacijom reči: *şeker*)

яηηçĥ\$ékéя „reperka slatkica”

(nastalo od izraza: *Rapçı şeker*)

кѳѳѳ к12ккѳѳ „smeđi kreker“

(nastalo od izraza: *Kumral kraker*)

śĥé-žǝfréĥ „šizofreničar“

(nastalo ortografskom modifikacijom reči: *şizofren*)

şннмояк ▲ ђѳѳѳ „razmaženo derle“

(nastalo od izraza: *Şımarık çocuk*)

ρЯóβŁεмŁç βεβεq „problematična lutka“

(nastalo od izraza: *Problemlı bebek*)

μαηуαq × †• [_ śĥĥΣεяя] • †× „luckasti slatkiš“

(nastalo od izraza: *Manyak şeker*)

ŁáυÉΤŁγ•ΜÉŁεĥq „prokleti anđeo“

(nastalo od izraza: *Lanetli melek*)

=S/DĩST= „sadista“

(nastalo ortografskom modifikacijom reči: *sadist*)

Da se specifičan, nepravilan način pisanja u potpunosti odomaćio u izražavanju internet korisnika, pokazuje podatak da se koristi i u poetičnom izražavanju koje, pored svoje poetske forme, ima i vizuelne finese i karakteristike:

KeNdi kuRaLLarıMLa oyNaRım...

BaktıM oyun Şıktı, bıRakıR kaLkaRıM !!

HaYaTta HeR ŞeÇıM BiR KaYbedİŞTiR ÇüNkÜ bEn

Ne KaLaNa GiT DeRıM Ne GiDeNe KaL, KaLaCaK

oLaN YeRıNi, GiDeCeK oLaN YoLuNu

BeLiRLeMiŞTiR ZATEN

(Kendi kurallarımla oynarım...

Baktım oyun çıktı, bırakır

kalkarım!!

Hayatta her şey seçim

bir kaybediştir çünkü ben

ne kalana git derim ne gidene

kal, kalacak

olan yerini, gidecek olan yolunu belirlemiştir zaten)

„Igram po svojim pravilima....

Vidim li, igra nestade, bataljujem i odlazim!!!

U životu je sve izbor, sve neki gubitak jer ja

onome koji ostaje ne kažem idi, niti onome koji ide kažem ostani,

jer onaj koji misli da ostane već je obezbedio svoje mesto

a onaj koji misli da ode, svoj put”.

Svojevrsnu kategoriju čine određeni grafemski karakteri koji sadrže više od estetske funkcije, tj. koji imaju primenjenu upotrebu. Jedan od primera jeste upotreba

crte „_“ kao sastavnog dela nadimka na socijalnim mrežama, pošto ovaj program ne podržava razmak, te se imena mogu pisati ili spojeno ili se odvajaju mehanički, crtom:

kac_lan_kac „beži liku, beži“

(nastalo od rečenice: *Kaç lan kaç*)

anne_yemekte_nevar „majka, šta ima za jelo“

(nastalo od rečenice: *Anne yemekte ne var*)

kedi_yiyen_satanist_fare „satanistički miš koji je pojeo mačku“

(nastalo od rečenice: *Kedi yiyen satanist fare*)

nickimi_kaybettim „Izgubih nick“

(nastalo od rečenice: *Nickimi kaybettim*)

Slična je i upotreba oznake hešteg „#“ na tviteru ili instagramu, manje na fejsbuku i drugim socijalnim mrežama. Koristi se u označavanju određenog pojma i organizovanju informacija, odnosno u pretraživanju određenih pojmova ili tema:

#igturko „Turska instagram“

(nastalo od izraza: *İstagram Türkiye*)

#seningozunden „iz tvojih očiju“

(nastalo od izraza: *Senin gözünden*)

#benimdeklanşör „moj foto okidač“

(nastalo od izraza: *Benim deklanşör*)

#awardsturk „nagrađeni Turci“

(nastalo od izraza: *Awards Türk*)

#paylastikcacogalanhayat „Kako se život deli tako se umnožava“

(nastalo od rečenice: *Paylaştıkça çoğalan hayat*)

#sevmek,#hayal#kurmak#kadar#kolay.#Pek#ya#unutmak;#kurduğum#hayallerin#gerçekleşmesi#kadar#zor

(nastalo od rečenice: *Sevmek, hayali kurmak kadar kolay. Peki ya unutmak; kurduğum hayallerin gerçekleşmesi kadar zor*)

„Voleti, lako je poput maštanja o njemu. Ali zaboraviti, teško je isto koliko i ostvarivanje snova koje si gradio“.

Pa ipak, najčešći primer jeste upotreba oznaka zvezdice „*“ i tačke „.“ koje se javljaju pri pisanju sa željom da se izbegne vulgarizam ili psovka. Na taj način ublažava se neprikladno svojstvo leksema. Takvi primeri su:

*b*k* „g*vno“

(nastalo od vulgarne reči: *b*k* „g*vno“)

*g*t* „d*pe“

(nastalo od vulgarne reči: *g*t* „d*pe“)

*s*ktir* „je*i se“

(nastalo od vulgarne reči: *s*ktir* „je*i se“)

y.rrak „k*rac“

(nastalo od vulgarne reči: *y*rak* „k*rac“)

.mcik „p*čka“

(nastalo od vulgarne reči: *a*cik* „p*čka“)

5. TVORBENE KARAKTERISTIKE ŽARGONIZACIJE

Jezički registar se svakog dana menja kako nastajanjem novih tako i gubljenjem pojedinih reči i njihovom upotrebnom redukcijom. U žargonskoj, kao i u normativnoj gramatici, tvorba reči predstavlja izuzetno produktivan način nastanka novih leksema. U turskom jeziku reči nastaju na tri načina:

- derivacijom
- pozajmljivanjem reči
- kompozicijom¹¹⁷

Pored ovih načina tvorbe, treba naglasiti da se javlja i nesufiksna tvorba koja se odražava kroz promenu kategorije reči, nastanak skraćenica ili slivanje dveju samostalnih morfema u jednu reč. Poslednja dva procesa vezuju se prvenstveno za kolokvijalni i žargonski jezik.

5.1. Derivacija

Derivacija predstavlja princip građenja reči koje su dobile novo značenje dodavanjem tvorbenih nastavaka na koren imenice ili glagola¹¹⁸. Tvorbeni vezani morfem predstavlja „nastavak koji se oslanja na stvaranje novih reči naspram ideja i na reflektovanje novih ideja koje se odnose na osnovu reči i njene korpuse”.¹¹⁹ Kako je turski jezik aglutinativni, najčešći vid nastajanja novih leksema jeste derivacija, odnosno dodavanje sufiksa. Prefiksi ne pripadaju turskoj gramatici, a ako se i nađu, obično su stranog porekla ili usvojeni kao sastavni deo pozajmljenica. Reči nastale ovim procesom nazivaju se izvedenice, pri čemu je nosilac značenja sufiks.

Proces žargonizacije, koji se odvija pomoću izvođenja, ogleda se u dodavanju tvorbenog sufiksa na koren reči čime se motivna reč¹²⁰ pretvara u motivisanu¹²¹, tačnije u izvedenicu sa argotnim obeležjem.

¹¹⁷ T. Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, Ankara, 2011, s. 141.

¹¹⁸ Z. Korkmaz, *op. cit.*, str. 155.

¹¹⁹ *Ibid.*, str.171.

¹²⁰ „Motivna reč predstavlja reč od koje tvorbeni proces počinje”. Cit. iz: Ж. Станојчић, *op. cit.*, str. 202.

Izvedenice se u najvećem broju slučajeva grade od turskih reči, ali i od pozajmljenica fonološki adaptiranih u turskom jeziku, koje mogu primati turske žargonske nastavke i time učestvovati u tvorbi. Koren reči se prilikom derivacije ne menja, osim u pojedinim slučajevima kada se tvorba odvija skraćenim morfemama.

Nastavci koji menjaju gramatičku strukturu i leksičko značenje reči na koju se dodaju prilikom stvaranja žargonizama nazivaju se *žargonski nastavci*¹²².

Specifičnosti ovih nastavaka ogledaju se prevashodno u tome što je samo nekolicina onih koji ulaze u tvorbeni proces turske etimologije, dok su ostali, koji sa turskim korenom grade žargonske motivisane reči, u najvećem broju stranog porekla. Sufiksi stranog porekla su pretežno iz evropskih jezika poput francuskog, grčkog ili italijanskog, ali se poslednjih godina, pretežno usled ekspanzije elektronskih medija, registruju i iz engleskog jezika.

U pogledu funkcije nastavaka najzastupljeniji su strukturalni¹²³, koji menjaju gramatičku strukturu reči. Oni se grade pozajmljenim sufiksima koji imaju svoje ekvivalente u turskom jeziku. Modifikativni sufiksi, koji nose oznaku modifikovanja leksičkog ili gramatičkog značenja korena reči¹²⁴, zastupljeni su u manjoj meri, pretežno su turskog porekla i u žargonu vrše istu funkciju kao i u normativnoj gramatici.

Što se tiče njihove semantičke funkcije, homonimija, prvenstveno stranih nastavaka, nije razvijena. To se može objasniti činjenicom da mnogi nastavci nisu u potpunosti adaptirani u jeziku, te time nisu ni proširili svoje semantičko svojstvo. Takođe, pojedini od njih sem svoje tvorbeno-estetske prirode nemaju drugih funkcija. U sociolingvističkom jezičkom registru zapažena je upotreba takozvanih lažnih nastavaka, odnosno upotreba nastavaka koji nemaju ni semantičku ni gramatičku funkciju.

Na osnovu analiziranog korpusa primećeno je da se nastavci koji učestvuju u izvođenju već nalaze u gramatičkom registru turskog jezika, kao i da postoje oni koji se javljaju isključivo u argotnom jeziku. Stoga se zaključuje da se sufiksi koji učestvuju u građenju žargonskih leksema, u zavisnosti od njihove upotrebe, mogu podeliti na:

¹²¹ „Pošto nova reč ostaje u značenjskoj i osnovinskoj vezi sa rečju od čijeg osnovnog dela nastaje, ona je motivisana reč”. Cit. iz: *Ibid.*, str. 202.

¹²² R. Bugarški, *Žargon: Lingvistička studija*, str. 18.

¹²³ Ж. Станојчић, *op. cit.*, str. 203.

¹²⁴ *Ibid.*, str. 203.

- izvorne žargonske nastavke
- kvazižargonske nastavke

5.1.1. Izvorni žargonski nastavci

Novonastale izvedene reči sadrže nastavke koji nose specifično značenje i koji učestvuju u argotičnoj tvorbi reči. Njihovo postojanje se ne beleži u gramatikama, niti one učestvuju u građenju književnih reči, već se vezuju isključivo za žargonski jezički registar. Kao takvi, ovi tvorbeni nastavci se mogu nazvati *izvorno žargonski nastavci*.

Aktunč je u svom kapitalnom delu prvi izdvojio izvorne nastavke koji učestvuju u tvorbi. To su: *-aki*; *-amento*, *-mento*; *-iz*, *-iz*, *-uz*, *-üz*; *-masyon*, *-tion*; *o*; *-oş*; *-oz*¹²⁵. Nužno je naglasiti da osim što je zabeležio i skrenuo pažnju na njihovo postojanje, autor daje vrlo oskudne podatke o ovim nastavcima. Istini za volju, osim Aktunčovog navoda nastavaka, nijedan drugi lingvista se nije pozabavio ovom tematikom, te se njegovo zapažanje smatra dragocenim za dalja istraživanja.

Treba istaći da se žargonski registar svakodnevno menja i da su pojedini tvorbeni nastavci izgubili svoju aktuelnost, a da su na njihovo mesto došli novi. Time se ni u kom slučaju ne mogu sa sigurnošću definisati svi nastavci niti se može načiniti prava granica, već se samo može detektovati njihovo postojanje sve dok, kao i ostali žargonski sufiksi, ne izgube na svojoj produktivnosti.

Najfrekventniji izvorni nastavci koji grade žargonske reči su sledeći:

5.1.1.1. Nastavak **-iz**

Četvorovarijantni nastavak *-iz*, *-iz*, *-uz*, *-üz* izvodi deverbale lekseme, odnosno lekseme nastale od glagola, koje se u žargonskom govoru pojavljuju kao sastavni deo složenih glagola. Ovaj nastavak je isključivo strukturalni pošto menja gramatičku strukturu lekseme, dok njeno značenje ostaje nepromenjeno. Takvi primeri su:

daliz etmek „nabiti, zabiti (u seksu, u fudbalu)”
(nastalo od glagola: *dalmak* „uroniti; prodreti”)

¹²⁵ H. Aktunç, *op. cit.*, str. 336.

kayız etmek „ući, ušunjati, ufurati se; jesti, piti, klopati, lokati”

(nastalo od glagola: *kaymak* „klizati se, ukliznuti”)

veriz etmek „podati se u seksu, dati se”

(nastalo od glagola: *vermek* „dati”)

boğuluz etmek „biti prevaren, biti nasankan, nasesti”

(nastalo od glagola: *boğulmak* „gušiti se; čamiti”)

söküz etmek „doći; vredeti”

(nastalo od glagola: *sökmek* „izvući; rastaviti; iskrnuti)

tutuz etmek „pružiti zadovoljstvo, zadovoljiti”

(nastalo od glagola: *tutmak* „držati”)

U isto vreme, ovaj nastavak predstavlja i osnovu za dalju derivaciju. Imenske reči dobijene ovim nastavkom mogu graditi i glagole uz nastavke *-la*, *-le*:

girizlemek „prodreti, nabiti, zabit”

(nastalo od glagola: *girmek* „ući“)

oluzlamak „biti, bivati”

(nastalo od glagola: *olmak* „biti, postati“)

tutuzlamak „pružati zadovoljstvo, zadovoljiti”

(nastalo od glagola: *tutmak* „držati“)

5.1.1.2. Nastavak **-oş**

Aktuelne turske gramatike nastavku *-oş* ne pridaju veliki značaj, tj. ne tretiraju ga kao specifični gramatički pojam, već se njegovo postojanje samo spominje, bez obzira na to što je njegova upotreba u svakodnevnoj komunikaciji povećana. Nastavak *-oş* ne podleže pravilima vokalne harmonije; alomorf je nastavka *-ış* koji predstavlja nastavak subjektivne ocene i prevashodno označava imenice sa deminutivnim značenjem.

Specifičnost ovakvog sufiksa ogleda se u činjenici da se varijante morfema književnog turskog jezika javljaju samo sa vokalima *ı*, *i*, *u*, *ü* ili *a*, *e* u zavisnosti od toga kako se završava poslednji vokal korena reči. Ovaj proces se u turskom naziva *vokalna*

*harmonija*¹²⁶. Kao što se može zaključiti iz relevantnih gramatičkih izvora, turski jezik ne poznaje nastavak koji sadrži vokal *o*, te se može smatrati da ovaj sufiks pripada kategoriji govornog jezika, s tim da je njegova upotreba zastupljena najvećim delom u žargonskom govoru. Javlja se kao sastavni deo ličnih imena najvećim brojem arapskog i persijskog porekla i nosi značenje umanjenice ili tepanja, poput: *Fatoş* (od ličnog imena: Fatma), *Memoş* (od ličnog imena: Mehmet), *Aloş* (od ličnog imena: Ali), ali i u leksemama: *minnoş* (minik) „mica”, *keltoş* (kel) „ćelavko”, *kirloş* (kirli) „prljavko” i slično. Na osnovu navedenog može se kategorisati kao pravi sufiks žargonizacije.

Ovaj sufiks je jedan od najzastupljenijih etimološki turskih sufiksa u tvorbi žargonizama. Najčešće se dodaje na skraćenu imenicu, a budući da je modifikativni nastavak¹²⁷, ne utiče na promenu vrste reči, već samo na njeno leksičko značenje zadržavajući svoje originalno svojstvo i dajući novoj reči hipokoristički ton. Takvi primeri su:

anoş/ annoş „majkica, mamica”

(nastalo od reči: *ana/ anne* „majka”)

homoş „homoseksualac, homić”

(nastalo skraćivanjem francuske reči: *homosexuel* „homoseksualac”)

ibnoş „p*der, derpić”

(nastalo od reči arapskog porekla: *i*ne* „p*der”)

lezboş „lezbejka, lezba”

(nastalo od reči: *lezbiyen* „lezbejka”)

*g*toş* „pasivni homoseksualac, guzičar”

(nastalo od reči: *g*t* „d*pe”)

Pored ovog nastavka javlja se i njegova, ne tako frekventna varijacija, sa nastavkom *-şko*. Dodaje se najčešće na skraćenu imenicu dajući joj hipokorističko značenje:

¹²⁶ Opširnije o ovoj tematici vidi u: M. Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul, 2009, s. 74-77.

¹²⁷ „Nastavci koji ostavljaju motivne reči u istoj vrsti, ne prevodeći ih u druge vrste reči jesu modifikativni sufiksi/ prefiksi“. Cit. iz: Ж. Станојчић, *op. cit.*, str. 203-204.

anneško „mama, mamica”

(nastalo od reči: *anne* „majka”)

babiško „tata, tatica”

(nastalo od reči: *baba* „otac”)

oğuliško „sin, sinčić”

(nastalo od reči: *oğul* „sin”)

kardeşko „batica/ sekica”

(nastalo od reči: *kardeş* „(mlađi) brat/ sestra”)

abiško „bata”

(nastalo od reči: *abi* „stariji brat”)

Kao i u primeru rečenice:

Ablaško ya sen çok tatlışkosun be. „Sekice ma mnogo si mi slatkica”.

(nastalo od reči: *abla* „starija sestra” i *tatlı* „slatko”)

5.1.1.3. Nastavak -o

Nastavak *-o* predstavlja vrlo produktivni derivacioni nastavak prevashodno u domenu turskog kolokvijalnog i žargonskog jezika.

Postojanje ovog nastavka ne registruje se u vodećim turskim gramatikama premda se njegova produktivnost ogleda u narodnom govoru, posebno u antroponimijskoj tvorbi: „Antroponimi, koji se menjanju kako bi nastali nadimci, najčešće su arapskog porekla. U tvorbi učestvuje veliki broj nastavaka, te se na taj način može sresti veliki broj varijacija istog imena kao što je: *İbaç, İbil, İbililk, İbiş, İbo, İbüçük* (İbrahim); *Memiş, Memo* (Mehmet) i slično”¹²⁸. Primeri nastanka ovakvih nadimaka prevashodno su karakteristični za muška, ali se mogu sresti i kod ženskih imena. Takvi primeri su: *Hako* (Hakkan), *Abdo* (Abdullah), *Şano* (Şahin), *Fato* (Fatma), *Zeyno* (Zeynep) i druga.¹²⁹

¹²⁸M. Aydın, „Adbilim Açısından Ordu ve Samsun Ağızlarındaki Bazı Lâkaplar”, *Türk Dilleri Araştırmaları*, 16/ 2006, s. 30.

¹²⁹Još jedan od primera koji pokazuju koliko je ovaj nastavak ukorenjen u narodnom, kolokvijalnom, a samim tim i u žargonskom jeziku, jeste činjenica da veliki broj filmova, na primer onih u kojima glavnu ulogu tumači poznati turski filmski komičar Kemal Sunal (Kemal Sunal) (1944-2000) obiluje kolokvijalnim, dijalekatskim i žargonskim rečima. Upravo u njima se javljaju ovakvi antroponimi, kao i u

Na osnovu njegove upotrebne funkcije može se pretpostaviti da vodi poreklo iz kurdskog jezika, jer se sufiks *-o* u kurdskom koristi za građenje vokativa muškog roda jednine¹³⁰.

U žargonskoj tvorbi, ovaj nastavak javlja se kao lažni koji ne sadrži druge funkcije do estetske¹³¹. Derivacija se može vršiti u morfemama koje su vrlo kratke, a i u skraćenim rečima. Primeri su sledeći:

- perzo* „perverznojak; kondom, gumica”
(nastalo od francuske reči: *prezervatif* „prezervativ”)
- eşço* „homoseksualac, homo”
(nastalo od reči: *eşçinsel* „homoseksualac”)
- lezzo* „lezbejka, lezbo”
(nastalo od reči: *lezbiyen* „lezbejka”)
- çino* „Ciganin, Ciga”
(nastalo od reči: *çingene* „Ciganin”)
- keko* „budala, buda”
(nastalo od reči: *kek* „budala”)
- ineko* „bubalica, štreber”
(nastalo od reči: *inek* „krava”)
- terso* „naopak, nervozan”
(nastalo od reči: *ters* „suprotan, obrnut, kriv, naopak”)

5.1.1.4. Nastavak **-oz**

Sufiks *-oz* (gr. *-oç*) je grčkog porekla i predstavlja nastavak za građenje imenskih reči muškog roda, uz poneki izuzetak ženskog i srednjeg, kao i za građenje priloga¹³².

samim naslovima filmova: *Hanzo* (Hanzo) (1975), *İbo ile Güllüşah* (Ibo i Gulušah) (1977), *Davaro* (Davaro) (1981) tako i u imenima glavnih likova, kao što su: *Cano* (Canan), *Sülo* (Süleyman), *Ayşe* (Ayşe), *Bekiro* (Bekir), *Hamo* (Hamiyet) i drugi.

¹³⁰ W. M. Thackston, *Kurmanji Kurdish: A Reference Grammar with Selected Readings*, Harvard, 2006, p. 45, dostupno na adresi:

https://www.fas.harvard.edu/~iranian/Kurmanji/kurmanji_1_grammar.pdf

¹³¹Identičan princip ovakvog građenja argotičnih reči javlja se i u francuskom jeziku u kome se žargonski nastavak *-o* javlja iza skraćene baze, a sam nastavak ne nosi nikakvo tvorbeno značenje. Detaljnije o tome vidi u: M. Popović, *Leksička struktura francuskog jezika: morfologija i semantika*, Beograd, 2009, str. 73.

¹³²M. Petrou, *op. cit.*, str. 162.

Premda bi tačnija transkripcija ovog nastavka bila *-os*, u turskom jeziku se pojavljuje isključivo u formi *-oz* i poput drugih pozajmljenica ne podleže pravilima vokalne harmonije.

Reči grčke etimologije koje se završavaju na *-os* u turski jezik prenete su sa završetkom *-oz*, pa je ovaj sufiks vodeći se prirodom jezičke logike zadržao svoju adaptiranu formu. Premda je ovo vrsta nepisanog pravila, pojedini žargonizmi javljaju se u varijetetima, među kojima su reči koje se završavaju upravo na *-os*: *piyastos* „hapšenje”, *aftos* „ženska”, *zifos* „ništavnik, ništakulja, prostak”, *tahtakos* „policajac, civilni policajac”.

Nastavak *-oz* je produktivan u turskom žargonu i služi za izvođenje deverbálnih imenica koje mogu biti turske i grčke etimologije. Pored ove funkcije, javlja se i kao lažni nastavak, najčešće iza skraćenih reči, ali i iza drugih žargonskih motivacionih reči. Na primer:

çakarož/ çakoz „shvatanje, razumevanje, kontanje, kapiranje“

(nastalo od glagola: *çakmak* „zakucati, pričvrstiti, privezati”)

fingirnoz „koketna osoba, rospija“

(nastalo od glagola: *fingirdemek* „preterano koketirati”)

şaşkolož „budala, tunjavko“

(nastalo od reči: *şaşkın* „zbunjen, smeten“)

yellož „koketa, raskalašna žena“

(nastalo od reči: *yelli* „koketna”)

piçož „kopile“

(nastalo od reči persijskog porekla: *piç* „kopile”)

salož „budala, dijabolikus“

(nastalo od reči: *salak* „budala”)

cadalož „veštica, oštrokondža“

(nastalo od reči persijskog porekla: *cadı* „veštica”)

5.1.1.5. Nastavak **-aki**

Nastavak *-aki* u savremenom grčkom jeziku predstavlja nastavak za građenje deminutiva ili hipokoristika imenskih reči srednjeg roda¹³³.

Rečnik žargona beleži ovaj denominalni nastavak u svega nekolicini primera, dok danas on više nije produktivan. Sufiks *-aki* (gr. *-ακι*)¹³⁴ u žargonskoj tvorbi izvodi imenske reči od imenica ili glagola:

sızaki „omamljenost od droge ili alkohola, odvaljenost“

(nastalo od glagola: *sızmak* „otupeti, ošamutiti se“)

gebeşaki „budala, šuntavko“

(nastalo od žargonizma: *gebeş* „budala“)

pamukaki „mekušac, strašljivac, šmokljan“

(nastalo od reči persijskog porekla: *pamuk* „pamuk“)

5.1.1.6. Nastavak **-mento**

Nastavak *-mento* (it. *-mente*) je pozajmljen iz italijanskog jezika i predstavlja način nastanka priloga putem izvođenja iz pridevskih reči¹³⁵.

U turskom žargonu adaptiran je kao *-mento*, dodaje se na glagolsku osnovu i tako stvara novu reč, najčešće imenicu, koja nosi značenje određene radnje ili posledice radnje. U pojedinim slučajevima prilikom derivacije glagolska osnova se može proširiti vokalom neutralne funkcije.

Premda se u rečnicima i radovima sa argotnom tematikom još uvek kategoriše kao primarni žargonski tvorbeni sufiks, zabeleženo je svega par pojmova ovog derivata koji se ponavljaju. Nedostatak drugih ili novih primera govori u prilog činjenici da ovaj nastavak nikad nije bio zaista produktivan i da je njegova upotreba danas u potpunosti zapostavljena, te se može smatrati arhaičnim nastavkom. Neki od primera su:

¹³³ M. A. Trijandafilidis, *Mala novogrčka gramatika*, Tesalonika, 1995, str. 54.

¹³⁴ U rečniku F. Develioglua ove lekseme zavedene su sa sirkumfleksom: *gebeşâki*, *sızâki*, dok se u ostalim žargonskim rečnicima beleže bez njega.

¹³⁵ A. Proudfoot; F. Cardo, *Modern Italian Grammar: A Practical Guide*, Second Edition, London, 2005, p. 98.

aşırmento/ aşırmento „krađa, ukradena stvar“

(nastalo od glagola: *aşırmak* „prebaciti, izneti“)

kaçırmento „ukradena stvar“

(nastalo od glagola: *kaçırmak* „oteti, naterati u beg, propustiti“)

5.1.1.7. Nastavak **-masyon**

Što se tiče ovog nastavka, on vodi poreklo iz francuskog jezika i ulazi u tvorbu imenica koje nose značenje neke radnje ili njen rezultat¹³⁶.

U turskom jeziku ovaj strukturalni nastavak preneo je svoje značenje iz francuskog stvarajući deverbale imenice koje nose značenje glagolske radnje. Sufiks predstavlja ukalupljenu formu koja ne prati zakon vokalne harmonije između francuskog nastavka *-tion*, odnosno njegovog alomorfa *-sion* i turskog nastavka za građenje skraćenog infinitiva *-ma*, te se na taj način dobija adaptirani nastavak *-masyon* koji se dodaje na glagolsku osnovu.

Kao i prethodno pomenuti sufiks, i sufiks *-masyon* se u žargonskim radovima beleži kao izvorni nastavak, ali već dugo nije produktivan:

aşırmasyon „krađa, drpisanje“

(nastalo od glagola: *aşırmak* „prebaciti; izneti“)

atmasyon „razmetanje, duvanje, puvanje“

(nastalo od glagola: *atmak* „baciti, izbaciti, raspršiti“)

uydurmasyon „izmišljotina, fora, žvaka, patka“

(nastalo od glagola: *uydurmak* „izmišljati“)

yutturmasyon „podvala, izmišljotina, fora, žvaka, patka“

(nastalo od glagola: *yutturmak* „dati progutati, podvaliti“)

¹³⁶ M. Popović, *op. cit.*, str. 45.

5.1.1.8. Nastavak **-tör**

Nastavak *-tör*, odnosno njegova alomorfna varijanta *-tor*, predstavlja produktivni nastavak koji se i danas koristi u žargonu, premda se njegovo postojanje ne beleži u aktuelnim žargonističkim rečnicima ili naučnim radovima.

U žargonskim izvedenicama javlja se kao modifikativni nastavak u izvođenju imenica zadržavajući svoje originalno značenje, kada označava vršioca radnje. Predstavlja ekvivalent turskog nastavka *-ci, -ci, -cu, -cü*.

Ponekad se mogu javiti i fonetske alternacije unutar morfema prilikom tvorbe. Na primer:

ibnetör „budala, dunster, kreten”

(nastalo od reči: *i*ne* „p*der”)

*Herb*ktarotor* „neko ko mnogo pametuje, s*rator”

(nastalo od izraza: *Her b*ka* „u svakom g*vnetu”)

telegatör „šofer, taljigaš”

(nastalo od ruske reči: *melega* „taljige”)

orgazmatör „vibrator”

(nastalo od francuske reči: *orgasme* „orgazam”)

iskeletor „vrlo mršava osoba, kostur, pritka”

(nastalo od francuske reči: *squelette* „skelet”)

5.1.1.9. Nastavak **-kolik**

Nastavak *-kolik* predstavlja nastavak novije generacije čija se kolokvijalna upotreba može sresti u mnogim jezicima. Njegova etimologija nije vezana za derivaciju, već predstavlja sastavni deo engleske lekseme *alcoholic* koja je poslužila kao model i od koje je tokom retrogradne derivacije¹³⁷ postao nastavak *-holic* u značenju zavisnosti

¹³⁷„Retrogradna derivacija (en. back-formation, retrograde derivation) predstavlja način građenja izvedenica pri čemu se, umesto dodavanja, afiks oduzima iz reči, što rezultira nastajanjem skraćene ili morfološki manje kompleksne morpheme”. Cit iz: N. Staškova: „Back-Formation in the Newest Layer of English Vocabulary”, *AUC Philologica*, 3/ 2013, p. 31.

od određene supstance, predmeta ili aktivnosti. U savremenom jeziku koristi se za građenje novih pridevskih reči.

U turskom jeziku ovaj sufiks se adaptirao kao *-kolik* zadržavajući svoje originalno derivaciono značenje i gradeći prideve sa značenjem „opsednut nečim, ovisan od nečega”.

Novonastale lekseme prevashodno su kalkovi inspirisani engleskim originalima, te se u žargonu nalaze njegovi ekvivalenti. Ono što čini ovaj nastavak drugačijim jeste činjenica da se gotovo bilo koja imenska reč može upotrebiti za građenje žargonizama, da je njegova upotreba izuzetno rasprostranjena i da predstavlja najproduktivniji derivat, posebno u mladalačkom žargonu. Premda je vrlo produktivan u kolokvijalnom i žargonskom govoru, ovaj nastavak još uvek nije nigde zabeležen od strane turskih lingvisti, te ovom prilikom pružamo primere žargonizama nastalih pomoću ovog nastavka:

kahvekolik „kafoholičar”

(nastalo od reči arapskog porekla: *kahve* „kafa”)

çaykolik „čajoholičar”

(nastalo od reči kineskog porekla: *çay* „čaj”)

çokokolik „čokoloholik”

(nastalo od italijanske reči: *cioccolata* „čokolada”)

dizikolik „ljubitelj serija“

(nastalo od reči: *dizi* „serija”)

televiziyonkolik „teveholik”

(nastalo od francuske reči: *télévision* „televizija”)

5.1.1.10. Nastavak -s

Razvitkom sajber jezika i velikim uticajem engleskog, kao jezika medijuma, primetan broj engleskih leksema ušao je u turski, a sa njima i pojedini tvorbeni derivati engleske etimologije, kao što je nastavak *-s*. U engleskom jeziku on služi za građenje množine imenica.

U turskom žargonu njegova funkcija ostaje nepromenjena, te se u pojedinim leksemama turski nastavak za množinu *-lar*, *-ler* zamenjuje ovim modifikativnim sufiksom.

Ova pojava najčešća je u žargonu internet jezika, kao sredstvo kondenzovanog i bržeg odgovora, ali je prisutna u odrazu novog talasa anglopomodarstva:

mujuks „cmok, pusa pusa”

(nastalo od onomatopejske reči: *mucuk* „cmok, zvuk poljupca”)

selams „pozdravi, pozz”

(nastalo od reči arapskog porekla: *selam* „pozdrav, zdravo”)

kanks „braća, braćela”

(nastalo od reči: *kanka* „brat, buraz”)

paps „lova, kinta”

(nastalo od žargonske reči: *papel* „lova”)

çomars „pulini”¹³⁸

(nastalo od reči: *çomar* „pas-čuvar, pulin”)

5.1.1.11. Ostali nastavci

Sledeći tvorbeni sufiksi predstavljaju manje produktivne nastavke koji učestvuju u izvođenju vrlo malog broja izvedenica unutar žargonskog korpusa. Prevažodno su strane etimologije i njihova upotreba je u najvećem broju slučajeva proizvod idiolekta stvaraoaca.

– Nastavak **-mobil**

U francuskom nastavak *-mobile* nosi značenje „naziva vrste vozila za prevoz osobe ili stvari”, a nastao je po modelu francuske reči *otomobil* (franc. *otomobile*) i predstavlja vezani morfem novije generacije koji se u drugim jezicima javlja po ugledu na angloamerički sleng.

Njegovo žargonsko značenje se najčešće vezuje za satirično izražavanje:

¹³⁸ Izraz *çomar* koristi se u ironičnom značenju za imenovanje pristalice trenutnog turskog predsednika.

reyizmobil „ironično: predsednički automobil”

(nastalo od reči arapskog porekla: *reis* „predsednik, lider”)

çomarmobil „ironično: predsednički automobil”

(nastalo od reči: *çomar* „pas-čuvar, pulin”)

– Nastavak **-ör**

U francuskom jeziku nastavak *-eure* je vrlo produktivan i služi za označavanje agensa.¹³⁹ U turskom jeziku javlja se kao sastavni deo pozajmljenica koje označavaju imenice muškog roda.

U žargonu ovaj nastavak gradi imenice zadržavajući svoje adaptirano značenje:

sapör „samac, pustoljina”

(nastalo od reči: *sap* „ručka, drška”)

– Nastavak **-atif**

Nastavak *-atif* je nastao od pridevskog sufiksa francuskog porekla *-ative* koji se pripaja glagolskoj ili imeničkoj bazi. Može imati aktivno značenje glagola-baze, pasivno i faktitivno.¹⁴⁰

U turskom žargonu ovaj nastavak predstavlja strukturalni nastavak koji gradi deverbalni pridev zadržavajući originalno značenje:

kaldıratif „napaljen, naložen u seksualnom smislu”

(nastalo od glagola: *kaldırmak* „podići”)

– Nastavak **-us**

Sufiks *-us* latinskog je porekla i njime se završavaju imenice muškog roda u nominativu jednine. U žargonu se ispoljava kao lažni nastavak gradeći imenice:

¹³⁹M. Popović, *op.cit.*, str. 43.

¹⁴⁰*Ibid.*, str. 49.

homofobikus „homofob”

(nastalo od francuske reči: *homofobik* „homofoban”)

– Nastavak **-el**

Nastavak *-el* je denominalni sufiks koji se javlja u građenju imenskih reči, ali je njegova upotreba vrlo minimalna. Sledeći primer predstavlja žargonsku imenicu koja je postala adverbijal:

atmasyonel „lažljivo, izmišljeno, razmetljivo”

(nastalo od žargonske reči: *atmasyon* „laž, izmišljotina”)

– Nastavak **-e / -iye**

U žargonu savremenog turskog jezika ovaj nastavak javlja se u nekolicini primera prilikom ekspliciranja roda. Naime, kako turski jezik ne poznaje kategoriju gramatičkog roda, morfeme turske etimologije, ne računajući pozajmljenice, nemaju oznaku roda već se one izražavaju na specifičan način. Takav primer su arapski antroponimi koji se završavaju na *-a* koji su u turskom adaptirani sa završetkom na *-e* ili *-iye* i nose oznaku ženskog roda. Tako ovaj nastavak može poslužiti kao identifikacija ženskog roda kod preuzetih imena¹⁴¹. Takva imena su na primer: Ayşe, Emine, Aliye, Hamdiye, Nuriye, Resmiye i druga.

Žargonski nastavak *-iye* predstavlja nepromenljiv nastavak arapskog porekla koji služi za izvođenje imenskih reči kojima se izražava gramatički ženski rod:

faşige „fašistkinja”

(leskema preuzeta iz francuskog jezika: *fasciste* „fašista“)

fordiyeci „žena koja se trlja o druge u masi”

(nastalo od žargonizma: *fordçu* „onaj koji se trlja o žene u masi”)

¹⁴¹ A. Erol, *Adlarımız*, İstanbul, 2010, s. 108.

*şabaniye*¹⁴² „şabanka”

(nastalo od ličnog imena: *Şaban*)

5.1.2. Kvazižargonski nastavci

Pored izvornih nastavka u tvorbi novih žargonskih reči javljaju se i drugi nastavci koji su deo normativne gramatike turskog jezika. Oni ne nose žargonsko značenje, već učestvuju u stvaranju novih žargonskih reči ili promena značenja koje ne beleži književni vokabular. Takvi nastavci se mogu nazvati *kvazižargonski nastavci*.

Najveći broj ovakvih sufiksa turske je etimologije, dok je samo nekolicina stranog porekla. Iako strani, ti nastavci su adaptirani i koriste se u turskoj gramatici. Neretko, prilikom nastajanja novih žargonskih leksema uočava se upotreba već postojećih jedinica standardnog leksikona u novim, žargonskim značenjima.

Što se tiče karakteristika nastavaka ove kategorije, oni najčešće zadržavaju svoje originalno značenje koje sadrže u standardnoj gramatici. Ono što razlikuje ovu kategoriju od prethodne jeste semantička funkcija nastavaka. Kvazižargonski nastavci imaju razvijenu homonimiju, te jedan nastavak može sadržati više različitih značenja, za razliku od izvornih nastavaka koji sadrže pretežno jedno značenje.

Najrasprostranjeniji kvazižargonski nastavci koji učestvuju u tvorbi novih leksičkih jedinica jesu:

5.1.2.1. Nastavak **-ış**

Denominalni nastavak *-ış*, *-iş*, *-uş*, *-üş* služi za tvorbu imenskih reči koje nose hipokorističko značenje i najčešće se sreće u imenicama i ličnim imenima.¹⁴³

Kao i kod već pomenutog nastavka *-oş*, žargonska analogija ovog sufiksa je ista, a javlja se kao nastavak za izvođenje imenica čija je osnova potpuna ili redukovana. Ovaj nastavak se u žargonu javlja veoma često, dok je njegova upotreba u standardnoj gramatici retka.

¹⁴² *Şabaniye* je naslov filma iz 1984. godine u kojem glavnu ulogu tumači najpoznatiji turski komičar Kemal Sunal koji je za ime omiljenog lika koristio ime *Şaban*. Držeći se svog prepoznatljivog filmskog lika i imena, za ženski lik koji je glumio izabrao je ime *Şabaniye*.

¹⁴³ T. Banguoğlu, *op. cit.*, str. 182.

Značenje žargonskih jedinica sa vrlo produktivnim nastavkom *-ış* je dvojako. U najvećem broju slučajeva vezuje se za ublažavanje značenja originalne lekseme, odnosno za eufemistično izražavanje. U drugim slučajevima ovaj nastavak javlja se kao lažni nastavak čija upotreba ne menja ni značenje ni strukturu morfeme. Takvi su sledeći primeri:

orospuş „k*rva, k*rvica”

(nastalo od vulgarne reči: *o*ospu* „k*rva”)

bebiş „bebica”

(nastalo od reči: *bebek* „beba”)

diriş „budala, blenta”

(nastalo od žargonske reči: *dirnik* „lud, poludeo”)

adiş / eydiş / ayiş „sida”

(nastalo od reči: *AIDS* „sida”)

malbuş „Marlboro cigarete, Maša”

(nastalo od reči: *Marlboro* „Marlboro”)

uyduruş „laž, lagiş”

(nastalo od glagola: *uydurmak* „lagati, izmišljati”)

ohuş „seksualni odnos, kr*sić“

(nastalo od uzvika: *oh* „oh, zvuk uzdaha”)

5.1.2.2. Nastavak **-ci**

Četvorovarijantni nastavak *-ci*¹⁴⁴ spada u izrazito produktivne nastavke turskog jezika, dodaje se na imensku osnovu, potpunu ili redukovanu. Pored toga, predstavlja modifikativni nastavak koji učestvuje u građenju imenica, ređe prideva.

Ovaj tvorbeni nastavak predstavlja ne samo jedan od najproduktivnijih nastavaka kako turske gramatike tako i žargona, već i nastavak sa izrazito razvijenom homonimijom, što je česta odlika turskih reči, posebno žargona. Može nositi značenje naklonosti ili težnje ka nečemu što se najčešće vezuje za narkomanski žargon i imenuje

¹⁴⁴U zavisnosti od vokalne i konsonantske harmonije razlikuju se alomorfi ovog nastavka: *-ci*, *-ci*, *-cu*, *-cü*, tj. *-çı*, *-çi*, *-çu*, *-çü*.

zavisnike od opojnih sredstava koje konzumiraju. Može biti i deo seksualnog žargona u imenovanju ljubitelja posebnog seksualnog akta, a može označavati i druge pojmove:

ojeci „osoba koja udiše lak, lakdžija”

(nastalo od francuske reči: *onglé* „lak”)

tinerci „osoba koja udiše razređivač boje, snifer“

(nastalo od engleske reči: *thinner* „razređivač boje”)

çocukçu „pedofil”

(nastalo od reči: *çocuk* „dete”)

uydurstasyoncu „folirant, baron”

(nastalo od žargonske reči: *uydurstasyon* „laž, izmišljotina”)

gerici „pasivni homoseksualac, pozadinac”

(nastalo od reči: *geri* „pozadi, nazad”)

popocu „pasivni homoseksualac”

(nastalo od reči: *popo* „guza”)

beleşçi „neko ko želi sve za badava, grebator“

(nastalo od reči arapskog porekla: *beleş* „besplatno, badava”)

Ovaj nastavak zastupljen je u lopovskom i prosjačkom žargonu prvenstveno za imenovanje zanimanja ili vršioaca radnje koja se vezuje za ilegalne ili sumnjive aktivnosti. Neretko, novonastale lekseme sadrže i ironičan karakter. Na primer:

infocu „cinkaroš, drukara”

(nastalo od engleske reči: *information* „informacija”)

cepçi „džeparoš”

(nastalo od reči arapskog porekla: *cep* „džep”)

arakçi „lopov”

(nastalo od žargonizma *araklamak* „krasti, ćorisati”)

duvarci „lopov koji se izveštio u krađi u prostoru omeđenom zidovima”

(nastalo od reči persijskog porekla: *duvar* „zid”)

mortucu „grobar, imam”

(nastalo od žargonske reči: *morto* „smrt, mrtvak”)

Specifičnost aglutinativnih jezika, a time i turskog, jeste u tome da se na osnovnu reč može dodavati i veći broj nastavaka menjajući njenu morfološku i semantičku strukturu. Takav način gradnje omogućava stvaraocu širok izbor izvođenja novih reči.

Takav primer javlja se kod izvedenica od nastavaka *-cı* i *-lık* koje se dodaju na osnovnu reč i označavaju lekseme sa značenjem delatnosti ili zanimanja. Takvi primeri su:

kaldırımcılık „lopovluk na otvorenom“

(nastalo od žargonske reči: *kaldırımcı* „lopov koji radi na otvorenom prostoru“)

üçkağıtçılık „prevara, obmana“

(nastalo od žargonske reči: *üçkağıtçı* „muvator, prevarant“)

hapçılık „narkomanija“

(nastalo od žargonske reči: *hapçı* „narkoman, tabletoman“)

vagonculuk „lopovluk po vozu“

(nastalo od žargonske reči: *vagoncu* „lopov koji radi po vagonima“)

5.1.2.3. Nastavak **-lık**

Kao i prethodni, nastavak *-lık*, sa svojim varijantama *-lik*, *-luk*, *-lük*, predstavlja izuzetno produktivan sufiks kako u turskoj normativnoj gramatici tako i u žargonu.

Ovim strukturalnim nastavkom izvode se denominalne reči, a može se dodavati i na motivnu i na motivisanu reč. U najvećem broju slučajeva on služi za građenje imenica od prideva, ali i za označavanje apstraktnih pojmova, kao što su:

hanozluk „budalastost; zapuštenost“

(nastalo od žargonske reči: *hanoz* „provincijalac, budala; zapušten“)

hırboluk „tupost, glupost, ograničenost“

(nastalo od žargonske reči: *hırbo* „budala, tikvan“)

arakçılık „lopovluk, krađa, drpisanje“

(nastalo od žargonske reči: *arakçı* „lopov“)

5.1.2.4. Nastavak **-li**

Pomoću strukturalnog nastavka *-li*, *-li*, *-lu*, *-lü* grade se pridevi i imenice. Pridevi koji su nastali ovim kvazižargonskim sufiksom u najvećem broju slučajeva nose oznaku podvojenosti originalne motivne reči.

Neretko se žargonizmi nastali ovim nastavkom mogu poklopiti sa rečima iz standardnog jezičkog registra. Na primer, dodavanjem ovog nastavka na toponim dobija se imenica sa značenjem stanovnika tog mesta. Ovakve vlastite imenice često nemaju drugu funkciju do imenovanja, ali se situacija menja kada se dopuni novim značenjem zasnovanim na kolektivnoj ekspresiji.¹⁴⁵ Time se proširuje njegova semantička funkcija, u ovom slučaju žargonska. Jedina razlika koja se ispoljava između reči koje se javljaju u književnom i žargonskom vokabularu jeste homonimija, tj. razlika između ovih reči sastoji se u nijansama u njihovom značenju. Takvi su sledeći primeri:

Bursalı „p*der, gejša”

(nastalo od naziva grada u Turskoj: *Bursa*)

Keşanlı „primitivac, seljober”

(nastalo od naziva grada u Turskoj: *Keşan*)

fenerli „brkajlija; navijač kluba Fenerbahçe”

(nastalo od reči grčkog porekla: *fener* „fenjer”)

molozlu „nebitan, nevažan; jelo sa mesom”

(nastalo od reči grčkog porekla: *molos* „gomila, hrpa”)

5.1.2.5. Nastavak **-sız**

Isključni pridevi u turskom jeziku izvode se pomoću nastavka *-sız*¹⁴⁶ koji je vrlo produktivan podjednako u književnom i u žargonskom jeziku. Izvedenice nastale ovim nastavkom nose negativnu konotaciju, kao što je uočljivo u sledećim primerima:

nalsız „bos“

(nastalo od reči arapskog porekla: *nal* „potkovica”)

¹⁴⁵P. Драгићевић, *Лексикологија српског језика*, Београд, 2007, стр. 23.

¹⁴⁶ U zavisnosti od vokalne harmonije reči razlikuju se četiri nastavka: *-sız*, *-siz*, *-suz* i *-süz*.

flamsız „neugledan; nesposoban“

(nastalo od italijanske reči: *flamma* „mala zastava“)

kontratsız „nevenčana supruga“

(nastalo od francuske reči: *kontrat* „ugovor“)

besmelesiz „bezdušna osoba; kopile“

(nastalo od reči arapskog porekla: *besmele* „besmele“¹⁴⁷)

taharetsiz „nemusliman, neopran“

(nastalo od reči arapskog porekla: *taharet* „tahara, čistoća“)

5.1.2.6. Nastavak **-ak**

Strukturalni nastavak *-ak*, *-ek* u turskom jeziku gradi deverbale imenske reči, pretežno prideve, retko imenice, od glagola. U turskoj gramatici predstavlja nastavak osrednje produktivnosti koji, između ostalog, označava prideve koje nose „faktitivno značenje glagola; oznaku emotivnosti ili navike“¹⁴⁸.

Svoje značenje prenosi i u žargonu, te na taj način nastaju primeri poput:

tırsak „plašljiv, bojažljiv“

(nastalo od glagola: *tırsamak* „uplašiti se, povući se“)

ütek „plašljiv, bojažljiv“

(nastalo od glagola: *ütmek* „kokati, spremati kukuruz ili bulgur na vatri“)

dızlak „dobar u novcu, budža“

(nastalo od glagola: *dızlamak* „podvaljivati“)

verek „p*derkast muškarac, gejša; laka žena, radodajka“

(nastalo od glagola: *vermek* „dati“)

¹⁴⁷ Geneza ovog žargonizma nastaje jer se dete začelo pre nego što se reklo *bismillah*, odnosno pre nego što su roditelji dobili dozvolu da sklope brak.

¹⁴⁸Z. Korkmaz, *op. cit.*, str. 70.

5.1.2.7. Nastavak **-ik**

Tačna etimologija ovog nastavka nije poznata pošto ga pojedini lingvisti definišu kao turski¹⁴⁹, a pojedini kao pozajmljenicu iz evropskih jezika¹⁵⁰. Nastavak *-ik* ne podleže vokalnoj harmoniji, te se može zaključiti da se, bar u argotnom jezičkom registru, upotrebljava kao evropska pozajmljenica.

Ovaj denominalni sufiks je srednje produktivan i izvodi imenske reči poput imenica i prideva. Motivisana morfema može se javiti u svom originalnom, ali i u skraćenom obliku. Na primer:

alafortanfonik „u značenju: nešto teško da se izgovori ili objasni”

(nastalo od izraza: *Alev örten huni* „levak koji prekriva plamen“)

zampik „frajer, baja, ženskaroš”

(nastalo od reči persijskog porekla: *zampara* „ženskaroš”)

zurnik „penis, kožna frula”

(nastalo od reči persijskog porekla: *zurna* „zurna, muzički duvački instrument”)

kapik „novac, kinta, lova“

(nastalo od ruske reči: *кoneйка* „kopejka, ruska valuta”)

5.1.2.8. Neotvorbeni nastavci

U kategoriju neotvorbenih nastavaka ubrajaju se sufiksi arapske ili persijske etimologije korišćeni u osmanlijskom jeziku, ali danas neproductivni. U savremenom turskom jeziku javljaju se samo kao sastavni deo adaptiranih pozajmljenica koje su još uvek u upotrebi.

S druge strane, u žargonskom vokabularu mogu se sresti novotvorene izvedenice upravo od ovih nastavaka, od reči koje su izašle iz upotrebe, te se oni kao takvi kategorišu kao neotvorbeni nastavci.

¹⁴⁹*Ibid.*, str. 47.

¹⁵⁰N. Özkan, „Türkçedeki Yabancı Unsurları Tasnif Denemesi“, *ICANAS Bildiriler Kitabı - Dil Bilimi, Dil Bilgisi ve Dil Eğitimi*, C. III., Ankara, 2011, s. 1348.

Premda je primetna ponovna upotreba osmanlijskih leksema, ne može se reći da je pojava učestala u kolokvijalnom i žargonskom jeziku mladih, već da se javlja tek u pojedinim slučajevima. Nastavci iz osmanlijskog jezika su:

– Nastavak **-vari**

Derivacioni nepromenljivi sufiks persijskog porekla koji predstavlja arhaični sinonim za tursku postpoziciju *gibi* i nosi značenje „kao, poput”. Predstavlja vrlo produktivan nastavak u žargonskom jeziku. Neki primeri su:

aptalvari „poput budale”

(nastalo od reči arapskog porekla: *aptal* „budala”)

ibnevari „poput p*dera”

(nastalo od reči: *i*ne* „p*der”)

mafjavari „poput mafijaša”

(nastalo od italijanske reči: *mafia* „mafijaš”)

– Nastavak **-dâr**

Derivacioni sufiks *-dâr*, *-târ* predstavlja arhaični persijski pandan za nastavak *-ci*, odnosno za izražavanje vršioca radnje. Javlja se u žargonu internet komunikacije u vidu individualnog izraza stvaraoaca:

newsТая „novinar”

(Leksema predstavlja ime korisnika na društvenim mrežama koje se sastoji iz ortografija iz različitih abeceda i predstavlja složenicu, derivat engleske reči *news* „vesti”)

kafadar „pametnjaković”

(nastalo od reči arapskog porekla: *kafa* „glava, um”)

– Nastavak **-istân**

Nastavak *-istân* je persijski sufiks za građenje mesnih i vremenskih imenica. Bio je vrlo produktivan u osmanlijskom jeziku, ali se njegovo postojanje održalo i danas kao sastavni deo aktivnih imenskih reči. Nastavak se može javiti kao deo svakodnevnog govora, ali i u žargonu, često sa ironičnim značenjem. Na primer:

çomaristan „naziv za zemlju u kojoj žive pristalice turskog prdesednika”

(nastalo od reči: *çomar* „pas čuvar, pulin”)

çocukistan „vrtić”

(nastalo od reči: *çocuk* „dete”)

kadınistan „ženski svet“

(nastalo od reči: *kadın* „žena”)

– Nastavak **-hane**

Persijski nastavak *-hane* nosi značenje „kuća, dom”, a u turskom se koristi za građenje imenica. U osmanlijskom jeziku predstavljao je vrlo produktivni nastavak, ali se vremenom njegova produktivnost smanjila, a danas se najčešće sreće kao sastavni deo složenica koje su još uvek u aktivnoj upotrebi.

Slična je sutacija i u žargonskom govoru. Novonastale lekseme sa ovim nastavkom nose značenje mesta na kojem se vrši određena, neretko ilegalna radnja. Pored toga, ovaj nastavak javlja se kao naziv lokala koji pruža uslužnu delatnost, ili mesta okupljanja određene socijalne grupe. Na primer:

bitirimhane „leglo, kockarska jazbina”

(nastalo od žargonizma: *bitirim* „kockarnica”)

birahane „pivnica”

(nastalo od italijanske reči: *bira* „pivo”)

kebaphane „kuća kebaba”

(nastalo od reči arapskog porekla: *kebap* „kebab”)

erkekane „dom dečaka”

(nastalo od reči: *erkek* „dečak, mladić”)

rockhane „kuća roka”

(nastalo od engleske reči: *rock* „rok muzika”)

– Nastavak **-iyet**

Arapski nastavak koji se koristi u izvođenju imenskih reči, a koji je u osmanlijskom jeziku bio vrlo produktivan, jeste nastavak *-iyet*. U savremenom turskom jeziku nije aktivan, ali postoji veliki broj reči koje u svom stavu imaju ovaj nastavak i koje su i dalje u upotrebi:

şugariyet „lep, muškarac prijatnog izgleda, frajer”

(nastalo od reči romske etimologije: *şugar* „lep, prijatan”)

5.2. Pozajmljenice

Još jedan od vrlo produktivnih načina stvaranja novih reči u argotnom jezičkom registru jeste pozajmljivanje leksema i izraza iz stranih jezika. Pozajmljenice se mogu pronaći kao potpuno adaptirane lekseme ili zadržane u svom originalnom obliku, preciznije, upotrebljene „sirovo”, bez pretrpljenog procesa adaptacije. U zavisnosti od nivoa semantičke adaptacije, u turskom žargonskom vokabularu moguće je pronaći pozajmljenice koje prenose samo svoje izvorno značenje iz jezika davaoca i pozajmljenice koje su, usled dužeg vremena u okviru jezika primaoca, izgubile svoje prvobitno značenje i postale dopunjene semantikom jezika primaoca.

Pozajmljenice koje su prihvaćene u turskom žargonskom vokabularu do početka 21. veka su u potpunosti prilagođene turskom na fonološkom, morfološkom i semantičkom nivou.

Fonološki, odnosno grafemski adaptirane reči modifikovane su prema glasovnim pravilima turskog jezika. Pojavom elektronskih medija i novoustanovljenom komunikacijom koja se odvija preko ovih medija, javlja se veći i nezadrživi upliv pozajmljenica. Tuđice preuzete ovim putem nisu uvek fonološki adaptirane, odnosno javljaju se u svom originalnom obliku ili poluprilagođene jeziku primaoca zadržavajući fonetske karakteristike oba jezika.

Pod pojmom morfološka adaptacija podrazumeva se prilagođavanje reči prema morfološkim pravilima jezika primaoca. Kako je turski aglutinativni jezik, njegova karakteristika je aglutinativna morfologija, što znači da se na osnovu reči dodaju sufiksi. Isto važi i za pozajmljenice. Nakon što se reč fonološki adaptira, ona se ponaša kao prava turska reč koja se deklinira ili konjugira ili prima tvorbene nastavke, te tako nastaje nova reč.

Glagoli u žargonu, u najvećem broju slučajeva, nastaju od preuzetih imenskih reči i grade se na dva načina. Prvi je dodavanjem strukturalnih nastavaka u zavisnosti od značenja: *-la, -le; -laş, -leş; -lan, -len* na imensku osnovu, kao na primer: *egavlamak* „ukrasti, drpiti“, *mortlemek* „umreti, riknuti“, *salozlaşmak* „oglopaviti, otupaviti“, *hüsniyelenmek* „tripovati se, verovati u samodopadljivost“.

Drugi način je građenje sastavljenih glagola koji se obrazuju od pozajmljenica i pomoćnih glagola, najčešće *etmek* „činiti, raditi“ i *olmak* „postati, biti“. Nosilac značenja je prvi deo sastavljenog glagola, a drugi deo je pomoćni glagol. Na primer: *fit olmak* „biti fit“, *hanzoluk etmek* „glupirati se, debilisati se“, *metiz olmak* „opiti se, olešiti se“, *mort etmek* „ubiti, ucmekati“.

Prilikom semantičke adaptacije vrši se modifikacija značenja reči. Na početku se zadržava originalno značenje pozajmljene lekseme, a zatim se aktivnom upotrebom reči proširuje njeno semantičko značenje. Donedavno u najvećem broju slučajeva preuzete reči su bile iz književnog jezika i tek nakon semantičke adaptacije dobijale su svoje žargonsko značenje, dok je vrlo mali broj reči preuzet kao žargon iz jezika davaoca. Nasuprot tome, u poslednjih nekoliko godina povećava se preuzimanje upravo žargonskih reči, pretežno iz engleskog jezika, koje zadržavaju svoje osnovno značenje. Takve su reči: *şit* „šit, vrsta narkotika“, *cool* „kulijaner“, *layn* „lajna“, *canki* „džanki, narkoman“ i mnoge drugi.

Najbrojnije pozajmljenice koje čine argotični jezički registar su:

5.2.1. Grecizmi

Osvajanjima i širenjem izvan teritorija Anadolije, osmanlijska vojska dospela je u Evropu preko Balkana. Prema pojedinim istoričarima u drugoj polovini 14. veka počela su osvajanja na Balkanskom poluostrvu, zvanom Rumelija, od strane Osmanlija i dovela

su do uspostavljanja osmanlijske vladavine nad ogromnom teritorijom nastanjenom pravoslavnim hrišćanima. Nakon osvajanja na Balkanu, osmanlijska imperija je tokom 15. veka uspostavila svoju vlast nad pravoslavnim hrišćanima tog područja koje je danas poznato kao kontinentalna Grčka¹⁵¹. Deo nastanjen grčkim stanovništvom bio je deo Carstva gotovo četiri stoleća, sve do početka 19. veka. Ova viševjekovna jezička interakcija dovela je do toga da pojedine reči iz oba jezika davaoca budu preuzeta i adaptirana u jezike primaoca. U pojedinim delovima Turske, gde je nekada dominiralo grčko stanovništvo, zadržali su se grčki tragovi u jeziku, a oni se vide i u dijalekatskim leksemama. Poznato je da su se turska plemena još pri naseljavanju Anadolije susreli sa grčkom, odnosno vizantijskom kulturom.

U dijahronijskom polju turskog žargonskog vokabulara, grčke lekseme se mogu smatrati starijim pozajmljenicama jer se njihova upotreba uočava u prvim pisanim žargonskim rečnicima. Ovo se može objasniti činjenicom da su Grci dugo vremena naseljavali Izmir i njegovu okolinu, kao i čitavu oblast Egeja te da se na tim prostorima govorio grčki. Pored toga, većina populacije, koja nije bila izvorno neohelenističkog govora, nastanjena u blizini Istanbula, još uvek je posedovala osnovno poznavanje grčkog.¹⁵²

Grecizmi spadaju u najbrojnije reči žargonskog vokabulara koje se, pored svojih adaptiranih originala, javljaju i kao sastavni deo izvedenica sa turskim sufiksima ili sa turskim rečima koje sadrže neke od grčkih nastavaka. Karakteristični primeri za ovu pojavu su:

papaz olmak „biti u svađi sa nekim”

(nastalo od reči: *πάπας* „pop, otac”)

saloz „budala, tupan”

(nastalo od reči: *σαλῦ* „lud”)

kitakse etmek „zijati, gledati”

(nastalo od glagola: *κίβταίε* „gledati”)

katakofti „laganje, laž”

(nastalo od izraza: *[ε]κατῦ κῦφτε* „rezati stotinu”)

¹⁵¹ G. Agoston, B. Masters, *Encyclopedia of the Ottoman Empire*, New York, 2009, p. 237.

¹⁵² M. Petrou, *op. cit.*, str. 161.

elado „u značenju: hajde, daj daj”

(nastalo od izraza: *ελα 'δω* „dođi ovamo)

enginar „vagina”

(nastalo od reči: *αγκινάρα* artičoka”)

gargara etmek „pričati gluposti, bulazniti; zvocati”

(nastalo od reči: *γαργαρά* „grgljanje”)

koma „nesvesno stanje usled uzimanja narkotika ili alkohola, koma”

(nastalo od reči: *κῆμα* „koma”)

midye „vagina, školjka”

(nastalo od reči: *μύδια* „dagnja”)

5.2.2. Italijanizmi

Kada je reč o uticaju italijanskog jezika na turski, može se reći da on počinje u 15. i 16. veku prijemom prevashodno reči iz pomorske i trgovinske terminologije, od strane Mlečana.¹⁵³

Ovde se, zapravo, misli na jezički varijetet italijanskog jezika, tj. na venecijanski. On je bio jezik Mediterana (*lingua franca*), odnosno povezivao je čitavu obalu Jadrana. Do pojačane jezičke interferencije dolazi kada venecijanski i đenovljanski izaslanici, kao i italijanske trgovačke porodice, počinju da borave u Carigradu u kom je osnovana italijanska kolonija Pera, odnosno Galata. Svakako treba uzeti u obzir i činjenicu da su pozajmljenice dolazile kako iz jezičkog varijeteta tako i iz standardnog italijanskog jezika.

Italijanizmi koji su se odomaćili u turskom jeziku prirodno su pronašli svoje mesto i u žargonskom vokabularu:

faça „lice, faca“

(nastalo od reči: *faccia* „lice“)

çukulata „švajcarac, švajcarski franak, novčana valuta“

(nastalo od reči: *cioccolata* „čokolada“)

¹⁵³O. Durmuş „Alıntı Kelimeler Bakımından Türkçe Sözlük”, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 26/ 2004, s. 10.

ingiliz „funta, engleska novčana valuta“

(nastalo od reči: *İnglese* „Englez“)

vazo „pasivni homoseksualac, pozadinac“

(nastalo od reči: *vaso* „vaza“)

abaşo „onaj koji se nalazi na dnu“

(nastalo od izraza: *A basso* „nisko“)

bordalamak „približiti se“

(nastalo od reči: *bordare* „ivica“)

piyano „lagano pričati, razvlačiti“

(nastalo od reči: *piano* „ravan“)

5.2.3. Galicizmi

U zenitu Osmanlijskog carstva počinje period okretanja ka Zapadu i otvaranja vrata njegovom uticaju na polju nauke, književnosti, ali i jezika. Strani jezik koji je najviše uticao na turski bio je francuski jezik.

Sa tanzimatskim reformama počinje francuski period tokom kojeg je veliki broj galicizama ušao u turski jezik.¹⁵⁴ U ovom periodu postojale su novine i časopisi koji su pisani francuskim jezikom, te se na taj način upliv francuskog osećao u svim domenima jezika, preko književnosti i literature pretežno vezivane za jezik intelektualaca, pa do svakodnevnog govora. Pored toga, reči francuskog porekla ostale su deo vokabulara turskog jezika i tokom perioda jezičkih reformi (*dil devrimi*) koje su počele odmah nakon osnivanja republike i traju i danas. Jezičke reforme predstavljaju borbu za čistotu jezika i odstranjivanje pozajmljenica prvenstveno arapskog i persijskog porekla, izuzev galicizama koji su bili pošteđeni zbog tradicionalno dobrih odnosa između Francuske i Turske.¹⁵⁵ Gotovo svi su težili upotrebi francuskih leksema kao simbola prefinjenosti, ali i pomodarstva.

Žargonski jezik takođe obiluje velikim brojem leksema iz ovog jezika što se može pripisati činjenici da se po fonetskoj strukturi ova dva jezika najviše uklapaju, te se i pozajmljivanje vršilo sa lakoćom. Kako su francuske reči u potpunosti adaptirane, one

¹⁵⁴ O. Durmuş, *op.cit.*, str. 8.

¹⁵⁵ M. Teodosijević, *Jezik Fazila Husunija Daglardže s osvrtom na pokret jezičkog purizma u Turskoj*, str. 55.

se mogu naći ili samostalno ili kao izvedenice sastavljene od turskih tvorbenih nastavaka. S druge strane, najveći broj pravih žargonskih sufiksa dolazi upravo iz ovog jezika i to pokazuje da se uticaj nije smanjivao tokom godina, već da se održao i nakon što je izgubio na aktuelnosti.

Reči se mogu naći u svim morfološkim oblicima imenica, prideva, glagola, priloga i slično:

matine „događaj, zbivanje”

(nastalo od reči: *matinée* „jutro”)

kontes „nastavnica, puela, madam”

(nastalo od reči: *contesse* „grofica”)

masaj yapmak „voditi ljubav, masirati”

(nastalo od reči: *massage* „masaža”)

aval aval „na glup način, glupandersko“

(nastalo od reči: *aval* „podrška”)

paniklemek „paničiti“

(nastalo od reči: *panique* „panika”)

5.2.4. Anglizmi

Upliv reči engleskog porekla u turski odvijao se kroz dve etape. Prva etapa počinje raspadom Osmanlijskog carstva, a druga sredinom druge polovine 20. veka.

U tanzimatskom periodu je pored francuskog u osmanlijski turski jezik ušao, doduše u zanemarljivom procentu, i engleski. Kako je najveći akcenat stavljen na usvajanje francuskog i italijanskog jezika, engleske lekseme su se nalazile u tragovima.

Krajem 20. i početkom 21. veka engleski, odnosno angloamerički jezik dostiže svetsku ekspanziju prevashodno u multimedijima i kao jezik posrednik. Time je upliv anglicizama u sve jezike više nego očigledan, kao i činjenica da se broj tih reči iz dana u dan uvećava.

Pored već adaptiranih i postojećih leksema angloameričke etimologije, primećuje se nekontrolisan ulazak i korišćenje novih. To korišćenje neretko je nepotrebno i neispravno. Može se zaključiti da nastaje slična situacija kao sa francuskim jezikom, tj.

da se upotreba ovakvih pozajmljenica javlja kao pomodarstvo. O tome se mogu naći stavovi pojedinih lingvisti u turskoj literaturi: „Od 1930. do 1980. godine širio se pokret pojednostavljenja jezika i sjedinjenja narodnog i intelektualnog jezika”¹⁵⁶. Autor dodaje da su: „sada prave engleske reči postale moderne. Ranije smo barem adaptirali njihove reči prema pravopisu i izgovoru turskog. Sada se povećao broj onih koji koriste priliku da se razmeću korišćenjem istog engleskog jezika u pisanju i izgovoru”¹⁵⁷. Isti autor zagovara i ekstremni stav da će: „ovim putem za nekoliko generacija engleski jezik postati službeni jezik poput onog u engleskim kolonijama“.¹⁵⁸

Pojedini turski lingvisti su mišljenja da engleski jezik ima negativan uticaj na turski: „Postoje dva važna razloga. Prvi razlog predstavlja pozajmljenice preuzete iz engleskog jezika iz naučnih domena. Engleski je postao zajednički jezik koji se koristi u sferi nauke i tehnike. Primer za to su originalni nazivi računarskih proizvoda za koje je Tursko lingvističko društvo ponudilo odgovarajuće turske ekvivalente, ali ovi ekvivalenti nisu uspeali dovoljno brzo da prodru u svakodnevni jezik, pa su u upotrebi ostali originalni nazivi proizvoda. Drugi razlog je ljudska neosetljivost. Sama težnja ka korišćenju stranih reči stvara negativan uticaj na jezik“.¹⁵⁹

Specifična pojava, koja se poslednjih decenija javlja u mnogim jezicima, jeste stvaranje pidžinskog jezika (engl. *Pidgin language*) koji predstavlja uprošćenu verziju jednog jezika koji udružuje vokabular različitih jezika¹⁶⁰. Javlja se usled nepoznavanja jezika primaoca te se uprošćuje i primenjuje prema gramatičkim standardima jezika primaoca, što utiče na stvaranje jednog nestandardizovanog jezika.

Specifičnost ovakvog jezika se može sagledati u svim aspektima turskog kao i u socijalnim strukturama. Engleski koji je prodro u sve sfere svakodnevnice i može se sresti svuda, počev od ulice, preko reklama, pa sve do univerzitetskih udžbenika, ima svoje posledice po čistotu govora, naročito u kolokvijalnom govoru i govoru onih koji ne poznaju dati jezik i njegova pravila. Greške koje se uviđaju prevashodno ilustruju nepoznavanje gramatike i pravopisa stranog jezika. Kako turski jezik ne pripada indoevropskoj jezičkoj strukturi već je aglutinativan, sintaksička pravila dakako

¹⁵⁶ O. Sinanoğlu, *Bye-Bye Türkçe: Bir Nev-York Rüyası*, İstanbul, 2002, s. 38.

¹⁵⁷ *Ibid.*, str. 39.

¹⁵⁸ *Ibid.*, str. 39.

¹⁵⁹ A. Zeki Güven, „Türk Dilindeki Yabancı Etkiler Üzerine Bir Değerlendirme”, *Türk Dili Dergisi*, 79/ 2011, s. 163.

¹⁶⁰ D. Crystal, *English As a Global Language*, Cambridge, 2003, p. 11.

odstupaju od engleskih, te se tokom neuspelih prevoda mogu naći vrlo šaljivi primeri koji nikako ne odgovaraju izvornom značenju. Razlog za to leži upravo u mnogoznačnosti turskih reči, te se u prevođenju obično uzima najčešće značenje iz rečnika, koje ne mora biti nužno i ispravno za datu leksemu, te na taj način nastaju pogrešni prevodi.

Nepravilni prevodi i interpretacije engleskih rečenica mogu se videti gotovo svuda, a posebno su humoristični nepravilni prevodi turskih jela nastali bukvalnim prevodom reči iz naziva jela. Na društvenim mrežama mogu se naći fotografije ili objave jelovnika hotela ili restorana sa ovakvim pogrešnim prevodima. Na primer, pojavljuju se nepravilni oblici kao:

adana status „status Adane”

(Ispravan naziv ovog jela je *adana dürümü* „durum iz Adane“. U ovom slučaju došlo je do dve greške. Prva je mešanje dve turske reči: *durum* „položaj, stanje, okolnost“ i *dürüm* „svitak, nabor, sloj“, a druga je netačan prevod, pošto je *dürüm* ujedno i naziv za umotano punjeno testo slično tortilji).

returns on the top of rice „koji se vraća na vrh”

(Ispravan naziv ovog jela je *pilav üstü döner* „doner na pilavu“. Döner predstavlja vrstu jela od mesa, ali, u isto vreme, gramatički predstavlja ukalupljenu formu participa aorista i nosi značenje „koji se vraća“, te se može razumeti nastala zabuna. Pored toga, imenska reč: *üst* „gornja strana“ prevedena je bukvalno i ako za time nema potrebe, pošto kada je upotrebljena kao postpozicija nosi predložko značenje i prevodi se: „na, nad, preko“).

adds „dodaci”

(Ispravan naziv ovog jela je *ekler* „ekleri“. Neispravan prevod na engleski nastao je zamenom značenja reči *ek* „dodatak, nastavak” sa turskim slatkišem koji se piše isto kao leksema *ek* u množini”).

confused Alexander „zbunjeni Aleksandar”

(Ispravan naziv ovog jela je *karişık iskender* „mešani iskender“. Engleski prevod poznatog turskog jela sa mesom nastao je bukvalnim prevodom reči *karişık* „mešan, pomešan; zamršen, složen; nejasan“. Pored toga, u nazivu jela upotrebljeno je lično ime, što je pogrešan prevod pošto je *iskender* naziv jela sa mesom. Ovo je još jedan primer

koliko Turci generalno ne poznaju engleski jezik, te se oslanjaju na nepouzdanu prevodnu aplikaciju).

observation „posmatranje”

(Ispravan naziv ovog jela je *gözleme* „gozleme, uštipak, palačinka“. Nepravilna interpretacija nastala je zamenom imena jela sa glagolskom imenicom *gözleme* „posmatranje, observacija”).

U odnosu na ostale strane jezike čiji je upliv u žargonski vokabular prestao ili je sveden na minimum, uticaj engleskog, odnosno američkog jezika je ogroman i povećava se iz dan u dan. Pozajmljenice su sastavni deo kako kolokvijalnog tako i žargonskog govora, prevashodno mladalačkog i računarskog.

Anglicizmi se upotrebljavaju kao originalne ili adaptirane lekseme, kalkovi, kao delovi izvedenica, složenica ili skraćenica. Na primer:

eyç „heroin”

(nastalo od spelovanog engleskog žargonizma: *h* „heroin”)

extramücadele „velika borba, ekstraborba”

(leskema nastala dodavanjem prefiksa: *extra* „ekstra, dodatno”)

*aman tanrım*¹⁶¹ „o Bože!, e bogte”

(kalk nastao od uzvika: *Oh God* „o Bože!”)

hasta ex oldu „bolesnik je umro”

(nastalo od engleske reči: *ex* „bivši”)

şeri şeri leydiii „praviti se lud, Šano dušo Šano mori”

(nastalo od naziva pesme: *Cheri Cheri Lady*)

ayaking „pešaka, pešačenje”

(reč nastala spajanjem reči turske: *ayak* „stopalo” i engleske reči: *hiking* „pešačiti”)

çomarwave „u značenju: talas pristalica turskog predsednika poput modnog trenda”

(nastalo od engleske reči: *wave* „talas”)

¹⁶¹Ovaj izraz predstavlja kalk nastao od engleskog uzvika: *Oh my God!* Pravi ekvivalenti u turskom jeziku bi bili: *eyvah, tüh, yazık!*

Anglicizmi se javljaju i u modifikovanim turskim poslovicama:

*Where is çokluk there is b*kluk* „mnogo babica, kilavo dete”.

(izraz nastao kao delimični prevod turske poslovice: *Nerede çokluk orada b*kluk*; dosl: „gde je mnoštvo tamo je đubrište”, a čiji bi ekvivalent u srpskom bio „mnogo babica, kilavo dete”)

Još jedan pokazatelj koliko se engleski jezik infiltrirao kao jezik posrednik jeste i ogroman broj engleskih rečenica koje koriste oni koji nisu govornici engleskog jezika. Ovakav trend zastupljen je upravo na društvenim mrežama. Cilj je da se pomoću engleskog jezika prenese poruka širokoj masi ljudi, a da se pritom na zabavan karakter izrazi duh turske tradicije, odnosno da se svet upozna sa Turskom i turskim jezikom. Veliki je broj takvih primera, a mi izdvajamo sledeće koje smo uočili na turskim društvenim mrežama:

When she sitting at home in her şalvar, her mums sparkly terliks and her babaannes knitted patiks while watching a dizi... but when she go out it's like she's about to hit the red carpet event.

„Kada sedi kući u svojim šalvarama, u majčinim svetlucavim papučama i babinim pletenim popkama dok gleda seriju...ali kad izađe u provod izgleda kao da je spremna za crveni tepih”.

It doesn't count as gossip is you say "Neyse ya bizene" at the end... right?

„Ne računa se kao trač ako na kraju završiš sa „Ma šta god, to se nas ne tiče’...zar ne“?

That babaannes will complain about you gaining weight but still feed you with lahmacun and dolma non stop.

„Te babe će kukati kako si se ugojila, ali će neprestano da te hrane sa lahmadžunom¹⁶² i dolmama”.

For my mom its the moment to bring the karpuz when the misafir are leaving so they can sit more because mine mom is misafirperver.

„Kad se gosti pripremaju da odu, za moju majku je to trenutak da donese lubenicu da bi mogli još malo da posede, zato što je moja majka gostoljubiva”¹⁶³.

¹⁶² „Lahmadžun je tanko testo posuto mlevenim mesom, povrćem i začинима”. Cit. iz: K. Aykut, *Turski folklor*, Lapovo, 2017, str. 147.

5.2.5. Ostale pozajmljenice

Pored navedenih jezika, žargonski vokabular čine i pozajmljenice iz mnogih drugih jezika koji su imali kako direktni tako i indirektni kontakt sa turskim jezikom.

Pozajmljenice iz arapskog i iz persijskog jezika, koje su posredstvom osmanlijskog jezika postale sastavni deo vokabulara savremenog turskog, svoje žargonsko mesto dobile su isključivo proširivanjem semantičkog polja, a njihova upotreba je aktivna i danas:

macun „filtriran opijum”

(nastalo od reči arapskog porekla: *ma ‘cūn* „pasta”)

mahzen „vagina, dole”

(nastalo od reči arapskog porekla: *mahzen* „podrum”)

akide şekeri „privlačna osoba, bombonica”

(izraz nastao od reči arapskog porekla: *akīde* „vera, veroispovest” i reči persijskog porekla: *şeker* „šećer”; u književnom jeziku ova leksema nosi značenje „svilena bombona”)

badem şekeri „pitomac”¹⁶⁴

(nastalo od reči persijskog porekla: *bādām* „badem” i reči persijskog porekla: *şeker* „šećer”)

israfil çekmek „konzimirati opijat, duvati vutru”

(nastalo od reči arapskog porekla: *İsrāfīl* „anđeo u islamskoj mitologiji, vesnik Sudnjeg dana”)

cüce „penis, ćuna“

(nastalo od reči persijskog porekla: *cūce* „kepec, patuljast”)

reyiz „modifikovana reč koja se koristi u imenovanju turskog predsednika u smislu: lider, kralj”. Zbog svoje političke osetljivosti, na društvenim mrežama mogu se naći razni žargonski dubleti ove reči, poput: #reyiz, #reyis, #reiz, #reis, #reyizz.

(nastalo od reči arapskog porekla: *reis*)

¹⁶³ Sastavni deo turske tradicije jeste i serviranje lubenice na kraju posete ili druženja kako bi se još posedelo. Na osnovu ovog običaja postoji i ustaljena fraza koja označava želju da gosti ne idu: *Daha karpuz kesecektik* u značenju: „Da posedimo još malo, gde ste pošli“.

¹⁶⁴ Logika nastanka ovog žargonizma može se vezati za reč *bademleme* koja se koristi da označi seksualno zlostavljanje mladih dečaka, odnosno pitomaca u internatu od strane osoblja ili starijih đaka.

Drugu grupu jezika koji su imali direktni kontakt i uticaj na turski čine jezici etničkih grupa koje žive na teritoriji Turske, poput jermenskog, romskog, hebrejskog, srpsko-hrvatskog¹⁶⁵, bugarskog i drugih. Pošto se žargon vezivao isključivo za ljude sa niže društvene lestvice, među kojima su se nalazile i manjine, nije se mogao zaobići međusobni uticaj ova dva jezika. Još jedan od razloga prihvatanja pozajmljenica jeste i mogućnost skrivanja razgovora zamenu reči odgovarajućim stranim sinonimima, kao što su:

zagon „zakon, pravilo, po PS-u”

(nastalo od bugarske reči: *закон* „zakon“)

putka „vagina, p*зда”

(nastalo od bugarske reči: *пупка* „vagina”)

zarbo „policajac, murkan”

(nastalo od reči romskog porekla: *zervo* „levo”)

nanay „nema, jok, moša”

(nastalo od reči romskog porekla: *nan* „ne, nije”)

bızdik „dete, klinac”

(nastalo od reči jermenskog porekla: *bızdig* „mali, sitan”)

nema „nema, jok, moša”

(nastalo od srpsko-hrvatske reči: *нема* „nema”)

Ostali jezici koji se mogu naći u turskom žargonu, a manje su frekventni, jesu nemački, češki, španski, rumunski, mongolski, ruski i drugi. Neki od primera su:

maço „muževan muškarac, mačo”

(nastalo od španske reči: *macho* „mačo”)

geştapu „policajska stanica“

(nastalo od nemačke reči: *gestapo* „gestapo”)

macar „vaška”

(nastalo od mađarske reči: *Magyar* „Mađar”)

¹⁶⁵ H. Aktunč u svom rečniku beleži jugoslovenski jezik (*Yugoslavca*) kao etimološku odrednicu. Premda je takav termin neispravan, on pruža uvid u jednu socijalnu zajednicu koja živi na teritoriji Turske i koja obuhvata narode i jezike iz Jugoslavije.

mangır „novac, šuške”

(nastalo od arhaične reči arapskog porekla: *mankur* „bakarnjak”)

kaşalot „budala, šaban”

(nastalo od portugalske reči: *cachalot* „glavata uljarka, vrsta kita”)

kopil „dete, klinja“

(nastalo od rumunske reči: *copii* „dete”)

nataşa „laka žena, prostitutka, fuksa”

(nastalo od ruskog ličnog imena: *Hamaua*)

bonsai „cigareta sa marihuanom, buksna”

(nastalo od japanske reči: *bonsai* „bonsai“)

5.3. Nesufiksalna tvorba

Nesufiksalna derivacija predstavlja tvorbeni proces nastanka novih reči promenom slobodnih morfema bez dodavanja nastavaka. Ovakav način tvorbe jednako je produktivan u turskom jeziku kao i derivacija, s tim što se novonastale reči javljaju kao složenice, skraćenice ili menjaju svoju kategoriju. Na osnovu toga, tvorbeni procesi koji ne zahtevaju dodavanje zavisnih morfema su: konverzija, skraćivanje i slivanje.

5.3.1. Konverzija

Konverzija predstavlja postupak nastanka novih jezičkih jedinica promenom kategorije reči bez ikakvih promena oblika reči. Za razliku od strukturalnih nastavaka, promena kategorije se javlja nezavisno od derivacije i prilikom nje se gubi originalno, a dobija novo značenje, neretko izvedeno metaforizacijom ili po sličnoj analogiji kao i kod reči od koje je nastala.

U žargonizaciji, kao i u normativnoj gramatici, konverzija je vrlo zastupljena. Kako je priroda jezika vrlo fleksibilna, postoje tri zastupljene kategorije konverzije: supstantiviranje, adjektivizacija i adverbijalizacija. K. Aykut koja se bavi izučavanjem ove tematike, u svojoj knjizi, govoreći o supstantiviranju ističe da: „Imenske reči mogu

postati prave imenice, onda kada prime sufikse karakteristične za imenice, a to su u turskom jeziku padežni nastavci i prisvojni sufiksi”.¹⁶⁶

Pored supstantiviranja, koje je najproširenije, turske lekseme mogu preuzeti i ulogu drugih kategorija reči u zavisnosti od toga na kojem mestu se nalaze ili na koju se reč odnose, kao na primer:

Kitapkolikten hediye var „Poklon od knjigoholičara“.

(U ovom primeru imenska reč *kitapkolik* „ljubitelj knjiga” upotrebljena je kao prava imenica primajući nastavke padežne rekcije).

ayna „dobro, fino, super”

(Imenica ayna „ogledalo” u žargonskom vokabularu proširila je svoje semantičko značenje, a pored toga ovaj žargonizam u isto vreme predstavlja primer procesa adverbijalizacije¹⁶⁷, odnosno adjektivizacije¹⁶⁸ u zavisnosti ispred koje vrste reči se nalazi).

Usturuplu konuş! „pričaj kako valja”!

(Data rečenica predstavlja primer adverbijalizacije pri čemu je pridev *usturuplu* „vešt, umešan” upotrebljen kao prilog pošto stoji ispred glagola).

Yani caka satmak, yani çalim atmak, yani afili davranmak „Znači kućoperiti se, znači duvati se, znači ponašati se bahato...”

(Još jedan primer adverbijalizacije jeste žargonska leksema *afili* „hvalisav, razmetljiv” koja je u osnovi pridevska, ali je u ovom primeru upotrebljena kao priloška reč).

*Bu g*tvereni, bunu da okumayacak, okusa da anlamayacaktır* „Ovaj dupedavac ovo neće ni pročitati, a čak i da pročita neće moći ni da razume“.

(Sledeća rečenica predstavlja primer poimeničene reči nastale od participa prezenta: *g*tveren* „dosl: onaj koji daje (svoju) guzicu” u značenju: p*der, d*pedavac“. Da je particip postao prava imenica govori činjenica da je stupio u genitivnu vezu kao drugi član primivši prisvojni sufiks, što je karakteristika isključivo imenica.)

¹⁶⁶ K. Aykut, *Kontrastiranje turskog i srpskog jezika*, str. 133.

¹⁶⁷ „Adverbijalizacija predstavlja proces pretvaranja drugih vrsta reči u priloge, odnosno priloške reči”. Cit. iz: *Ibid.*, str. 195.

¹⁶⁸ „Adjektivizacija predstavlja proces kada imenica prima ulogu prideva”. Cit. iz: *Ibid.*, str. 191.

5.3.2. Skraćivanje

Skraćivanje reči predstavlja vrlo produktivni nesufiksni način nastanka novih reči, posebno u nekonvencionalnom govoru i argotnom jeziku. Naročito je primetan kod mladih zbog težnje da se iskaz prenese većom brzinom, ali i zbog lakšeg pamćenja.

Kao što je već rečeno u prethodnim poglavljima, upotreba skraćivanja je u najvećoj meri zastupljena u jeziku žargona interneta, ali se takođe javlja i u drugim vidovima sociolingvističkog jezičkog vokabulara.

Skraćenice se mogu graditi na više načina, ali najzastupljenije su one nastale redukcijom poslednjeg dela leksema, odnosno apokopom. Ostale reči se mogu iskazati skraćivanjem sa glasovnim promenama, dodavanjem nekog derivacionog nastavka, ili potpunim sažimanjem jedinice gde samo jedno ili nekoliko slova bivaju nosioci značenja. Ovakva upotreba skraćenica proširena je u žargonu društvenih mreža i narkomanskom argotnom rečniku. Reči su obično nastale po modelu skraćenica iz stranih jezika, najčešće engleskog. Još jedna karakteristika skraćivanja jeste i spelovanje samo početnih slova reči, s tim da se koristi englesko spelovanje umesto turskog. Takvi primeri su:

ciz „beg, šmug, paljba; smrt”

(nastalo skraćivanjem žargonizma: *cizlam* „beg”)

dalya „budala, dileja”

(nastalo skraćivanjem uvredljive reči: *dalyarak* „budala”)

yugo „Jugoslavija, Juga”

(nastalo skraćivanjem srpsko-hrvatske reči: *Jugoslavija*)

malta „kružno zatvorsko dvorište, krug“

(nastalo skraćivanjem u vidu elipse od izraza: *malta taşı* „malteški kamen”)

caka „jakna, jaša”

(leskema nastala skraćivanjem i modifikacijom nastalo od francuske reči: *jaquette* „jakna”)

keleş „kalašnjikov, kalaš”

(leskema nastala skraćivanjem i modifikacijom od ruske reči: *калашников* „kalašnjikov, vrsta puške”)

hemšo „zemljak, zemo”

(leksema nastala skraćivanjem reči: *hemşehir* „zemljak” i dodavanjem tvorbenog nastavka: -o)

fašo „fašista”

(leksema nastala skraćivanjem reči preuzete iz francuskog jezika: *fasciste* „fašista” i dodavanjem tvorbenog nastavka: -o)

eşoleşek „magareći sin, magarčina“

(nastalo od izraza: *Eşek oğlu eşek* „magareći sin, magarčina”)

e, ex „ekstazi, eks, e”

(nastalo skraćivanjem engleske reči: *ecstasy* „ekstazi, vrsta narkotika”)

e „da“

(nastalo skraćivanjem reči: *evet* „da”)

eykey „batali, jbg”

(žargonizam dobijen prema engleskom spelovanju skraćenice *ak*: a*ina koyayım „u značenju: j*beš ga, batali“)

tv „transvestit, trandža“

(nastalo skraćivanjem francuske reči: *travesti* „transvestit”)

5.3.3. Slivanje

Specifičan vid manifestacije složenica, koji se prevashodno može naći u žargonskom govoru, jeste slivanje. Slivenice predstavljaju slivanje dveju reči u jednu, s tim što dolazi do redukcije slogova unutar jedne ili obe reči. Ovaj postupak predstavlja kombinaciju skraćivanja i kompozicije reči. Kako ne postoji tačno definisan način skraćivanja žargonske jedinice, on se odvija prema logici poznatoj samo njegovom stvaraoču, te ona kao takva biva usvojena.

Novonastale lekseme prevashodno prezentuju šaljivo i kreativno poigravanje rečima, pa ponekad mogu nositi i ironično značenje:

gerzek „budala, tarde, kreten”

(nastalo od reči: *geri* „pozadi, iza” i reči arapske etimologije: *zekali* „bistar, inteligentan”)

yokini „go, golać”

(nastalo od reči: *yok* „ne postoji, nema” i francuske reči: *bikini* „bikini”)

zilyoner „švorc, dekintos”

(nastalo od engleske reči: *zero* „nula” i francuske reči: *milyoner* „milijoner”)

beşiktaşk „u značenju: ljubav prema Beşiktašu”

(nastalo od reči: *Beşiktaş* „Beşiktaş, naziv turskog fudbalskog kluba” i reči *aşk* „ljubav”)

tabanvaya „pešačenje, guzni pogon”.

(leksema nastala od reči: *taban* „taban” i francuske pozajmljenice: *tramvay* „tramvaj”)

5.4. Kompozicija

Kompozicija ili stvaranje složenica predstavlja jedan od izuzetno produktivnih nesufiksálnih načina stvaranja novih reči kako u turskom standardnom tako i u žargonskom jeziku.

Složenice predstavljaju „reči koje se sastoje od ukalupljenih promenljivih glagola ili skraćenih grupa reči, reduplikacije, složenih glagola, padežnih rekcija, pridevskih i imenskih sintagmi koje čine jedan novi pojam”¹⁶⁹. Sve vrste reči mogu učestvovati u građenju ovakvih leksema, s tim što čine ukalupljenu grupu reči: preko imenskih, pridevskih i priloških sintagmi, do ukalupljenih supstantiviranih glagolskih formi. Neki od njih su:

çulgerme „kopile”

(dosl: „istežanje tkanine”)

çift dikiş „ponavljač, padač”

(dosl: „parni šav”)

üçkağıt „prevara, preheb, zajeb”

(dosl: „tri papira”)

şengül „homoseksualac; buljaš”

(dosl: „vesela ruža”)

¹⁶⁹*Türkçe Sözlük*, s. 358.

sig *sig* „vrlo polako, lagano, laganica”

(leksema nastala od reči grčkog porekla: *sig* „polako”)

ağaç olmak „u značenju: dugo čekati nekoga, pustiti korenje

(dosl: „postati drvo”)

binyediyüzonbeş „mito“

(leksema nastala po uličnom broju Centralne banke 1715)

tüydüken „žilet, sečivo, nož”

(dosl: „koji uklanja dlaku”)

Turkash „Turkaš, naziv za osobu koja se viđa na ulicama Turske i koja se oblači kao lik Aš iz crtane serije”

(nastalo spajanjem reči: *Türk* „Turčin” i ličnog imena *Ash* „Aš, ime lika iz crtane serije „Pokemon”)

ultraslan „naziv navijačke grupe sportskog kluba Galatasaraj”

(dosl: „ultra lav”)

Esmaratör Hanım „gospođa Esmarator, u šaljivom značenju Esma uništiteljka“

(leksema nastala od ličnog imena: *Esma* i naziva filma: *Terminatör* „Terminator”, upotrebljena kao nadimak dominante žene iz turske serije *İstanbulu Gelin*)

Složenice se u turskom jeziku u nekim slučajevima kao što su toponimi pišu spojeno, ali se mogu naći i kao odvojene. Ovo se može objasniti činjenicom da je problematika pisanja složenica u turskom pravopisu prisutna još od jezičke revolucije pa do danas. Pojedine reči su se pisale zajedno, a kasnije se prema novim pravilima pisale razdvojeno¹⁷⁰. Pored toga, nepoznavanje gramatike koje je prisutno među stanovništvom dovelo je i do masovno pogrešno prihvaćenih načina pisanja složenica.

Slična je situacija i u žargonskom govoru gde se ista jedinica može javiti u obe pisane varijante. Na primer: *ultra salak* / *ultrasalak* „budala, totalni debil”.

Problematika pisanja reči povlači za sobom još jednu komplikaciju. Naime, specifičan problem jeste i precizno definisanje distinkcije između idioma i složenica, jer se u turskom jeziku često mešaju ova dva termina¹⁷¹. Tako se u rečnicima mogu naći različita tumačenja iste jedinice. Primer za ovo je leksema *imamsuyu* „rakija”

¹⁷⁰Detaljnije o pravopisnoj problematici složenih reči vidi u: S. Ristić Bojanić, *op. cit.*, str. 92-94.

¹⁷¹M. Özkan, „Yapılış, Yazılış ve Kullanılışları Bakımından Birleşik Kelimeler”, *İlmî Araştırmalar*, 2/1996, s. 97.

(dosl: „imamova voda”). TDK rečnik¹⁷² ovu reč beleži kao složenicu napisanu spojeno, dok je u rečnicima Develioğlu i Aktunča ova reč zavedena kao sintagma, odnosno napisana odvojeno s tim da je Develioğlu kategoriše kao složenicu¹⁷³, a Aktunč kao frazeološki izraz¹⁷⁴. Ovakva pojava može se pripisati subjektivnom doživljaju leksikografa o tome da li će reč definisati kao složenicu ili kao idiom.

Posebnu kategoriju čine složenice koje su sastavljene od pozajmljenica adaptiranih u turskom jeziku. Ove reči pretežno predstavljaju prefikse u jeziku *davaoca* koje su se vremenom osamostalile i postale nezavisne morfeme. Tako adaptirane u jeziku *primaoca* učestvuju u kompoziciji, često prateći originalnu formu jedinice. Upotreba ovakvih pozajmljenica povećava se svakodnevno jer se kontakt sa drugim jezicima nesmetano ojačava. Takvi su primeri:

siberkuş „onaj koji provodi mnogo vremena za računarom, sajberkurajber“

(dosl: „sajber ptica”)

sibersalak „mnogo glupa osoba, glupson”

(dosl: „sajber budala”)

siüpermanyak „mnogo glupa osoba, ekstra glup”

(dosl: „super lud”)

megasalak „mnogo glupa osoba, mega budala”

(dosl: „mega glup”)

ex sevgili „bivši dečko/ devojka”

(dosl: „nekadašnji voljeni/ voljena”)

Najčešće složenice žargonskog vokabulara jesu one nastale spajanjem imenskih reči sa rečima *ağa* „gospodar, aga” ili *oğlu* „sin”, odnosno sa njegovim arhaičnim persijskim ekvivalentom *zade* „sin”. U književnom jeziku složenice sa ovim rečima nisu strane, te se može razumeti geneza nastanka žargonskih složenica sa rodbinskim terminima. Takav je primer leksema *zade* pomoću koje nastaju složenice kao što su: *teyzezade* „brat od tetke” ili *hemşirezade* „sestric”¹⁷⁵.

¹⁷² *Türkçe Sözlük*, s. 1181.

¹⁷³ F. Develioğlu, *op. cit.*, str. 97.

¹⁷⁴ H. Aktunç, *op. cit.*, str. 148.

¹⁷⁵ K. Aykut, S. Miljković: „Türkçede Akrabalık Adlarının Özellikleri”, *Hikmet*, Gostivar, Yıl: XIV, sayı 28, 2016/ 2, s. 12.

Što se tiče semantičke strane gore pomenutih imenica, prilikom stvaranja složenica one ne utiču u velikoj meri na promenu značenja osnovne reči sa kojom se spajaju, već predstavljaju samo estetski vid stvaranja novih jezičkih jedinica. Najveći broj kompozicija nastalih ovim putem nosi značenje negativnih karakteristika:

ahlatağa „budala, tupson”

(nastalo od žargonizma: *ahlat* „tikvan, budala”)

sapsaman ağası „budala, dunster”

(nastalo od reči: *saman* „slama”)

hıyarağa „budala, dijabola”

(nastalo od žargonizma: *hıyar* „budala”)

ayazağa „loše stanje ili stvar, gadno, švorc”

(nastalo od reči: *ayaz* „mraz”)

dübürzade „homoseksualac, buljošević”

(nastalo od reči arapskog porekla: *dübür* „pozadina, zadnja strana”)

kaşalotzade „budala, šabanović”

(nastalo od žargonizma portugalske etimologije: *kaşalot* „budala, šaban”)

U turskom jeziku, veliki broj prezimena¹⁷⁶ gradi se dodavanjem reči *oğlu* koja u srpskom jeziku odgovra nastavku *-ović* ili *-ić*. Na taj način, novonastali žargonizmi u turskom i u srpskom jeziku grade se tako da podsećaju na prezimena¹⁷⁷. Takvi primeri su:

eminoğlu „bogati jamac, garant”

(nastalo od reči arapskog porekla: *emin* „pouzdan, siguran, poverljiv”)

markacıoğlu „varalica, pokvarenjaković, makro, podvodač”

(nastalo od žargonizma: *markacı* „varalica; prostitutka; podvodadžika”)

¹⁷⁶ „U Turskoj zakon o prezimenima, donet 1934. godine, u okviru niza reformi preuzetih po osnivanju republike, po prvi put je obavezivao svaku porodicu da izabere neko od odgovarajućih prezimena koje će iskazivati njen identitet. Sva prihvatljiva prezimena morala su biti u skladu sa novim tendencijama ka modernizaciji, pa su većinom sastavljena od turskih reči i imena”. Cit iz: K. Ајкуг, „Специфичности турске антропонимије као израз узајамног деловања језика и културе“, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 39/1, Београд, 2010, стр. 306.

¹⁷⁷ U srpskom mladalačkom žargonu sreću se primeri nadimaka koji su nastali tako što se na ime osobe dodaje nastavak *-ović* tako da izgleda kao prezime. Primeri takvih nadimka jesu: *Olgović* (Olga), *Martinović* (Martina) i sl.

Složenice se obično manifestuju kao spajanje dveju ili više samostalnih reči. Posebnu vrstu kombinovanih reči čine one reči koje su nastale reduplikacijom. Udvajanje je karakteristično za stvaranje onomatopejskih reči i izraza, ali i za stvaranje novih reči, često metaforičkim putem. Treba naglasiti da su pojedine onomatopejske lekseme izmišljene reči koje nemaju motivnu reč ili bilo kakvu etimologijsku potporu, te se ne može dati dodatno pojašnjenje njihovog nastanka.

Reduplicirane složenice nastaju ponavljanjem reči, dok se kod manjeg broja složenica javljaju fonološke promene koje se ogledaju u promeni konsonanta u udvostručenom delu ili zameni vokala, preciznije u zameni neutralnih vokala labijalnim:

zavzav „siromah, jadan”

(nastalo od reči: *zavali* „jadan, siromašan“)

zirzir „poblesavio; prsnut”

(nastalo od onomatopejske reči: *zir* „neprekidni motorni šum”)

copcop „onomatopejska reč u značenju: privlačan muškarac, frajer”

(etimologija reči nepoznata)

fkfkk „onomatopejska reč u značenju: seksualni odnos”

(etimologija reči nepoznata)

jütziüt „pijan; nakićen”

(nastalo od žargonizma: *jüt* „pijan”)

laga luga etmek „onomatopejska reč u značenju: sakriti nešto; uštekati; lupati gluposti, pričati budalaštine”

(etimologija reči nepoznata)

fasa fiso „glupost, budalaština, fora”

(etimologija reči nepoznata)

5.5. Frazeologizmi

Lingvističke jedinice koje se sastoje od dve ili više samostalnih morfema, a pritom ne ulaze u okvir tradicionalnih složenica, kategorišu se kao frazemi ili idiomi. Poznati srpski lingvista Ž. Stanojčić ih definiše na sledeći način: „Frazeologizmi su ustaljene jezičke jedinice sastavljene od najmanje dve reči koje imaju jedno značenje.

Da bi skup reči, dakle, bio frazeološka jedinica u jeziku – frazeologizam (frazem), mora zadovoljiti tri zahteva: mora biti ustaljen, što znači da se mora upotrebljavati sa istim rasporedom delova koji čine skup; mora imati složenu strukturu, što znači da mora biti sastavljen od najmanje dve reči i mora imati značenje jedne reči¹⁷⁸.

Turski predstavlja jezik vrlo bogat idiomskim izrazima koji se koriste podjednako u kolokvijalnom, književnom, naučnom jeziku kao i u svim ostalim sferama jezika. Kako je već pomenuto, tačna granica između kompozicije i frazema nije definisana, te se ostavlja lingvistima da o tome donesu svoj krajnji sud.

Što se tiče značenja, ono je vrlo bitno za definiciju ovakvih izraza i prvenstveno se vezuje samo za određenu sintaksičku grupu. Time je i prepoznavanje idioma vrlo otežano, te zbog toga postoji veliki broj rečnika koji se bave isključivo frazeološkom problematikom¹⁷⁹. U pogledu značenja frazema, priznati turski lingvista O. Aksoy (*Ömer Asım Aksoy*) (1898-1993) ih deli na dve grupe: „Prvu grupu sačinjava najveći broj frazema čije značenje izlazi iz okvira osnovnog značenja reči koje formiraju frazeološke jedinice. (...) Drugu grupu čini manji broj frazema čije značenje ne izlazi iz semantičkog okvira¹⁸⁰. Ovo dovodi do zaključka da najveći broj reči koje čine idiom menja svoje osnovno značenje, ali da postoje i one koje, iako frazemi, zadržavaju svoje osnovno semantičko obeležje.

S druge strane, ne može se tvrditi da su svi idiomi nepromenljivi jer se može pojaviti više varijacija datog frazema, najčešće u glagolskom delu sintagme, s tim što su promene najčešće nastale sinonimnom logikom, te se morfeme zamenjuju sinonimima ili drugim leksemama istog ili sličnog značenja pri čemu ne dolazi do promene u samom značenju. Takvi primeri su glagoli:

gıcık kapmak/ atmak „nervirati, dosađivati, smarati“

(nastalo od reči: *gıcık* „golicanje, grebanje u grlu“)

¹⁷⁸ Ж. Станојчић, *op. cit.*, str. 278.

¹⁷⁹ Takvi rečnici su: Sinan, Ahmet Turan: *Türkçenin Deyim Varlığı* (Bogatstvo turske frazeologije) (2001); Saraçbaşı, Ertuğrul: *Örnekleleriyle Büyük Deyimler Sözlüğü I-II* (Veliki frazeološki rečnik sa primerima I-II) (2010); TDK: *Deyimler Sözlüğü* (Frazeološki rečnik) dostupan online; Parlatur, İsmail: *Deyimler Sözlüğü* (Frazeološki rečnik) (2007); Aksoy, Ömer Asım: *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü. II Deyimler Sözlüğü* (Rečnik poslovice i idioma. II Rečnik idioma) (1976); TDK: *Bölge Ağzlarında Atasözleri ve Deyimler I-II* (Poslovice i fraze u regionalnom dijalektu) (1971).

¹⁸⁰ Ö. A. Aksoy: *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü. II Deyimler Sözlüğü*, İstanbul, 1993, s. 18-19.

içeri düşmek/ gitmek „otići u zatvor, pasti”

(nastalo od priloga: *içeri* „unutra”)

palamarı koparmak/ çözmek / toplamak „pobeći, uhvatiti maglu”

(nastalo od reči grčkog porekla: *palamar* „palamar, uže”)

toriği çalıştırmak/ işletmek/ kullanmak „razmišljati, pokrenuti točkiće”

(nastalo od žargonizma: *torik* „glava, pamet, inteligencija”)

Kao i u slučaju sintakse, ni semantička fiksiranost nije definitivna. Naime, kako je već istaknuto da je turski jezik bogat homonimijom, ona se uočava i u žargonskim frazemima koji sadrže više od jednog značenja. Varijacije su često vrlo približne originalnom značenju i ogledaju se u manjim promenama koje se različito tumače u zavisnosti od situacije, što pokazuje fleksibilnost turske semantike. Takav je primer idiom *makas atmak* (dosl: baciti makaze) „skratiti (u razgovoru); cenzurisati (film, knjigu); uzeti veću svotu novca ili nejednako podeliti račun (u prevozu), ograditi se”.

Još jedan dokaz koliko je turski jezik bogat frazama jeste njegova sinonimija. Različiti pojmovi mogu biti obeleženi vrlo kreativnim, metaforičkim, a ponekad i ludičkim tvorevinama. Što je pojam konzervativniji i što se više odnosi na neku ilegalnu ili nemoralnu radnju, to je veći broj žargonskih frazeologizama. Takav je, na primer, pojam „piti alkohol” koji se u turskom jeziku obeležava frazemima poput: *akyazılı görmek, fırt çekmek, gagayı ıslatmak, istimini almak, kafayı çekmek, mazot almak, mideyi ateşlemek, papaz uçurmak, piyiz kaymak* i slično.

Na osnovu svega ovoga može se zaključiti da je glavna karakteristika frazeoloških izraza njihova značenjska i sintakstička fleksibilnost koja se ogleda u velikom broju sinonima i varijacija.

Frazeologizmi mogu vršiti funkciju svih rečeničnih članova i na osnovu sintaksičke strukture mogu se podeliti na sintagme, imensko-glagolske konstrukcije i rečenice.¹⁸¹

Sintagma predstavlja frazeme koji se obično grade od imenica ili prideva koji mogu stajati samostalno ili činiti jednu od genitivnih veza¹⁸²:

¹⁸¹M. Teodosijević, *Turski jezik u savremenoj komunikaciji*, Beograd, 2004, str. 161.

¹⁸²„U skladu sa preciznom i transparentnom sufiksacijom, kao i aglutinativnom strukturom turskog jezika, genitiv se gradi dodavanjem nastavka za genitiv na imenske reči. Nastavci za genitiv imenica su: *-(n)ın, -(n)in, -(n)ün, -(n)ün*. Fonema *n* se dodaje ukoliko se osnova reči završava vokalom. Specifičnost turskog genitiva ogleda se u postojanju posesivne konstrukcije nazvane „genitivna veza“. Prema tradicionalnim

alafranganın bebesi „neko nezreo; balavander, žutokljunac”

(dosl: „evropska beba”)

*altı okka t*şak* „neko vrlo hrabar i lud; m*da do kolena”

(dosl: „m*da od šest oka”)

madam avuç „masturbacija; Desanka Šakić”

(dosl: „gospođa dlan”)

cumartesi çocuğu „kopile; dete neznanog junaka”

(dosl: „subotnje dete”)

kafadan kontak „neko ko ne funkcioniše najbolje intelektualno, pregorela licna”

(dosl: „kratak spoj u glavi”)

lolo yapmak „zavaravati, farbati”

(dosl: „napraviti ludim”)

Frazeološke jedinice koje čine imensko-glagolske konstrukcije predstavljaju najbrojniji model stvaranja ovakvih izraza. Sastoje se iz glagolskog i imenskog dela koji čine imenske reči ili sintagme, pri čemu imenski deo može primiti prisvojne i padežne nastavke. Padežni nastavak može uticati, pored sintaksičke, i na semantičku strukturu izraza, premda ovo nije obavezno pravilo. Primeri imensko-glagolskih frazema jesu:

adres değiştirmek „umreti, promenti mesto boravka“

(dosl: „promeniti adresu”)

cam kırmak „slagati, uraditi nešto lažno, složiti priču”

(dosl: „slomiti staklo”)

deveye binmek „biti u narkozi usled konzumiranja narkotika/ alkohola, hvatati zmaja”

(dosl: „uzjahati kamilu”)

komaya sokmak „pretući, komirati”

(dosl: „dovesti u komatozno stanje”)

stranim gramatikama postoje tri genitivne veze, od kojih svaka na svoj način iskazuje odnos pripadnosti kao vezu dve imenice. To su određena, neodređena i besufiksna genitivna veza koje se spominju i pod drugim različitim nazivima zavisno od autora”. Cit. iz: K. Aykut, „Karakteristike turskog genitiva i njegovi ekvivalenti u srpskom jeziku“, *Zbornik konferencije Kulture i jezici u vremenu i prostoru*, 7, Novi Sad, 2018, str. 253-254.

ot yemek „konzimirati marihuanu, duvati travu”

(dosl: „jesti travu”)

Još jedna specifičnost turske frazeologije ogleda se i u frazemima koje čine rečenice. Celokupne sintaksičke tvorevine, koje su usled učestale upotrebe postale ukalupljene forme, tretiraju se kao frazemi upravo zbog svog jedinstvenog značenja koje je nastalo, ili figurativnom logikom ili potpunom promenom semantičke strukture:

ağzı dört köşe olmak „keziti se od uva do uva, jako se obradovati”

(dosl: „usta biti na četiri ugla”)

*akıl b*kuna karıştırmak* „jako se uplašiti, u*rati se”

(dosl: „pomešati mozak i g*vno”)

*g*tünün kilları diyapazon olmak* „osećati veliku hladnoću, smrznuti se kao pevaljka”

(dosl: „guzne dlake postati dijapazon”)

*her b*ka maydanoz olmak* „svuda se mešati, biti u svakoj čorbi mirođija”

(dosl: „biti u svakom g*vnetu peršun”)

*sap yiyip saman s*çmak* „pričati budalaštine, lupati ko maksim po diviziji“

(dosl: „pojesti stabljiku i i*rati slamu“)

Ono što se ne sme mešati sa frazeološkim rečenicama jesu poslovice, koje su jednako važna stavka u turskom vokabularu. Poslovice predstavljaju sažetu misao jednog naroda i prenose njegova moralna načela. Turski jezik je bogat poslovicama i njihova upotreba je zastupljena u svim jezičkim slojevima, uključujući i žargon.

Žargonski upotrebljene poslovice, iako neretko pune vulgarizama, ne menjaju svoje značenje. One nose poruku kojom se drugom licu skreće pažnja na značaj moralnih normi ustaljenih u jeziku i svesti naroda. Takvi su sledeći primeri:

*Her s*kim hıyar diyenin arkasından bir avuç tuzla koşmak.*

„u značenju: naivan, poverovati svakome“.

(dosl: „trčati sa solju u ruci za svakim koji kaže k*rac mi je kao krastavac”)

*Kılavuzu karga olanın burnu b*ktan kurtulmaz.*

„u značenju: ko sledi loš primer nadrljaće“.

(dosl: „onaj koji se vodi vranom predvodnicom ne vadi nos iz g*vana”)

*Arap yağı bol bulunca t*şaklarına sürermiş.*

„u značenju: neko ko ne ume da ceni ono što ima“.

(dosl: „Kada Arapin nađe mnogo nafte on je maže po m*dima”)

*El s*kiyle gerdeğe girilmez.*

„u značenju: raditi nešto na pogrešan način”.

(dosl: „Ne ulazi se u prvu bračnu noć sa tuđim k*rcem”)

*Halamin t*şakları olsaydı amcam olurdu.*

„u značenju: šta bi bilo kad bi bilo”.

(dosl: „Da mi je tetka imala m*da bila bi mi stric”)

6. ŽARGONSKA LEKSIKOLOGIJA

Leksikografija predstavlja granu lingvistike koja se bavi proučavanjem i sastavljanjem rečnika i kao takva se usko vezuje za oblast leksikologije. Definicije poznatih lingvista preciziraju da je: „leksikografija (praktična i teoretska) danas zasebna grana prvenstveno primenjene lingvistike, sa tradicionalno jakim naslanjanjem na leksikologiju, ali i sa novouspostavljenim vezama sa drugim oblastima naučnog i stručnog delovanja, te sa povratnim obogaćivanjem leksikologije“.¹⁸³

Leksikografija pored svoje osnovne primene u oblasti nauke o rečnicima, daje doprinos i u drugim poljima nauke pored lingvistike, što je pokazatelj da ona seže kroz mnogobrojne naučne oblasti, povezujući ih u jednu celinu. Rečnici predstavljaju zbirku sakupljenih reči dajući njihova tumačenja i upotrebne vrednosti, te zajedno sa drugim leksičkim kategorijama poput semantike, stilistike i etimologije obogaćuju jezik jednog naroda.

Leksikografija je usko povezana sa semantikom, zato što se prilikom tumačenja bilo u jednojezičnim, dvojezičnim ili višejezičnim rečnicima, navode i druga semantička značenja lekseme poput njenih sinonima, homonima i prevodnih ekvivalenata.

Stilistika je takođe vrlo važna u leksikografiji i najopštije se može odrediti kao istraživanje različitih mogućnosti izbora koje društvene grupe i pojedinci prave pri upotrebi jezika.

Etimologija, kao posebna kategorija leksike, prevashodno je zastupljena u etimološkim rečnicima, i vrlo je važna u distinkciji i razumevanju pojedinih reči koje su zabeležene i u drugim rečnicima. Na osnovu etimoloških podataka može se pratiti nastajanje i razvitak jedne lekseme tokom istorije, što može dodatno razjasniti logiku nastanka pojedinih leksičkih tvorevina.

U leksikografiji su zastupljene i druge grane lingvistike kao što su morfologija i tvorba reči, koje služe da pruže detaljnije informacije o leksemema i praćenju njihovog razvoja.

¹⁸³D. Šipka: *Osnovi leksikologije i srodnih disciplina*, Novi Sad, 2006, str. 159.

Uloga morfologije se prvenstveno ogleda u odeljku koji daje gramatičke informacije o markiranoj leksemi, pružajući precizne informacije o gramatičkoj kategoriji reči poput: vrste reči, njenom rodu, broju, gramatičkim specifičnostima i slično. Tvorbene karakteristike se prvenstveno naglašavaju obeležavanjem i definicijom tvorbenih nastavaka koji učestvuju u izgradnji novih jezičkih jedinica. Nažalost, tvorbene nastavke ne beleže svi rečnici, već samo pojedini, što se može smatrati jednim od nedostataka unutar leksikografije.

Pored navedenih nauka, leksikografija je povezana i sa drugim nelingvističkim disciplinama kao što su sociologija, odnosno sociolingvistika. Ova veza je posebno izražena u žargonskim rečnicima koji pružaju uvid u reči koje se vezuju za jednu socijalnu strukturu i njeno izražavanje.

6.1. Hronološki prikaz leksikografskih žargonskih dela

Prvi rečnik u kojem se mogu naći tragovi žargonizama jeste ujedno i prvi rečnik turskog jezika *Divanu Lugat-it Turk* Mahmuda Kašgarlija koji datira iz 11. veka.

Knjiga predstavlja rečnik turskog jezika napisan na arapskom sa ciljem da predstavi turski arapskom svetu. Ovo delo ne odnosi se samo na turski, već su u njemu zapisani dijalekti i izgovori reči iz drugih turskih jezika poput jezika Oguza, Kirgiza, Turkmena i Ujgura. Ujedno, ovo leksikografsko delo predstavlja i prvu gramatiku turskog jezika. Pored ovog, *Divan* sadrži i informacije koje su bitne za razumevanje života turskih plemena, a koje se nalaze u narodnom pesničkom stvaralaštvu, kao što su pesme o ljubavi, lovu, životu nomadskih plemena, prirodi i mnoge druge.¹⁸⁴

Pored svoje etnološke i lingvističke vrednosti, ovo delo je vredno i zbog specifičnih sociolingvističkih razloga, jer se u njemu nalaze reči iz vokabulara žargona¹⁸⁵.

Lingvista koji je među prvima skrenuo pažnju na postojanje ovakvih specifičnosti unutar rečnika za koji se verovalo da ne sadrži lekseme takvog tipa, jeste Hulki Aktunč koji je u čast Kašgarliju, kao prvom žargonisti, u svom kapitalnom delu izdvojio

¹⁸⁴F. Nametak, *Historija turske književnosti*, Sarajevo, 2013, str. 40.

¹⁸⁵F. Devellioğlu, *op. cit.*, str. 37.

nekoliko stranica u kojima je načinio izbor, dao transkripciju, prevod i objašnjenje pojedinih žargonizama iz *Divana*, a takvi primeri su¹⁸⁶:

ekelik „ženska nametljivost, drskost”

oynak „laka, razvratna žena”

taşaklığ „mudonja, hrabar, snažan”

yumrtga „jaja, testisi”

Nasuprot ovako vrednom otkriću na polju argotnog jezika, pojedini lingvisti se ne slažu sa Aktunčovom tvrdnjom i Kašgarlijev rečnik ne smatraju prvim žargonskim rečnikom, već kažu da: „za ove reči nije moguće sa sigurnošću reći da su žargonske, već je tačnije za njih reći da su narodne ili vulgarizmi”¹⁸⁷.

Istini za volju, moguće je prihvatiti da je ova tvrdnja tačna, pošto se ne može zasigurno reći da li su lekseme iz *Divana* produkt žargonskog govora ili ne, jer se ponekad ne može povući tačna granica između kolokvijalnog i žargonskog govora, već su oba u međusobnoj interakciji. To bi značilo da neke lekseme mogu spadati u isto vreme u oba govora pritom ne rušeći tu finu distinkciju koja ih odvaja.

Naše mišljenje je da se *Divan* ne može kategorisati kao rečnik žargona, pre svega jer nije jasno izdvojeno da li reči pripadaju određenoj socijalnoj grupaciji niti da li su lekseme koje navodi Aktunč pre svega deo narodnog govora pre nego žargonskog.

Sledeći u hronološkom redu jeste prvi pravi rečnik turskog žargona iz 1889/90. godine koji je sastavio A. Fikri¹⁸⁸ pod nazivom *Lügat-i Garibe* (*Rečnik čudnovatosti*) napisan na osmanlijskom jeziku.¹⁸⁹

Sa sociolingvističkog stanovišta u ovom delu primetan je napredak u sferi prihvatanja činjenice da postoji žargonski govor, što pokazuje da se u svesti nacije polako smanjuje odbojnost prema ovakvoj vrsti govora, ali ne i da je tenzija sasvim nestala. U ovom rečniku nisu zavedene mnoge žargonske reči, a uzrok tome ogleda se u težnji da se redukuje ono što je loše po društvo i njegov moralni kodeks. Pojedini turski lingvisti ukazuju da su se: „u turskom jeziku dugo vremena mešali pojmovi žargon i

¹⁸⁶H. Aktunç, *op. cit.*, str. 17-19.

¹⁸⁷G. Sağol, „Argo Sözlükleri”, *Türk Kültüründe Argo*, Haarlem, 2002, s. 74

¹⁸⁸ O leksikografu, njegovom životu i stvaralaštvu ne pružaju se detaljniji podaci. Čak nije poznato ni njegovo puno ime.

¹⁸⁹G. Sağol, *op. cit.*, str. 74.

psovka, i iz nekih razloga se držalo da su iste vrednosti. Fikri, koji je sproveo prva istraživanja na polju proučavanja žargona u turskom jeziku, neke žargonske reči nije uvrstio u svoj rad misleći da su suprotne moralu¹⁹⁰. Govoreći o sadržini rečnika G. Sağol (*Gülden Sağol*) (1963-) izdvojila je u uvodu da je A. Fikri naglasio da: „Ove reči koriste ljudi lakog morala i kicoši. U rečniku se nalaze isključivo one koje su poznate, dok se reči koje su suprotne uopštenim pravilima ponašanja ne beleže”¹⁹¹. Na osnovu izlaganja sastavljača rečnika može se zaključiti koliko je bilo negativnog stava prema žargonskom jeziku pošto je autor pojedine reči okarakterisao kao nemoralne.

Premda je ovo delo, za današnje poimanje, vrlo skromnog obima, njegova važnost prevazilazi te okvire, te ono predstavlja riznicu „nemoralnih“ reči¹⁹² koje su se koristile u tom vremenu, kao početnu tačku za analiziranje turskog sociolingvističkog jezičkog korpusa, njegovog razvoja i promena nastalih tokom vremena.

Za primer evolucije jedne lekseme i njenog žargonskog značenja tokom istorije uzećemo reč *efe* „hajduk, delija”¹⁹³ koji se kao argot javlja isključivo u rečniku A. Fikrija, čime se može smatrati da je njeno žargonsko značenje arhaično, premda se reč *efe* i dalje koristi u savremenom turskom jeziku kao dijalekat u značenju: „hajduk; stariji brat; delija, junak”. Pored toga, javlja se i kao antroponim, odnosno lično ime.

Ovaj žargonizam se spominje još u turskom narodnom pozorištu. K. Aykut navodi da: „Kao jedan od mnogobrojnih likova koji postoje u pozorištu senki *Karadoz* (Karagöz)¹⁹⁴ jeste i lik Pijanca (Sarhoş) i Kabadahije (Kabadayı) koji se javljaju pod različitim imenima Matiz (Matiz), Kulhanbeji (Külhanbeyi), Zejbek (Zeybek) i Efe (Efe). Karakteristika ovog lika je da koristi sleng i Karadoz ga zbog toga teško razume”¹⁹⁵. Na osnovu ovog se može pretpostaviti logika nastanka žargonizma *efe* sa takvim značenjem, po ugledu na lik iz pozorišne predstave.

¹⁹⁰ M. Çiftçi, „Argonun Niteliği ve Argoya Bakış Açımız”, *Türk Dünyası İncelemeleri*, 6 (2)/ 2006, s. 298.

¹⁹¹ G. Sağol, op. cit., str. 74.

¹⁹² Za razliku od budućih žargonskih leksikografskih radova ovo delo ne sadrži erotske ili vulgarne lekseme.

¹⁹³Kao izvor koji u sebi sadrži i *Rečnik čudnovatosti* koristili smo rečnik: F. Bingölçe, *Osmanlı Argosu Sözlüğü*, Ankara, 2011, s. 61.

¹⁹⁴ Vrlo popularno tursko pozorište jeste pozorište senki koje je poznato pod nazivom Karadoz, odnosno naziv je dobilo po glavnom liku. Likovi su pokretne lutke koje se nalaze iza platna dok ih glumci pomeraju i daju im glasove. Tematika je prevashodno humorističnog i satiričnog karaktera, predstavljajući običnog čoveka iz naroda u svakodnevnim situacijama, ali na komičan način, kao i njegovu interakciju sa drugim likovima koje predstavljaju određeni tip ličnosti.

¹⁹⁵ K. Aykut, *Turski folklor*, str. 72.

Pored toga *Efe* označava i ime junaka Egejske oblasti iz narodnih predanja. Ovaj junak borio se protiv nepravde i predvodio je svoju četvu, što bi u srpskoj kulturi bilo slično hajduku ili harambaši. I ovo može biti način tumačenja logike nastanka žargonske reči *efe*.

Nasuprot tome, argot *abullabut* „naivčina, ovca“¹⁹⁶ prošao je višestruku promenu tokom više od veka upotrebe, kao što je semantička promena „prostački, neotesani (muškarac)“¹⁹⁷ i fonoloških alternacija, a sa time i nastanak tripleta: *abullabut/ abulabut / ablavut*¹⁹⁸. Ova leksema se aktivno koristi i danas, kao u primeru:

Şu abullabut simitçi de nerde kaldı?

„I gde se dede taj neotesani đevrekđžija?“.

Na osnovu ovoga može se zaključiti da su pojedini žargonizmi koji su nastali gotovo vek ranije, prirodno, nestali iz upotrebe ili bili zamenjeni drugim sličnim rečima, ali i da se određeni broj zadržao do današnjeg dana u svom izvornom ili izmenjenom obliku. Ovo je dokaz koliko se argo infiltrirao u jezik i postao njegov neraskidiv deo. Pored toga, pojedine lekseme koje je A. Fikri klasifikovao kao žargonske, danas se koriste u savremenom jeziku sa istim značenjem, s tim da se ne obeležavaju kao žargonske. To može značiti da su one vremenom izgubile svoju argotnu konotaciju infiltrirajući se u književni, odnosno kolokvijalni govor, što govori o fleksibilnosti jezika.

Sledeći primeri ilustruju samo jedan fragment lingvističkog korpusa ovog dela¹⁹⁹:

bas „u značenju: gubi se“

(nastalo od glagola *basmak* „koraknuti, zgaziti“ upotrebljenom u drugom licu jednine imperativa: „nagazi“)

bey „siledžija, kabadahija“

(nastalo od reči: *bey* „gospodin; gospodar“)

feryat „beg, paljba, bežanija“

(nastalo od reči persijskog porekla: *feryat* „vapaj, jauk“)

¹⁹⁶ F. Bingölçe, *op. cit.*, str. 17.

¹⁹⁷ F. Develioğlu, *op. cit.*, str. 53.

¹⁹⁸ H. Aktunç, *op. cit.*, str. 28.

¹⁹⁹ Primeri preuzeti iz rečnika: F. Bingölçe, *op. cit.*

iyi etmek „od nečega napraviti nešto povoljno, opljačkati, oguliti”

(nastalo od glagola: *iyi etmek* „izlečiti; dobro uraditi”)

mariz „udaranje, tuča“

(nastalo od reči arapskog porekla: *mariz* „bolešljiv, slabunjav”)

Leksikografsko delo koje je proširilo interesovanje šire publike za postojanje žargonskog jezika jeste rad *Argo Lugati (Rečnik žargona)* koji je sastavio poznati turski piscac i žurnalista O. Dž. Kajgili (Osman Cemal Kaygılı)²⁰⁰. Ovo delo nije sastavljeno u formi tipičnog rečnika, već je objavljeno u nastavcima, tačnije u večernjim novostima *Haber*, tokom 1932. godine. Ono broji oko 3000 žargonskih reči i izraza i predstavlja piščevu tendenciju da prikaže folklorni aspekt turskog naroda i jezika. Celovito štampano izdanje od 160 stranica izlazi tek 2003. godine. Sačinio ga je T. Jildirim (Tahsin Yıldırım)²⁰¹ nakon autorove smrti. U štampanom rečniku sabrani su žargonizmi koje je Kajgili zaveo za svog života, kao i članak pod naslovom *Žargon kod nas (Bizde Argo)*²⁰².

Dž. Kajgili se bavio socijalnom književnošću. U njegovim književnim delima bili su zastupljeni obični ljudi i njihov svakodnevni život, kao i likovi koji su predstavljali pojedince sa društvene margine. Govoreći o stvaralaštvu Dž. Kajgija pojedini turski lingvisti ističu da je: „za svoje literarne radove birao, kao inspiraciju, kvartove koji nisu bili sastavni deo literature tadašnjeg doba, kao što su Halič, Aksaraj, Kumkapi, Kasimpaša, Balat, Ejup, Galata kao i socijalni život koji se tamo odvija, zatim mesta provoda poput kazina, kafana i čajdžinica, kao i likove ološa, noćnih ptica, ženskaroša, Roma“.²⁰³ Kako je inspiraciju tražio u realnom svetu, takav je bio i jezik koji je koristio u svojim delima koja odišu kolokvijalnim i žargonskim rečnikom²⁰⁴:

²⁰⁰Cemal Kaygılı (1890-1945) je bio turski pisac koji je pisao romane među kojima su: *Çingeneler* (Cigani) (1939), *Aygir Ayşe* (Gruba Ajše) (1944), *Bekri Mustafa* (Mustafa bekrija) (1944). Ostvario se i kao pisac bajki, pozorišnih komada, ali i u folklorno istraživačkom radu u koje spada i njegovo bavljenje žargonom.

²⁰¹T. Yıldırım (priredio): O. C. Kaygılı, *Argo Lugati*, İstanbul, 2003.

²⁰²Ovaj rad predstavlja dopunu za delo *İstanbul Argosu ve Halk Tabirleri* (İstanbulski žargon i narodni izrazi) Mehmeta Halita (Mehmet Halit) iz 1934. godine.

²⁰³M. Mangır, „Osman Cemal Kaygılı ve Argo Lugati“, *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 4/ 2011, str. 464.

²⁰⁴ Primeri preuzeti iz rada: M. Mangır, „Osman Cemal Kaygılı'nın Söz Varlığında Argo“, *Tübar*, XXX/ 2011, str. 243-246.

İstersen sana biraz maden vereyim de çek!

„Ako hoćeš, daću ti malo dopa pa zapali!“

Ne o, buna inanmadın mı moruk, yoksa beni mantar mı atıyor sandın?

„Ma šta je to, matori, pa zar si u to poverovao ili si mislio da te farbam?“

Ara sıra yapındırırım!

„Cugnem tako s vremena na vreme!“

Hiç canım dedi mesele pofyozmuş.

„Nikako lutka, reče, problem je bio smejurija.“

Kajgilijev *Rečnik žargona* čini vrlo važan deo turske kulture pošto predstavlja naučni prikaz o specifičnom jeziku koji počinje sve više da se javlja, ne samo na ulicama, već i u književnim delima. Pored toga, prisutno je sve veće interesovanje običnog sveta za ovu kulturološko-lingvističku parciju. Rečnik sadrži žargonizme koji su bili produktivni u periodu kada je nastao. Danas su pojedine reči nestale iz upotrebe, neke su se promenile, a pojedine su zadržale svoj originalni oblik i značenje²⁰⁵:

rahat döşeğine yatırmak „umreti, odapnuti“

(dosl: „položiti na odar“)

arabayı çekmek „grubo oterati, nestati, otpaliti“

(dosl: „vući kola“)

anzarot „rakija, radža“

(nastalo od reči arapskog porekla: *anzarot* „smola“)

istim „alkoholno piće, žestina“

(nastalo od engleske reči: *steam* „para“)

kafesçi „prevarant, probisvet“

(nastalo od derivata: *kafesçi* „izrađivač ili prodavac kaveza“)

Sledeći i možda najpoznatiji turski rečnik koji obrađuje tematiku argotnog jezika jeste *Turski žargon* koji je sastavio poznati turski intelektualac F. Develioglu. Prvo izdanje objavljeno je 1941. godine pod naslovom *Türk Argosu: Tarihçe ve Küçük Sözlük (Turski žargon: istorijat i mali rečnik)*. Kasnije je taj naslov skraćen i dobio je

²⁰⁵ Primeri preuzeti iz rada: *Ibid.*, str. 464-465

svoj oblik koji je i danas poznat. Do sada je imao šest izdanja koja se proširuju, a posljednje je štampano 1990. godine, što pokazuje koliko je velika potražnja za spoznajom i razumevanjem ovog jezika među turskom naučnom, ali i nenaučnom sredinom.

U odnosu na prethodne rečnike ovo delo je mnogo kompleksnije i obimnije, ima gotovo dvesta stranica, i takođe predstavlja pionirski poduhvat u domenu leksikografske žargonistike. Naime, prvi put se u rečniku daje uvod kao kraći prikaz sa objašnjenjem termina *žargon* u evropskim jezicima i u turskom. Uvod obuhvata vrlo detaljnu analizu argotnih reči, utvrđivanje njegovih karakteristika i daje na uvid analizu književnih dela koja sadrže žargonske primese. Ovakav naučni pristup nije primećen ni u jednom od prethodno pomenutih dela, te se zbog toga može doneti zaključak da uvodni deo rečnika predstavlja prvu naučnu analizu žargona u turskom jeziku.

Što se tiče same izrade rečnika, i ovde se mora naglasiti da je Develioglu postavio naučne osnove prema kojima će se dalje rukovoditi budući leksikografi. Pre izrade *Turskog žargona* uz leme, kao osnovne reči koja se objašnjavaju i definišu u rečniku, nisu stajala druga leksikografska obeležja do samog tumačenja žargona, dok se u ovom delu ta granica pomerila.

Lema stoji na levoj strani rečnika, zavedena je abecednim redom i nalazi se u svom osnovnom obliku, a to znači da su imenice date u nominativu, glagoli u infinitivu, što isto važi i za frazeološke jedinice.

Develioglu u rad uvodi gramatičke identifikacije kao što su gramatičke odrednice koje nose oznaku kategorije reči koja se javlja u vidu skraćenica koje stoje iza leme, kao i etimološku odrednicu svake reči, posebno ako su u pitanju složenice ili frazeološki izrazi, kako bi se bliže odredila data žargonska leksema:

efkar (Arapça, çoğul, isim: „arapski, množina, imenica“) „teške misli, tuga, patologija, bedak“

(nastalo od reči arapske etimologije: *efkâr* „misli, ideje“)

mortiyi çekmek (Fransızca, Türkçe, deyim: „francuski, turski, fraza“) „umreti, otegnuti papke“

(dosl: „vući, povući smrt“)

kazık marka (Türkçe, İtalyanca, birleşik, sıfat: „turski, italijanski, složenica, pridev“) „stvar ili mesto koje je mnogo skupo, papreno“

(dosl: „kolac marka“)

Treba podvući da podaci o tome iz kojeg jezika je preuzeta reč nisu uvek najpouzdaniji, te se ponekad moraju konsultovati i drugi etimološki rečnici. Takav primer je žargonizam *film* „atrakcija“ za koji se u ovom i fundamentalnom *TDK rečniku* daje oznaka da potiče iz francuskog, dok se u rečnicima Aktunča i Puskuluoglua beleži da je engleske etimologije²⁰⁶.

Pored gramatičkih identifikacija, prvi put se javljaju i klasifikatori koji se upotrebljavaju za detaljni prikaz stilske upotrebe leksema. Naime, unutar jednog žargona može postojati više supkategorija čija se klasifikacija vezuje za određenu socijalnu grupu. Klasifikatori su korisni za preciziranje reči, odnosno da prikažu da li se leksema upotrebljava u opštem žargonu ili u žargonu domena. U rečniku su obeležene samo dve kategorije: *öğrenci argosu* „učenički žargon“ i *şöför argosu* „šoferski žargon“. Neki od zanimljivih primera su:

majino hattı (Fransızca, Arapça, Türkçe, öğrenci argosu: „francuski, arapski, turski, učenički žargon“) „časovi kojih se učenici plaše“

(izraz nastao od: termina *Mažino linija* što je bila linija betonskih utvrđenja i vid odbrane u Francuskoj tokom Drugog svetskog rata)

leş yapmak (Farsça, Türkçe, deyim, şöför argosu: „persijski, turski, fraza, šoferski žargon“) „ubiti, olešiti, ucmekati“

(dosl: „načiniti leš“)

Nakon identifikacije daje se deo u kome stoji tumačenje date lekseme. Tumačenje se vrši opisnim definisanjem ili autor daje odgovarajuće sinonime iz književnog jezika, a ponekad se tumačenje javlja kao kombinacija definicije i sinonima. Kako je već pomenuta bogata homonimija i višeznačnost turskih reči, treba reći da pojedini žargonizmi mogu imati i više značenja, te se svako značenje beleži pod rednim brojem. U najvećem broju slučajeva značenja se ređaju u zavisnosti od upotrebe, s tim da prvo

²⁰⁶F. Develioğlu, *op. cit.*, str. 84, H. Aktunç, *op. cit.*, str. 113, A. Püsküllüoğlu, *op. cit.*, str 76, *Türkçe Sözlük*, s. 877.

značenje predstavlja primarno: *ekmek* „potrošiti, profučkati, spiskati; propustiti; odvojiti se od prijatelja zbog nekog interesa, eskivirati; udariti, lupiti, zakucati; trčati, leteti ili ostavljati iza sebe, pičiti”.

Pored toga, mogu se javiti i žargonski sinonimi za istu reč, što omogućava olakšani pregled i pretraživanje. Nakon objašnjenja leme, u zagradi se daju i sinonimi markirane lekseme, s tim da su pojedini sinonimi obeleženi brojem. Broj služi da se pokaže koje po redu značenje sinonima se poklapa sa značenjem markirane lekseme. Ova oznaka koristi se u svrhu lakšeg pretraživanja značenja u drugim leksemama. Ovakva inovacija predstavlja retkost u oblasti leksikografije, mada nije prihvaćena u ostalim žargonskim delima. Takav je primer:

fiyaka „razmetanje, puvanje, šepurenje“ (*afi, aka, fasarya², lolo*)

(nastalo od italijanske reči: *fiaccola* „baklja”)

fasarya „besmislica, glupost; „razmetanje, puvanje, šepurenje“

(nastalo od reči grčkog porekla: *fasarya* „besmislica, tričarija”)

Podaci o sintaksičkoj poziciji lekseme uključeni su u sastav ovog rečnika. Ovaj dodatak pruža bliže odrednice kako bi se reč bolje razumela ili upotrebila. Takav je primer padežna rekcija, preciziranje roda, podatak o tome da li se glagol odnosi na biće ili stvar, ali i dodatno objašnjenje kako je neka reč postala žargon i slično, kao u sledećim rečima:

dem „droga (koja se pije)“

kokoroz „ružan, neugledan, gadan (neko)“

asker „novac, lova“

(žargonizam nastao imitirajući francusku leksemu *soldat* „vojnika”, koja se u žargonu upotrebljava u značenju: „novac, lova”)

Primeri predstavljaju sastavni deo rečnika i imaju vrlo značajnu ulogu jer predstavljaju dokaz postojanja lekseme. Pored toga, ponekad mogu služiti i umesto definicije da što približnije opišu žargonizam ukoliko postoje nejasna ili nedovoljno precizna tumačenja. Ovo leksikografsko delo je vrlo bogato primerima. Autor je za

gotovo svaku reč pružio odgovarajući primer, međutim, primeri nisu citirani pa se ne može sa sigurnošću reći da li su preuzeti iz nekog dela ili predstavljaju autorova zapažanja i lični doprinos razvoju žargonske leksikografije. Neki od njih su:

Dün akşam gene iki evlek bayıldık.

„Sinoć smo ponovo pukli 20 lira“.

Herifin gevezeliği hep gırgırına.

„Mangupovo brbljanje tek da bi se nešto reklo“.

Ham hum şaralopla vakit geçiriyor.

„Zanima se glupostima“.

Na kraju rečnika dat je indeks u kojem su abecednim redom zavedene lekseme iz književnog jezika i dati njihovi žargonski ekvivalenti. Tako se ovo delo može smatrati dvosmernim rečnikom. Na taj način, rečnik pored žargonskih pojašnjenja pruža i žargonske sinonime za reči iz književnog jezika kako bi čitaocu bila olakšana pretraga. Ovakav indeks pojmova se prvi put može videti u ovom delu, ali i u ponekim rečnicima koji će doći nakon njega.

Na osnovu svega navedenog može se zaključiti da je *Turski žargon* prvi pravi rečnik žargona čija je izrada potkrepljena lingvističkom analizom, imajući u vidu da to nije bio slučaj sa prethodnim rečnicima žargona. Develioglu je pri izradi svog dela zauzeo objektivni stav i sastavio rečnik koji pruža krucijalne podatke o ovom specifičnom govoru.

Kolika je važnost ovog pionirskog rada vidi se iz činjenice da on predstavlja polazište i izvornu literaturu na koju se pozivaju mnogobrojni radovi koji se bave ovom problematikom, bilo da su to rečnici, naučni članci turskih ili stranih autora, doktorske teze ili, pak, diplomski i maturski radovi.

Poređenja radi, *Argo Lugatçesi (Glosar žargona)* S. Šimšeka (Seyfettin Şimşek)²⁰⁷ predstavlja deo dvodelne knjige čiji je pravi naziv *Mecaz ve Argo Lugatçesi (Glosar metaforičkih izraza i žargona)* iz 1958. godine. U predgovoru autor objašnjava razlog sastavljanja ovog glosara i kaže: „Žargon se može čuti svakodnevno na javnim

²⁰⁷ Ahmet Seyfettin Şimşek bio je turski pisac koji je iza sebe ostavio nekoliko dela poput: *Mensucat Öyküleri* (Priče o tkaninama) (1973), *Mensucat Folkloru* (Folklor o tkaninama) (1969), *Mecaz ve Argo Lugatçesi* (Glosar metaforičkih izraza i žargona) (1958).

mestima poput parka, na brodu, duž tramvajskih stanica, u hotelima, bioskopima, kafićima i slično. Sačinio sam ovaj mali glosar istražujući (izuzev vulgarnog žargona) ekvivalente žargonskih izraza čiju većinu značenja nismo mogli da razumemo“.²⁰⁸

Na osnovu predgovora može se zaključiti da se stigma vezana za žargon kao sredstvo komunikacije marginalnog društva do neke tačke izgubila i da se sredinom 20. veka upotreba ovakvog jezika može čuti u svakodnevnoj komunikaciji. Naglašavamo da ovaj glosar ne pruža novija saznanja, niti autorovo viđenje razvoja žargonskog jezika. Osim glosara, autor nije pružio druge lingvističke informacije vezane za ovaj specifični govor.

Ovaj glosar, koji sadrži 19 stranica, ima potpuno drugačiji pristup izučavanju argotnog jezika u odnosu na rečnik *Turskog žargona*. Još jedna razlika je vrlo uočljiva, a to je broj definisanih leksema. Pored toga, glosar ne sadrži veliki broj leksikografskih odrednica, već poput prvih rečnika pruža samo markiranu leksemu i njeno tumačenje. Pozitivna strana ovog glosara jesu njegovi primeri koje je autor čuo i zabeležio iz svoje okoline. Važnost ovog dela ogleda se u tome što autor nije za primere koristio književne izvore već živ jezik, što je najbolji pokazatelj koliko su pojedine reči bile aktuelne u datom trenutku.

Rečnik je sačinjen od lema koje su poređane abecednim redom i stoje u svom osnovnom obliku, s tim da su zavedene bez gramatičke identifikacije.

Prilikom tumačenja leme nedostatak se uočava u stilskim klasifikatorima, pošto autor ređe pruža informacije o stilskoj upotrebi. Slična je situacija i sa sinonimima jer se oni nalaze tek u tragovima, što se može smatrati velikim nedostatkom po bogatstvo leksikona. Razlog ovog nedostatka može se objasniti činjenicom da je rečnik sveden samo na najfrekventnije lekseme te na taj način ne može pružiti više sinonima.

Kao primer za to može se uzeti leksema *tereyaği* „budala, duduk“²⁰⁹ za koju Šimšek ne daje nikakav sinonim premda u istom glosaru postoji veliki broj žargonskih izraza za reč „budala“, dok se Develioğluovom rečniku za istu leksemu *tereyaği* navodi mnogo više sinonima: *abullabut, andavallı, angut, armut, aval, ayranağızlı, bangoboz, cacıklık, denyo, düdükmakarnası, gebeş, gebeşaki, hafız, halalım, hurt, hışır, hıyar, kereste, keş, koroydo, mayın, pangodoz, pilaki, saloz, yanbolu*²¹⁰.

²⁰⁸S. Şimşek, *op. cit.*, str. 3.

²⁰⁹*Ibid.*, str. 16.

²¹⁰F. Develioğlu, *op. cit.*, str. 146.

S druge strane, pristup sistemu definicija se u potpunosti razlikuje od onog koji je primenio Develioglu. Naime, semantička značenja markirane lekseme se ne nabrajaju i ne nose nikakvu oznaku, već svaka reč ima jedno značenje. Ista ta leksema se ponavlja odmah zatim ispod prethodne lekseme i navodi se njeno drugo značenje. Nejasan je razlog ovakvog načina definisanja pošto se u tako malom rečniku javlja nepotrebna reduplikacija. To je jasno vidljivo u sledećem primeru:

çakmak „utrapiti lažan novac mehandžiji“

çakmak „lupiti, udariti, žvajznuti“

çakmak „pasti na ispitu“

(nastalo od glagola: *çakmak* „zakucati; učvrstiti; privezati“)

Ono što je uočeno u ovom delu jeste njegova nepotrebna manjkavost u pojedinim segmentima, ali je potrebno istaći da ovaj rečnik ima i svoje prednosti. Tako, na primer, gotovo svaka žargonska reč je potkrepljena primerom upotrebe, s tim da su rečenice vrlo jednostavne i efikasne. Zahvaljujući tim primerima autor daje dodatno objašnjenje o značenju leksema, a samim tim olakšava njihovo razumevanje.

Kako je glosar nastao gotovo trideset godina nakon rečnika F. Develioglua, prirodno je da se žargonski jezik menjao u tom periodu. Može se zaključiti da je Šimšek svojim radom dodatno obogatio turski žargon i pribeležio nove ili dopunio novim značenjima stare reči. Na primer:

camekan „naočari, cvidže, cvaje“

(nastalo od reči persijskog porekla: *camekân* „izlog, vitrina“)

caddeyi tutmak „pokupiti se i otići, uhvatiti džadu“

(dosl: „držati džadu“)

ceviz „devojka, cura, cava“

(nastalo od reči arapskog porekla: *ceviz* „orah“)

gitmek „imati seksualni odnos, raditi ono“

(nastalo od glagola: *gitmek* „ići, otići“)

marsık „crnac, uglješa“

(nastalo od reči: *marsık* „ćumur, ugalj“)

makınayı bozmak „pokvariti creva“

(dosl: „pokvariti mašinu“)

omuzdaş „prijatelj, pajtos, ortak“

(nastalo od reči: *omuzdaş* „saučesnik“)

temizlemek „ubiti, ucmehati, počistiti“

(nastalo od glagola: *temizlemek* „čistiti, pospremiti“)

zoka „zamka, podvala, navlakuša“

(nastalo od reči grčkog porekla: *zoka* „udica za krupnu ribu“)

Pored predstavljenih leksikografskih dela, postoji još veliki broj turskih rečnika koji su se bavili žargonskom tematikom i njenim razvojem tokom istorije i objavljeni su u vidu štampanih dela kao poglavlje u knjizi ili kao članak. Oni predstavljaju neizostavni deo jezičke parcije i njihova uloga i doprinos proučavanju i razumevanju argotnog jezika su više nego dragoceni. U žargonskim okvirima, oni ne predstavljaju opšta već specijalizovana dela koja se bave proučavanjem specifičnog segmenta ili kategorije žargona.

Kako je nemoguće navesti sve ove radove, daćemo kratak prikaz pojedinih, koji su najpoznatiji u turskoj lingvistici.

Jedan duhoviti rečnik s kraja 19. veka sastavio je A. Bej (Âlî Bey)²¹¹ pod nazivom *Lehçetü'l Hakâyık* (*Rečnik istinitosti*) koji se najpre objavljivao u časopisu *Dolmuş* od 1957. do 1958. godine²¹², a kasnije je doživeo svoje prvo štampano izdanje 1897. godine. Ovo delo ima više izdanja, pri čemu se u svakom narednom broj leksema povećava, tako da je u odnosu na prvo izdanje koje je sadržalo svega 40 jedinica, drugo izdanje iz 1899. godine sadržalo 350, a treće iz 1910. čak 365 jedinica²¹³.

Delo obiluje humorom, dovitljivim igrama rečima, aforizmima i napisano je u formi rečnika koji obrađuje reči iz svakodnevnog jezika za koje autor daje specifična, vrlo često ironična objašnjenja koja predstavljaju satiru i prikaz realnosti jednog

²¹¹ Âlî Bey (1846-1899) bio je turski humoristični pisac koji je u tanzimatskom periodu objavljivao pozorišne komade, adaptacije, kratke price. Smatra se pioninom razumevanja nove vrste humora. Iza sebe je ostavio dela: *Geveze Berber* (Blebetavi berber) (1873), *Seyahat Jurnalı* (Žurnal putovanja) (1897), *Letafet* (Šarm) (1897) i druge.

²¹²T. Yıldırım, *Lehçetü'l Hakâyık'ta Mizah Söylemi*, Ankara, 2006, s. 3. Rad dostupan na internet adresi: <http://www.thesis.bilkent.edu.tr/0003144.pdf>

²¹³*Ibid.*, str.5.

perioda. A. Bej je u ovom delu u isto vreme ismevao i kritikovao osmanlijsku državu i ljudsku svest. Neki primeri iz ovog rečnika sa originalnim i šaljivim objašnjenjima su²¹⁴:

alim „onaj koji zna da ništa ne zna“

(nastalo od reči arapskog porekla: *alim* „naučnik, učenjak“)

falci „neko ko nam priča ono što želimo da čujemo“

(nastalo od reči: *falci* „gatar“)

piç „dete koje je prirodno došlo na svet“

(nastalo od reči persijskog porekla: *piç* „kopile“)

şemsiye „kao prijateljstvo, ne možeš ga naći kad prigusti“

(nastalo od reči arapskog porekla: *şemsiye* „kišobran“)

şeytan „verni prijatelj žena“

(nastalo od reči arapskog porekla: *şeytan* „šejtan, đavo“)

türbe „porodična komoda“

(nastalo od reči arapskog porekla: *türbe* „turbe, grobnica“)

Sledeća dela predstavljaju specifičnost unutar žargonske leksikografije pošto proučavaju žargonske reči koje se upotrebljavaju na određenom geografskom području.

Takvo delo jeste rečnik M. H. Bajrija (Mehmet Halit Bayrı)²¹⁵ *İstanbul Argosu ve Halk Tabirleri (Istanbulski žargon i narodni izrazi)* iz 1934. godine. Ovo delo usko obuhvata žargon i vezuje ga za specifičan geografski prostor, odnosno za Istanbul i njegove kvartove u kojima se koristio. Halit je u svom obimnom delu obradio preko 2000 reči i frazeoloških jedinica iz argotnog jezika. Materijal za svoj rečnik crpeo je iz poznatih istanbulskih četvrti kao što su Jedikule (Yedikule), Samatja (Samatya), Aksaraj

²¹⁴ Primeri preuzeti iz rada: T. Yıldırım, *Lehçetü'l Hakayık'ta Mizah Söylemi*, Ankara, 2006

²¹⁵ Mehmet Halit Bayrı (1896-1958) je bio etnolog koji se bavio prikupljanjem i proučavanjem narodne književnosti i folklornih podataka. Svoje radove objavljivao je u poznatim turskim časopisima i time doprineo razvoju turskog folklora. U njegova najpoznatija dela spadaju: *Cumhuriyet Devrinde Halk Bilgisi Hareketleri* (Folklorni pokreti u Republikanskom periodu) (1933), *Halk Âdetleri ve İnanmaları* (Narodni običaji i verovanja) (1939), *İstanbul Folkloru* (Istanbulski folklor) (1947), *XIX. Yüzyıl Halk Şiiri* (Narodna poezija 19. veka) (1956), *XIX. Yüzyıl Halk Şairleri* (Narodni pesnici 19. veka) (1957).

(Aksaray), Jenikapi (Yenikapi), Kumkapi (Kumkapı), Galata (Galata), Tophane (Tophane)²¹⁶.

Sledeće delo jeste rečnik koji obrađuje sličnu tematiku, a to je *Beyoğlu: Kısa Geçmişi, Argosu (Bejoglu: kratak istorijat i njegov žargon)* koje je sačinio O. Kaptan (Özdemir Kaptan) 1988. godine²¹⁷. Delo se bavi proučavanjem žargona usko vezanih za kvart Bejoglu u Istanbulu. Pored toga ono pruža i kraći pregled istorije ove četvrti, a zatim i rečnik u kojem su navedene žargonske reči koje su vezane za specifičan vid izražavanja ovog dela Istanbula. Među njima možemo izdvojiti sledeće²¹⁸:

düziko „rakija, radža“

(nastalo od reči grčkog porekla: *düziko* „rakija“)

kalantor „bogataš, parajlija, puvalo“

(nastalo od italijanske reči: *galantuomo* „gospodin“)

figüran „nebitna osoba, nikogović“

(nastalo od francuske reči: *figurant* „dodatak, statista“)

Još jedan rečnik žargona koji zavređuje našu pažnju sastavio je istaknuti turski lingvista A. Džaferoglu (Ahmet Caferoğlu)²¹⁹ pod nazivom *Anadolu Ağızlarından Toplamalar (Zbirka anadolskih dijalekata)* 1944. godine. Ono što ovaj rečnik čini specifičnim jeste to što je autor uvrstio i žargonski vokabular određene socijalne grupe, što do tada nije bio slučaj. Dijalektološki rečnik koji pored dijalekata iz oblasti: Kastamonu (Kastamonu), Çankiri (Çankırı), Çorum (Çorum) i Nigde (Niğde) obrađuje i dve tematike: *Kalaycı Argosu (Žargon kalajdžija)* i *Geygelli Yörüklerinin Gizli Dili (Tajni jezik đevđelijskih Juruka)*. Rečnici su vrlo malog obima i sastoje se od nekoliko stranica što znači da je u njima obrađen mali broj reči, što ni u kom slučaju ne umanjuje njihovu vrednost.

²¹⁶A. Emeksiz, „İstanbul Halk Edebiyatıyla İlgili Kitaplar İçin Açıklamalı bir Bibliyografya Denemesi (1928-1998)“, *İstanbul Araştırmaları*, 5/1998, s. 227.

²¹⁷Rečnik je doživeo nekoliko izdanja: 2. izdanje 1989, 3. izdanje 1992. i 4. dopunjeno izdanje 1998. godine.

²¹⁸Primeri preuzeti iz rada: G. Sağol, op. cit., str. 84.

²¹⁹Ahmet Caferoğlu (1899-1975) je bio poznati turski lingvista i univerzitetski profesor koji se bavio izučavanjem istorije turskog jezika kao i proučavanjem dijalekata. Iza sebe je ostavio dela poput: *İlk Türk Dilcisi Kaşgarlı Mahmut* (Prvi turski lingvista Mahmud Kaşgarli) (1938), *Türk Dili Tarihi* (Istorija turskog jezika) (1958-1964), *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü* (Rečnik staroujgurskog turskog jezika) (1968).

Kalajdžije su se bavile danas već zaboravljenim zanatom, opravkom i kalajisanjem posuđa od bakra. Nekada je to bio vrlo tražen posao te je bio veliki broj kalajdžija. Ove zanatlije stvorile su svoj specifičan jezik koji je A. Džaferoglu zabaležio u svom rečniku. *Žargon kalajdžija* se sastoji od reči koje potiču iz argotskog jezika kalajdžija iz oblasti Burdur (Burdur) i Mugla (Muğla). Primeri takvih žargonskih reči i izraza su:

yanbolu „policajac“

bahar „duvan, duvankesa“

palle „bakarna posuda“

kemer işi „lûk“

ovanmak „doći, otići“

Primer u rečenici:

Şu yıkımı ovdacağım.

„Uzeću tu lepu“.

Juruci (*Yörüük*) predstavljaju etničku grupu turkmenskog nomadskog plemena koje je nastanjeno na teritoriji Turske, ali i na Balkanskom poluostrvu. Sa raspadom Osmanlijskog carstva ostali su naseljeni pretežno u planinskim delovima. Ovaj narod, prvenstveno na teritoriji Balkana, živi izolovanim načinom života, što znači da retko silazi u naseljena mesta i ne meša se sa lokalnim stanovništvom. Ovakav način života doveo je do toga da su sačuvali svoj kulturni identitet, svoje običaje i svoj jezik.

Džaferoglu je u poglavlju *Tajni jezik devđelijskih Juruka* sačinio manji rečnik koji obuhvata reči koje koriste Juruci naseljeni u oblasti Devđelije u Makedoniji.

Nužno je spomenuti i rečnik novije generacije koji obuhvata aktivne i najproduktivnije žargonizme, a to je *Türkçenin Argo Sözlüğü (Rečnik žargona turskog jezika)* A. Puskuluoglua. Jednako kvalitetno kao i Develioğluov *Turski žargon*, delo u uvodnom delu sadrži kraću prezentaciju o značenju žargona, a zatim pruža vokabular žargonskih reči i izraza.

Rečnik se sastoji iz precizno objašnjenih lema koje sadrže gramatičke i etimološke odrednice, klasifikatore, kao i primere koje je autor crpeo iz svakodnevnog

jezika. Pored toga, sreću se i odrednice poput fonoloških dubleta, kakve nisu zavedene u Develiogluovom rečniku. Neki primeri žargonizama koje je obradio Puskuluoglu jesu:

kafa boş „stanje bez narkotika kod narkomana, kriza“

(dosl: „glava je prazna“)

*g*tü yere yakın* „nizak čovek“

(dosl: „d*pe blizu zemlje“)

deve „budala, konj“

(nastalo od reči: *deve* „kamila“)

nokta „dete, klinja“

(nastalo od reči arapskog porekla: *nokta* „tačka“)

pasaportunu almak „biti otpušten, dobiti šut kartu“

(dosl: „dobiti pasoš“)

otelci „lopov koji krade samo po hotelima“

(nastalo od francuske reči: *hôtel* „hotel“ i tvorbenog nastavka: *-ci*)

yarım porsiyon „neko majušan, sitan“

(dosl: „pola porcije“)

6.2. Klasifikacija rečnika žargona

U zavisnosti od toga u kojoj meri i koju vrstu žargonskih reči obrađuju, rečnici se mogu podeliti na:

- opšte rečnike
- specijalizovane rečnike
- usko specijalizovane rečnike

6.2.1. Opšti rečnici

Opšti rečnici obrađuju najveći deo leksičkog fonda jezika. Najpoznatiji i najobimniji opšti rečnik turskog jezika je *TDK rečnik* u čijem sačinjavanju su

učestvovali vodeći turski lingvisti. Prvo izdanje ovog rečnika štampano je 1945. godine, a poslednje, jedanaesto izdanje, *TDK* društvo izdalo je 2011. godine²²⁰. Ovaj rečnik, prateći razvoj jezika, svakim sledećim izdanjem postaje bogatiji za nove reči, termine i fraze.

U rečniku su obrađene produktivne i arhaične reči, kao i reči iz književnog, kolokvijalnog i narodnog govora, zatim dijalekti i pozajmljenice, kao i termini određenih profesionalnih sfera. Pored toga, vokabular obrađuje i žargonske reči i izraze.

Kako se opšti rečnik bavi sveobuhvatno leksikom jednog jezika, ne može se reći da se posebna pažnja posvetila argotičnom jeziku. Premda se veliki broj žargonskih reči može pronaći u *TDK rečniku*, one predstavljaju samo mali deo celokupnog žargonskog vokabulara i obuhvataju najproduktivnije žargonske reči koje su jednim delom pronašle svoje mesto u književnom i svakodnevnom govoru i odvojile se od tajnog jezika.

Kao i kod svakog vokabulara, *TDK rečnik* sadrži leme koje se nalaze u svom osnovnom obliku i poredane su abecednim redom, s leve strane, dok su tumačenja na desnoj. Lekseme argotičnog značenja obeležene su klasifikatorom *argo* „žargon“, dok se njegovo mesto razlikuje u zavisnosti od toga da li se radi o žargonizmu ili ne. Ukoliko se radi o pravoj žargonskoj reči, odrednica *argo* nalazi se odmah iza leme. Ukoliko je to leksema koja pored svog osnovnog može da sadrži i žargonsko značenje, onda se odrednica *argo* nalazi samo iza tog žargonskog tumačenja date leme. Takvi su sledeći primeri:

dubaracı „spletkar, mufljuz, mutivoda“

(nastalo od reči: *dubara* „rupla dva (u igri tavlje)“)

fertik „u značenju: beži, pali, kidaj“

(nastalo od nemačke reči: *fertig* „spreman“)

torpillemek „torpedovati; ponavljati, roknuti razred“

(nastalo od francuske reči: *torpille* „torpedo“)

aşırmak „prebaciti; ukrasti, maznuti, drpiti; izbeći; napraviti plagijat“

(nastalo od glagola: *aşırmak* „prebaciti; ukrasti, maznuti, drpiti; izbeći; napraviti plagijat“)

²²⁰Ostala izdanja su iz: 1955, 1959, 1966, 1969, 1974, 1983, 1988, 1998 i 2005. godine.

delik „rupa, otvor; uzak, mali; mala životinjska jazbina; neko ko je poludeo; zatvor, rupa“

(nastalo od reči: *delik* „rupa, otvor; uzak, mali; mala životinjska jazbina; neko ko je poludeo; zatvor, rupa“)

ineklemek „naporno učiti, štrebati“

(nastalo od žargonske reči: *inek* „bubalica, štreber“)

Treba istaći da osim oznake *argo*, rečnik ne poseduje drugi klasifikator koji bi bliže odredio socijalnu supkulturu koja ga koristi, kao što je to uradio Develioglu, što se može smatrati jednim od nedostataka rečnika. S druge strane, pojedine reči nose i klasifikatore kao: *mecaz* „figurativno“, *alay* „ironično“, *şaka* „šaljivo“, te takve reči pored svog osnovnog mogu imati i preneseno značenje, što je jedna od karakteristika žargonskih reči.

Premda je u *TDK rečniku* klasifikacija vrlo precizna, primetna je jedna nedoslednost prilikom komparacije žargonskih reči unutar ovog i drugih rečnika žargona. Naime, u rečnicima žargona navedene su lekseme koje se karakterišu kao žargon, dok za iste lekseme *TDK rečnik* pruža drugu klasifikaciju.

Tako, na primer, leksemu *şopar* „Ciganče“ Aktunč u svom rečniku beleži kao žargonsku reč, dok je *TDK rečnik* beleži kao deo narodnog govora (*halk ağzında*). Reč *vizildamak* „gundati, mrmljati“ u Develiogluovom rečniku klasifikuje se kao žargon dok se u *TDK rečniku* isto značenje klasifikuje kao figurativno. Slična je situacija i sa žargonom *makarnacı* „Italijan, žabar“ koja se može naći u *Velikom turskom žargonskom rečniku*, dok *TDK rečnik* beleži značenje ove reči kao šaljivi naziv za Italijana, ali je ne klasifikuje kao žargon.

Gramatička identifikacija je prisutna u vokabularu, s tim što se ne može reći da je detaljno obrađena. Uz leksemu stoji samo njeno gramatičko značenje u vidu skraćenice, pri čemu složenice i fraze nisu odvojene niti označene odgovarajućim oznakama, već se navode unutar leksikografskog tumačenja jedne leme. Tako, na primer, uz lemu *delik* „zatvor, rupa“ u njenom tumačenju pružaju se i njeni žargonski izrazi *delik eğirmek* „otići u zatvor, biti uhapšen“ i *deliğe tıkmak* „uhapsiti“. Slična je situacija sa žargonizmom *saraka* „rugaње, sprdnja“, koji gradi nove reči *saraka etmek* „ismevati,

sprdati“ i (*birini*) *sarakaya almak* „ismevati koga, sprdati“, s tim da samo poslednji izraz sadrži gramatičku identifikaciju.

U *TDK rečniku* pored etimološke oznake prisutno je i davanje izvorne reči u njenom originalnom obliku, što se nije bio slučaj u prethodnim leksikografskim delima. Pored toga, jedino ovaj rečnik pruža i informacije o pravilnom izgovoru leksema.

U rečniku uz leksemu *beleş* „besplatno, džabalesku“ stoji etimološka oznaka *Ar.* (Arapça) „arapski jezik“, a pored toga u zagradi stoji izgovor lekseme (*bilâşey'*). Uz pozajmljenicu *fayrap* „ubrzati nešto; otvoriti vrata, prozor“ u zagradi stoji pravilan način njenog izgovora (*fa'yrap*) kao i njena etimološka odrednica *Ing.* (İngilizce) „engleski jezik“, a zatim i njen izvorni oblik iz jezika davaoca *fire up*. Ponekad se složeni izgovor pozajmljenica ne može precizno definisati, te su sastavljači rečnika prinuđeni da opisno prikažu izgovor reči. Takav je primer sa pozajmljenicom *kaşalot* „budala, šaban“ uz koju se kao etimološka odrednica beleži *Fr.* (Fransızca) „francuski jezik“ kao i njen izvorni oblik *cachalot*. Kao i kod svake pozajmljenice u zagradi se daje pravilan izgovor date lekseme s tim da se u ovom slučaju pruža deskriptivno objašnjenje izgovora (*l se meko izgovara*).

Međutim, etimologija se naglašava samo kod pravih pozajmljenica, ali ne i kod hibridnih reči. Žargonizmi koji su nastali derivacijom, bilo da su turskog porekla ili pozajmljenice, nisu obeleženi punom etimološkom oznakom za svaki njen deo, što može dovesti do nepreciznog definisanja leksema.

Još jedan nedostatak koji se uočava u gramatičkoj i etimološkoj identifikaciji jeste neobeležavanje derivacionih nastavaka. Posebno u oblasti žargonske derivacije koja predstavlja ključ za razumevanje nastanka novih žargonskih reči neophodno je naglasiti sufikse i njihovo jezičko poreklo kako bi se moglo ustanoviti da li je reč novostvorena, kojom logikom je nastala, kao i kakva je njena produktivnost. Tako, na primer, uz reč *aşırmento*, osim gramatičke identifikacije ne stoji nikakva druga oznaka, premda bi bilo poželjno da stoji oznaka tvorbenog nastavka, posebno kada je u pitanju nastavak strane etimologije koji nije svojstven turskom jeziku.

U tumačenjima žargonizama, *TDK rečnik* daje informacije o sintaksičkoj poziciji žargonizma, kao i dodatna razjašnjenja, ukoliko su potrebna, kako bi se leksema lakše protumačila. Što se tiče tumačenja leme, najzastupljenije je deskriptivno objašnjenje, dok se vrlo retko umesto samog tumačenja daje samo uput na književni sinonim. Pored

toga, gotovo se uz svako tumačenje daje i odgovarajući primer citiran iz književnih dela. Takve oznake, dakako, predstavljaju vrlo koristan podatak o razumevanju i upotrebi markirane leme. Na primer:

yeşillenmek (-e)²²¹ „nabacivati se, muvati“:

‘*Yanımızdaki kızlara yeşillendik*’. *Y. K. Karosmanoğlu*

„Nabacivali smo se curama pored nas“.

‘*Gazetecilerin pintiliklerinden, kitapçıların madiklerinden uzak ve serbest yaşıyorum*’, *H. R. Gürpınar*

„Živim sam slobodno i daleko od tvrdičluka novinara i spletkarenja knjižara.“

Nasuprot tome, treba skrenuti pažnju na još jedan nedostatak ovog rečnika, kada je reč o žargonizimima, a to je njegovo siromaštvo sinonimima za datu leksemu. Kao što je već primetno u prethodnim leksikogafskim delima, sinonimi igraju vrlo važnu ulogu u razumevanju, ali i prikazivanju bogatstva žargonskog jezika, dok je kod opštih rečnika žargonska sinonimija u deficitu.

Pored toga, u *TDK rečniku* nisu zavedena sva žargonska značenja iste reči koja se javlja u drugim žargonskim rečnicima. Ova situacija se može objasniti činjenicom da nisu sva značenja jednako zastupljena, odnosno da se u opštim rečnicima zavode isključivo ona dominantna i najučestalija. Na primer, leksema *kova* u *TDK rečniku* ima obeleženo samo jedno žargonsko značenje „onaj koji je primio mnogo golova“, dok u Aktunčovom rečniku data leksema pored ovog nosi još nekoliko drugih značenja „prostitutka, pucaljka; homoseksualac, primač; onaj koji je primio mnogo golova“.

Za razliku od pravih rečnika žargona, u opštim rečnicima nisu zavedeni svi žargonizmi. Najčešće su zabeležene najfrekventnije žargonske reči i izrazi, ili oni koji se javljaju u književnim delima, zbog čega je njihov broj znatno manji u opštim nego li u rečnicima žargona. *TDK rečnik* je rečnik obimnog formata koji teži da zabeleži i definiše što veći broj leksema koji se javljaju u svakodnevnom i književnom turskom jeziku, pa se u njemu mogu naći i žargonizmi koje pre toga nije definisalo nijedno žargonsko delo. Takvi su primeri poput:

²²¹Skraćenica za označavanje nastavka za dativ: -a/ -e, kao padežne rekcije datog glagola.

hacı fişfiş „podrugljiv naziv za Arape“

(dosl: „gospodin raspršivač“)

şillik „našminkana, nafrakana“

(nastalo od žargonske reči: *şillik* „našminkana, nafrakana“)

hapazlamacı „neko ko se obogatio na ilegalan način, mafijoz“

(nastalo od reči: *hapazlama* „uzimanje, zahvatanje, grabljenje“)

Može se zaključiti da opšti rečnici, u pogledu žargonskog jezika, ne sadrže dovoljan broj leksema kao ni odrednica koje predstavljaju egzistencionalni korpus za njihovo poimanje i proučavanje, kao što je to slučaj u žargonskim rečnicima. Istini za volju, ovi nedostaci opštih rečnika ne umanjuju njihovu vrednost. *TDK rečnik* često objavljuje dopunjena izdanja u kojima se dodaju nove aktuelne lekseme. Na taj način, rečnik se obogaćuje primerima kako iz književnih dela tako i iz svakodnevnog govora, kao i brojnim, još nezabeleženim argotnim leksemama.

6.2.2. Specijalizovani rečnici

Specijalizovani rečnici obrađuju lekseme koje se vezuju za određenu delatnost ili oblast, kao što su terminološke leksikografije poput medicinskih, ekonomskih, informatičkih rečnika, ali i žargona. Specijalizovani rečnici se bave sakupljanjem i definisanjem leksema iz argotnog jezika, za razliku od opštih koji beleže samo pojedine žargonizme ne pridajući značaj njihovoj produktivnosti ili učestalosti u jeziku, već samo njihovom postojanju. Za predstavnika specijalizovanih rečnika može se uzeti fundamentalni rečnik *Veliki turski rečnik žargona* koji je sačinio Hulki Aktunç.

Ovo delo koje je doživelo dva izdanja 1990. i 1998. godine, predstavlja jedno od najvažnijih radova iz oblasti sociolingvistike i to iz više razloga, pre svega zbog činjenice da je autor u ovom rečniku zabeležio gotovo 6500 žargonskih reči i izraza²²², objedinio sve kvalitetne karakteristike prethodnih specijalizovanih rečnika, a pored toga i nadogrudio pojedine leksikografske elemente.

Aktunç, poput Develioglua, prilazi žargonskom rečniku kao lingvista i kao leksikograf. Delo je podeljeno u tri celine. U prvom delu autor daje uvodnu reč o

²²²H. Aktunç, *op. cit.*, str. 398.

žargonu uopšteno, drugi deo predstavlja rečnik žargona, a u trećoj celini se nalazi „obrnut“ rečnik, odnosno autor za književnu reč daje njegove žargonske sinonime, zbog čega se ovo delo u isto vreme može smatrati i dvosmernim rečnikom. Ovakav podrečnik je viđen još samo u Develiogluovom žargonskom leksikografskom delu, s tim da je brojnost leksema, kako žargonskih tako književnih, u mnogo većem broju vidljiva kod Aktunča.

Tako, na primer, reč *kız* „devojka“ u Develiogluovom delu označena je samo jednom žargonskom rečju *dalga*, dok Aktunč navodi mnogo više pojmova, kao što su: *ahçik, bildircin, cik, civciv, çay, çiçek, dacik, ev pilici, fistik, kadayıf, keklik, kuş, parça, piliç, tango, yavru*.

U uvodnom delu knjige autor definiše šta je žargonski jezik, njegovo poimanje u lingvistici, pruža sopstveno mišljenje o tome kojoj jezičkoj paraciji pripada žargon i koje su njegove karakteristike. U ovom delu daje svoju žargonsku podelu kojom se i danas vode oni koji izučavaju ovu sociolingvističku paraciju.

U rečničkom delu lekseme su navedene abecednim redom, leme su sa leve, a identifikatori i tumačenja s desne strane. Kao i kod drugih rečnika, leme stoje u svom osnovnom obliku. U odnosu na *TDK rečnik*, frazeološki izrazi se ne nalaze u odeljku sa tumačenjem, već su zasebno odvojeni kao samostalne leksikografske jedinice, što olakšava pretraživanje i pruža bolju preglednost.

Gramatičke idenifikacije u ovom delu mogu se smatrati najpreciznijima u odnosu na ostale specijalizovane rečnike. Oznake su definisane u skraćenicama, pri čemu se uvode nove oznake koje preciziraju gramatičku strukturu leksema. Pored opštih oznaka vrste reči poput: *i.* (isim) „imenica, *f.* (fiil) „glagol“, *s.* (sıfat) „pridev“, *d.* (deyim) „fraza“ javljaju se i druge oznake kao što su: *ben.* (benzetilerek) „sličiti“, *kıs.* (kısaltma) „skraćeno“ *u.* (uydurma) „izmišljena reč“ i mnoge druge. Funkcija ovih klasifikatora jeste u pružanju objašnjenja geneze određenog žargonizma. Pored gramatičkih oznaka autor pruža i dodatne informacije u vidu objašnjenja logike prilikom stvaranja date reči. Takve informacije se mogu videti prvi put u ovom delu i od velikog su značaja za razumevanje etimologije lekseme.

Tako, na primer, leksema *zekeriya* „penis, tuki; budala, tuki“ nastala je asocijacijom na reč *zeker* „ud“. Uz žargonizam *hırsılamak* „krasti; lopovisati“ stoji klasifikator *kıs.* (kısaltma), što označava da je leksema nastala skraćivanjem reči

hursizlamak „krasti”. Posebno mesto zauzimaju argoti koji su vremenom izgubili na svojaj aktuelnosti, a koje Aktunč zavodi u svom rečniku sa klasifikatorom *es.* (eski) „staro, od ranije”, takav je primer *camili* „papirna novčanica od petsto lira“. Izmišljene reči sadrže klasifikator *u.* (uydurma) i takav je primer žargonizam *kasettin* „privlačna osoba; šmekerčić“.

Još jedno tumačenje koje Aktunčov rečnik odvaja od ostalih jeste i gramatička oznaka *ek* „nastavak” koja se javlja isključivo u njegovom radu. Ovom oznakom autor obeležava leksemu koja je nastala derivacijom kako turskim nastavkom tako i derivatima strane etimologije dajući i njihov originalni oblik iz jezika davaoca. Važnost ovakvih oznaka ogleda se u činjenici da je Aktunč prvi i jedini turski lingvista koji je zaveo i definisao izvorne žargonske tvorbene sufikse koji predstavljaju sastavni deo savremene turske žargonizacije. Takvi njegovi primeri su:

hesapta (Arapça, Türkçe, ek „arapski, turski, nastavak”) „kobajagi“

(nastalo od reči arapskog porekla: *hesap* „računjanje, račun” i padežnog nastavka za lokativ *-ta*)

kaleci (Arapça, Türkçe, ek „arapski, turski, nastavak”) „devojka, cupi“

(nastalo od reči arapskog porekla: *kale* „utvrđenje; vrata” i tvorbenog nastavka *-ci*)

uydurmasyoncu (Türkçe, Fransızca, ek „francuski, turski, nastavak”) „folirant, baron”

(nastalo od žargonske reči: *uydurmasyon* „laž, izmišljotina”)

defterli (Yunanca, Türkçe, ek „grčki, turski, nastavak”) „homoseksualac; registrovana prostitutka”

(nastalo od reči arapskog porekla: *defter* „sveska” i tvorbenog nastavka *-li*)²²³

çakız (Türkçe, ek „turski, nastavak”) „razumevanje, kontanje”

(nastalo od žargonizma: *çakmak* „razumeti, kontati” i tvorbenog nastavka *-iz*)

Što se tiče etimoloških odrednica, autor je pokazao veliku želju za tačnim etimološkim definisanjem, kao i njihovu važnost unutar rečnika. Govoreći o etimologiji

²²³ Aktunč u ovom primeru daje originalnu reč koja vodi poreklo iz grčkog jezika *diphtera* „koža” koja je ušla u persijski i arapski jezik kao *defter*, a tako biva asimilovana u turski, kao *defter* „sveska”. Iz tog se vidi da Aktunč nije pogrešio u etimologiji reči, već je dao njeno pravo poreklo, premda *TDK rečnik* ovu reč kategoriše kao arapsku pozajmljenicu.

Aktunč navodi: „Imam dva olakšanja: prvo je da su etimološka svojstva uneta u naš prvi rečnik žargona, a druga je da će u nekom od sledećih izdanja biti zavedena i ona koja su promakla”.²²⁴

Još se na samom početku rečnika, u odeljku o skraćenicama, može uočiti da je broj jezika davalaca kudikamo obimniji u odnosu na onaj u prethodnim specijalizovanim delima. Tako se prvi put u argotnom leksikografskom radu mogu sresti odrednice za lekseme iz manje rasprostranjenih jezika poput: kineskog (Çince), mađarskog (Macarca), sanskritskog (Sanskritçe), slovenskih jezika (Slavca) i srpsko-hrvatskog, odnosno kako ga autor naziva jugoslovenskog (Yugoslavca).

Kao što se može videti iz prethodnih primera, autor daje vrlo eksplicitna objašnjenja za gotovo sve žargonizme, pa tako i za etimon koji predstavlja osnovnu reč iz koje se izvode ostale reči: koren, poreklo ili pravo značenje reči. Pored oznake iz kojeg jezika davaoca dolazi reč, on daje i njenu originalnu formu, što se prvi put zapaža u ovom delu, a zatim i njen prevod na turski, što pokazuje koliko se autor posvetio etimologiji kao i razumevanju pojedinih leksema. Tako, na primer, za žargonizam *armatör* „makro, podvođač“ autor daje u zagradi objašnjenje da je reč poreklom iz francuskog jezika i pruža etimon i njegov prevod *armateur* „rukovač trgovinskog broda“. Ponekad, autor prilikom etimološke kategorizacije ne pruža prevod etimona, što se najčešće sreće kod arapskih i persijskih pozajmljenica. Za složenicu *puşlavat* „podvođač, makro; homoseksualac“ autor navodi da je nastala od dve reči: persijske etimologije *p*şt* „homoseksualac“ i arapske *kavvâd* „podvodnik“ ne dajući njihove ekvivalente iz savremenog turskog jezika. Nužno je napomenuti da autor uz etimone za koje ne može da utvrdi njihovu autentičnost stavlja i znak pitanja, te ostavlja da se proverí njihovo originalno značenje kao u primeru *saloz* „budala, tutuban“ gde pored etimona *salos?* stoji znak pitanja.

Kako je već naglašeno, *Veliki turski rečnik žargona* predstavlja vodeći rečnik u ovoj lingvističkoj sferi, ali on ima i svojih nedostataka. Aktunč u svom delu navodi samo pojedine već poznate klasifikatorske oznake koje bliže određuju stilsku upotrebu lekseme poput već pomenutih. Takvi su sledeći primeri:

²²⁴H. Aktunç, *op. cit.*, str. 21.

aganigi (kuş dili „ptičji govor”) „ljubavna veza, šema“

(leksema nastala iz reklamnog spota skraćivanjem izraza koji se može čuti u reklami: *aganigi naganigi* i koja nema značenje)

lassa (ticari „trgovački jezik”) „homoseksualac, p*der“

(leksema nastala prema imenu kompanije *Lassa* za proizvodnju auto guma)

havlanmak (onomatope „onomatopeja”) „u podrugljivom značenju: pričati, lajati“

(nastalo od onomatopejske reči: *hav* „lavež psa, av”)

cici (çocuk dili „jezik dece”) „vagina, ribica“

(nastalo od reči: *cici* „nešto lepo, prijatno, lepa stvar (u dečijem govoru”)

yeşe (alay yolu „ironično”) „u ironičnom značenju: bravo, odlično!”

(nastalo od uzvika: *yaşa* „bravo, super, živeo!”)

Problem klasifikacije autor rešava dodatnim objašnjenjima koje daje u zagradi čime precizira za koju se sociološku supkulturu data leksema vezuje. Tako se, na primer, žargonizam *salat* „policija, murija“ u rečniku kategoriše kao deo prosjačkog žargona, dok se fraza *iş üstünde* „na delu” uporebljava u lopovskom žargonu. Neretko se ista žargonska reč može naći unutar različitih supkultura kao što je to slučaj sa rečju *tahtakurusu* koja se u rečniku Aktunča beleži kao esnafski govor i nosi značenje „robni vlasnik“, dok se u svakodnevnom govoru ista reč koristi u značenju „mršava osoba, ravna ko daska”.

Podaci o sintaksičkoj poziciji su prisutni i u ovakvoj vrsti rečnika, ali su manji u odnosu na opšte rečnike. Aktunč u rečniku daje dodatne sintaksičke informacije o markiranim leksemama, ali ne gramatičke prirode poput padeža ili vremena, već se vezuje isključivo za njihovu leksičku i semantičku prirodu. Autor pruža bližu odrednicu o prirodnom rodu, o tome da li je objekat radnje biće ili stvar, kao i druga detaljnija objašnjenja žargonizma. Ovakav vid informacija je od posebnog značaja kod leksema koje imaju više različitih semantičkih varijanti koja su nastala istom logikom, te se na taj način precizno razdvajaju značenja:

hallenmek „izneti (nekome, nečemu) nešto zanimljivo što se čulo“

(nastalo od glagola: *hallenmek* „promeniti se; oporaviti se; osećati nesvesticu”)

kırmız „menstrualni ciklus (kod žene, devojke), crvenka“

(nastalo od reči: *kırmız* „grimiz“)

ellialtıya kalkmak „ukrasti, dignuti, maznuti (stvar); opljačkati, orobiti (kuću)“

(dosl: „rešiti pedeset šest“)

hafız „(neko) ko ne poznaje lokalne običaje, marsovac; budala, debil; koji uči napamet, bubalica (učenik); pasivni homoseksualac (muškarac)“

(nastalo od reči arapskog porekla: *hafız* „hafız (onaj koji zna čitav Kuran napamet)“)

simite takmak „pobediti nulom (u sportu); imati analni odnos (kod muškarca)“

(dosl: „umetnuti u đevrek“)

Što se samog tumačenja lekseme tiče, može se reći da je autor pored opisnih objašnjenja koristio i sinonime iz književnog jezika, a ponekad i kombinaciju oba ne bi li približio žargonsko značenje. U leksemama koje sadrže više od jednog značenja svako značenje odvajaju se tačkom kako bi se napravila granica. Premda ovakvo razdvajanje nije pregledno kao kod Develioglua, ne može se reći da je to mana rečnika. Takvi primeri su:

ellialtı „šamar, dlan; šamarčina; lopovluk“

(nastalo od broja: *elli altı* „pedeset šest“ zato što zvuči slično kao izraz: *elin altı* „ispod ruke“)

mavro „neko ko je crnomanjast, garagav; droga, gadro“

(nastalo od reči grčkog porekla: *mavros* „crna“)

dayı „neko uticajan, snažan, siledžija; pripadnik tajne policije“

(nastalo od reči: *dayı* „ujak“)

mor „papirni novac od 50 lira; morfijum; plavi špiritus“

(nastalo od reči: *mor* „ljubičasta“)

üfleyici „akter (u seksualnom odnosu); narkoman, narkos“

(nastalo od reči: *üfleyici* „duvač, aparat za duvanje“)

volta (na uskim mestima, posebno u zatvoru) šetnja gore dole; odlazak; u značenju: odbij, odlazi“

(nastalo od italijanske reči: *volta* „vreme“)

Sinonimi predstavljaju ključan segment svakog rečnika žargona, ne samo kao sastavni deo značenja leksema, već kao oznaka bogatstva jezičke riznice žargonskog jezika. U odeljku u kojem se daje tumačenje markiranih leksema nisu navedeni svi njihovi sinonimi, već se te informacije pružaju u trećem delu rečnika. Tek se uz manji broj žargonizama javlja oznaka *eşanl. (eşanlamli)* „sinonim” i to najčešće po jedan primer na kraju tumačenja ili umesto tumačenja reči. Kao primer može se uzeti žargonizam *galan* „bogataš, lovator, budžovan“ pored kojeg autor navodi njegov sinonim, a to je žargon *kalın* „bogataš, lovator, budžovan“. Žargonizmi *fertiklemek, fertiği çekmek, fertiği kırmak* su označeni kao sinonimi i nose značenje „pobeći; zagrepsti, otperlijati“. Kako oni predstavljaju derivate žargona *fertik* „beg, bežanija” sasvim prirodno je da nose i isto značenje kao njihov etimon, te na taj način nastaju istoznačne reči.

Pored sinomima kao sastavnog dela tumačenja, Aktunč uvodi i *karş. (karşıt)* „antonim”, termin koji se pre ovog dela nije viđao u ostalim rečnicima. Autor u rečniku daje žargonsku reč *damat* „aktivan muškarac u homoseksualnoj vezi; muž“, a zatim u njegovom tumačenju, kao njegov antonim, navodi žargon *gelin* „pasivan muškarac u homoseksualnoj vezi; žena“.

Poseban segment koji se odnosi na beleženje dubleta žargonizama smešten je nakon leksičkog tumačenja i u odnosu na ostale žargonske računike, prema broju zavedenih leksema ovo delo je mnogo bogatije.

Pored žargonskih varijacija koje se mogu javiti kao fonološke, odnosno ortografske promene unutar reči, leksikograf beleži i sintaksičke varijacije. One se prevashodno javljaju u frazeološkim jedinicama i ogledaju se u promeni padežne rekcije ili u zameni reči. Ukoliko dolazi do zamene unutar jednog frazema, ona se najčešće vrši odgovarajućim sinonimom, pri čemu ne dolazi do promene značenja:

hoşur/ hoşor „krupna devojka, bucika”

(nastalo od reči jermenske etimologije: *khoşor* „krupan, veliki”)

sinyal yapmak/ sinyale yatmak „prositi, žickati“

(dosl: „napraviti signal” / „opružiti signal”)

elinde gezmek/ elinde dolaşmak/ elinde gezdirmek „zagoreti (u seksu)“

(dosl: „šetati (ga) u ruci”/ „šetati, tumarati (ga) u ruci”/ „pogladiti rukom”)

supet yapmak / süpet yapmak „pružiti oralni seks“

(dosl: „načiniti oral“)

telegraf çekmek/ telegraf vermek „puštati vetrove“

(dosl: „izvlačiti telegram“/ „dati telegram“)

masal anlatmak/ masal okumak /masal yazmak „lagati, izmišljati, folirati“

(dosl: „pričati priču“/ „čitati priču“/ „pisati priču“)

U sklopu definisanja žargonskih leksema nalaze se i primeri. Broj primera koji se javlja u ovom rečniku veći je nego u bilo kom drugom, što se može objasniti i činjenicom da ne samo što gotovo svaka lema sadrži barem po jedan primer nego se daje primer, ukoliko postoji, i za svako semantičko značenje. Primeri u rečniku dati su iz književnih dela, kao i iz drugih štampanih i usmenih izvora poput filmova, pesama, svakodnevnog govora i nevedeni su u zagradi kao dodatno pojašnjenje:

Aldatırım ben aldanmam / Cici beyim mantara basmam

„Varam, ali ne nasedam/ frajeru moj ne dam se zeznuti“.

Gözümüzü dört açarsak tava gelmez, mantara basmayız, dedi... (Orhan Kemal, *Tersine Dünya*).

„Ako otvorimo četvore oči, neće nam se desiti da nasednemo, reče...“.

Bu Deli Ziya var ya, eskiden atom mühendisiymiş, sonradan üşütmiş... (Hasan Kaçan, *Eşşek Herif*).

„Znaš onog Ludog Ziju, nekada je bio nuklearni fizičar, a posle je puko...“.

Şakir ağbi sen üşütüyorsun... Laflarında çelişki var!.. (İsmail Gülgeç, *Kolombo Şakir*).

„Lupetaš brate Šakire... Ima kontradikcije u tvojim rečima!...“.

Veliki turski rečnik žargona pored svoje osnovne funkcije specijalizovanog rečnika predstavlja i važan segment turskog jezika. Rečnik pruža najveći broj kako ranije zabeleženih tako i do tada nezabeleženih reči iz argotnog jezika, kao i uvid u njihovu strukturu. Na osnovu derivacionog sistema, koji je autor obeležio u svom delu, može se utvrditi koji su najproduktivniji sufiksi koji učestvuju u nastajanju reči. Zatim, može se utvrditi i broj reči koje učestvuju u stvaranju novih reči i izraza, što je

svojevrsan pokazatelj produktivnosti lekseme. Pored toga, rečnik pruža i informacije o stranim rečima kao i o njihovoj adaptiranosti u jeziku primaoca, a semantička adaptivnost pozajmljenice ogleda se u njenoj polisemiji i derivaciji.

Na osnovu svega priloženog može se zaključiti da je Aktunčev rečnik krucijalan za razumevanje i deskripciju, ne samo u sferi žargonskog jezika nego i turskog jezika uopšte.

6.2.3. Usko specijalizovani rečnici

Posebnu podkategoriju specijalizovanih rečnika čine usko specijalizovani rečnici koji obuhvataju i analiziraju samo posebnu sferu jezika. U slučaju žargonskog vokabulara to su rečnici koji obuhvataju samo govor jedne određene socijalne supkulture. Poslednjih godina raste broj upravo takvih leksikografskih radova u kojima su zavedene mnogobrojne žargonske i vulgarne reči koje se pre toga nisu našle u ostalim specijalizovanim rečnicima.

Takve rečnike priredila je F. Bingölçe (Filiz Bingölçe)²²⁵ obrađujući žargonizme govora koji se vezuju samo za pripadnike jedne socijalne grupacije. Poznati su njeni sledeći rečnici: *Kadın Argosu Sözlüğü (Rečnik ženskog žargona)* (2001), *Futbol Argosu Sözlüğü (Rečnik fudbalskog žargona)* (2005), *Asker Argosu Sözlüğü (Rečnik vojničkog žargona)* (2005), *Kadın Argosu Sözlüğü 2 (Rečnik ženskog žargona 2)* (2005), *Osmanlı Argosu Sözlüğü (Rečnik osmanlijskog žargona)* (2011).

Kao ilustraciju ovakvih rečnika obradićemo možda i najpoznatije delo ove spisateljice, koje je nesumnjivo narušilo značajan tabu u turskom jeziku. To je *Rečnik ženskog žargona* koji se može smatrati prvim pravim usko specijalizovanim obimnim rečnikom koji objedinjuje žargonizme, idiome, kao i vulgarizme koje koriste isključivo žene kao socijalna grupa.

²²⁵Filiz Bingölçe (1965-2016) je svestrana ličnost. Radila je kao novinar, bila je osnivač izdavačke kuće AltÜst, zatim pisac, leksikograf i režiser dokumentarnih filmova čija je glavna tematika bila žena. Bila je zagovornik ženskih prava i jednakosti, a tabu tematika poput ženskog govora, seksualnosti i nasilja u njenim delima naišla je na oštru osudu javnosti zbog eksplicitnosti. Neka od njenih dela su knjige poput: *Enderunlu Fazıl, Zenânnâme: Kadınlar Kitabı* (Fazil iz Enderunma Zenanama: Knjiga o ženama) (2006), *Süper Kadın Süper Zor. Türkiye’de Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet* (Super žena super teško. Ekonomska sila orijentisana ka ženama u Turskoj) (2010), dokumentarci: *Kadın İş Türküleri* (Ženske radne turkije) (2010), *Gongok. Akdeniz’e Karşı* (Gongok. Naspram Sredozemnog mora) (2013).

Kako su žene u društvu uvek nosile ulogu smernih i moralnih predstavnika, logično je da su razvile poseban vokabular kojim bi komunicirale, a da pritom njihove poruke ostanu skrivene od ostatka sveta ukoliko to one žele. Posebno je tabu tema upotreba vulgarijama koji se preventivno vezuju za govor muške populacije ili žena koje ne žive u skladu sa društveno prihvatljivim načelima. Sve ove karakteristike predstavljaju osnovu žargonskog vokabulara.

Pored svoje lingvističke funkcije ovo delo je zašlo u sferu sociološkog tako što su reči koje se mogu naći u ovakvom rečniku uskomešale javnost, što je jedan od pokazatelja koliko žargon u javnosti još uvek podleže tabuima. Naime, protiv ove spisateljice pokrenut je sudski postupak samo godinu dana nakon objavljivanja rečnika žargona 2002. godine zbog eksplicitnosti dela, a 2003. godine je proglašena krivom. To pokazuje da nije lako rušiti tabue u državi sa jakom patrijarhalnom tradicijom, kakva je Turska. S druge strane, mnogi pisci i žurnalisti su svojim člancima o ovom leksikografskom radu podržali svoju koleginicu²²⁶, te se na taj način podigla još jedna gvozdena zavesa koja je otkrila da se svi i svakodnevno koriste žargonskim jezikom.

Rečnik ženskog žargona predstavlja leksikografsko delo srednjeg obima, koje sadrži preko 180 stranica na kojima se nalaze žargonske reči koje je autorka prikupila kako iz priznatih rečnika žargona tako i iz svoje okoline.

Neophodno je istaći da se ovo delo, osim po svom bogatom semantičkom svojstvu i do tada nezavedenim žargonskim leksemama u leksikografskom smislu, ne razlikuje od ostalih rečnika žargona. Šta više, ukoliko se uporedi sa Develiogluovim i Aktunčevim radom, ovaj rečnik je manje uspešno i šturo obrađen, i ne pruža naprednije podatke kao što su to činili prethodni vokabulari.

Nakon kratkog prikaza dela autorka daje rečnik u kojem su leme koje stoje u svom osnovnom obliku poredane abecednim redom i nalaze se sa leve, dok su tumačenja sa desne strane rečnika.

Pored svake leme stoji odgovarajuća gramatička i etimološka identifikacija. Treba naglasiti da su gramatičke oznake vrlo svedene, da obeležavaju samo najosnovnije kategorije reči i ne pružaju gotovo nikakav detaljniji uvid u gramatičke specifikacije i

²²⁶Takvi su naslovi članaka: *Kadın Argosu Hazinesi* (Riznica ženskog žargona) sastavio H. B. Kahraman (Hasan Bülent Kahraman), *Kadının Gizli Diliyle Tanışın...* (Upoznajte tajni jezik žena...) sastavila B. Günçikan (Berat Günçikan), *Fiskos Bitti, Yaşasın ARGO* (Gotovo je sa šaputanjem, živeo žargon) sastavila G. Altan (Gül Altan). Informacije o člancima dostupni na adresi: <https://www.metiskitap.com>

logiku stvaranja leksema, kao što je, na primer, obeležavanje tvorbenih nastavaka i slično. Tako, na primer, reč *kapuş* „kondom, kabanica” osim odrednice *isim* „imenica” ne sadrži drugo obeležje, premda je to leksema nastala skraćivanjem žargonske jedinice *kapüşon* „kapuljača”. Sličan primer je *cebelloş* „ukrasti, drpiti; uzeti mito” koja sadrži nekoliko nepravilnosti. Autorka označava ovu reč kao imenicu, dok se u tumačenju ona navodi kao glagol, zatim leksema je nastala derivacijom žargonizma *cebellezi* „krađa, drpisanje” i dodatkom pravog žargonskog nastavka *-oş*, dok ove, ali i druge specifičnosti autorka ne beleži.

Nekada se može uočiti i pogrešno označavanje leksema, što je primetno prilikom označavanja frazeologizama, pri čemu autorka vidno ne pravi distinkciju između frazeoloških jedinica i ostalih reči. Tako su sledeće lekseme kategorisane kao frazemi, ali je njihova gramatička kategorija drugačija: *düzbeyin* „budala, prsotina” je složenica, dok je leksema *göbekten* „u suštinu stvari, po sred srede” u osnovi prilog, dok je žargonizam *ikstir* „pali, od*ebi” predstavlja metatezu žargonske reči *s*ktir* „pali, o*jebi” koja predstavlja glagol drugog lica jednine u imperativu.

Slična je situacija i prilikom etimološke identifikacije, s tim da su pojedine lekseme označene dok druge nisu. Takođe, autorka ne daje izvorni oblik pozajmljenica, kao što se to činilo u prethodno pomenutom rečniku. Pored ovih nedostataka, uviđa se i pogrešno pružanje etimoloških podataka. Istini za volju, etimološka problematika, posebno prilikom klasifikacije žargona, generalno je prisutna u turskom jeziku, te za istu leksemu različiti izvori daju različito tumačenje. Stoga se ovaj eksces ne može zameriti autorki. Kao primer loše etimologije može se uzeti žargonizam *kopriva* „provokator” koja je imenska reč čija etimologija nije označena, a pripada pomačkom jeziku (Pomakça)²²⁷. Za reč *redkid* „higijenski ulošci” autorka ne precizira etimologiju reči koja je vrlo evidentno iz engleskog jezika, dok je leksema *lazer* „budala, dijabola” kategorisana kao engleska, premda *TDK rečnik* ovu reč kategoriše kao pozajmljenicu iz francuskog jezika. Slična je situacija i sa primerom *eks sevgili* „bivša ljubav”, inspirisana engleskim žargonom, a čija se etimološka kategorija ne pruža u rečniku.

²²⁷ Pomački jezik je termin koji se koristi za jezik koji pripada južnoslovenskoj grupi jezika, odnosno vezuje se za bugarski jezik. Pomaci, odnosno govornici ovog jezika naseljavaju Bugarsku, Grčku i Tursku. Premda se pomački jezik prvenstveno smatra dijalektom bugarskog, u njemu se mogu naći i reči iz grčkog i turskog jezika.

U odeljku koji pruža informacije o markiranoj lemi u najvećem broju slučajeva daje se deskriptivno objašnjenje kako bi se što preciznije definisala leksema. Pored toga, autorka u tumačenju pruža i odgovarajuće sinonime, neretko i argotne sinonime za dati žargonizam. Tako za frazem *yağ soğan* „u ironičnom značenju: za one koji su u intimnoj vezi“ pored deskriptivnog objašnjenja naveden je i odgovarajući klasifikator. Za žargonizam *hamal* u tumačenju se pruža deskriptivno objašnjenje „onaj koji mnogo radi“, ali pored toga autorka daje i njegov sinonim *işkolik* „radoholik“ kao dodatno pojašnjenje markirane lekseme. Kod lema koje su višeznačne, svako tumačenje je vidno odvojeno, što pruža bolju preglednost lema.

Ukoliko se značenja pojedinih žargonskih leksema uporede sa značenjima iz drugih rečnika, mogu se videti određene razlike u značenju, što potvrđuje tvrdnju da je homonimija turskog, posebno žargonskog jezika vrlo razvijena i da reči mogu imati više značenja koja se različito tumače u zavisnosti od njihove upotrebe. Tako u *Rečniku ženskog žargona* reč *çaça* znači „devojka koja prati modu, fenserka“, dok se u rečniku Develioglua za istu reč beleže značenja: „majstor, tata mata; iskusan mornar, morski vuk; stara prostitutka, vlasnica bordela, madam“. Slična je situacija i sa žargonom *ful caus* koji u *Velikom rečniku žargona* nosi značenje „onaj koji misli da je najpametniji, pametnjaković, s*rator“, dok u *Rečniku ženskog žargona* ova reč proširuje svoje značenje u: „komšinica koja se u sve meša, google komšinica; ,onaj koji misli da je najpametniji, pametnjaković, s*rator“.

Za razliku od prethodnih leksikografskih žargonskih dela *Rečnik ženskog žargona* ispunjen je primerima koje je autorka sakupila iz svoje okoline, što predstavlja posebnu vrednost ovog rada jer se na taj način prezentuje skriveni govor jedne socijalne grupe. Takvi primeri su:

O kadar üfleme dedim ama dinletemedim.

„Ne laži toliko, rekoh, ali nisam mogla da je nateram da sluša“.

Ay bir köfte dökmüşüm, şahakulade.

„E što sam pripremila ćufte, ma fantazija“.

Hadi ordan teberik! Kışını kaldır da biraz da sen iş yap!

„Ma pali mrcino! Digni dupe pa i ti uradi nešto!“

Dur biraz tamam, verecez dedik, çağlayken çatlama!

„Ok, stani malo, rekli smo daćemo, ne žuri!”

Kız Ebru gene çökeleği kurtlandırmışsin bakıyorum.

„Ebru curo, vidim pa ti si ponovo stomaklija”.

Upkos mnogobrojnim nedostacima u odnosu na druga leksikografska dela koja se bave žargonskom tematikom, ovaj rečnik odista zauzima značajno mesto, ne samo u jezičkoj sferi turskog jezika, već i u sociološkom domenu kao prikaz psihološko-jezičke strukture jedne društvene grupe.

Kao prvi rad koji se bavi isključivo žargonskim govorom jedne supkulture otvorio je vrata novim istraživanjima, a samim tim i nastanku sličnih leksikografskih dela koja predstavljaju vrlo bitan segment u izučavanju žargonskog jezika jer pruža uvid u dosad nezabeležene reči i izraze jednog slenga. Na primer:

bozuk plak „nešto što se ponavlja iznova i dosađuje, pokvarena ploča”

(dosl: „pokvarena ploča”)

dalga saymak „odmarati, kulirati“

(dosl: „brojati talase”)

kokoş „neukusno odevena žena“

(nastalo od reči: *kokoş* „osoba koja voli da se doteruje i kinduri”)

kontes „žena koja je bila lepa u mladosti, ali je poružnela u starosti”

(nastalo od francuske reči: *comtesse* „kontesa”)

yatandaş „koji leže sa istom, prostitutka“

(nastalo od reči: *yatan* „koji leži, spava” i tvorbenog nastavka *-daş*)

Za rečnik ženskog žargona, premda je sačinjen nakon rečnika Develioglua i Aktunča, ne može se reći da je kvalitetnije napisan ili da je uveo neke nove načine markiranja lekseme. Potrebno je istaći da je ovo delo manjeg kvaliteta i sadrži više propusta kojima se autorka nije bavila. Ali i pored nedostataka, ovaj rečnik predstavlja napredak unutar leksikografije u turskom jeziku. Rušeći tabue koji se vezuju za govor žena, žargon i vulgarizme, autorka je javnosti otkrila jedan dugo čuvan govor, zavela ga kao rečnik i objasnila njegovo značenje. Na taj način, ovo leksikografsko delo zaslužuje

pažnju i predstavlja pionirsko delo za sledeće radove koji će detaljnije obrađivati ovu i slične tematike.

7. STRUČNI ŽARGON

U ovom poglavlju skrenućemo pažnju na jednu manje poznatu specifičnost žargona, a koja je zastupljena u gotovo svim socijalnim i profesionalnim sferama. Prema rečima R. Bugarskog: „Osnovna podela žargona bi mogla da bude na stručni supkulturalni i omladinski tip žargona”²²⁸. Do sada je već razjašnjeno da se žargon, kakav danas poznajemo, prvenstveno vezuje za jezik mladih kao i za jezik zatvorenih socijalnih grupa, odnosno pripadnika posebne supkulture, te se o tome neće voditi dalja polemika. Ono što zavređuje pažnju svakoga ko se bavi specifičnostima leksikologije jednog jezika jeste jezik koji se vezuje za govor određene profesije.

Reči koje pripadaju stručnom žargonu nazivaju se *termini* i mogu se podeliti u zavisnosti od vrste profesije, te tako nastaju: lingvistički termini, ekonomski termini, termini u osiguranju, fudbalski termini i slično. Za stručni žargon karakteristična je „preterana, šablonska, a često i pretenciozna upotreba stručnih naziva, koja nestručnjacima para uši. Kada su ovi standardizovani, reč je o stručnim terminologijama različitih registara, koje u principu pripadaju standardnom jeziku, ali pri navodnoj upotrebi još uvek je legitimno govoriti i o žargonu”²²⁹.

Ono što je važno pomenuti jeste da je specifičan govor jedne profesije oduvek postojao i da se nikad nije klasifikovao kao žargon do danas, što predstavlja prekretnicu u tumačenju savremene lingvistike. Ukoliko se izvrši komparacija sa generalno prihvaćenim žargonom, može se videti da postoje sličnosti između ova dva naizgled nekompatibilna govora.

Stručni žargon se vezuje za govor ljudi određene profesije koja je onima koji ne pripadaju tom socijalnom miljeu strana. Stručni žargon je neprepoznatljiv onima koji ne pripadaju toj profesiji i specifične je upotrebe; najčešća pojava je da standardizovana reč dobija novo značenje unutar stručne terminologije, što je osnovna karakteristika žargonskog govora. Takav je primer lekseme *gaće* koja u standardnom jeziku označava „donji veš”, a u stručnom žargonu, odnosno jeziku koji se vezuje prvenstveno za kancelarijske poslove, ova reč služi kao naziv za „fascikle od najlona”.

²²⁸ R. Bugarski, *Žargon: Lingvistička studija*, str. 10.

²²⁹ *Ibid.*, str. 10.

Nasuprot tome, pozajmljenica *komparacija* koju koristimo umesto reči „poređenje”, takođe se može smatrati stručnim žargonom jer u standardnom jeziku već postoje sinonimi za ovu reč kao što su: *poređenje*, *upoređivanje*, *sparivanje* i slično. Značenje lekseme *komparacija* u gramatičkoj terminologiji se modifikuje i koristi se za građenje naziva gramatičke kategorije „poređenje prideva”. Reč *komparacija* se može sresti u svakodnevnoj komunikaciji, ali i u stručnim radovima i akademskim diskusijama, s tim što se u naučnim radovima i delima prednost daje pozajmljenici pre nego standardizovanoj reči. To dovodi do zaključka da se stručnom žargonu pristupa kao superiornijem u odnosu na normativni jezik. Ovo se može smatrati izuzetkom od klasičnog poimanja žargona koji je prvenstveno bio karakterisan kao inferiorniji deo jezika.

Na osnovu svega izloženog može se dokazati da je specifičan jezik profesije zaista žargon, s tim da se njemu prilazi kao superiornijem u odnosu na govorni jezik.

Kako je prethodno navedeno, turski jezik ima vrlo bogat vokabular koji se proširuje svakog dana. Njegovo bogatstvo se ogleda i u stručnoj terminologiji različitih oblasti gde su zastupljene lekseme iz osmanlijskog jezika, odnosno reči arapskog i persijskog porekla, zatim njihovi pandani iz turskog, kao i sve češća upotreba pozajmljenica iz evropskih jezika, te se tako za jednu reč može naći veliki broj sinonima. Takav primer je leksema *aracı* „posrednik, broker” za koju se vežu sinonimi: *simsar*, *acente*, *broker*, *komisyoncu*, *borsacı*, *borsa simsarı*, *işgüder*, *tellal* i drugi. Svi ovi sinonimi ne koriste se podjednako, već njihova upotreba zavisi od vrste profesije, pa se leksema *broker* prvenstveno javlja u terminologiji osiguranja dok lekseme poput *borsa ajanı*, *borsacı* ili *borsa simsarı* predstavljaju deo ekonomskog stručnog žargona. Potrebno je napomenuti da je latinski jezik prvenstveno zastupljen u medicinskoj terminologiji premda postoje i odgovarajući turski ekvivalenti. Takvi su primeri: *adrenalin* „adrenalin”, *herpes labialis/ uçuk* „herpes na usni”, *immun/ immün/ bağışıklık* „imunitet”, *pelvis/ havsala* „karlica”, *saliva* „pljuvačka”.

Nastanak stručnih žargonizama javlja se po identičnom obrascu kao i kod ostalih žargonskih reči. U najvećem broju slučajeva nastali su: derivacijom kao u primeru složenih glagola: *sigorta etmek/ sigorta yapmak / sigortalamak* „osigurati”, skraćivanjem, najčešće stvaranjem akronima: *KGB* (Komisyon Gider Belgesi)

„saradnički izveštaj”, adaptacijom: *ar-ge hatası* „greška istraživanja i razvoja” i pozajmljivanjem stranih leksema: *underwriting hizmeti* „osiguravajuća obaveza”.

Navedene finese u jezičkoj upotrebi mogu stvarati zabune kod maternjeg govornika, a samim tim poteškoće i iregularnosti u prevodilačkoj delatnosti. Ovo je pokazatelj koliko je zapravo teško, a ponekad gotovo nemoguće, vršiti prevođenje prema normativnim standardima jezika.

7. 1. Glosar - Izbor termina osiguranja

Kao što je prethodno pomenuto, pored nedostatka opštih rečnika, oseća se još veća praznina u postojanju terminoloških rečnika turskog jezika, što je doprinelo opštem nepoznavanju stručnog jezika. Stoga smatramo korisnim da predstavimo glosar osiguranja koji čini naš izbor. Glosar sačinjavaju primeri koje smo sakupili radeći u oblasti osiguranja. Ponuđeni su oni termini za koje smatramo da bi koristili u daljem razvitku terminoloških rečnika turskog jezika na srpskom govornom području.

A

Abonman poliçesi – otpisna polisa

Acente/ aracı/ broker - broker, posrednik

Afet sigortası – osiguranje od elementarnih nepogoda

Aile sigortası - porodično osiguranje

Akma sigortası - osiguranje od iscurenja

Aktüer - aktuar

Analık sigortası – osiguranje u slučaju materinstva

Araba sigortası - osiguranje motornih vozila

Aşkın sigorta – nadosiguranje

Avarya - havarija

Azalan süreli sigorta – Riziko osiguranje (opadajuća osigurana svota)

B

Bagaj sigortası – osiguranja prtljaga

Bakım sigortası – osiguranje nege

BES (Bireysel emeklilik sistemi) – sistem pojedinačnog penzionog (osiguranja)

Bina sigortası - osiguranje zgrada

Bölüşmeli reasürans – proporcionalno reosiguranje

BSMV (Banka ve sigorta muameleleri vergisi) – Porez na bankarski i osiguravački

prenos

Bütün rizikolar/ tüm rizikolar/ all risks sigortası – osiguranje od svih rizika, all risk osiguranje

C

Cam kırılması sigortası – osiguranje stakla

CMR sorumluluk sigortası – osiguranje odgovornosti vozara (CMR)

Ç

Çeyiz sigortası - osiguranje miraza, opreme

Çifte sigorta – dvojno osiguranje

Çocuk sigortası – osiguranje dece

D

Daimi maluliyet – trajna invalidnost

DASK (Doğal Afet Sigortaları Kurumu) – Osiguravajuće društvo za prirodne

nepogode

Dava sigortası - osiguranje pravne zaštite

Depo sigortası - osiguranje zaliha

Deprem sigortası – osiguranje od zemljotresa

Diş sağlık sigortası – zubno zdravstveno osiguranje

Dolu sigortaları – osiguranje od grada, oluje

Dönüştürülebilir süreli sigorta - pretvorio riziko osiguranje života

Dul sigortası – udovičko osiguranje

E

Eksedan anlaşması – ugovor o reosiguranju viška rizika

Eksik sigorta - podosiguranje

Entegral muafiyet - franšiza, osiguranikovo učešće u šteti

Emeklilik sigortası – penzijsko osiguranje

Emniyeti suistimal teminatı sigortası - osiguranje od zloupotrebe poverenja

Emtia sigortası/ yük sigortası - osiguranje robe/ tovara

F

Ferdi kaza sigortası – individualno osiguranje lica od posledice nesrećnog slučaja

Filo poliçesi – flotno osiguranje

G

Gayrimenkul sigortası - osiguranje nepokretne imovine

Gemi sigortası - osiguranje brodova

Genel şartlar – opšti uslovi

Genel sağlık sigortası - generalno zdravstveno osiguranje

GH (Güvence hesabı) – poverenički račun

GLKHHKNH (*Grev, lokavt, kargaşalık, halk hareketleri, kötü niyetli hareketler ve terör*) - štrajk, blokada, neredi, civilna kriza – maliciozna dela i teror.

Grev sigortası – osiguranje od štrajka

Grup sigortası - grupno osiguranje

H

Hasar fazlası poliçesi - osiguranje na drugi rizik

Hasara katılım klozu – klauza o neučestvovanju u šteti

Hasarsızlık – bonus bez štete

Hasat sigortası - osiguranje useva i plodova

Hastalık sigortası – osiguranje od bolesti

Havacılık sigortası – vazdušno osiguranje

Hayat sigortası/ yaşam sigortası – životno osiguranje

Hayvan hayat sigortası - osiguranje životinja

Hususi avarya - partikularna havarija

I

İhracat kredi sigortası - osiguranje izvoznih kredita

İhtarname - upozorenje

İkraz – predujam

İnşaat sigortası - osiguranje objekta u izgradnji

İptal – otkaz (polise)

İrat - prihod

İşveren sorumluluğu sigortası – osiguranje odgovornosti poslodavca

K

Kâr sigortası – osiguranje profita

Kâr kaybı sigortası – osiguranje od gubitka profita

Kâr paylı birikim tutarı – otkupna vrednost

Kasko sigortası – kasko osiguranje motornih vozila

Kısmi kasko sigortası – delimično kasko osiguranje motornih vozila

Kira kaybı sigortası – osiguranje od gubitka zakupnine

Kişisel sorumluluk sigortası – individualno osiguranje od odgovornosti

Kobi sigorta – osiguranje malih i srednjih preduzeća

Komisyon – provizija

Konut paket sigortası – paket osiguranja domaćinstva

Koruma ve tazminat kulübü – Društvo za zaštitu i nadoknadu štete

Kredi sigortası – kreditno osiguranje

L

Lehdar/ menfaattar – korisnik

Limit - limit

Loyd's – Lojd, termin koji se koristi za berzu osiguranja u Londonu gde se sprovode najskuplji poslovi osiguranja

Lütuf – predusretljivost, dobra volja osiguravača

Lütuf ödemesi/ ex gratia ödeme – plaćanje iz predusretljivosti

M

Mahsuplaşma – razračunavanje, prebijanje, obračun

Makina kırılması sigortası – osiguranje mašina od loma

Mal sigortası – osiguranje robe

Mali sorumluluk sigortası – osiguranje od opšte odgovornost (materijalne šete)

Mecburi sigorta/ zorunlu sigorta – obavezno osiguranje

Mesleki sorumluluk sigortası – osiguranje od odgovornosti iz delatnosti

Moral riziko – moralni rizik

Muafiyet – oslobađanje od poreza

Mutabakatlı değer – ugovorena vrednost

N

Nakliyat sigortası – transportno osiguranje

Navlun – vozarina

O

Otomatik reasürans (Trete) anlaşmaları – ugovor o obaveznom reosiguranju

Ölüm sigortası - osiguranje od smrtnog slučaja

Özel şartlar – posebni uslovi

P

Polıçe - polisa

Prim - premija

Prim hesaplama - obračun premije

R

Rayıç değer – tržišna vrednost

Reasürans - reosiguranje

Reasürans komisyonu – provizija reosiguranja

Reasürör - reosiguravač

Retrosesyon – retrocesija

Risk değerlendirme – procena rizika

Riyazi ihtiyat/ matematik karşılık – matematička rezerva

Riziko/ risk - rizik

Riziko yönetimi – upravljanje rizikom

S

Sağlık sigortası – zdravstveno osiguranje

Saklama payı/ konservasyon - samopridržaj

Sakatlık/ malullük / maluliyet sigortası – invalidsko osiguranje

Sel ve su baskını sigortası – osiguranje od opasnosti poplava i izliva vode

Sertifika - potvrda

Sesyon/ devir/ terk – cesija, ustupanje

Sigorta – osiguranje

Sigorta değeri – vrednost osiguranja

Sigorta dilimi – grana osiguranja

Sigorta ettiren – ugovarač osiguranja

Sigorta sözleşmesi – ugovor o osiguranju

Sigorta süresi – period osiguranja

Sigorta şirketi – osiguravajuće društvo

Sigortacı – osiguravač

Sigortacılık – osiguranje

Sigortalanabilir menfaat prensibi – princip osiguranja interesa

Sigortalı kişi – osiguranik

Sosyal sigorta – socijalno osiguranje

SSK (Sosyal sigortalar kurumu) – Društvo za socijalno osiguranje

Sürprim/ ek prim – dodatna premija

T

Tam ziya – potpuna šteta

Tanzim tarihi – datum izdavanja (polise)

Taşıyıcı Sorumluluk sigortası – osiguranje odgovornosti špeditera

Tazminat – naknada štete/ reparacija

Tehlike payı/ riziko primi – riziko premija

Teklif formu – obrazac ponude
Teknik karşılık – tehnička rezerva
Temel rizikolar – osnovni rizici
Teminat – pokriće
Teminat dışı kalan durum/ istisna – isključenje (rizika)
Tenzil – rabat
Tenzili muafiyet - franšiza, osiguranikovo učešće u šteti
T.G.F (Trafik garanti fonu) – Garantni fond za motorna vozila
THGF (Trafik hizmetleri geliştirme fonu) – Fond za razvoj saobraćajnih usluga
Trafik sigortası - osiguranje od autoodgovornosti
Trafik kaza sigortası – osiguranje auto nezgode
Türkiye sigorta, reasürans ve rmeclilik şirketleri birliği – Asocijacija osiguravajućih, reosiguravajućih i penzionih kompanija Turske

U

Üçüncü şahıs sorumluluk sigortası – osiguranje odgovornosti prema trećem licu
Ürün sorumluluğu sigortası – osiguranje od odgovornosti za proizvode

Y

Yangın sigortası – osiguranje od požara
Yaşlılık sigortası – starosno osiguranje
Yat sigortası – osiguranje jahte
Yenileme - obnova
Yeşil kart – zelena karta
Yıllık gelir esaslı sigortalar/ annuities – anuitet
YSV (Yangın sigorta vergisi) – porez na osiguranje od požara
Yükümlülük karşılama yeterliliği – granica platežnosti

Z

Zarar/ ziya – šteta, gubitak
Zeyilname/ zeyil – aneks
Zorunlu trafik sigortası – obavezno osiguranje od autoodgovornosti

8. ANKETA

U ovom poglavlju osvrnućemo se na jedno manje istraživanje koje je sprovedeno u vidu ankete koju su popunili maternji govornici turskog jezika.

Anketa je sačinjena na turskom jeziku kao elektronski upitnik, pri čemu je sajt bio dostupan za sve posetioce, prvenstveno za one čiji je turski maternji jezik. U anketi koju smo sastavili korišćen je metod slučajnog uzorka, odnosno u anketi su učestvovali ispitanici nevezano za njihove godine, obrazovanje, pol ili slično, kako bi se dobila što šira slika o trenutnom stanju žargonskog govora. Učesnici su upitnik popunjavali elektronskim putem. Nakon što su dali opšte podatke o sebi, ispitanici su kao odgovor na pitanje naveli koje sve asocijacije u žargonskom vokabularu kod njih izazivaju ponuđene književne reči.

Osnovni cilj ovog istraživanja bio je da se potvrdi teorija da se žargonski jezik više ne vezuje za prostački jezik ili jezik prestupnika i nepismenog sveta, već da je njegova upotreba prisutna u svakodnevnoj komunikaciji bez ikakve stigmatizacije. Pored toga, ova anketa pruža uvid i u „aktuelne” žargonske reči kao i one koje nisu zabeležili postojeći rečnici žargona.

Ispitanici su, popunjavajući upitnik, pružili nekoliko osnovnih informacija o sebi. Te podatke smo izrazili u procentima, na sledeći način:

Godine:

5% - 15-20

50% - 21-30

45% - 30-50

Pol:

75% - muški pol

25% - ženski pol

Obrazovanje:

10% - srednje obrazovanje

90% - visoko obrazovanje

Na pitanje: „Da li koristite žargon u svakodnevnom govoru?“, dobili smo sledeći rezultat:

95% - da

5% - ne

Odgovarajući na postavljena pitanja, ispitanici su dali žargonske izraze za odgovarajuće pandane u književnom jeziku. Odabrane lekseme iz književnog jezika za koje su traženi odgovori ispitanika, predstavljaju najfrekventnije odrednice u rečnicima žargona. Svi primeri preuzeti su u originalnom obliku, odnosno zavedeni su onako kako su ispitanici popunili anketu. Žargonizmi su prevedeni na srpski jezik s tim da je za pojedine reči dato njihovo primarno značenje, a ne žargonsko. Pored toga, izvorne žargonizme, odnosno reči koje u svojoj semantici ne sadrže nijedno drugo značenje osim žargonskog, obeležili smo zvezdicom.

Žargonski primeri zabeleženi u anketi su:

Anus „anus“:

*G*t* „d*pe“, *düğme* „dugme“, *oturma organı* „dosl: organ za sedenje“, *popo* „guza“, *kaba et* „dosl: debelo meso“, *arka* „zadnja strana“, *buzuk* „skupljen, sužen“, *kase* „ćasa“, *kestane* „kesten“, *semer* „samar“, *küfe* „košara“, *tiiz ** „d*pe“, *makat* „sedište, sećija“, *bilezik* „narukvica“.

Aptal „budala“:

Bön „glup, tup“, *embesil* „imbecil“, *alık* „glup, tup“, *angut* „crvena guska“, *s*kik* „sje*an“, *salak* „blenta, blesavko“, *manyak* „ludak“, *dangalak* „budala, blenta“, *saf* „naivčina“, *enayi** „naivan, ovca“, *keriz* „prljav, septička jama“, *denyo** „paćenik“, *gerzek** „retard“, *dingil* „osovina“, *dunkof** „dunster“, *gerizekali** „dosl: „sa zaostalom pameću“, *kuş beyinli* „dosl: „sa pilećim mozgom“.

Cinsel ilişki „Seksulani odnos“:

Seks „seks“, *pompa* „pumpa“, *fittiş** „p*zda“, *birlikte olmak* „biti zajedno“, *sevismek* „voditi ljubav“, *cakisma* „vezivanje, spajanje“, *s*kiş* „j*banje“, *uçuş* „letenje“, *çiftleşme* „parenje“, *vuruş* „lupanje“, *kaymak* „ukliznuti“, *fik fik** „kr*s“, *sex* „seks“, *sikismek* „j*bati se“, *dinga dinga** „haba haba“, *yişmek** „kr*sati se“, *s*kişmek* „j*bati se“.

Çalmak „krasti“:

*Araklamak** „drpiti“, *yürütmek* „sprovoditi, produžiti“, *aşırma* „prebacivanje“, *indiragandi yapmak** „dosl: učiniti Indiru Gandi“, *ceplemek** „predžepiriti“, *indirmek* „spustiti, oboriti“, *hacilamak** „opelešiti“, *hiç etmek** „opajati“, *tırtıklamak** „drpiti“, *uçurmak* „otkidati, nositi“, *gafti* „prevara“, *hırsızlık* „lopovluk“, *hacilamak** „opelješiti“, *aşırnak* „prebaciti“, *kapkac* „otimačina, pljačka“, *yurutmek* „sprovoditi, produžiti“, *İndira gandi* „Indira Gandi“.

Dışlık organı „vagina“:

*A** „p*čka“, *kutu* „kutija“, *kuku* „kukavica“, *pittiş** „p*zda“, *vajis** „vidžajna“, *fistik* „pistać“, *bal kutusu* „kutija meda“, *şeftali* „breskva“, *makas* „makaze“, *mincık* „p*čkica“, *vajina* „vidžajna“, *rabota** „ćuća“, *delik* „rupa“, *a*çık* „p*čkica“.

Erkek organı „penis“:

Pipi „piša“, *yarrak* „k*rac“, *kobra* „kobra“, *evlat* „deca, potomci“, *cavus* „čauš, vodnik“, *mal* „imovina, imetak“, *malafat* „stezni trn“, *y*rak* „k*rac“, *baston* „palica, štap“, *alet* „alatka“, *s*k* „k*rac“, *penis* „penis“, *şey* „stvar“, *çubuk* „prut, motka“, *silah* „oružje“.

Eşçinsel „homoseksualac“:

Top „lopta, kugla“, *tro** „trandža“, *ibine* „p*der“, *homo** „homo“, *gey** „gej“, *yumuşak* „mekan“, *hafif* „lak, lagan“, *ipne* „p*der“, *oğlancı** „p*derast“, *pasif* „pasivan“.

Fahiše „prostitutka“:

*Or*spu* „k*rva”, *ücretli* „plaćenica, nadničarka”, *zilli* „sa zvončićima”, *aşüfte* „bludnica”, *hayat kadını* „prostitutka”, *tele kız** „kol gerla”, *motor* „motor”, *kaltak* „sedlo”, *ırısıpı* „k*rva”, *kevase* „bludnica”, *yollu* „brzohodna”, *kadrolu* „profesionalka”, *kevaşe* „bludnica”, *kaşar* „kačkavalj”, *yollu-hayat kadını* „krajputašica”, *şillik* „nafrakana žena”, *k*hpe* „bludnica”.

Hırsız „lopov“:

Yankesici „secikesa”, *cepçi** „džeparoš”, *or*spu çocuğu* „k*čkin sin”, *gaftici** „lopurda”, *hırsız* „lopov”, *Tayyip* „Tajip”, *eli uzun* „dosl: duge ruke”, *çalan* „koji krade”, *hırkız* „lopov”, *dolandirici* „prevarant”, *arakçı** „muvator”.

İçki „piće“:

Alkol „alkohol”, *zıkkım* „otrov”, *mey* „vino”, *antifiriz* „antifriz”, *mazot* „mazut”, *ilaç* „lek”, *piiz** „pićence”, *yeşil ışık** „dosl: zelena svetlost”, *pizelenmek** „uşikati se”, *iki tek atmak* „popiti na eks”, *gümletmek* „zalupiti, tresnuti”.

Konuşmak „govoriti, pričati“:

Laflamak „pričati, čavrljati”, *muhabbet* „prijateljski razgovor”, *ötmek* „pevati, cvrkutati”, *bidi bidi** „ćućoriti”, *laf s*kistirmek* „čavrljati, sprdati se”, *iki lafin belini kırmak** „dosl: razdvojiti opasač dve reči”, *çene* „vilica”, *lak lak** „čavrljanje”, *car car etmek** „udaviti pričom”, „čavrljanje”.

Masturbasyon „masturbacija“:

31 „trideset jedan”, *osbir* „trideset jedan”, *malafatul saksakiye* „dosl: stezni trn za čegrtaljku”, *çavuşu tokatlamak** „dosl: išamarati čauša”, *el arabasına binmek** „dosl: popeti se na ručna kola”, *otuzbir* „trideset jedan”, *insanın kendisiyle yakından ilgilenmesi* „dosl: čovek se poblize zabavlja sobom”, *Elizabeth* „Elizabeta”, *otuzbir cekmek** „dosl: izvući trideset jedan”, *halletmek* „rešiti”, 52 „pedeset dva”.

Ölmek „umreti“:

Gebermek „umreti“, *mort** „smrt“, *öbür dünyayı boylamak* „dosl: preći u drugi svet“, *dead** „mrtav“, *nallari dikmek** „dosl: podići potkoviće“, *tahtali koy** „dosl: selo sa daskama“, *mefta olmak* „biti mrtav“, *mortu çekmek** „umreti“, *nallari dikmek** „otegnuti papke“, *mefta* „mrtvak“, *mortingen** „otpisan“, *gidiş* „odlazak“.

Para „novac“:

*Mangir** „lova“, *keş** „keš“, *kene* „krpelj“, *mani** „šuške“, *Atatürk* „Ataturk“, *arpa* „ječam“, *fasulye* „pasulj“, *many** „šiške“, *yeşiller* „zelene“, *kağıt* „papier“.

Sarhoş „pijan“:

*kafasi guzel** „dosl: glava mu lepa“, *ayyaş* „pijandura“, *hoş* „prijatan“, *alkolik* „alkoholičar“, *çakır olmak** „biti trešen pijan“, *matiz* „dug splet (užadi)“, *kafası bir milyon** „dosl: glava mu milion“, *Leyla* „Lejla“, *kafa milyon** „ošašavljen“, *zoom** „ucvrčan“, *kafalar güzel** „nasmejan“, *zum olmak** „biti ucvrčan“.

Uyuşturucu madde „opijat“:

Toz „prah“, *ot* „trava“, *kimyasal* „hemijski“, *seker* „šećer“, *sigara* „cigara“, *taş* „kamen“, *beyaz* „belo“, *dalga* „talas“, *peynir* „sir“, *kubar* „mleveno, prah“, *brokoli* „brokoli“, *malzeme* „materijal“, *esrar* „hašiš“, *eroïn* „heroin“, *kokain* „kokain“.

Yalan „laž“:

Üfürük „dah“, *laf* „reč, govor“, *palavra* „međupaluba“, *atmasyon** „puvanje, odvala“, *katakulli** „svinjarija“, *maval** „fora“, *traş* „šišanje, brijanje“, *dolan* „prevara“, *kolpa** „žvaka“, *uydurma* „izmišljotina“, *polim** „lupetanje“, *g*tten atmak** „dosl: izbaciti iz guzice“, *atış* „lupanje“, *tıraş* „šišanje, brijanje“.

Na osnovu sprovedene ankete može se zaključiti da je stav prema žargonskom jeziku evoluirao vremenom, kao i da je stigma koja se vezuje za ovaj specifičan govor gotovo nestala. U prilog tome govori činjenica da 95% ispitanika koristi žargonizme u svakodnevnoj komunikaciji. Pored toga, žargon se uvek vezivao za one koje su na dnu društvene lestvice, neobrazovane i ljude koji se bave ilegalnim aktivnostima.

Svojevrsan pokazatelj da se žargon ne vezuje za govor probisveta i neobrazovanih ljudi jeste podatak da među učesnicima ankete nije bilo ispitanika sa osnovnim ili manjim obrazovanjem, a da je najveći broj bio upravo onih s fakultetskim obrazovanjem. Na osnovu podataka o starosnoj strukturi ispitanika može se zaključiti da ovaj specifičan jezik ne koristi isključivo omladina, već da je zastupljen podjednako u svim starosnim kategorijama.

Što se žargonskih reči tiče, u anketi su u najvećem broju zastupljeni vulgarizmi, ali u isto vreme i metaforička objašnjenja reči ne bi li se ublažila oštrina korišćenih izraza. Tako, na primer, za reč *anus* naveden je vulgarizam *g*t* „d*pe”, ali i njegove ublažene verzije *kaba et* „debelo meso”, *oturma organı* „organ za sedenje”, što je jedan od odličnih primera da se za žargon ne vezuju isključivo pogrđni ili vulgarni izrazi, već da on predstavlja primer dosetljivosti njegovih stvaralaca da na unikatan i kreativan način izraze pravo značenje.

Pored toga, primetna je zastupljenost namernih ortografskih grešaka koje se pojavljuju u cilju smanjenja vulgarnosti u izrazima. Ovakvi ustupci u pisanju javljaju se u zameni ili dodavanju slova kako bi se zaobišlo pisanje njihovih originala. Takvi primeri su: *fittiş*, *pittiş* dok je originalna reč *p*tiş* „p*zda”, *a*çık* za reč *a*çık* „p*čka”, *yarrak* umesto lekseme *y*rak* „k*rac”, *ibine* umesto *i*ne* „p*der”, *ırısplı* umesto *or*spu* „k*rva”.

Drugi vid pogrešno napisanih reči, ali u manjem broju nego u prethodnim primerima, nastao je upotrebom engleske umesto turske tastature. Tako je u primerima: *hacilamak* umesto *hacılamak* „opelješiti“, *kevase* umesto *kevaşe* „bludnica“, *bidi bidi* umesto ispravne verzije reči *bidi bidi* „ćućoriti“.

Još jedna važnost anketnih istraživanja jeste mogućnost da se zabeleže aktivne ili još nedefinisane lekseme, što je od velikog značaja za sociolingvistička kao i leksikografska istraživanja. U našoj anketi nalaze se lekseme koje nisu zavedene u vodećim žargonskim rečnicima poput: *dinga dinga* „haba haba”, *Elizabeth* „desanka”, *vajis* „vidžajna” i druge. Ovakve, kao i mnoge druge reči, predstavljaju bogatstvo jednog jezika, ali i njegovu nepostojanost, pošto žargonizmi nestaju jednakom brzinom kojom i nastaju, što znači da je potrebno da se novonastale lekseme zavode i definišu gotovo svakodnevno kako bi se mogao pratiti njihov razvoj i stvaranje, kao i njihovo aktivno trajanje.

9. ZAKLJUČAK

Dugo vremena žargon se smatrao inferiornim u odnosu na normativni jezik jer se njegova upotreba vezivala iskučivo za niži sloj društva, kriminalce, pijanice, prostitutke i slično, zbog čega se podigla velika stigma u odnosu prema ovom specifičnom jeziku.

Kako su se istraživanja vezana za ovaj jezik povećavala, raslo je i interesovanje javnosti, a samim tim se vremenom odbojnost prema žargonu smanjila. Pored rečnika, povećao se i broj članaka koji se bave izučavanjem ove teme. Dokaz da se turski jezik oslobodio predrasuda prema žargonu i jedan od načina koji pokazuje kako se neguju žargonske reči jeste i kviz koji se emituje na turskoj televiziji *Kelime Oyunu* (Igra rečima), koja se realizuje u saradnji sa Turskim lingvističkim društvom. Tokom emisije, uz reči iz standardnog jezika, koriste se i žargonske reči. Pored žargonizama, interesantna je i upotreba reči iz prsnog govora (teklifsiz konuşma), koje predstavljaju kolokvijalizme, odnosno reči i izraze koji pripadaju neformalnom registru i koriste se u govoru svakodnevnice, van literature.

Upotreba žargonskog govora vidljiva je u svakodnevnoj komunikaciji, književnim delima, filmovima, na televiziji, društvenim mrežama, kao i u svim sferama društvenog miljea što značajno govori u prilog tome koliko se odbojnost smanjila.

Primer za ovu tvrdnju može se videti u zastupljenosti žargonskog vokabulara u filmskoj i muzičkoj industriji koje obiluju ovakvim rečima koje su još pre nekoliko decenija smatrane šokantnim i predstavljale srknavljenje jezika, a danas su ušle u antologiju. Tako u filmu *Kibar Feyzo* (Plemeniti Fejzo)²³⁰ iz 1978. godine u kojem glumi poznati turski komičar Kemal Sunal postoje replike koje su postale antologijske i koje se upotrebljavaju u svakodnevnom jeziku kao sastavni deo duhovitog izraza. Ovaj film prožet je žargonskim rečima kao i dijalektizmima koji usavršavaju humoristične situacije. Takva je poznata, sledeća replika:

Maho ağa: 'Ulan, ne yazıysın oraya hırbo'?

Feyzo: 'Faşo ağa'.

Maho ağa: 'Faşo ne demek lo'?

*Feyzo: 'Şey, bele p*şt gibim i*ne gibim bişey, yani'.*

²³⁰ *Kibar Feyzo* je film snimljen 1978. godine, a režirao ga je A. Jilmaz (Atif Yılmaz).

Meho aga: „Šta to pišeš tamo tikvane”?

Fejzo: „Faša aga”.

Meho aga: „A šta je Faša”?

Fejzo: „Ma to ti je kao nešto zaj*bano, p*derski”.

Pored ovog kultnog klasika, popularan film novije generacije *G.O.R.A.*²³¹ takođe obiluje žargonskim rečima i izrazima. Ovaj film je primamljiv za sve generacije i u njemu je prisutno obilje duhovitih rečenica i dijaloga koje su prepune žargonizama i vulgarizama koji ne nose negativnu konotaciju, već je njihova svrha benigna, korišćena u cilju dobre zabave i karikaturisanja pojedinih likova. Pored uobičajenih žargonskih reči primetna je upotreba i engleskih žargonizama koji se javljaju kao novi trend u govoru.

Kao primere navešćemo nekoliko dijaloga iz pomenutog filma:

Telefondaki adam: 'Arif ben cumhurbaşkanı Yakup Selvigözler sana ihtiyacımız var'.

*Arif: 'Ha s*ktir lan öyle bi cumhurbaşkanımı var a*ına koyayım bizim cumhurbaşkanımız Hayri Pitircan'*

Bob: 'Ne oldu lan'?

Arif: 'Ya kafalarına göre millet kandırma peşindeler sanki biz bilmiyoz bide başbakana cumhurbaşkanı diyo gerzek'.

Čovek na telefonu: „Arife, ja sam predsednik Jakup Selvigozler, potrebna nam je tvoja pomoć“.

Arif: „Ma j*bi se, j*bo ja takvog predsednika, naš predsednik je Hajri Pitirdžan“.

Bob: „Šta to bi čoveče?”

Arif: „Ma pametnjakovići, pokušavaju da prevare narod, kao da mi ne znamo ništa. I još za premijera kaže predsednik, retard“.

²³¹ Film *G.O.R.A.* snimljen je 2004. godine u kojem glavne uloge tumače: R. Oztekin (Rasim Öztekin), O. Ugur (Özkan Ugur) i Dž. Jilmaz (Cem Yilmaz) koji je ujedno i jedan od scenarista. Film je režirao O. F. Sorak (Ömer Faruk Sorak).

Alici: 'Onu da getir... öbürünü de getir.... Burada bir sinerji yaratalım ama bunlar fake...'

Arif: 'Neeeyk'?

Alici: 'Fake ulan fake! Sahte yani. Bak burda resmen Kütahya porselen yazıyo, al'!

Kupac: „Donesi ga... donesi i onaj drugi....Stvaramo sinergiju, ali ovi su fejk...”

Arif: „Šta bre?”

Kupac: „Fejk matori, fejk! Lažnjak. Vidi, ovde ladno piše zvanični porcelan Kutahije... de uzmi”!

Ovakvi i mnogobrojni drugi primeri pokazuju da se upotreba žargonskih reči proširila i postala deo ne samo svakodnevnog govora već i vid ekspresije u umetnosti. Premda je prošlo mnogo vremena od jezika tabua do vida komunikacije i zabave, žargonski jezik je preko književnog i filmskog stvaralaštva postao neraskidiv deo govorne celine jezika.

Adaptiranje žargonskih reči prošlo je kroz veliki broj promena. Najveće promene uočavaju se u fonološkom, tvorbenom i semantičkom polju.

Kako turski jezik ima bogatu semantiku, nastajanje novih žargonskih značenja odvija se sa velikom lakoćom. Najveći broj žargonizama nastalih proširenjem semantičkog polja književne lekseme dobija se procesom asocijacije. Premda je logika nastanka novog značenja prvenstveno poznata stvaraocu, najčešće se nova značenja pojavljuju kao asocijacija na fizički izgled ili neku drugu karakteristiku. Tako, na primer, leksema *tombik* „vrsta tune” koristi se u oslovljavanju krupne, punačke osobe. Ovakva leksema nastala je kao asocijacija na izgled krupne i mesnate ribe. Slična tome je i upotreba reči *tosun* „junac; snažan mladić” koja se upotrebljava iz milošte u oslovljavanju krupne osobe.

Fonetske promene koje se javljaju u žargonskim leksemama, što dovodi do nastanka varijeteta, nastaju na više načina. Najčešći vid nastajanja dubleta jeste dodavanje, skraćivanje ili zamena fonema. Takve promene mogu nastati usled pogrešne interpretacije reči pa se njegova „pogrešna” varijanta usvojila kao takva. Drugi način nastanka fonoloških promena jeste usled namerne promene reči. Eufemistične promene se mogu javiti kao kreativni izraz stvaraoca ili zbog osetljivosti reči, najčešće

skrivanjem vulgarnog izraza. Uzvik *oha* „oprem” može imati svoje varijetete nastale dodavanjem glasova poput *hoha* ili *voha* kako bi se umanjio vulgarni izraz.

Novine koje su se pojavile u poslednjih nekoliko godina jesu namerne fonološke, odnosno ortografske promene leksema nastale usled ekspanzije interneta i mobilnih telefona. Ovakav vid komunikacije odražava se kroz odbacivanje normativnih gramatičkih pravila, skraćivanje reči radi brzine odgovora, ali i dodavanje nepotrebnih ortografija u cilju izražavanja emotivnog stanja govornika. Pored ovoga, prisutna je i upotreba ortografskih znakova koji ne pripadaju turskom jeziku, što se može objasniti upotrebom engleske tastature, a zatim i sve učestalija upotreba stranih reči, najčešće iz engleskog jezika. Istini za volju, tendencija skraćivanja reči opstala je i danas dok je upotreba engleske tastature smanjena sa pojavom ortografskih znakova prilagođenih turskom fonološkom sistemu na elektronskim uređajima.

Ova problematika nije prisutna samo u turskom već u svim jezicima i predstavlja veliki problem po normativne standarde jednog jezika. S druge strane, na internetu i socijalnim mrežama javljaju se pokreti za čistotu jezika koji svojim aktivnostima podižu svest o potrebi ispravnog pisanja i govora, a pored toga pružaju i pravilne verzije gramatički neispravnih reči koje se javljaju u sve većem broju.

Nastajanje novih reči vrši se na više načina, pri čemu je najzastupljenija derivacija. Turski kao aglutinativni jezik sadrži veliki broj sufiksa koji učestvuju u stvaranju novih reči. U stvaranju žargonskih leksema koriste se već postojeći normativni nastavci, a i oni koji su produktivni samo u žargonskom jeziku i koji se karakterišu kao žargonski sufiksi. Premda su mnogi leksikografi i lingvisti definisali pojedine izvorne žargonske nastavke, nužno je naglasiti da se pojedini nastavci danas ne mogu smatrati produktivnim i da su opstali samo kao sastavni deo žargonizama koji su u opticaju. Pojedini nastavci su još uvek aktivni s time da su neki produktivniji od drugih, odnosno učestvuju u nastajanju većeg broja žargonizama. Pored toga, svakog dana javljaju se novi tvorbeni nastavci najčešće po uzoru na one iz engleskog jezika. Problematika ovakvih nastavaka jeste u tome što su oni vrlo kratkotrajni i javljaju se pre svega u nekolicini reči a zatim nestaju iz jezika, a neretko takvi nastavci nisu ni zabeleženi, pa njihovo postojanje prolazi nezapaženo.

Pored derivacije, prisutna je i neafiksalna tvorba poput konverzije, skraćivanja, kompozicije, gde je najzastupljenije stvaranje novih reči pozajmljivanjem iz stranih

jezika. Nekada su ti jezici bili francuski, nemački, ruski ili jezici etničkih grupa koji žive na teritoriji Turske. Danas se kao influentan jezik uzima engleski jezik čije se pozajmljenice javljaju u svom originalnom obliku, modifikovane u skladu sa fonetskim odnosno ortografskim sistemom turskog jezika, ali i reči nastale mešavinom turskih i engleskih reči nastale kao produkt komičnog izraza, kao što je primetno u primerima: *hellooğ* „nastalo od engleske reči: *hello* „zdravo“, *İnşallah Maşallah power* „u značenju moć sujevernih uzvika“, *Justin Biber* „šaljivo igranje reči nastalo od vlastitog imena Justin Bieber čije prezime kada se izgovori podseća na tursku reč *biber* „paprika“.

Nužno je pomenuti da se turski žargonizmi mogu javiti i kao pozajmljenice izvan granica Turske. Turski jezik uticao je na nastanak novih reči u drugim jezicima, među kojima je nemački. Sa velikim brojem mladih ljudi turskog porekla koji žive u Nemačkoj povećava se upliv turskih leksema posebno onih sa argotičnim značenjem, u svakodnevni govor Nemaca, a naročito se uočava u omladinskom govoru. Primer za to jeste nemački film *This Ain't California* (Ovo nije Kalifornija)²³² koji govori o mladima u Istočnoj Nemačkoj, čiji govor obiluje žargonskim vokabularom među kojima je i obilje turskih reči i žargonizama. Krajem prošloga veka na ovaj uticaj nije se gledalo blagonaklono: „Jednako su mediji i državne institucije opisivale govor nemačkih Turaka kao loš, neobrazovan i neinteligentan. U isto vreme je diskurs pop-kulture slavio jedan novi stereotipni način razmišljanja, opunomoćen a opet polupismen, neartikulisan žargon poznatiji kao *lan govor*, kojeg su navodno govorile druge ili treće generacije turskih imigranata”²³³. Nekoliko decenija potom skida se stigmatika i prihvata žargonski govor Turaka koji žive u Nemačkoj i njegov uticaj, u toj meri da je nagradu za omladinsku žargonsku reč 2013. godine osvojila leksema turske etimologije *babo* (baba) u značenju „šef, bos”²³⁴. Turcizmi koji su danas vrlo popularni među nemačkom omladinom jesu: *walla* (vallahi) „iskreno”, *hadi* (hadi) „hajde”, *lan* (ulan) „prijatelj, ortak; bre”, *bei* (bey) „gospodin” i slično.

Tokom godina rečnici žargona su se menjali i to najviše u svom obimu i broju zavedenih žargonskih leksema. Kako je tabu tematika oko žargona jenjavala, tako se

²³² *This Ain't California* je nemački film snimljen 2012. godine čiji je režiser M. Persiel (Marten Persiel)

²³³ J. Eksener, *Ghetto Ideologies, Youth Identities and Stylized Turkish German: Turkish Youth in Berlin-Kreuzberg*, London, 2006, str. 6.

²³⁴ H. Claevar, „Turkish word wins German slang award“, članak dostupan na adresi: <https://www.thelocal.de/20131125/turkish-for-boss-is-best-german-youth-slang-2013>

broj ovih dela povećavao kao i broj obrađenih reči. Rečnici su se razvijali i vremenom su ustanovljena pravila i način zavođenja, definisanja i markiranja leksema.

Prvi rečnik žargona sačinio je A. Fikri, a nakon njega ostali sastavljači su doprinosili bogaćenju vokabulara žargona na svoj način. Sa Develiogluovim rečnikom, turska sociolingvistika dobila je prvo lingvistički primereno leksikografsko delo čije su leme markirane odgovarajućim gramatičkim, stilskim, etimološkim i drugim kategorijama, kao i bogatim primerima. Nakon Develioglua, Aktunč je sačinio obimno žargonsko delo koje broji nekoliko hiljada leksema, primera i drugih žargonskih tvorevina i za sada se smatra najkvalitetnijim i najkorisnijim radom koji se vezuje za ovu tematiku. Pored ovih rečnika, pažnju zavređuje i rečnik koji je sačinila F. Bingolče koja je rušeći tabue u turskom jeziku sastavila rečnike koji su se bavili žargonom pojedine socijalne grupe kao što je to govor žena, fudbalera, osmanlijskog življa i slično.

Kako se žargonski govor prevashodno vezuje za govor mladih, nužno je napomenuti da se on odnosi i na govor određene profesije, te se takav specifičan govor naziva stručni žargon. Stručni žargon odnosi se na specifične reči i fraze određene profesije koja je nepoznata onima koji ne pripadaju toj struci. Neretko se na ovakve žargonizme ne gleda blagonaklono zato što odaju utisak pompeznosti, nepotrebnosti i superiornosti u odnosu na upotrebu reči iz standardnog jezika. Nasuprot tome, mi smo mišljenja da je stručni žargon sastavni deo komunikacije među ljudima koji su povezani istom profesijom što olakšava njihovo sporazumevanje upravo upotrebom stručnih termina, pri čemu se stvara poseban stil govora koji u svakom slučaju čini jezik bogatijim.

Žargon je ekspresivan i metaforičan deo jezika koji koriste članovi različitih socijalnih i profesionalnih grupa. Žargon je deo svakodnevnog vokabulara i kolokvijalnog govora, tako da predstavlja zanimljivu temu za istraživanje. Dugo vremena žargon se u turskom, kao i u drugim jezicima, smatrao prostačkim jezikom i jezikom prevaranata, pošto se koristio od strane ljudi koji žive na društvenoj margini. Daljim istraživanjem pokazalo se da žargon koriste svi mlađi i stariji ljudi, neobrazovani i obrazovani, osuđenici i čuvari zakona, imajući u vidu da je žargon poseban jezik određene grupacije ljudi.

Na osnovu ankete koju smo sproveli, dokazali smo da su mnogi stereotipi koji su se vezali za žargonski jezik, danas prevaziđeni i da se žargonske reči koriste u svakodnevnoj komunikaciji nezavisno od starosne grupe, pola ili obrazovanja govornika. To je svojevrsan pokazatelj da je nestala dogma koja je ovaj jezik obeležavala kao govor lupeža i siledžija, već da je on danas prihvaćen kao neraskidivi deo opštenja i portretisanja jedne socijalne kulture ili supkulture.

Pored navedenih žargonizama u anketi, pružamo i nekoliko najzastupljenijih žargonskih reči u turskom jeziku:

Akşamdan kalmak „biti mamuran”, *a*ına koymak* „zaj*bati, odj*bati”, *ayvayı yemek* „nadrhljati, nagrabusiti”, *beleş* „besplatno, džabalesku”, *cebi delik* „švorc, dekintos”, *dalga geçmek* „šaliti se, zezati”, *dallama* „budala, tupson”, *dangalak* „budala, dijabola”, *denyo* „budala, lujka”, *deyyus* „makro”, *dümbük* „makro”, *dürzü* „nitkov, hoštapler”, *ekmek* „pobeći, ispaliti”, *faça* „lice, faca”, *fistik* „zgodna devojka, mačka”, *frikik* „pokazivati donji veš (kod žena)”, *gavat* „makro”, *hadi oradan* „šališ se, ma zezaš”, *hödik* „glupak, bilmez”, *kafa ütülemek* „dosađivati, smarati”, *kanka* „prijatelj, brat, buraz”, *kancık* „kuja”, *kazık* „skupo, papreno”, *kulampara* „hulja, smrad”, *lavuk* „budala, kreten”, *moruk* „roditelj, matorac”, *numara yapmak* „lagati, zavlačiti, folirati”, *oha* „oprem”, *paçoz* „ružna žena, gabor”, *şorolap* „laž, fora”, *tuzlu* „skupo, papreno”, *yavşak* „nepouzdan”, *yosma* „lepotica, bomba”, *zibidi* „čudak, frik”, *zampara* „ženskaroš, švaler”.

Kao zaključak možemo izvesti da je žargon duboko usađen u socijalnoj kulturi kao sredstvo izražavanja. Bilo kao oruđe da se prenese neka šifrovana poruka, bilo kao kreativno izražavanje pojedinca, ili sredstvo lakše i brže komunikacije, kao i vid komunikacije u određenim profesijama, žargon je jezik koji se svakodnevno menja, evoluiru i doprinosi opštoj interakciji među ljudima, kao i bogaćenju jezika na kome se stvara.

Istraživanja vezana za ovaj jezički fenomen još uvek ne zauzimaju posebno mesto na polju turske lingvistike, premda se broj radova znatno uvećao u prethodnih nekoliko godina. Verujemo da će se u budućnosti interesovanje kao i broj radova vezanih za žargonsku tematiku još više povećati kako među turskim lingvistima tako i među turkolozima izvan teritorije Turske.

Što se tiče istraživanja na srpsko-hrvatskom jezičkom prostoru na turkološkim katedrama od kojih je beogradska najstarija, sa tradicijom dugom preko devedeset godina, osim ranije pomenutih radova nismo naišli na druga istraživanja iz ove oblasti. Stoga smo osetili potrebu da se posvetimo ovoj problematici i predstavimo žargon turskog jezika široj javnosti. Ova disertacija predstavlja samo početak istraživanja na temu žargonskog jezika i postavlja temelje za nove generacije koje će svojim istraživanjima upotpuniti sliku ovog specifičnog jezika i time pojasniti ne tako poznatu stranu turske gramatike i leksike.

10. LITERATURA

1. Agoston, Gabor; Masters Bruce: *Encyclopedia of the Ottoman Empire*, Facts On File, Inc, New York, 2009.
2. Ajkut, Ksenija: „Специфичност турске антропонимије као израз узајамног деловања језика и културе“, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 9-12. IX 2009, Језик и култура, Београд 2010. 39/1, стр. 305-318.
3. Akalın, L. Sami: *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Varlık Yayınevi, İstanbul, 1966.
4. Akbıyık, Cenk; Karadüz, Adnan; Seferoğlu, S. Sadi: „Öğrencilerin İnternet Ortamında Kullandıkları Yazılı Sohbet Dili Üzerine Bir Araştırma“, *Bilgi*, Sayı 64, Kış 2013, s. 1-22.
5. Akçay, Ahmet; Özcan, Mehmet Fatih: „Türkçe Öğretmeni Adaylarının Bilgisayar ve Genel Ağ Terimlerinin Türkçe Karşılıklarını Bilme Yeterlikleri“, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 1(4)/ 2012, s. 151-161.
6. Aksan, Doğan: *Her Yönüyle Dil*, Cilt 1, TDK, Ankara, 1977.
7. Aksoy, Ömer Asım: *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü. II Deyimler Sözlüğü*, İnkilap, İstanbul, 1995.
8. Aktunç, Hulki: *Büyük Argo Sözlüğü*, YKY, İstanbul, 2002.
9. Андрић, Драгослав: *Двосмерни речник српског жаргона и жаргону сродних речи и израза*, друго, знатно допуњено издање, Zepter Book World, Београд, 2005.
10. Aydın, Mehmet: „Adbilim Açısından Ordu ve Samsun Ağızlarındaki Bazı Lâkaplar“, *Türk Dilleri Araştırmaları*, 16, 2006, s. 25-47.
11. Aykut, Ksenija: *Turske postpozicije - "reči bez značenja"*, Zadužbina Andrejević, Beograd, 2007.
12. Aykut, Ksenija: *Proparticipi- ključ turske sintakse*, Zadužbina Andrejević, Beograd, 2007.
13. Aykut, Ksenija: *Kontrastiranje turskog i srpskog jezika*, Kolor Pres, Lapovo, 2011.
14. Aykut, Ksenija: *Turski folklor*, Kolor Pres, Lapovo, 2017.
15. Aykut, Ksenija: „Neke morfološko-semantičke karakteristike turskih glagola“, *Srpski jezik*, 2010, vol. 15, br. 1-2, str. 691-702.

16. Aykut, Ksenija: „Karakteristike turskog genitiva i njegovi ekvivalenti u srpskom jeziku“, *Zbornik konferencije Kulture i jezici u vremenu i prostoru* 7, Filozofski fakultet, Novi Sad, 2018, 253-264.
17. Aykut, Ksenija, Miljković, Stefani. „Türkçede Akrabalık Adlarının Özellikleri”, *Hikmet*, Gostivar, Yıl: XIV, sayı 28, 2016/ 2, s. 8-21.
18. Banguoğlu, Tahsin: *Türkçenin Grameri*, 9. baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011.
19. Bingölce, Filiz: *Kadın Argosu Sözlüğü*, Metis Yayınları, İstanbul, 2001.
20. Bingölce, Filiz: *Osmanlı Argosu Sözlüğü*, Metis Yayınları, İstanbul, 2001.
21. Bugarski, Ranko: *Jezik i kultura*, Biblioteka XX vek, Beograd, 2005.
22. Bugarski, Ranko: *Žargon: Lingvistička studija*, Beograd, 2003.
23. Caferoğlu, Ahmet: *Anadolu Ağızlarından Toplamalar Kastamonu, Çankırı, Çorum, Amasya, Niğde, İlbaylıkları Ağızları, Kalaycı Argosu, ve Geygelli Yürüklerinin Gizli Dili*, Ankara, 1994.
24. Claevar, Hannah: „Turkish word wins German slang award“, dostupan na adresi:
<https://www.thelocal.de/20131125/turkish-for-boss-is-best-german-youth-slang-2013>.
25. Crystal, David: *Language and the Internet*, Cambridge University Press, Cambridge 2001.
26. Çiftçi, Musa: „Argonun Niteliği ve Argoya Bakış Açımız”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Cilt: VI, Sayı 6/ 2, İzmir, 2006, s. 297-301.
27. Çobanoğlu, Özkul: „Sanatsal Bir Dışavurum Formu olarak Argo Kavramının Halkbilimsel Çözümlemesi”, *Bal-Tam Türklük Bilgisi*, sayı 3, 2005, s. 232-237.
28. Čaušević, Ekrem: *Gramatika suvremenoga turskog jezika*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1996.
29. Damla, Ferda; Diblen, Sümevra: „Argo Dil Kullanımının Okul Türüne ve Cinsiyete Göre Değişimi Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme: Eskişehir İli Örneği“, Bursa, 2012, dostupno na adresi:
http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/26/14/967997/dosyalar/2012_12/10040230_23.pdf
30. Devellioğlu, Ferit: *Türk Argosu*, Genişletilmiş 5. baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1970.

31. Драгићевић, Рајна: *Лексикологија српског језика*, Завод за уџбенике, Београд, 2007.
32. Duman, Cihan: „Bozuk Ağzın Şiiri ya da Şiirin Vesikalı Baldızı: Argo” *Hece*, 165/ 2010, s. 99-107.
33. Durmuş, Oğuzhan: „Alıntı Kelimeler Bakımından Türkçe Sözlük”, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 26/ 2004, s. 1-21.
34. Dursunoğlu, Halit: „Türkiye Türkçesinde Konuşma Dili ile Yazı Dili Arasındaki İlişki“ u *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 30, 2006, str. 1-21.
35. Eksener, Julia: *Ghetto Ideologies, Youth Identities and Stylized Turkish German: Turkish Youth in Berlin-Kreuzberg*, London, 2006.
36. Emeksiz, Abdülkadir: „İstanbul Halk Edebiyatıyla İlgili Kitaplar İçin Açıklamalı bir Bibliyografya Denemesi (1928-1998)”, *İstanbul Araştırmaları*, 5/1998, s. 189-245.
37. Erdal Şahin: „Kuş Dili”, *Kültür Tarihimize Gizli Diller ve Şifreler*, Picus Yayınları, İstanbul, 2008, s. 11-34.
38. Ergin, Muharrem: *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basın Yayın Tanıtım, İstanbul, 2009.
39. Ersoylu, Halil: *Türk Argosu Üzerine İncelemeler*, Leyla ile Mecnun Yayıncılık İstanbul, 2004.
40. *Güncel Türkçe Sözlük* (Savremeni turski rečnik), dostupno na adresi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts
41. Güneş Aysel: „Mizah Dergilerinde ve İnternette Küfürlü Sözlerin Yazımları”, *Türk Kültüründe Hakaret*, Yıl 1, Sayı 2/1, Temmuz 2009, s. 61-67, dostupno na adresi: http://actaturcica.com/media/2009-07/61_67.pdf.
42. Güneş, İsmail Teoman: „Ağır Roman’da Argo Kullanımı ve Eserin Söz Varlığına Etkisi”, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 55, 2016, s. 305.
43. *İnönü Ansiklopedisi*, Cilt III, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1948.
44. Kaçan Metin: *Ağır Roman*, İstanbul, 1999.
45. Karataş, Turan: *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Perşembe Kitapları, İstanbul, 2001.
46. Kaygılı, Osman Cemal: *Argo Lugati*, Selis Kitaplar, İstanbul, 2003.

47. Kerimoğlu, Caner: „Türkiye Türkçesi Gramerindeki Düzensizlikler ve Eş Zamanlı Gramer Yazım”, *Dil Araştırmaları*, 14/ 2014, s. 75-96.
48. Korkmaz, Zeynep: *Grammer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 1992.
49. Korkmaz, Zeynep: *Türkiye Türkçesi Grameri*, TDK Yayınları, Ankara, 2009.
50. Köklügiller, Ahmet: *Türkçe-Edebiyat Sözlüğü*, Hür Yayınevi, İstanbul, 1974.
51. Mangır, Mediha: „Osman Cemal Kaygılı'nın Söz Varlığında Argo”, *Tübar*, XXX/ 2011, s. 233-252.
52. Mangır, Mediha: „Osman Cemal Kaygılı ve Argo Lugatı“, *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 4/ 2011, s. 455-467.
53. *Речник српскохрватског књижевног језика*, Матица српска, Нови Сад*Заргеб, 1967.
54. Meriç, Cemil: *Yaşayan Türkçemiz*, Tercuman Gazetesi Yayınları, İstanbul, 1980.
55. Metin, K. Ali: „Argonun Şiiri veya Basitliğin Ötesi”, *Hece*, 165/ 2010, s. 95-98.
56. Nadir, İlhan: Türk Dilinde Ünsüz Düşmesi, Nedenleri ve Türleri”, u; *ZfWT Zeitschrift für die Welt der Türken*, Vol. 1, No. 2 (2009), s. 43-55.
57. Nametak, Fehim: *Historija turske književnosti*, Sarajevo, 2013.
58. Özezen, Muna Yüceol: „Türkçenin Ağ Ortamındaki Yazımı ve Bunun Ses Bilimsel Yapıyla Bağlantıları”, *Bilig*, Sayı 53, Bahar 2010, str. 233-256.
59. Özkan, Mustafa: „Yapılış, Yazılış ve Kullanılışları Bakımından Birleşik Kelimeler”, *İlmî Araştırmalar*, 2/1996, 95-110.
60. Özkan, Nevzat: „Türkçedeki Yabancı Unsurları Tasnif Denemesi“, *ICANAS Bildiriler Kitabı - Dil Bilimi, Dil Bilgisi ve Dil Eğitimi*, C. III., Ankara, 2011, s. 1343-1359.
61. Petrou, Maria: „Greek elements in Turkish argot”, *Zeitschrift Für Balkanologie*, Bd. 44, Nr. 22, 2008, p. 159-185.
62. Popović, Mihailo: *Leksička struktura francuskog jezika: morfologija i semantika*, Beograd, 2009.
63. Popović, Radule; Teodosijević, Mirjana; Batoćanin Srećković, Danica: *Geološki rečnik*, Beograd, 2018.

64. Proudfoot, Anna; Cardo Francesco: *Modern Italian Grammar: A Practical Guide*, Second Edition, Routledge, London, 2005.
65. Püsküllüoğlu, Ali: *Türkçenin Argo Sözlüğü*, 2. baskı, Arkadaş, Ankara, 2012.
66. Radić-Bojanić, Biljana: *Neko za chat?! Diskurs elektronskih ćaskaonica na engleskom i srpskom jeziku*, Novi Sad, 2007.
67. Ristić Bojanić, Smiljana: „Pitanja pravopisa savremenog turskog jezika“, *Komunikacija i kultura online*, Godina IV, broj 6, 2015, str. 82-101, dostupno na adresi: <http://www.komunikacijakultura.org/KK6/KK6RisticBojanic.pdf>.
68. Stamenković Dušan, Vlajković Ivana: „Jezički identitet u komunikaciji na društvenim mrežama u Srbiji“, *Jezik, književnost, komunikacija: : zbornik radova. Jezička istraživanja*, str. 212-224.
69. Станојчић Живојин: *Граматика српског књижевног језика*, Београд, 2010.
70. Stašková, Naděžda: „Back-Formation in the Newest Layer of English Vocabulary“, *AUC Philologica*, 3/ 2013, p. 31-60.
71. Sinanoğlu, Oktay: *Bye-Bye Türkçe: Bir Nev-York Rüyası*, İstanbul, 2002
72. Sağol, Gülden: „Argo Sözlükleri“, *Türk Kültüründe Argo*, Haarlem, 2002, s. 73-92.
73. Şimşek, Seyfettin: *Argo Lügatçesi*, Okay Yayınları, İstanbul, 1958.
74. Шипка, Данко: *Речник опсцених речи и израза*, Корнет и Прометей, Нови Сад, 2011.
75. Šipka, Danko: *Osnovi leksikologije i srodnih disciplina*, Novi Sad, 2006.
76. Teodosijević, Mirjana: *Turski jezik u savremenoj komunikaciji*, Čigoja, Beograd, 2004.
77. Teodosijević, Mirjana: *Jezik Fazila Husnija Daglardže s osvrtom na pokret jezičkog purizma u Turskoj*, Beograd, 1995.
78. Thackston, M. Wheeler: *Kurmanji Kurdish: A Reference Grammar with Selected Readings*. Harvard, 2006, dostupno na adresi: https://www.fas.harvard.edu/~iranian/Kurmanji/kurmanji_1_grammar.pdf
79. Trijandafilidis, A. Manolis: *Mala novogrćka gramatika*, preveo i priredio Zoran Mutić, Institut za novogrćke studije, Tesalonika, 1995.

80. Tuğlacı, Pars: *20. Yüzyıl Ansiklopedik Okyanus Türkçe Sözlük*, Cilt 2, İstanbul, 1971.
81. *Türkçe Sözlük*, 11. baskı, Türk Dili Kurumu Yayınları, Ankara, 2011.
82. *Türk Ansiklopedisi*, cilt XXXI, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1974.
83. Vardar, Berke: *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, 2. baskı, Yabancı Dil Yayınları, İstanbul, 1998.
84. Vujaklija, Milan: *Leksikon stranih reči i izraza*, treće izdanje, Prosveta, Beograd, 1980.
85. *Yazım Kılavuzu*, Türk Dil Yayınları, Ankara, 2009.
86. *Yazın Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1974.
87. *Yeni Hayat Ansiklopedisi*, 1. cilt, Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul, 1961.
88. Yıldırım, Faruk; Tahiroğlu B. Tahir: „İnternette Türkçe Kullanımı Sorunları”, *Türkçenin Çağdaş Sorunları*, Gazi Kitapevi, Ankara 2006, s. 359-378.
89. Zeki Güven, Ahmet: Türk Dilindeki Yabancı Etkiler Üzerine Bir Değerlendirme, *Türk Dili Dergisi*, 79/ 2011

BIOGRAFIJA

Stefani Miljković je rođena 31. 8. 1989. godine u Pančevu. Osnovnu školu završila je u Deliblatu, a gimnaziju u Kovinu. Diplomirala je na grupi za turski jezik i knjižvnost na Filološkom fakultetu u Beogradu, gde je završila i master studije.

Od 2013. do 2016. i 2018. godine radila je kao saradnik u nastavi (kao doktorand) na Grupi za turski jezik i književnost, gde je držala vežbanja na drugoj godini iz Savremenog turskog jezika, kao i predavanja i vežbanja iz Savremenog turskog jezika kao izborni predmet.

Kao koautor objavila je više naučnih radova i učestvovala na je domaćim i međunarodnim naučnim skupovima.

Прилог 1.

Изјава о ауторству

Потписани-а Стефани Миљковић

број уписа 13008/д

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

 Фонемске и творбене карактеристике жаргонизама у турском језику
 са освртом на лексикографију

- резултат сопственог истраживачког рада,
- да предложена дисертација у целини ни у деловима није била предложена за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

У Београду, 05. 04. 2019

Потпис докторанда

Прилог 2.

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора Стефани Миљковић

Број уписа 13008/д

Студијски програм модул: језик

Наслов рада Фонемске и творбене карактеристике жаргонизама у турском језику са освртом на лексикографију

Ментор проф. др Ксенија Ајкут

Потписани Стефани Миљковић

изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла за објављивање на порталу **Дигиталног репозиторијума Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

У Београду, 05.04.2019

Потпис докторанда

Прилог 3.

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

Фонемске и творбене карактеристике жаргонизама у турском језику
са освртом на лексикографију

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство
2. Ауторство - некомерцијално
3. Ауторство – некомерцијално – без прераде
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима
5. Ауторство – без прераде
6. Ауторство – делити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат је на полеђини листа).

У Београду, 05. 04. 2019

Потпис докторанда

1. **Ауторство** - Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце, чак и у комерцијалне сврхе. Ово је најслободнија од свих лиценци.
2. **Ауторство – некомерцијално.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела.
3. **Ауторство - некомерцијално – без прераде.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела. У односу на све остале лиценце, овом лиценцом се ограничава највећи обим права коришћења дела.
4. **Ауторство - некомерцијално – делити под истим условима.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада.
5. **Ауторство – без прераде.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела.
6. **Ауторство - делити под истим условима.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада. Слична је софтверским лиценцама, односно лиценцама отвореног кода.